

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN AVRUPA BİRLİĞİ
STANDARTLARINA UYUM SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

121851

HAZIRLAYAN

GÜLAY HIZ

DANIŞMAN

PROF. DR. ASLAN EREN

T.C. MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
121851

HAZİRAN-2002

MUĞLA

T.C.
MUĞLA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN AVRUPA BİRLİĞİ STANDARTLARINA
UYUM SORUNU

Hazırlayan: Gülay HIZ

.....Sosyal..... Bilimleri Enstitüsünde
“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 21.06.2002

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 21.06.2002

Tezin Danışmanı: Prof. Dr. Aslan EREN

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Tuncer Aşunakutlu

İmza:

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. C. Yenal KESBİÇ

İmza:

Jüri Üyesi:

İmza:

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Ali Osman GÜNDOĞAN

Haziran-2002

MUĞLA

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu:

Üniversite Kodu:

Tezin Yazarının Soyadı: HIZ

Adı: Gülay

Tezin Türkçe Adı: "Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu"

Tezin Yabancı Adı: "The Concordance Problem Of Turkish Banking System With The European Union Standards"

Tezin Yapıldığı Üniversite: Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yılı: Haziran 2002

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Dili: Türkçe

Sayfa sayısı: 182

Tez Danışmanının

Ünvanı Adı Soyadı: Prof. Dr. Aslan EREN

Türkçe Anahtar Kelimeler

1. Türk Bankacılık Sistemi
2. Avrupa Birliği Bankaları
3. Bankacılık Sektörü
4. Bankalar

İngilizce Anahtar Kelimeler

1. Turkish Banking System
2. The Banks in The European Union
3. Banking Sector
4. Banks

.../.../2002

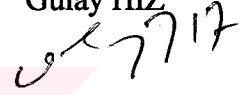
İmza

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma baş vurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

21.../08/2002

Gülay HIZ

TUTANAK

Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünün ....../....../2001 tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin .....maddesine göre, İktisat Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Gülay HIZ'ın "Türk Bankacılık Sisteminin Avrupa Birliği Standartlarına Uyum Sorunu" adlı tezini incelemiş ve aday 21.08/2002 tarihinde saat 10.00 da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin... başarılı... Olduğuna ...oy birliği... ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Aslan EREN

Üye Üye Üye Üye
Aslan Eren T. Aslan Eren

EC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

ÖZET

Uluslararası ekonomik entegrasyon olgusunun gelişmesine paralel olarak, son yıllarda bankaların hızlı bir değişim sürecinden geçmekte olduğu görülmektedir. Globalleşme etkisinin beraberinde getirdiği serbestleşme eğilimi bankacılık sektörünün öncülüğünde sürerken, bir yandan da bu sürecin gerektirdiği yeni yapılanma ile uyumu zorunlu kılmaktadır. Bu zorunluluk, uluslar arası finansal sistemin etkin ve güvenli çalışmasını sağlamak için, bankalara uluslar arası standartlarda yeni düzenlemeler getirmektedir. Bankacılık otoritelerinin de bu yeni düzenlemelere göre kendi sistemlerini uyumlaştırması beklenmektedir.

Avrupa Birliği çerçevesinde gelişen finansal entegrasyon ile üye ülkelerdeki uyum çalışmalarına paralel olarak, Türk bankacılık sektörü de bu oluşumda yerini alabilmek için her geçen gün yeni düzenlemelere gitmektedir. Bu çalışmada öncelikle, Avrupa Birliği ile uyum sürecinde olan Türk bankacılık sektörünün günümüze kadar olan gelişmeleri kronolojik olarak geniş bir çerçevede ele alınmıştır. Daha sonra, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bankacılık sistemleri ve gelişim süreçleri ile bugünkü konumları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Son olarak ise, Türk bankacılık sektörü ile Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bankacılık sektörlerine ilişkin mevcut durum karşılaştırmalı oran analizi kullanılarak ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

In parallel with the development of international economic integration phenomena, it's been observed that the banks have also experienced a rapid transformation process recently. In one hand, while the liberation motion, that the effect of globalization brought about, continues within the guidance of banking sector, it seems to oblige to conform with the new reformation determined by this process. This obligation brings some new regulations in international standards about the banks. Correlatedly, the banking authorities are also expected to restructure their own systems in accordance with these new regulations.

Turkish banking sector is also structuring new regulations to be able to participate and take its place within this reformation in parallel with the concordance effort of the Member Countries with the Financial Integration of the European Union (EU). Consequently, in this study, the development of Turkish banking sector, in the concordance process with the EU is discussed in a broader chronological perspective; Followingly, the banking systems, the development process and the present case of the EU Member Countries are analysed in details; And as a conclusion, it's tried to expose the existing case of Turkish banking sector and the banking systems of the EU Member Countries by using comperative ratio analysis.

ÖNSÖZ

Finansal sektörde yaşanan bir değişimin domino etkisi ile diğer sektörleri de etkilemesi bu sektörün önemini arttırmaktadır. Bu nedenle Mali sektör içinde önemli bir paya sahip olan Türk bankacılık sisteminin Türkiye ekonomisi içindeki yeri ve etkisi her geçen gün artmaktadır. Geçmişten günümüze önemli yapısal değişimler kaydeden bankacılık sektörünün olası bir Avrupa Birliği üyeliği durumunda üye ülkelerin standartlarına ulaşıp ulaşmayacağı halen tartışılmaktadır. Türk bankacılık sisteminin içinde bulunduğu mevcut durumun belirlenmesi ve gelecekteki konumu açısından önemli kriterlerin ortaya konulması amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde yaşadığım tüm güçlükleri aşmamda anlayış ve sabrını her zaman şükranla anacağım tez danışmanım Prof. Dr. Aslan Eren'e titiz ve özenli katkılarından dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Çalışmanın tamamlanması açısından ihtiyaç duyduğum zamanı yaratan tüm mesai arkadaşlarıma, Yrd. Doç.Dr. M.Cem Baydur'a, varlığını her zaman yanımda hissettiğim sevgili hocam Yrd.Doç.Dr. Kübra Karaosmanoğlu'na, sevgisi ve paylaşımı ile bana güç veren ve yanımda olan biricik anneme, yaşadığı tüm sıkıntılara rağmen bana destek olan eşime ve minik Deniz'ime iyi ki varsınız diyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar LİSTESİ	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
GİRİŞ	IX

BÖLÜM 1

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1. 1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN GELİŞMELER	1
1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	1
1.1.2. 1980 Öncesi Türkiye'de Bankacılık	3
1.1.2.1. 1923-1932 Dönemi Türkiye'de Bankacılık	4
1.1.2.2. 1933-1943 Dönemi Türkiye'de Bankacılık	6
1.1.2.3. 1944-1960 Dönemi Türkiye'de Bankacılık	7
1.1.2.4. 1960-1980 Dönemi Türkiye'de Bankacılık	8
1.1.3. 1980'li Yıllarda Türkiye'de Bankacılık	12
1.1.4. 1990'lı Yıllarda Türkiye'de Bankacılık	17
1.1.5. 2000 ve Sonrası Gelişmeler	32
1.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ AMACIYLA SON YILLARDA YAŞANAN GELİŞMELER	37
1.2.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Oluşturulması	37
1.2.1.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Hedefleri	38
1.2.1.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Stratejileri	39
1.2.2. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı	41
1.2.2.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	41
1.2.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması	43

1.2.2.3. Özel Bankaların Güçlü Bir Yapıya Kavuşturulması İle İlgili Gelişmeler	46
---	----

BÖLÜM 2

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ GELİŞMELER

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜ	50
2.1.1 Almanya'da Bankacılık	53
2.1.2 İngiltere'de Bankacılık	56
2.1.3 Fransa'da Bankacılık	59
2.1.4 İtalya'da Bankacılık	61
2.1.5 İspanya'da Bankacılık	63
2.1.6 Hollanda'da Bankacılık	65
2.1.7 Danimarka'da Bankacılık	67
2.1.8 Portekiz'de Bankacılık	69
2.1.9 Lüksemburg'da Bankacılık	70
2.1.10 Yunanistan'da Bankacılık	73
2.1.11 İrlanda'da Bankacılık	75
2.1.12 İsveç'te Bankacılık	76
2.1.13 Finlandiya'da Bankacılık	77
2.1.14 Belçika'da Bankacılık	79
2.1.15 Avusturya'da Bankacılık	82
2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK MODELLERİ	84
2.3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKA GRUPLARI	85
2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKA BİRLEŞMELERİ VE DEVRALMALARI KONUSUNDA YAŞANAN GELİŞMELER	86

2.4.1. Avrupa Birliği'nde Bankalar İle İlgili Birleşme Yönetmeliğinin Kapsamı	87
2.4.2. Avrupa Birliği'nde Yaşanan Banka Birleşmelerinin Çeşitleri	94
2.4.3. Avrupa Birliği'nde Banka Birleşme ve Satınalmaların Nedenleri	95
2.4.4. Avrupa Birliği'nde Yaşanan Banka Birleşme ve Satınalmalarının Yarattığı Avantaj ve Dezavantajlar	98

BÖLÜM 3

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ	101
3.1.1. Türk Bankacılık Sisteminin Analizinde Kullanılan Oranlar	106
3.1.1.1. Kârlılık Oranları	106
3.1.1.2. Aktif Kalitesi Oranları	107
3.1.1.3. Likidite Oranları	108
3.1.1.4. Gelir- Gider (Etkinlik) Oranları	109
3.1.1.5. Türk Bankacılık Sektörünün Performans Gelişimi: Karlılık Analizi	111
3.1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Yaratma ve Kullanım Performansı : Aktif Kalitesi	115
3.1.4. Türk Bankacılık Sektörünün Likidite Analizi	117
3.1.5. Türk Bankacılık Sektörünün Gelir-Gider Analizi	118
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK SİSTEMİNİN ANALİZİ	121
3.2.1. Karşılaştırmalı Oran Analizleri	122
3.2.1.1. Kârlılık Oranları	122
3.2.1.2. Etkinlik Oranları	123

3.2.1.3. Risk Pozisyonu, Pasif Ve Aktif Yapı Oranları	125
3.2.2. Finansal Oranlar Analizi	126
3.2.2.1. Kârlılık Oranları Analizi	126
3.2.2.2. Etkinlik Oranları Analizi	128
3.2.2.3. Risk Pozisyonu, Pasif ve Aktif Yapı Oranları	132
3.3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN AB BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ SAPTANAN KRİTERLERE UYUM SORUNU	134
3.3.1. Bankacılıkla İlgili Basel Kriterleri	134
3.3.2. Türk Bankacılık Sektörünün Avrupa Birliği'ne Uyumu İçin Alınması Gerekli Önlemler	140
SONUÇ	142
YARARLANILAN KAYNAKLAR	148
EKLER	162
EK.1	162
EK.2	165
EK.3	169
EK.4	171
EK.5	180

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. TMSF Bankalarında Yeniden Yapılanma Süreci	43
Tablo 1.2. TMSF Bankalarının Şube ve Personel Sayıları	45
Tablo 1.3. 2001 Yılında Türk Bankacılık Sektöründeki Birleşmeler	45
Tablo 2.1. Lüksemburg'daki Bankaların Orijinleri, 1997	71
Tablo 2.1. Yerel ve Uluslar Arası Banka Birleşmeleri	87
Tablo 2.2. Kredi Kurumları Arasında Toplam Yoğunlaşma Operasyonları	91
Tablo 3.3. Kredi Kurumlarında Yıllara Göre Yerel Yoğunlaşma Sayıları	92
Tablo 3.1. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Gruplarının Sektörün Toplam Aktiflerindeki Payları	104
Tablo 3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma	105
Tablo 3.3. Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılığı	111
Tablo 3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık Oranlarındaki Gelişmeler	112
Tablo 3.5. Türkiye'de Özel Sermayeli Ticaret Bankalarının Gelir–Gider Rasyolarındaki Gelişmeler	112
Tablo 3.6. Türkiye'de Kamu Sermayeli Ticaret Bankalarının Gelir–Gider Rasyolarındaki Gelişmeler	113
Tablo 3.7. Türkiye'de Bankacılık Sektöründe Dönemler İtibariyle Kârlılık Rasyoları	114
Tablo 3.8. Türk Bankacılık Sektöründe Aktif Kalitesi Oranları	115
Tablo 3.9. Türk Bankacılık Sektöründe Kredi/Mevduat Oranlarındaki Gelişmeler	116
Tablo 3.10. Türk Bankacılık Sektörünün Likiditesi	117
Tablo 3.11. Türk Bankacılık Sektöründe Gelir Gider Analizi	120
Tablo 3.12. AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Kârlılık Oranları	127
Tablo 3.13. AB Ülkeleri ve Türkiye'nin Etkinlik Oranları	131
Tablo 3.14. AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Risk Pozisyonu ve Aktif Yapı Oranları	133

KISALTMALAR

AB	:AVRUPA BİRLİĞİ.
BDDK	:BANKACILIK DÜZENLEME VE DENETLEME KURULU.
BFK	:BANKACILIK VE FİNANS KOMİSYONU.
BIS	:ULUSLAR ARASI ÖDEMELER BANKASI
BYSP	:BEŞ YILLIK SANAYİ PLANI.
DESİYAB	:DEVLET SANAYİ VE İŞÇİ YATIRIM BANKASI.
DİBS	:DEVLET İÇ BORÇLANMA SENETLERİ.
DYB	:DEVLET YATIRIM BANKASI.
EC	:AVRUPA KOMİSYONU.
FSA	:MALİ GÖZETİM VE DENETİM OTORİTESİ.
GSMH	:GAYRI SAFİ MİLLİ HASILA.
GSYİH	:GAYRI SAFİ YURT İÇİ HASILA.
IMF	:ULUSLAR ARASI PARA FONU.
ING BANK	:INTERNATIONALE NEDERLANDEN GROUP BANK.
İDT	:İKTİSADİ DEVLET TEŞEKKÜLÜ.
KHK	:KANUN HÜKMÜNDE KARARNAME.
KİT	:KAMU İKTİSADİ TEŞEKKÜLÜ.
LPE	:LÜKSEMBURG PARA ENSTİTÜSÜ.

MB	:MERKEZ BANKASI.
ROA	:VERGİ ÖNCESİ NET GELİR
SYKB	:SINAI YATIRIM VE KREDİ BANKASI.
TBB	:TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ.
TBMM	:TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ.
TEFE	:TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ.
TL	:TÜRK LİRASI.
TMSF	:TASARRUF MEVDUATI SİGORTA FONU.
TPKK	:TÜRK PARASININ KIYMETİNİ KORUMA.
YP	:YABANCI PARA.

GİRİŞ

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne aday ülke olması ile Avrupa Birliği ile uyumlaşma süreci farklı bir boyut kazanmıştır. Bu bağlamda finans dünyasında mali sektörün en önemli unsuru olan bankalar yasal ve yapısal bir değişim sürecinden geçmektedirler. Bankacılık sisteminin daha etkin gözetim ve denetimi günümüz uluslararası bankacılık düzenlemeleri arasında ön plana çıkmış bulunmaktadır. Türk mali sektörü bu süreçte yerini alabilmek için gerekli yasal ve yapısal reformları gerçekleştirerek rekabet gücünü arttırmak durumundadır. Son yirmi yılda, Türk mali sisteminde önemli rol oynayan bankacılık sektörü, Türk ekonomisinin mali açıdan liberalleşmesi yolunda önemli yapısal değişimler kaydetmiştir. Türk ekonomisinin yeniden yapılandırılması ve modern finans dünyası ile bütünleşmesi çabaları ile birlikte Türk bankaları, hem kurumsal yapılarında hem de hizmet ve ürünlerinin kalitesinde değişiklikler gerçekleştirme yoluna girmişlerdir. Ancak geçmişten bugüne süregelen sorunlar bütünüyle çözülememiştir.

Bu çalışma, Türk bankacılık sektörünün mevcut yapısının değerlendirilmesi ile Avrupa Birliği standartlarına uyum çalışmalarında ne gibi sorunlarla karşılaşılacağı konusunda durum tespiti yapmak ve uyum ile ilgili değerlendirmelerde bulunmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türk bankacılık sektörünün tarihsel ve yapısal gelişimi; Cumhuriyet Öncesi Dönem, 1923-1980 Dönemi, 1980-1990 Dönemi, 1990-2000 dönemi ve 2000 sonrası gelişmeler olarak ele alınmıştır. 2000 ve sonrası gelişmeleri destekleyeceği düşüncesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile ilgili gelişmelerin yanı sıra, bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasına ilişkin; Kamu sermayeli bankalar, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamındaki bankalar ve Özel sermayeli bankaların yeniden yapılandırılmadaki yerleri, gerek mevzuat açısından gerekse yapısal açıdan ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, Avrupa Birliği üye ülkelerinin bankacılık sektörleri hakkında geniş bilgi verilerek, Birlik kapsamında yer alan banka çeşitleri ve grupları ele

alınmıştır. Bununla birlikte, uluslararası sistemde yerini alan banka birleşmeleri ve nedenleri ile Avrupa Birliği'nde banka birleşmelerine değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde öncelikle uyum için gerekli olan uluslararası kriterler baz alınarak Türk bankacılık sektörü mali yönden analiz edilmeye çalışılmıştır. Daha sonra ise Avrupa Birliği üyesi ülkelerin bankacılık sektörleri ile Türk bankacılık sektörü karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

BÖLÜM 1

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

1. 1. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YAŞANAN GELİŞMELER

Türk bankacılık sektöründeki gelişmeler bu bölümde dönem özellikleri itibariyle ayrı başlıklar altında incelenmeye çalışılmıştır. Bu dönemler; Cumhuriyet öncesi dönem, 1980 öncesi Türkiye'de bankacılık, 1980 sonrası Türkiye'de bankacılık olmak üzere üç alt başlık altında ele alınmıştır.

1.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türk bankacılık sektörü, gelişmiş ülkelere oranla oldukça kısa sayılabilecek bir geçmişe sahiptir. Gerçek anlamda kurulan ilk banka, İstanbul Bankası (Banque Constantinople)'dir. 1847 yılında iki Galata Bankeri tarafından kurulan bu banka pek uzun ömürlü olmamıştır. 1852 yılına kadar faaliyette bulunan İstanbul Bankası'nın ülke ekonomisine çok fazla bir etkisi olmamıştır. Daha sonraları yabancı sermaye tarafından kurulan bankalar göze çarpmaktadır. Büyük bir kısmı İstanbul'da bulunan bu bankalar daha çok devlete para sağlama ve yabancı şirketleri finanse etme işleriyle uğraşıyordu.

Osmanlı Devleti'nde modern anlamda bir ticaret ve mevduat bankası olarak kurulan ilk kredi kurumu Ottoman Bank (Bank-ı Osmani) dır. 1856 yılında İngiliz Sermayesi ile kurulmuş olan bu banka, 1863 yılında Fransız sermayesinin de katılması ile Bank-ı Osmani Şahane (İmperial Ottoman Bank) adı altında ve banknot çıkarma ayrıcalığına sahip bir banka haline getirildi. Bu banka ülkemizde emisyon bankası olarak faaliyete geçen ilk bankadır.¹

Osmanlı Devleti bünyesinde, 1847 ile 1910 yılları arasında on üç tane yabancı sermayeli banka kurulmuştur. Bu on üç bankanın on bir tanesinin faaliyetleri

---

¹ Avni ZARAKOLU, *Para, Kredi ve Bankalar*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1970, s.253.

çeşitli nedenlerle kısa ömürlü olmuştur. Faaliyetlerin sona ermesi ya tasfiye, ya da başka bir banka ile birleşme şeklindedir.²

Osmanlı Devletinde XIX. yüzyılda doğup gelişmeye başlayan bankacılık faaliyetlerinde üç önemli dönem bulunmaktadır. Birinci dönem yabancı sermayeli bankaların kurulması ve gelişmesi (yabancı bankalar dönemi)'dir. Merkezleri çeşitli Avrupa ülkelerinde bulunan yabancı bankaların ülkemizde şube açma faaliyetleri ise ikinci dönemi oluşturur. Üçüncü dönemin belirgin özelliği ise yabancı bankalara tepki olarak ulusal bankacılık alanında yaşanan gelişmelerdir. Osmanlı Devleti zamanında milli sermaye ile kurulup da Cumhuriyet döneminde de varlığını devam ettiren en önemli banka Ziraat Bankası'dır. 1888 yılında kurulan bu banka 1863 yılında Yugoslavya'nın Pirot kasabasında açılan "memleket sandıkları"nın da kapsamına alarak kurulmuştur.³ Ülkemizde 1875 ile 1922 yılları arasında on sekiz yabancı banka şubeler açmış ve bankacılık faaliyetleri yapmışlardır.

1856-1923 yılları arasında kurulan bankalarda yabancı sermayeli bankalar çoğunlukta olmakla birlikte, 1908 yılında 2. Meşrutiyetin ilanı ve milliyetçilik eğilimlerinin artması ile birlikte ulusal sermaye ile pek çoğu yerel ve tek şubeden oluşan bankaların kurulması süreci başlamıştır. Bu süreç 1. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla hızlanmıştır.⁴ Ulusal bankacılık hareketinin ortaya çıkmasındaki temel neden, ülke içinde birikmekte olan sermayeyi yabancı ve azınlık bankalarının elinden kurtarmak ve bu sermayeyi ulusal ticareti geliştirmek amacıyla kullanmaktır. Kurulan ulusal bankaların kredileme uğraşları daha çok ticari kredi, esnaf kredisi, tarımsal kredi, emlak kredisi ve tüketim kredisi biçiminde olmuştur.⁵ Siyasal iktidarın izlediği ulusal ekonomi politikası, ulusal bankaların kuruluşuna elverişli bir ortam yaratmasına karşın, bu dönemde yerli sermaye ile kurulan bankaların büyük bir bölümü uzun ömürlü olmamıştır. Bunlar güçlü yabancı bankaların, kredi piyasasına egemen olmalarına karşı koyamayarak ve onlarla rekabet edemeyerek

² Halil ÇİVİ, *Türkiye'de Bankacılık*, Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı, Yayın No:1, Ankara, 1985, s.95.

³ Tezer ÖCAL, *Türk Banka Sistemi*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 59, Ankara, 1973, s.13.

⁴ TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi (1958-1997)*, TBB Yayını, No: 207, İstanbul, Ekim 1998, s.2.

⁵ Tuncay ARTUN, *İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık*, 2.Basım, Tekin Yayınları, İstanbul, 1983, s.39.

faaliyetlerine son vermek zorunda kalmışlardır.⁶ İstiklal Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanı ile biten bu dönem, bir tecrübe dönemi olmuştur. Bu dönemde milli bankacılığın önemi ve devlet teşvikinin zorunlu olduğu anlaşılmıştır.⁷ Kısacası Cumhuriyet öncesi dönemde bankacılık faaliyetleri, dolayısıyla da mali yapı daha çok yabancı bankaların gözetim ve denetimine kalmıştır.

1.1.2. 1980 Öncesi Türkiye'de Bankacılık

Cumhuriyetin ilanı ile Türkiye ekonomisine damgasını vuran, yeni bir dönem başlamıştır. 1980'li yıllara kadar süren bu dönemin özellikleri Türk bankacılık sektörünün geçmişteki profilini yansıtmaya açıktır. Bu sebeple Cumhuriyet Dönemi'ndeki bankaların pozisyonlarını gözden geçirmekte fayda vardır.

Cumhuriyet Dönemi'nde bankacılık alanındaki gelişmelerin genel görünümü şöyle özetlenebilir;⁸

- Yabancı sermaye ile kurulmuş bulunan bankaların sayısı azalmıştır.
- Milli sermaye ile daha önce kurulmuş olanların yanına yeni özel bankalar ve devlet bankaları eklenmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası kurulmuş ve Osmanlı Bankası'ndan sonra banknot çıkarma yetkisini üstlenmiştir.
- Milli bankalar hızlı bir gelişme olanağına girmişlerdir.

Cumhuriyet Döneminde bankacılık alanındaki gelişmeleri daha belirgin çizgilerle ortaya koyabilmek için, bu gelişmeleri belirli dönemlere ayırmak suretiyle incelemek mümkündür. Genel olarak Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sisteminde yaşanan gelişmeler dört farklı döneme ayrılarak incelenebilir:⁹

1)1923-1933 Yılları Arasında Özellikle Yerel (mahalli) Bankaların Geliştiği Dönem

2)1933-1943 Yılları Arasında Devlet Bankalarının Kuruluş Dönemi

⁶ Öztin AKGÜÇ, *Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık*, 2.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989, s.15.

⁷ Avni ZARAKOLU, *Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*, TBB Yayını, No: 61, Ankara, 1973, s.16.

⁸ Tezer ÖCAL, a.g.e., s.14.

⁹ Öztin AKGÜÇ, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*, TBB Yayınları, No: 71, Ankara, 1975, s.15.

3)1944-1960 Yılları Arasında Çok Şubeli Özel Bankaların Gelişme Dönemi

4)1960 Sonrası; Planlı Dönemdeki Gelişmeler

1.1.2.1. 1923-1932 Dönemi Türkiye'de Bankacılık

1923-1932 dönemi Cumhuriyetin ilk yıllarıdır. Bu aynı zamanda, ekonomi politikalarında da arayış içinde olunan bir dönemdir. Dönemin başlangıcında özel girişimcilik yok denecek kadar cılız bir düzeyde bulunmakta idi. Teknoloji düzeyi düşük, vasıflı işçi sayısı azdı. Geçimlik kesimin ekonomideki ağırlığı fazla idi. Böyle bir ortamda ortaya çıkan ekonomi politikası tercihi, özel girişimciliğin desteklenmesi ve piyasa ekonomisi kurallarına bağlılık şeklinde belirlenmişti. 1923 İzmir İktisat Kongresi'nde dönemin ekonomi bakanı Mahmut Esat Bozkurt, ulusal ekonominin kurulabilmesini, ancak ulusal bankacılığın gelişmesine bağlı olduğunu ve ulusal bankacılığı geliştirebilmek için devlet desteğinin zorunluluğunu vurgulamıştır.¹⁰ İzmir İktisat Kongresi'nde ileri sürülen önerilere ve benimsenen esaslara koşut olarak, Kongreyi izleyen yıllarda Türk ticaret ve sanayi faaliyetlerini finanse edecek ana bankaların kurulduğu gözlemlenmiştir¹¹ bu bankalardan en önemlileri; Türkiye İş Bankası, Sınai ve Maadin Bankası, Emlak ve Eytam Bankası ve 1930 yılında kurulan Merkez Bankası'dır. Ziraat Bankası'nın ortaklık haline gelmesi de bu döneme rastlamaktadır.

1923-1932 döneminde bankacılık alanındaki en karakteristik gelişme, çok sayıda yerel (mahalli) bankanın kurulmuş olmasıdır. Bu dönemde saptanabildiği kadarıyla 27 adet yerel banka faaliyete geçmiştir. Bu yerel bankalar, mahalli tacirlerin banka hizmetleri, özellikle kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuşlardır. Bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında yerel bankaların olumlu etkisi olmuştur.

1928 yılında bu yerel bankaların toplam mevduatı 3 milyon TL'yi geçmez iken bankacılık sektörünün ödenmiş sermayesindeki payları ise biraz daha fazlaydı.¹² Ancak

¹⁰ ....., *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1978)*, Akbank Kültür Yayını (Kollektif Eser), İstanbul, 1980, s.467.

¹¹ Cihan PAÇACI, "Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü" *Yeni Türkiye Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı V, Sayı 23-24, Eylül-Aralık 1998, s.3400.

¹² Burcu KIZILÖZ, Yurdagül CERAN, "1923-1933: Cumhuriyet ve Ulusal Bankacılığın Doğuşu" *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Yıl 7, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000, s.42.

1929 dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkisi ve ülke genelinde şube bankacılığının gelişip yaygınlaşması üzerine, bu yerel bankaların birçoğu faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmışlardır. Bazıları ise çok uzun yıllar faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bu bankaların başlıcaları Türkiye Tütünçüler Bankası, Egebank (o dönemdeki adıyla İzmir Esnaf ve Ahali Bankası), Eskişehir Bankası ve Türkiye İmar Bankası'dır.

1923 yılında yabancı banka sayısı 13 iken, 1923-1933 yılları arasında Türkiye'de 6 yabancı bankanın daha şube açması ile bu sayı 19'a ulaşmıştır. Ancak 1933 yılı sonunda yabancı bankaların sayısı 10'a düşmüştür. Yabancı bankaların görece bir gerileme içinde olmalarının nedeni dış ekonomik ilişkilerin değişen yapısında aranabilir.

Bu dönem içinde bankalardaki mevduatların ulusal bankalar lehine arttığı gözlenebilir. 1923 yılında tasarruf mevduatının % 59,7'si ulusal bankalar, % 40,3'ü yabancı bankalar tarafından toplanmışken, 1932 yılında bu oranlar sırasıyla % 94,6 ve % 5,4 olarak değişmiştir. Mudi sayısında da ulusal bankalar lehine belirgin bir değişiklik ortaya çıkmıştır.¹³

Tek şubeli bankalar da dikkate alındığında banka şube sayısı 1924 yılında 439 iken, 1932 yılı sonunda 483'e yükselmiştir. Yine 1924 yılında milli bankaların ödenmiş sermaye ve yedek akçelerinden oluşan öz sermayeleri 22 milyon TL iken, milli bankaların öz sermayeleri 1932 yılı sonunda (MB hariç) 64 milyon TL'ye yükselmiştir.¹⁴ 1924 yılında bankalarda mevduat toplamı 16.7 milyon TL iken, 1932 yılında bu toplam, yabancı bankalar hariç 132.7 TL'ye yükselmiştir.

Kısacası 1923-1932 yıllarını kapsayan dönem, Türk bankacılığında bir arayış ve atılım dönemi olmuştur. Bu dönem, ulusal bankacılık anlayışı açısından da bir örgütlenme dönemi sayılabilir.

¹³ Burcu KIZILÖZ, Yurdagül CERAN, a.g.m., s.43.

¹⁴ Öztin AKGÜÇ, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*, a.g.e, s.23.

1.1.2.2. 1933-1943 Dönemi Türkiye'de Bankacılık

1933 yılından sonra Türkiye'de devlet bankalarının kuruluşu ön plana çıkmış ve şube bankacılığında önemli gelişmeler yaşanmıştır.¹⁵ 1934 yılında Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı (BYSP) Uygulamaya konulmuştur. Birinci BYSP'de ülke ekonomisinin geliştirilmesinde devletçilik görüşü önem kazanmıştır. Bu dönemde faaliyete geçen ilk kamu bankası Sümerbank (1933) olmuştur. Sümerbank'ın başlıca işlevleri, mevcut sanayi tesislerini yönetmek ve yeni tesisler kurmak, ulusal ekonomiye katkıda bulunacak sanayi kuruluşlarına iştirak etmek ve tüm bankacılık işlemlerini yapmaktır. Sümerbank dışında Belediyeler Bankası (İller Bankası) (1933), Etibank (1935), Denizbank (1937) ve Halk Bankası (1938) bu dönemde kurulan önemli kamu bankalarındandır. Ziraat Bankası da 1937 yılında "T.C. Ziraat Bankası" ünvanını alarak bir iktisadi devlet teşekkülü şekline dönüştürülmüştür.

Bu dönemde devlet bankalarının kuruluşu ile sanayi planları ve iktisadi devletçilik ilkesinin uygulanması arasında organik bir bağ vardır. Kurulan bankaların genel özelliği, belirli bir sektörü ya da toplumsal kesimi desteklemek üzere faaliyete geçmeleridir.¹⁶ Öte yandan 1930'lu yılların ortalarından sonra birkaç yerel banka istisna edilecek olursa, ülkemizde yerel banka açma eğilimi zayıflamış, hatta yerel bankalar dönemi kapanmıştır.¹⁷ 1938 yılından 1943 yılı sonuna kadar geçen dönem bankacılık açısından durgunluk dönemi olarak nitelendirilebilir. Bu yıllar arasında bankacılık alanında yeni bir kuruluş görülmediği gibi, banka ve şube sayısında da bir gelişme olmamıştır. Hatta Osmanlı Bankası'nın bazı şubelerini kapatması sonucu 1938 yılı sonunda toplam olarak 436 olan banka şube sayısı, 1943 yılı sonunda 404'e inmiştir. Bu sayı Cumhuriyet Döneminin en düşük banka şube sayısını ifade etmektedir.

1933 yılında toplam banka sayısı 57 iken (47'si ulusal banka, 10'u yabancı banka), 1943 yılı sonu itibariyle bu sayı 42'ye (33'ü ulusal banka, 9'u yabancı banka) düşmüştür. Banka şube sayısı ise 1933 yılında 486 iken, 1943 yılı sonunda 404'e gerilemiştir.

¹⁵ Aslan EREN, *Türk İktisat Tarihi Ders Notları*, Muğla, 2001, s.19.

¹⁶ Cihan PAÇACI, a.g.m., s.3401.

¹⁷ Öztin AKGÜÇ, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*, a.g.e., s.27.

Banka ve banka şube sayılarındaki bu gerilemeye karşılık (MB hariç), büyük devlet bankalarının faaliyete geçişi sonucu, ulusal bankaların öz sermayesi 1933 yılı sonunda 68 milyon TL düzeyinde iken, 1943 yılı sonunda 220 milyon TL'ye yükselmiştir.¹⁸ Bankalardaki mevduat toplamı ise 1933 yılında 141,9 milyon TL. iken, 1943 yılı sonunda 462,6 milyon TL' ye ulaşmıştır.

Bu dönemde bankacılık faaliyetlerinin giderek daha çok şekillenmeye başlamasıyla yasal düzenlemelere olan ihtiyacın artması sonucu bazı kanunlar çıkarılmıştır.¹⁹ Örneğin: 30.05.1933 tarih ve 2243 sayılı Mevduatı Koruma Kanunu, Türkiye'de bankalara ait devlet müdahalesini ilk defa kapsamlı bir şekilde düzenleyen bir yasa olmuştur. Ayrıca 08.06.1933 tarihinde 2279 sayılı yasa ile "ödünç para verme işleri Kanunu" düzenlenmiştir. 01.06.1936 tarihinde ise 2999 sayılı Bankalar Kanunu, Mevduatı Koruma Kanunu yerine yürürlüğe girmiştir. Bankalar Kanunu 22 yıldan fazla bir süre yürürlükte kalmıştır.

1.1.2.3. 1944-1960 Dönemi Türkiye'de Bankacılık

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte dünyada ve ülkemizde ekonomik politikalarda yaşanmaya başlanan değişiklikler, etkisini bankacılık sistemi üzerinde de hissettirmiştir.

Savaş yıllarında, özellikle tarım ve ticaret kesiminde ortaya çıkan sermaye birikimi özel kesimin güçlenmesine yol açarak, 1950'li yıllardan sonraki ekonomik politikaların belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Devletçi iktisadi politikalara karşı, daha liberal ve özel sektörcü bir politikayı benimseyen Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesi, Türkiye'de ekonomi ve politika alanında önemli değişikliklere yol açmıştır.²⁰

Bu dönemin bankacılık açısından en belirgin özelliği, özel sektör bankalarının çoğalması ve hızlı bir gelişim göstermesi olmakla beraber finansman kurumlarının

¹⁸ Öztin AKGÜÇ, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*, a.g.e., s.28.

¹⁹ Cihan PAÇACI, a.g.m., s.3401.

²⁰ Haluk AYTEKİN, "1945-1960 Dönemi Özel Sektör Bankacılığının Yükselişi", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000, s.17.

oluşturulması ve şube bankacılığının yaygınlaşmasıdır. Yapı ve Kredi Bankası, Garanti Bankası, Akbank, Pamukbank ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası bu dönemde kurulmuştur.²¹ Bu dönemde bankacılık sektörünü ilgilendiren en önemli yasal düzenleme ise 7129 sayılı Bankalar Kanunu'dur. Söz konusu kanun 1958 yılında 2999 sayılı Bankalar Kanunu'nun yerine geçmiştir Ayrıca 1958 yılında "bankacılık mesleğinin gelişmesi, bankalar arasında dayanışmanın sağlanması ve haksız rekabetin önlenmesi" amacıyla Türkiye Bankalar Birliği (TBB) kurulmuştur. Tüzel kişiliği olan TBB'nin kuruluşu ile ilgili düzenlemeler 7129 sayılı Bankalar Kanunu'nda yer almıştır.

Bu dönemde, faiz oranları ve bankacılık işlemlerinden alınacak komisyon oranlarının hükümetçe belirlenmesi ve dövizde dayalı işlem yapma yetkisinin sadece MB'de bulunmasının da etkisiyle, şube bankacılığına ve mevduat toplamaya dayalı bir rekabet önem kazanmıştır. Şube bankacılığının yaygınlaşması, yerel bankaların tasfiyesi sürecini hızlandırmıştır.²² 1944-1959 yılları arasında 14 banka tasfiye olmuş veya faaliyetlerine son vermiş olmakla beraber, 1944 yılında (MB dahil) 43 olan banka sayısı 1959 yılı sonunda 60'a yükselmiştir. Cumhuriyet Döneminde milli banka sayısı açısından tepe noktası 1958 yılıdır. Anılan yılda faal milli banka sayısı (MB de dahil) 56'ya, toplam banka sayısı da 62'ye yükselmiştir.²³ Banka şube sayısı ise bu dönemde dört kattan fazla bir artış kaydederek 405'den 1759'a yükselmiştir. Bankalardaki mevduat toplamları ise 1944 yılında 555,8 milyon TL iken, 1960 yılında da 7,7 milyar TL'ye ulaşmıştır.

1.1.2.4. 1960-1980 Dönemi Türkiye'de Bankacılık

Türk ekonomisinin 1950'li yılların sonlarına doğru içine girdiği bunalım ve durgunluk ile 1958 istikrar programı, bankacılık kesimi üzerinde etkisini 1960'lı yılların hemen başında göstermiştir. 1960'lı ilk yıllar, 1930 bunalımından sonra, çok sayıda bankanın faaliyetlerine son verdiği, tasfiyeye girdiği dönem olmuştur.

²¹ Yapı ve Kredi Bankası 1944 yılında, Garanti Bankası 1946 yılında, Akbank 1948 yılında, Pamukbank 1955 yılında ve Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası 1950 yılında kurulmuştur.

²² TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi*, a.g.e., s. 7.

²³ Öztin AKGÜÇ, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*, a.g.e., s. 33.

Ekonomideki bunalım ve durgunluk, bankacılık kesimine de kısa bir aralıkla yansımıştır.²⁴ 1960-1964 yılları arasında 15 bankanın faaliyeti sona ermiştir.

Kısa sürede çok sayıda bankanın faaliyetini durdurması üzerine 06.12.1960 gün ve 153 sayılı yasa ile tasarruf sahiplerinin haklarını güvence altına almak için MB nezdinde, bir Bankalar Tasfiye Fonu oluşturulmuştur. Bankalara, yıl sonu bilançolarındaki tasarruf ve ticari mevduat toplamının binde yarımı oranında bir meblağı, bu fona yatırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu fonun amacı, Maliye Bakanlığı'nca haklarında tedrici tasfiye kararı verilen bankaların kesin ve nihai açıklarını karşılamaktır. Fon varlığının bu amacı gerçekleştirmeye yetmediği durumlarda, Maliye Bakanlığı'nın önerisi üzerine, MB'nin Fona ödünç vermesi öngörülmüştür.²⁵ Bir fonun oluşturulması, mevduatın bir tür sigorta edilmesi anlamını taşımaktadır.

Planlı dönemde, oldukça karmaşık bir teşvik sistemi ile bankaların açtıkları orta vadeli kredi miktarı arttırılmaya çalışılmıştır. Bu teşvik sistemi ile (1961 yılından itibaren) orta vadeli kredilerde uygulanacak faiz oranları diğer kredilerden daha yüksek olarak belirlenmiştir. 1973 yılından itibaren bankaların kredi kaynaklarından, öncelikli sektör yatırımları için açacakları kredilere karşılık gelen mevduat için, MB'ye normalden daha düşük (genellikle yüzde sıfır) oranda munzam karşılık yatırımları yeterli görülmüştür.²⁶ Ayrıca reeskont oranları farklılaştırılmıştır. Bankalara toplam kredilerin % 10'u oranında orta vadeli kredi verme zorunluluğu getirilmiştir. Bankaların öncelikli sektörlerde yatırım yapan iştiraklerine kredi vermelerini özendirici düzenlemeler yapılmıştır.

Bankalara getirilen toplam kredilerinin en az % 10'unu orta vadeli kredi olarak kullandırmaları zorunluluğu, 1976 yılında, kaynakları 1 milyar TL'nin üzerinde olan bankalar için % 20'ye çıkarılmıştır. Bankalar, başlangıçta bu oranları tutturmak için MB'den orta vadeli reeskont kredisi yoluyla sağladıkları kaynakları kullanmıştır. Bankaların özkaynaklarına orta vadeli kredi sağlamalarını teşvik etmek

²⁴ Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s.51.

²⁵ İbid, s.52.

²⁶ TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi*, a.g.e., s.10.

amacıyla, 1976 yılında yapılan düzenleme ile MB kaynağıyla sağlanan kredilerin, orta vadeli kredilerle ilgili oranı hesaplanırken dikkate alınmaması uygulaması getirilmiştir.

1960-1980 döneminde faaliyete geçen ve farklı kredi ihtiyaçlarına cevap veren kalkınma bankaları şunlardır: T.C. Turizm Bankası, Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, Devlet Yatırım Bankası ve Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB)'dır.

Bu dönem bankalarından olan Devlet Yatırım Bankası (DYB), KİT'lerin orta ve uzun vadeli yatırım kredisi ihtiyaçlarının tek elden karşılanması için kurulmuştur. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda kurulması öngörülen DYB 441 sayılı yasa ile 1964 yılında faaliyete geçmiştir.²⁷ DYB'nin amaçları; İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT)'nin plan hedeflerine uygun karara bağlanmış yatırımları için gerekli kredileri sağlamak, bu amaçla garantiler vermek ve yasalarda kendisine verilen diğer görevleri yapmaktır. Banka, kuruluşu ile varlığı sona eren Amortisman ve Kredi Sandığı'nın aktif ve pasifini de devralmıştır.

DYB, kaynakları açısından da özellik gösteren bir bankadır. Bankanın başlıca kaynakları arasında; bankalar tarafından MB'de Amortisman ve Kredi Sandığı hesabına yatırılan mevduat munzam karşılıkları, bankanın tahvil ihracı yoluyla sağladığı fonlar, hazine tarafından açılan kredi ve avanslar, İDT hesapları, kanun ve kararlarla bankaya sağlanan diğer kaynaklar bulunmaktadır.

DYB'de, özel sektörün orta vadeli işletme sermayesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, bankaların katılımı ile bir finansman kurumu oluşturulması ilke olarak benimsenmiştir. Bununla birlikte sanayi sektörü dışındaki sektörlerin yatırım kredisi ihtiyaçlarını karşılayacak yatırım bankalarının kurulması ve tarım sektöründe yatırım kredilerinin genişletilmesine olanak verecek yeni bir organizasyona gidilmesi ilkesi de benimsenmiştir.

²⁷ Haluk AYTEKİN, "1960-1980 Dönemi Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor" *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000, s.19.

Bu ilkeler doğrultusunda ilk olarak 1960 yılında 7470 sayılı yasa ile T.C. Turizm Bankası kurulmuş ve bu banka 1955 yılında kurulan Türkiye Turizm Bankası'nın aktif ve pasifini devralarak 1962 yılında faaliyete geçmiştir.²⁸ Turizm Bankası, turizm sektörünü finanse etmek suretiyle bir kalkınma bankası niteliğini kazanmıştır.

1963 yılında 1315 sayılı kararname ile 6 ticaret bankası (İş Bankası, Osmanlı, Akbank, Garanti, Vakıflar ve Türkiye Kredi Bankası) bir araya gelerek, özel bir kalkınma bankası olarak "Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (SYKB)"nı kurmuşlardır.²⁹ SYKB'nin kuruluş amacı; Türkiye'de mevcut ya da yeniden kurulacak olan özel sınai teşebbüslere, orta vadeli yatırım ve işletme kredisi sağlamaktır. Ayrıca Türkiye'de özel teşebbüs tarafından kurulacak sanayi iştiraklerini teşvik etmek de bu bankanın kuruluş amaçları arasındadır. Bu banka Türkiye'de menkul değerler piyasasının kurulup gelişmesine hizmet etmiştir.

Kalkınma planları, Türkiye'de yeterli sayıda ticaret bankası olduğu öngörüsünün benimsenmesi ve kalkınma-yatırım bankaları kurulmasına öncelik verilmesi, 1962-1980 döneminde yeni ticaret veya mevduat bankası kurulmasını kısıtlamıştır. Böyle olmakla beraber söz konusu dönemde, az sayıda da olsa özel görevleri olan ticaret bankaları kurulmuştur.³⁰ Bunlar; Anadolu Bankası, Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası ve Arap-Türk Bankası'dır. Ayrıca Hisarbank, Ortadoğu İktisat Bankası (Odibank) gibi isimler yeni kuruluşlar gibi bilinse de, yerel bankaların unvan değiştirerek, çok şubeli bankalar haline gelmesi sonucu oluşmuşlardır.

1970'li yılların başı Türkiye'de holdingleşmenin ve buna koşut olarak da holding bankacılığının geliştiği dönem olmuştur. Özel kesime sağlanan teşvikler, holding mekanizmasının o yıllarda sağladığı vergi avantajları ve az bir özsermaye ile diğer firmaların denetimlerini ele geçirmeler gerçekleşmiştir. Holding bünyesinde işletme yönetimine ilişkin bazı işlevlerin daha ekonomik ve etkin olarak yerine

²⁸ Avni ZARAKOLU, *Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*, a.g.e., s.84.

²⁹ Haluk AYTEKİN, "1960-1980 Dönemi Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor", a.g.m., s.18.

³⁰ Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s. 62.

getirilebilmesi, benzer gruplardan geri kalmama, kamuoyunda prestij sağlama gibi nedenler, ülkemizde holding sayısının hızla yükselmesine yol açmıştır. Holdingleşme, beraberinde holding bankacılığını da gündeme getirmiştir. Holding bankacılığı ile, bir bankanın yönetim ve denetiminin bir holding kuruluşuna ait olması ifade edilmektedir.³¹ Herhangi bir mali bunalım halinde holdinge bağlı kuruluşlara fon sağlanmasını güvence altına almak, holding bankacılığının gelişmesindeki en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Türkiye’de holding bankacılığı Sabancı Grubu denetimindeki Akbank ile başlamıştır. Bu modelin başarılı olması üzerine, diğer holdingler de, ya banka satın alarak veya banka kurarak veyahut da küçük yerel bankaları geliştirerek holding bankacılığına yönelmişlerdir.

Bu dönem başında toplam banka sayısı 59 iken 1970 yılında 48’e, 1980 yılı başında ise 44’e düşmüştür. Banka sayısındaki bu azalışa karşın, banka şube sayısında, hızlı bir gelişme olmuştur. 1960 yılı başında, 1720 olan banka şubesi, yirmi yılda % 235 oranında artarak, 1980 yılı başında şube sayı 5769’a yükselmiştir. Küçük ve çok sayıda olan bankalar, yerlerini az sayıda büyük bankalara bırakmıştır. Bununla birlikte, 1960 yılı başında mevduat toplamı 7,7 milyar TL. iken, 1970’de 36,2 milyar TL.’ye 1980 yılında ise 766,7 milyar TL.’ye yükselmiştir.³²

1.1.3. 1980'li Yıllarda Türkiye'de Bankacılık

Bir ülkenin bankacılık sektörü ile ekonominin yapısı ve izlenen politikalar arasında yakın bir ilişki söz konusu olmaktadır. Bu nedenle ekonominin yapısındaki ve izlenen politikalardaki önemli bir değişiklik bankacılık sektörünü de etkilemektedir.

24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar, Türkiye'nin ekonomi politikalarında köklü bir değişimi beraberinde getirmiştir. Türk bankacılık sektörü, 1980’li yıllara kadar kapalı bir çevrede, büyük ölçüde kendisini dünyadan soyutlayarak varlığını sürdürmüştür. Ekonominin liberalleşmesi ve uluslar arası entegrasyonun

³¹ Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, a.g.e., s. 66.

³² Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, *İktisadi Rapor*, Ankara, 1983, s.172.

sağlanmasını hedef alan ekonomi politikalarının 1980’lerde uygulanmaya başlanması ile birlikte Türk Bankacılık sektöründe yeni bir dönem başlamıştır.³³ 1980 öncesinde bankacılık sektörü; piyasaya giriş imkanlarının çok sınırlı olduğu, rekabetin çok az yaşandığı, ithal ikamesine dayalı sanayinin finansmanını üstlenen bir yapıdaydı. 1980 sonrası izlenen politikalar sonucu, bankacılık sektörü üzerindeki kısıtlamaların büyük çoğunluğu ortadan kalktı.³⁴

1980 sonrasında bankacılık alanındaki gelişmenin özellikleri, satırbaşları olarak şöyle özetlenebilir.³⁵ Faizlerin serbestleşmesi, mevduata pozitif reel (enflasyon oranının üstünde) faiz ödenmesi; yabancı bankaların kurulmasına veya Türkiye’de şube açmalarına elverişli ortam yaratılması; yeni ticaret bankalarının kurulmasına izin verilmesi; Türk bankacılığının dışa açılması; Türk bankacılığında batık ve/veya donuk krediler sorununun ağırlaşması; bankaların kaynak yapılarının değişmesi ve bankacılıkta mekanizasyon ve otomasyonun artması ile elektronik bankacılığa geçiş.

1 Temmuz 1980 yılında çıkan Bankalar Kararnamesiyle mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılmıştır. Bu serbest bırakılma Türkiye’de “Temmuz Bankacılığı” sloganı ile ifade edilmiştir. Bankalar kararnamesi sonrasında bankacılık sektörüne girişler kolaylaştırılmıştır. Faizlerin serbest bırakılmasıyla kısa sürede mevduat faizleri ve buna bağlı olarak da kredi faizleri büyük oranlarda artmıştır.

1982-1983 yılları arasında faiz oranları ile ilgili olarak rekabet içine giren bankalar, önemli bir bunalım yaşamışlardır. Sermaye piyasasında “banker” olarak adlandırılan kurumların bir kısmının yükümlülüklerini yerine getiremez duruma gelmeleri ile 1982 yılında ortaya çıkan banker krizinin mali sisteme yönelik olumsuz etkileri sonucunda, 1983-1984 yılları arasında altı ulusal bankanın faaliyetine son verilmiştir.³⁶ 1983 yılında Hisarbank, İstanbul Bankası ve Ortadoğu İktisat Bankası zorunlu olarak T.C. Ziraat Bankası’na devredilmiştir. İşçi Kredi Bankası’nın

³³ İlhan TEKELİ, Selim İLKİN, *Türkiye ve Avrupa Birliği*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000, s.14.

³⁴ Haydar KAZGAN, Toktamış ATEŞ, Oğuz TEKİN, vd., *Osmanlı’dan Günümüze Türk Finans Tarihi*, II. Cilt, İMKB Yayını, İstanbul, 1999, ss.404-405.

³⁵ Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, a.g.e., ss.73-77.

³⁶ Burçak TULAY, Ebru GÖKGÖNÜL, “1980 Yılında Varolan Bankaların 1990-1997 Döneminde Türk Bankacılık Sektörü İle Karşılaştırılması”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 28, Mart 1999, s.47.

bankacılık faaliyeti durdurulmuştur. 1984 yılında İstanbul Emniyet Sandığı T.C. Ziraat Bankası ile birleşmiş, Türkiye Bağcılar Bankası'nın da bankacılık yapma yetkisi kaldırılmıştır.

Ayrıca 1982 ve 1983 yıllarında yaşanan banka ve banker bunalımı, mevduat faizlerinin yeniden idari kararlarla saptanmasına yol açmıştır. Mevduat faizlerinin belirlenmesi konusundaki serbesti, 01.01.1983'de sona ermiştir. Ancak 1987 ortalarında yeniden mevduatta faiz serbestisine dönülmüştür.³⁷ Bunun üzerine, 1989 yılında bankalar arası faiz yarışının yükselmesi, mevduat faizinin büyük boyutlarda artması üzerine MB üst sınır getirme gereği duymuştur.

1982 yılında çıkarılan Sermaye Piyasası Kanunu ile sermaye piyasası araçlarının kullanımı için gerekli yasal ve kurumsal yapı oluşturulmuştur. 1980'li yılların ortalarından başlayarak parasal işlem araçlarının çoğaldığı, işlemlerin arttığı, kısaca "ekonominin parasallaşması" sürecinin hız kazandığı³⁸ günler başlamıştır. Sermaye Piyasası Kurulu bu dönemde faaliyete geçmiştir. Bankacılık piyasasını da düzenlemek amacıyla bu süre zarfında çeşitli kanun ve kararnameler yürürlüğe girmiştir. "Bu kararlarla bankacılık sektörü giderek daha liberal hale getirilmeye çalışılmıştır".³⁹

Yapılan tüm bu değişikliklerle bankacılık sektörü, 1980 yılından sonra genişlemeye ve gelişmeye başlamıştır. Sektörün toplam aktiflerini GSMH'ye oranı % 28'lerden % 50'lere çıkmıştır. Bankacılık sektöründeki bu hızlı gelişmelerin altında sermaye piyasasına ilişkin düzenlemelerin gecikmesinin de rolü vardır. Aynı zamanda bu gelişmelerle birlikte banka aktifleri içinde doğrudan kredilerin payı azalmış, portföy yatırımlarının payı da artmıştır. Özkaynak konusunda da bankalar büyük miktarlarda artırışa gitmişlerdir. Özkaynakların toplam pasifler içindeki yeri 1980'li yılların başında % 5 iken, 1990'lı yıllarda % 10'lara çıkmıştır.

³⁷ Bu gelişmeler, "2. Temmuz Bankacılığı" olarak anılır.

³⁸ Yakup KEPENEK, Nurhan YENTÜRK, *Türkiye Ekonomisi*, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996, s. 474.

³⁹ Haydar KAZGAN, Toktamış ATEŞ, Oğuz TEKİN, vd., a.g.e., s. 406.

Türk bankacılık sektöründe 1980 yılı rakamları ile 13'ü kamu mevduat bankası, 2'si kalkınma yatırım bankası, 24'ü mevduat bankası, dördü ise yabancı sermayeli banka olmak üzere bankaların toplamı 43'dür.⁴⁰

Türk bankacılık sektörü 1980 yılında Türkiye ekonomisinde uygulanmaya konulan reform politikaları sonrasında yeni bir döneme girmiş ve 1980-1990 yılları arasında çok önemli gelişmeler göstermiştir. Bununla birlikte bankacılık sektöründeki değişim ve hızlı büyümenin getirdiği bazı sorunlarla karşılaşmıştır.

Türkiye'de bankacılık sektöründe oligopol piyasa koşulları egemendir. Bankaların her biri, sundukları hizmetlerin daha farklı olduğu imajını yaratma çabası gütmektedir. Ancak bilindiği gibi bankaların ürettikleri hizmetler genelde aynı amaca yönelik olduğu için, homojen bir yapıdadırlar.⁴¹ Türk Bankaları yurt dışında temsilcilikler ile şubeler açarak, banka kurarak veya kurulu bankaları satın alarak dışa açılmaya başlamışlardır. "1991 yılı sonu itibariyle 8 Türk Bankası, birlikte ya da ayrı ayrı olmak üzere, Fransa, İngiltere, Hollanda, Lüksemburg, Avusturya, İsviçre ve ABD'deki 12 bankanın sermayelerine çeşitli oranlarda katılmışlardır. Ayrıca, Türk bankalarının İngiltere, Almanya, Bahreyn, ABD ve Kuzey Kıbrıs'ta şube sayısı 20, yurt dışı temsilciliklerinin sayısı 104, irtibat bürosu sayısı da 2'dir".⁴² 1980-1990 dönemi sonunda Türkiye'de toplam banka sayısı 67'ye yükselmiştir. Bunun 41'i ulusal, 26'sı yabancı bankadır.

1980 yılı sonrasında bankaların şube sayısındaki değişimlerde şunlar etkili olmuştur; Faiz oranlarında yükselişin çok şubeli perakendeci bankacılığının çekiciliğini azaltması, ATM'lerin (otomatik veznelerin) küçük bir banka şubesinin işlemlerini yapabilmeleri, yasal olarak banka şubelerine ayrılması gereken sermayenin yükseltilmesi.

⁴⁰ Leyla BAŞTAV ÖZDİCLE, "Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı", *Hazine Dergisi*, Sayı 6, Nisan 1997, s.41.

⁴¹ Can Fuat GÜRLESEL, *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler*, TBB Yayını, No:176, Ankara,1993, s.87.

⁴² Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s.76.

1980 yılı öncesi ticaret bankalarının ana kaynağı TL mevduatı iken, sonrasında bankaların yeni kaynaklar geliştirdiği görülmektedir.⁴³ Özellikle 1984 yılından sonra döviz tevdiat hesapları hızlı bir artış göstererek toplam mevduatın % 30'unu aşmıştır. Yurt dışından sağlanan döviz kredileri, bankalar arası para piyasasının (İnterbank piyasasının) gelişmesi, repo işlemleri, bankaların geri satın almak taahhüdü ile portföylerinden menkul değer, özellikle devlet tahvili ve hazine bonoları satmaları, varlığa dayalı menkul değer çıkarılması, bankalara mevduat dışında da kaynak sağlamıştır.⁴⁴

Buna karşılık 1980'li yıllarda açılan banka şube sayısı artış hızında bir yavaşlama, 1990 yılından itibaren de yurt içi banka şubesi sayısında bir azalma gözlenmiştir. 1980 yılı başında bankaların şube sayısı 5769 iken 1989 yılı sonu itibariyle bu sayı 6617'ye yükselmiş ancak 1990 yılında 6584'e gerilemiştir.

1980-1990 yılları arasında bankacılık sektörüne yönelik olarak yapılan yasal düzenlemeler 1985 tarihli 3182 sayılı Bankalar Kanunu'dur. 30 ve 32 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararnameler) ile finansal serbestleşmenin uluslar arası boyutu tamamlanmaya çalışılmıştır.⁴⁵ Bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanması ve likidite fazlalarının değerlendirilmesi yoluyla kaynakların etkin kullanımını sağlamak için 1986 yılında MB bünyesinde "Bankalar Arası Para Piyasası" kurulmuştur. İnterbank'ın işlem hacmi kısa zamanda büyük miktarlara ulaşmıştır. 1989 yılında yayımlanan 32 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma (TPKK) Hakkında karar ile kambiyo işlemlerinde ve sermaye hareketlerinde liberalizasyona gidilmiştir.⁴⁶ Bu dönemde ekonomide sağlanan gelişmelerin Türkiye'nin uluslar arası kredi değerliliği üzerindeki olumlu etkisine bağlı olarak, önemli miktarda dış kaynak, sermaye hareketleri yoluyla ekonomiye girmiştir. Aynı yıl içinde yapılan diğer bir düzenleme ile MB bünyesinde döviz karşılığı altın piyasası açılmıştır.⁴⁷ 1990 yılında TL'nin konvertibilitesi ilan edilmiştir. Yurt dışında

⁴³ Cihan PAÇACI, a.g.m., s.3404.

⁴⁴ Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*, a.g.e., s.77.

⁴⁵ Ömer Faruk ÇOLAK, "Finansal Serbestleşme Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü ve 1980 Sonrasındaki Gelişmeler", *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000, s.22.

⁴⁶ Deniz BALAK, Dilek SEYEMEN, *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri*, TBB Yayını, No: 201, İstanbul, 1996, s.50.

⁴⁷ Burçak TULAY, Ebru GÖKGÖNÜL, a.g.m., s.46.

yerleşik kişilere Türkiye’de menkul kıymet yatırımı yapma, TL ve döviz mevduatı açma izni verilmiştir.

1.1.4. 1990’lı Yıllarda Türkiye’de Bankacılık

1990’lı yıllara gelindiğinde, bankacılık sektöründe birçok yasal ve kurumsal düzenlemeler yaşanmıştır. Aynı dönemde birden çok yaşanan ekonomik krizler bu yasal ve kurumsal düzenlemeleri gerekli kılmıştır.

1990 yılındaki en önemli gelişme MB’nin para programı uygulaması olmuştur. Bu programın ana hedefi, MB parasının toplam yükümlülükler içindeki payının artırılması olarak belirlenmiştir. Parasal program hedeflerine büyük ölçüde ulaşıldığı, buna bağlı olarak da para piyasalarında istikrarın sağlandığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, 1990 yılında serbest bölgelerde “kıyı bankacılığı” da dahil tüm bankacılık işlemlerini yapmak üzere banka kurulmasına ve yabancı bankaların şube açmasına olanak tanıyan yasal düzenleme yapılmıştır.

1991 yılında Türkiye ekonomisinde gözlenen gelişmelerin temel özelliğini “Körfez Krizi”nden kaynaklanan olumsuzluklar oluşturmuştur. Bu olumsuzluklar sonucunda, kamu açıklarının GSMH içindeki payı önceki yıllara göre önemli ölçüde artmıştır. Bu dönemde Türkiye’de önemli boyutta sermaye çıkışının etkisiyle TL reel olarak değer kaybetmiştir. Bunda yüksek faiz oranlarına rağmen kriz sebebiyle Türkiye’nin riskli ülke konumuna girmesi önemli bir neden olarak gösterilebilir. Dolayısıyla kriz bankacılık sektörü üzerinde de büyük bir baskı oluşturmuştur ve özellikle de döviz tevdiat hesaplarında büyük azalmalara yol açmıştır.

Bankalar arası ödemeleri elektronik takas yöntemiyle sağlayan Elektronik Fon Transferi (ETF) sistemi, 1 Nisan 1992 tarihinde 43 bankanın katılımı ile işleme geçirilmiştir. Bankalar Kanunu’nda yapılan değişiklik ile de Türk bankacılık sektöründe genel olarak Avrupa Birliği’nce belirlenen ilkelere uyum sağlanması ve şeffaflığın artırılması amaçlanmıştır.⁴⁸

⁴⁸ Burçak TULAY, Ebru GÖKGÖNÜL, a.g.m., s.46.

1993 yılı sonlarına kadar kamu kesimi açıklarının finansmanında Hazine'nin giderek daha fazla dış kaynak kullanması, ekonomik faaliyetlerin canlılığını korumuştur. Bunun yanı sıra özel kesimlerin nispeten maliyeti daha yüksek olan iç kaynaklar yerine, kısa vadeli dış kredi kullanılmasının teşvik edildiği görülmüştür. Böylelikle ekonominin tüm kesimleri büyümeye devam edebilmişlerdir.

1994 yılı mali sektör ve bankalar açısından risklerin zarara dönüştüğü bir yıl olmuştur. Kamu açığındaki büyümeye rağmen genişletici politika uygulamasının sürdürüldüğü bir ortamda faiz oranlarının düşürülmesi yönündeki ısrarcı yaklaşım nedeniyle mali sektörde tansiyon yükselmiştir.⁴⁹ Belirsizliklerin arttığı bu ortamda; fiyat istikrarı gerçekleştirilememiş, TL'ye yönelik talepte azalma kaydedilmiş ve yabancı para talebinde artış görülmüştür. Dolayısıyla parasal büyüklükler TL cinsinden reel olarak gerileme kaydetmiştir.

Ekonomideki olumsuz gidişi durdurmak amacıyla hazırlanan bir istikrar önlemleri paketi 5 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Bu paketin en önemli amacı; bir yandan kamu harcamalarını disiplin altına alarak kısılması, diğer yandan da kamu kesimi gelirlerini arttırmak suretiyle kamu kesimi açıklarının azaltılması olmuştur.⁵⁰

Kamu finansman açıklarının GSMH'ye oranı, 1991 yılında % 14,0 iken, 1993 yılında % 16,2'ye yükselmiş, 1994 yılında ise düşme kaydederek % 9,4 olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu istikrar programı paketinde % 7,5 olarak hedeflenmiş ama gerçekleştirilememiştir.

1993 yılında, yüksek kamu açıklarına rağmen faizlerin düşük tutulması sonucunda devlet iç borçlanma senetlerine (DİBS) olan talep düşmüş ve piyasadaki fazla likidite döviz piyasasına yönelerek aşırı baskıya yol açmıştır. Bu gelişmeler sonucunda, uluslar arası rating kuruluşları tarafından Türkiye'nin kredi notunun düşürülmesinin de etkisiyle, döviz rezervlerinde büyük bir azalma olmuştur.

⁴⁹ TBB, 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi, a.g.e., s. 13.

⁵⁰ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARİSU, Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması, TBB Yayını, No: 200, İstanbul, 1996, s. 5.

Yılın ilk yarısında yoğunlaşan likidite sıkışıklığı ile zorlanan bankacılık sistemi, TL'nin ani değer kaybı ve enflasyonun yükselmesi nedeniyle açık pozisyonların getirdiği yük ile birlikte faizlerin de önemli ölçüde yükselmesi sonucu ağır kaynak maliyeti ile karşı karşıya kalmıştır.⁵¹

Bankacılık sektörünün tümü, ekonomik krizden önemli ölçüde etkilenirken, kamu bankaları en çok etkilenen banka grubu olmuştur. Özel bankalar da zorlu bir dönem geçirirken, yabancı bankalar kriz yönetiminde başarılı olarak, krizden en az etkilenen grup olmuşlardır.

Bankaların öncelikle küçülen ekonomi nedeniyle kredi hacimleri daralmış ve takipteki alacakları genişlemiştir. Bankaların tüketici kredileri ve kurumsal kredileri reel olarak gerilemiştir. 1993 yılı Haziran ayında 2,65 trilyon TL olan takipteki alacakları 1994 Haziran'ında 12,2 trilyon TL'ye çıkmıştır.⁵² Bankalar ayrıca döviz pozisyonlarındaki açıklar nedeniyle önemli kambiyo zararları ile karşılaşmışlardır.

Sonuç olarak, 1994 krizine bankaların "açık döviz pozisyonları"nın 6 milyar dolara ulaşmasıyla birlikte girilmiştir.⁵³ 1994 krizi devletin bankacılık sektörüne müdahalesini zorunlu hale getirmiştir. Tasarruf sahipleri arasında bankacılık sektörüne olan güven azalmış ve sektörde istikrar ortamı bozulmuştur. Bankalardan hızlı mevduat çekilmeleri gerçekleşmiş ve üç banka bazında başlayan sorunun kısa dönemde tüm sektöre yayılması gündeme gelmiştir. Bu üç banka Türkiye Turizm Yatırım ve Dış Ticaret Bankası A.Ş. , Marmara Bank A.Ş. , Türkiye İthalat ve İhracat Bankası (Impexbank) A.Ş.'dir. Bu bankaların bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izinleri 1994 yılı içinde 94/5456, 95/5483, 95/5485 sayılı Bankalar Kurulu kararları ile kaldırılmıştır.⁵⁴

Böyle bir ortamda devlet kendi güvencesini ortaya koymuştur ve bu durum mevduat sahipleri üzerinde olumlu bir hava yaratmıştır. Mevduatların devlet

⁵¹ Aydın A. AYAYDIN, "1994 Ekonomide İstikrar Arayışı ve Bankacılık Yeniden Yapılandırma Dönemi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 14, Temmuz 1994, s.4.

⁵² Can Fuat GÜRLESEL, "Bankacılıkta 95 Parlak Görünmüyor", *İktisat Dergisi-Özel Sayı*, Sayı 355, Ocak 1995, s.39.

⁵³ Gülten KAZGAN, *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994, s.229.

⁵⁴ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, *a.g.e.*, ss. 20-21.

tarafından garanti altına alınması, bankalardan mevduat çekilmesini azaltmıştır. “5 Mayıs 1994 tarihinden itibaren mevduat sigorta sistemi “tam kapsamlı” olarak (% 100 sigorta) uygulanmaya başlanmıştır.”

Mevduat sigorta sistemi en basit ifade ile tasarruf sahiplerinin güvence altına alınması amacıyla oluşturulmuş sigorta mekanizması olarak tanımlanabilir.⁵⁵ Ancak güvencenin oluşturulma nedeninin daha geniş kapsamlı olduğu bugüne kadar yapılan uygulamalardan anlaşılmaktadır. Buna göre, mevduat sigorta sistemi, ekonomide ve mali sektörde yaşanan krizlerden dolayı bankacılık sektörünün yükümlülüklerini yerine getirememesi riskiyle karşı karşıya kalmalarını önlemek veya böyle bir sorunun yaşandığı dönemlerde alternatif destek kaynakları yaratmak amacıyla oluşturulan sistemdir.

Türkiye’de mevduatın güvence altına alınması ile ilgili düzenlemeler 1936 yılına dayanmaktadır. 1936 yılında çıkarılan Bankalar Kanunu ile tasarruf mevduatları için, bankanın aktifleri üzerinde imtiyazlı alacak hakkı yaratılmıştır. Bu hak bankada yer alan mevduatların % 40’lık bölümü için tanınmıştır. Uygulamanın kapsamı 1958 yılında yayımlanan Bankalar Kanunu ile % 50 oranına çıkarılmış ancak bu uygulamadan 1960 yılında vazgeçilmiştir.

1960-1983 yılları arasında ise bankacılık alanında iflas ve tedrici tasfiye uygulamaları görülmektedir. Bu dönemde Bankalar Tasfiye Fonu, 28 Haziran 1983 tarih ve 70 sayılı K.H.K. ile “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu” (TMSF) nun kurulması ile yürürlükten kalkmıştır. TMSF gibi, Bankalar Tasfiye Fonu da mevduat sahiplerine mevduatlarının tamamı üzerinden güvence getiriyordu.⁵⁶

1994 yılında yaşanan ekonomik krizin ardından bankacılık sektörünü etkileyen önemli yasal düzenlemeler yapılmıştır.⁵⁷

⁵⁵ Yasemin AYMERGEN, Şenol BABUŞÇU, Candan İNANÇ, vd., *Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye İçin Model Önerisi*, TBB Yayını, No:199, İstanbul, 1996, s.16.

⁵⁶ Şuhnaz YILMAZ, Rıza KADILAR, *Türkiye İçin Bir Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi*, TBB Yayını, No:197, İstanbul, 1996, s.33.

⁵⁷ ....., *Ekonomik Rapor (1990-1994)*, Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul, 1996, s. 40.

Bu yasal düzenlemeler şunlardır;

- Türk Lirası mevduatı aleyhine olan zorunlu karşılık uygulaması, 1994 yılında yapılan düzenlemelerle dengelenmeye çalışılırken, mevduat dışındaki kaynakların önemli bir kısmına da dispo­nibilite yükümlülüğü getirilmiştir.
- Repo işlemlerine yasal çerçeve kazandırılmıştır.
- Mart 1995'te mevzuat değişikliği ile bankaların açık pozisyonlarını, sermaye tabanlarının % 50'si ile sınırlama esasını getirilmiştir. Bu düzenlemelerle gerek tasarruf sahiplerinin, gerekse mali kurumların portföy tercihlerinde, dövizden TL'ye yönlendirilmesi amaçlanmıştır.

Mali sektörün istikrara kavuşturulabilmesi ancak 1994 yılının ikinci yarısından itibaren gerçekleştirilebilmiştir. Piyasaların istikrara kavuşmasında etken olan faktörler olarak; kamu açıklarının finansmanında MB kaynaklarına başvurulmasının sınırlanması, bütçe açığının küçültülmesi, kamu finansman ihtiyacının yüksek reel faizlerle iç piyasadan karşılanması ve iç talepte kaydedilen azalmaya bağlı olarak ekonomik faaliyet hacmindeki daralma gösterilebilir. Bu suretle TL talebi artmış, kaynaklar tekrar bankacılık sektörüne ve mali sisteme dönmeye başlamıştır.⁵⁸

“Her kriz, ardından belli zaman aralıkları içinde ikinci bir krizi daha getirir”. Nitekim, 1994 krizi, 1997, 1998, 1999 ve 2001 krizlerine zemin hazırladı.⁵⁹ Bu bağlamda Türk bankacılık sektörünün kırıl­gan yapısı, krizlere hassas bir durum ortaya çıkardı. Bu kırıl­gan yapı yatırımcılarda güvenin kaybolmasına neden oldu. Bunlara artan rekabet ve kötü yönetim koşulları eklenince, küçük bankalar faizlere karşı çok hassas duruma geldi. Tüketici kredilerinde risk ihmal edildi. Bankaların vade dengesizlikleri artmıştı.⁶⁰

Türkiye’de, 1995 yılında kamu kesimi borçlanma gereğinin artması ve iç borç ödemelerinin hızla büyümesi, ekonomik faaliyetlerin yeniden canlanması ve

⁵⁸ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.8.

⁵⁹ Ali ÖZGÜVEN, “İktisadi Krizler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Eylül-Ekim 2001, s. 60.

⁶⁰ Aslan EREN, Bora SÜSLÜ; “Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Eylül-Ekim 2001, s. 471.

enflasyonun yüksek düzeylerde kalmasının da etkisiyle, 1994 yılının son aylarından itibaren iç borçlanma faizlerinde yeniden başlayan tırmanma eğilimi 1995 yılında da sürmüştür. 1996 ve 1997 yıllarında da kamu kesimi borçlanma gereksiniminin mali sektörün üzerinde büyümesinin yanı sıra, kısa vadelerde iç borç stokunun piyasalar üzerinde yaptığı baskı nedeniyle reel faiz oranları yüksek düzeylerde seyretmiştir.

1994 yılından sonra yurt içi kaynaklara yönelim nedeniyle bankaların şube sayılarında artış gözlemlenmiştir.⁶¹ Bununla birlikte Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri de 1995 yılı itibariyle artışa geçmiştir.⁶²

1995 yılında TL ve YP mevduatı için munzam karşılıklar bir puan arttırılarak, TL’de % 9’a, YP’de ise % 13’e çıkarılmıştır. Bu dönemde bankacılık sektörü hızla yükselen kaynak maliyetine rağmen, dış yükümlülüklerini zamanında karşılayabilmiş ve kendi riskinin ülke riski haline gelmesini engellemiştir.

1996 yılı, bankacılık sektörü açısından, özellikle yürürlüğe giren Gümrük Birliği Anlaşması nedeniyle belirsizliklerle dolu bir yıl olmuştur. Hükümet tarafından da “Kaynak Paketi” olarak adlandırılan bir dizi ekonomik karar açıklanmıştır. Paketin bankacılık sektörünü etkileyen en önemli kalemi, T.C. Ziraat Bankası’nda açılacak ve “Bedelsiz İthalat Hesabı” olarak adlandırılacak hesapta, bir yıl süreyle 50 bin Alman Markı yatırımlara yıllık %10 faiz ve ek olarak bedelsiz otomobil, makine-teçhizat ve benzeri malların ithalatı imkanının tanınması olmuştur. Ayrıca kamu kuruluşlarının fonlarının ortak bir havuzda toplanıp yönetimi için Hazine yetkilendirilmiştir. Ancak bu şekilde oluşturulan havuz sistemi ve bedelsiz ithalat hesabı, bankacılık sektöründe haksız rekabeti gündeme getirmiştir.

1997 yılı ortalarında öncelikli olarak enflasyonun düşürülmesi kapsamında Hazine ile MB arasında bir protokol imzalanmış ve Hazine’nin MB nezdindeki kısa vadeli avans da dahil olmak üzere her türlü hesabını MB’yi önceden bilgilendirmek suretiyle kullanması esası benimsenmiştir. 1997 yılı Ekim ayında ortaya çıkan Asya

⁶¹ Ekrem KESKİN, “Türk Bankacılık Sistemi ve Gündemdeki Öncelikli Ekonomik Konular”, *Görüş Dergisi*, Aralık 1999, s. 12.

⁶² 1995 yılında şube sayısı 6241, 1998 yılının sonunda ise 7370’dir. Türk bankacılık sektörünün toplam aktifleri 1996 yılında 83,337 milyon dolar, 1997 yılında 94,645 milyon dolar ve 1998 yılında 117,339 milyona yükselmiştir.

Krizi ise Türk bankacılık sektörünü olumsuz yönde etkilemiştir.⁶³ Aslında bankacılık sektörü ile birlikte tüm mali piyasaları olumsuz yönde etkileyen bu krize ve Körfez’de yaşanan gerginliğe rağmen yurt dışı ve yurt içi yatırımcıların beklentilerindeki iyileşme döviz rezervlerinin yükselmesine neden olmuştur.⁶⁴ Bu arada, ekonomik birimlerin kamu kağıtlarına olan taleplerinin repo tercihine dönüşmesi özellikle ikinci yarıda dikkati çeken bir hızlanma göstermiştir. Bu değişim 1997 yılında bankacılık sektörünü etkileyen önemli unsurların arasında yer almıştır. Ekonomide son üç yılda yaşanan hızlı büyüme diğer sektörlerde olduğu gibi, bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkilemiştir. Bankacılık sektörü, 1997 yılında 1995 ve 1996 yıllarındaki gibi milli gelir artış hızının oldukça üzerinde bir hızda büyümüştür. Toplam aktiflerin milli gelire oranı yükselmeye devam etmiştir.

1997 yılında toplam mevduattaki artış, bilançodaki büyümenin altında kalmıştır. Toptan eşya fiyat endeksi (TEFE) ile karşılaştırıldığında reel olarak TL mevduatı hemen hemen aynı kalmış, yabancı para mevduatı ise TL mevduatına göre daha hızlı büyümüştür. Toplam mevduatın bilanço içindeki payı ise % 69’dan, % 65’e gerilemiştir. 1997 yılı başında yapılan bir düzenleme ile mevduat sertifikası uygulamadan kaldırılmıştır.⁶⁵

Yurt dışından sağlanan kaynaklar üzerinden yapılan % 4 oranında kaynak kullanımı destekleme fonu kesintisi uygulanması 1997 yılında da sürdürülmüştür. 1996 yılında yapılan bir değişiklikle Türkiye’de kurulmuş bankaların yabancı bankalar veya yurt dışındaki kendi şubeleri adına, yurt içinde kabul ettikleri havalelere karşılık olarak, yurt dışından çıkarılan mevduat hesapları ile havale olarak gelen ve Türkiye’deki kişilerin kullanımına sunulan paralar da kredi olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu tür işlemler, yurt dışından sağlanan ve vadesi asgari bir yıl olan kredilerle birlikte % 4 oranında fona tabi tutulmuştur. 1997 yılı başında bir değişiklikle, ihracatta kullanılmak üzere uzun vadeli kullanımlar fon kapsamı dışına çıkarılmıştır.⁶⁶

⁶³ Burçak TULAY, Ebru GÖKGÖNÜL, a.g.m., s.46.

⁶⁴ Öztin AKGÜÇ, *100 Soruda Türkiye’de Bankacılık*, a.g.e., s.14.

⁶⁵ TBB, *Bankalarımız 1997*, TBB Yayını, İstanbul, 1998, s.97.

⁶⁶ T.C. Maliye Bakanlığı, *Yıllık Ekonomik Rapor, 1997*, Ankara, 1998, s.24.

Kaynak kullanma maliyetini arttıran bu uygulamalar yanında, banka ve sigorta muameleleri vergisi ve kambiyo gider vergisi; işlem ve dolayısıyla kaynak kullandırma maliyetini etkilemeye devam eden yüklerin, vergi gelirlerinde düşüşe neden olacağı gerekçesiyle, hiçbir değişiklik yapılmadan sisteme uygulanması sürdürülmüştür. Tüm bu yükler, Türk bankacılık sektörünün büyümesini ve uluslar arası rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemiştir. Bu tür olumsuzluklarla beraber sektör gelişme yönünde kararlılığını sürdürmüştür.

1997 yılında bankacılık sektörüne üç yeni banka katılmıştır. Etibank'ın özelleştirilmesi aşamasında bu banka Etibank, Denizbank ve Anadolubank olarak üç bölüme ayrılmış ve devlet bu bankaların isim haklarını satmıştır. Sisteme katılan üçüncü banka Internationale Nederlanden Group (ING Bank) olmuştur. Etibank'ın faaliyetini sürdürmesi nedeniyle, banka sayısı 72'ye yükselmiştir. Bankacılık sektöründe son yıllarda hızlanan şubeleşme çabaları 1997 yılında da devam etmiştir. Toplam şube sayısı 377 artmıştır. Bu artışın 335'i özel sermayeli ticaret bankalarında gerçekleşmiştir.⁶⁷

1998 yılında, Türkiye ekonomisinde büyüme hızı, üç yıl üst üste gerçekleşen yüksek performansın ardından, hızlı bir yavaşlama göstermiştir. Bu yıl da ekonomi politikasında öncelik enflasyonun düşürülmesine verilmiştir. Buna rağmen, enflasyonla mücadelede uygulanan politikaları destekleyecek gerekli düzenlemeler gerçekleştirilememiştir. Bu nedenle de enflasyonla mücadelenin maliyeti yükselmiştir; "1998 yılında reel faiz oranları rekor seviyelere ulaşmış, özel sektör küçülmüş, ekonomik faaliyet daralmış, rekor düzeydeki faiz dışı fazlaya rağmen, iç borç stoku reel olarak büyümüştür."⁶⁸ Bununla birlikte, Hazine ve mali sistem, gerek yurt içi gerekse yurt dışı yükümlülüklerini düzenli ve sağlıklı olarak karşılayabilmiştir. Yıllık bazda Haziran ayında 11 milyar dolar olan sermaye girişine sahne olan mali sistem, üçüncü üç aylık dönemde 13 milyar dolar tutarında sermaye çıkışını finanse etmiştir.

⁶⁷ *Bankalarımız 1997*, a.g.e., s. 97.

⁶⁸ *ibid*, s. 98.

1998 yılında, makroekonomik dengesizlikler ve bu nedenle yaşanan bazı istikrarsızlıklar mali sistemde faaliyet gösteren kurumların ve özellikle de bankaların mali yapılarını ve performanslarını önemli ölçüde etkilemiştir. Hatta, ekonomide gözlenen bazı iyileşmeler, maalesef bankaların mali yapılarının bozulması pahasına gerçekleştirilmiştir.⁶⁹ Bankaların kaynak maliyeti yükselmiş, kredi performansı kötüleşmiş, kur ve faiz riski artmış, aktiflerin likiditesi azalmış, kârlılık performansı düşmüş ve yeterince büyütülemeyen sermaye güçsüz kalmıştır.

1998 yılının ikinci yarısından itibaren IMF ile bir “yakın izleme anlaşması” imzalanmıştır. Anlaşmada, temel makro sorunlara çözüm getirileceği, mali sektörde denetime yönelik düzenlemelerin artacağı ve vergi taslağının yasalaşacağı belirtilmiştir. Nitekim, anlaşmanın hemen akabinde bankaların vadeli işlemlerine ve açık pozisyonlarına sınırlama getirilmiştir. Ancak, özellikle vadeli döviz işlemlerine getirilen sınırlama yabancı yatırımcılar tarafından piyasanın likiditesini azalttığı gerekçesiyle büyük bir tedirginlikle karşılanmıştır. Yurt içi bankalar, yeni getirilen yükümlülükler uymak üzere açık pozisyonlarının kapatılması çabası içine girmişlerdir. MB'nin, döviz yoluyla yaratılan paranın sınırlandırılması ve enflasyon düşüşüne katkıda bulunulması amacıyla kısa vadeli faiz oranlarını düşürmesinin de etkisiyle, yavaş da olsa dövize talep başlamıştır. Hemen ardından sermaye gelirlerinin vergilendirilmesi ile ilgili yapılan değişiklik, geçici vergi uygulaması ve bankalar arası işlemlere getirilen stopaj, mali piyasalar açısından, çok ciddi bir şok olarak algılanmış ve güven zedelenmiştir. Yabancı yatırımcıların, Rusya'da yaşanan krizin de etkisiyle, mali piyasaların dışına çıkmaya başladığı bir ortamda yurt içi yatırımcılar, artan risk karşısında tercihlerini değiştirmeye başlamışlardır. Bir yandan piyasaları daraltan uygulamalar hayata geçirilirken, diğer yandan da erken seçim açıklamaları ve kamunun kaynak talebinin artacağı yönünde seçim ekonomisi uygulamalarına ilişkin belirtiler nedeniyle arz talep dengesinin bozulmaya başladığı bir döneme girilmiştir. Bekleyişlerin yeniden değiştiği bir ortamda, tercihlerdeki değişme fiyatlara yansımış ve faiz oranları hızla yükselmiştir. Bu durum mali sistemi kısa bir aradan sonra yeniden son derece istikrarsız bir ortama sokmuştur.⁷⁰

⁶⁹ T.C. Maliye Bakanlığı, *Yıllık Ekonomik Rapor 1998*, Ankara, 1999, s.5.

⁷⁰ TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi*, a.g.e, ss. 14-15.

Türk bankacılık sektörü 1998 yılının ikinci yarısından itibaren sürekli olarak MB'den büyük miktarda ve yüksek maliyetle likidite sağlamak zorunda kalmıştır. MB'den kaynaklanan çok yüksek bir maliyetle de olsa, kamu kesiminin kaynak ihtiyacının karşılanmasını sağlamış, ancak likidite gereksinimi içinde olan bankaların mali yapılarındaki bozulma hızlanmıştır.⁷¹

1998 yılında bankacılık sektörüne üç yeni banka katılmıştır.⁷² Bunlardan ikisi özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankası diğeri ise yabancı sermayeli ticaret bankasıdır. 12.03.1998 tarih ve 23284 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 98/10715 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Okan Yatırım Bankası A.Ş. 25.06.1998 tarihinde, 13.08.1998 tarih ve 23432 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 98/11464 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Diler Yatırım Bankası A.Ş. 15.12.1998 tarihinde bankacılık faaliyetlerine başlamıştır.

Türkiye'de şube açan yabancı bankalar grubunda yer alan Rabobank Nederland ise 13.11.1997 tarih ve 23169 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 97/10192 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuş ve 07.09.1998 tarihinde bankacılık faaliyetlerine başlamıştır.

Sermaye yapısındaki değişikliğe bağlı olarak Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubunda yer alan Turkish Bank A.Ş. 21.01.1998 tarihi itibariyle özel sermayeli bankalar grubuna dahil edilmiştir.⁷³ Özel sermayeli bankalar grubundan olan Derbank A.Ş.'nin ünvanı ise bankanın Bayındır Holding A.Ş. tarafından satın alınmasıyla birlikte 26.02.1998 tarih ve 4490 sayılı Türk Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayımlanarak Bayındırbank A.Ş. olarak değiştirilmiştir.

Etibank Anonim Ortaklığına ilişkin özelleştirme çalışmaları tamamlanarak, 20.03.1998 tarihinde T.C. Sanayi Bakanlığı ve T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı'nın onayı ile Bankanın ana sözleşmesi değiştirilerek ünvanı "Etibank A.Ş." olmuş ve özel sermayeli ticaret bankaların grubuna geçmiştir.⁷⁴

⁷¹ Fikret ÇANKAYA, Mehmet ÖZ, *Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi*, TBB Yayını, No:221, İstanbul, 2001, s. 17.

⁷² TBB, *Bankalarımız 1998*, TBB Yayını, İstanbul, 1999, s.54.

⁷³ *Yıllık Ekonomik Rapor 1998*, a.g.e., s.252.

⁷⁴ *Bankalarımız 1998*, a.g.e., ss.1-30.

1998 yılı sonu itibariyle T.C. Merkez Bankası hariç olmak üzere, Türkiye’de faaliyette bulunan banka sayısı 75’e yükselmiştir. Bunlardan 60 tanesi ticaret bankası, 15 tanesi de kalkınma ve yatırım bankasıdır. Ticaret bankalarının 4’ü kamusal sermayeli, 38’i özel sermayeli, 18’i ise yabancı sermayeli idi. Kalkınma ve yatırım bankalarının ise 3’ü kamusal sermayeli, 9’u özel sermayeli ve geri kalan 3’ü yabancı sermayeli olarak kurulmuştur.

Bankacılık sektöründeki şube sayısında, 1995 yılından itibaren gözlenen artış eğilimi, 1998 yılında da devam etmiştir. Toplam şube sayısı 7370’e ulaşmıştır. Özellikle, özel sermayeli ticaret bankaları grubunda şube sayısında önemli bir artış gözlenmiş ve 1998 yılında bankaların yurtdışındaki şube sayılarında da bir gelişme olmuştur. Yurt dışındaki toplam şube sayısı 21’den 31’e yükselirken, yurt dışı temsilciliklerinin sayısı 60’dan 54’e gerilemiştir. Ayrıca 1998 yılında Türkiye’deki bankaların yurtdışındaki mali iştiraklerinin sayısı da 56’dan 65’e yükselmiştir.

Türkiye’de bunlar olurken, uluslar arası piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak, dünyada mercek altına alınan mali sektörlerle ilgili olarak pek çok ülkede gözetim, denetim ve mali yapıların iyileştirilmesi yönünde yeni düzenlemeler yapma çabası içine girilmiştir.

Uluslar arası piyasalarda yaşanan, bütün bu olumsuz gerekçeler, Türk bankacılık sektöründe yeni düzenlemeler yapılmasını gündeme. Nitekim bankaların mali yapılarının güçlendirilmesi amacıyla Bankalar Kanunu’nda değişiklikler öneren bir tasarı, mevcut siyasi gelişmeler ve erken genel seçim nedeniyle uzunca bir süre TBMM’de beklemiştir.⁷⁵

Bankacılık sektörüne olan güvenin yeniden tartışılmaya başlandığı bu dönemde, biri 1998 sonu, diğeri ise 1999 başında olmak üzere iki banka Mevduat Sigorta Fonu’na devredilmiştir. Dolayısıyla, bankacılık sektörünün yeniden şekillendirilmesi ihtiyacı bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu nedenle, Nisan 1999’da yapılan genel seçimlerden sonra kurulan hükümetin ilk icraatı, Mecliste bekleyen Bankalar Kanunu Tasarısının yeniden gündeme alınmasını sağlamak olmuştur.⁷⁶

⁷⁵ Fikret ÇANKAYA, Mehmet ÖZ, a.g.e., s.17.

⁷⁶ T.C. Maliye Bakanlığı,, *Yıllık Ekonomik Rapor 1999*, Ankara, 2000, s.261.

Nihayet, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak, mali piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak üzere, bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esasları düzenleyen 18 Haziran 1999 tarih ve 4389 Sayılı Bankalar Kanunu çıkarılmıştır. 23 Haziran 1999 tarih ve 23734 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan bu kanun ile 25 Haziran 1985 tarihli ve 3182 sayılı Bankalar Kanunu, ek ve değişiklikleri ile birlikte, yürürlükten kaldırılmıştır.

1999 tarih ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu⁷⁷ ile ilgili mevzuatın, Kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak üzere Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) kurulmuştur. BDDK ayrıca tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğine haiz, idari ve mali özerkliğe sahip bir kurumdur. Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve önlemleri alıp, uygulamakla yetkili kılınmıştır.⁷⁸ BDDK ile ilgili ayrıntılı bilgi tezin ilerleyen bölümünde ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

1999 yılında Türkiye ekonomisinin performansı, temel makro büyüklükler dikkate alındığında oldukça kötüleşmiştir. Üretim düşmüş, gelir azalmış, yatırımlar daralmış, enflasyon yeniden yükselmiş, kamu kesimi borçlanma gereksinimi artmış, reel faiz oranları pozitif olarak çok yüksek değerler almış ve işsizlik büyümüştür.⁷⁹ 1999 yılında ekonomik performansı etkileyen en önemli nedenler bir önceki yıla dayanıyordu. Özellikle Rusya'da ve diğer gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen krizlerin de etkisiyle yaşanan uluslar arası sermaye kısıtı, uluslar arası ekonomik faaliyetin daralması, petrol fiyatlarının yükselmesi, kamu kesimi mali yapısındaki kronik bozukluklar, yüksek enflasyon, erken genel seçimin neden olduğu belirsizlikler ve 17 Ağustos deprem faciası 1999 yılını hazırlayan mevcut durumdur. Bunların yanı sıra 1994 krizi sonrasında mevduat sigorta fonunun işleyiş biçimi ve

⁷⁷ 4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun getirdiği yenilikler Ek 1'de verilmiştir.

⁷⁸ 4389 Sayılı *Bankalar Kanunu*, 2.Madde.

⁷⁹ TBB, *Bankalarımız 1999*, TBB Yayını, İstanbul, Mayıs 2000, ss.1-3.

banka kurulmasının nispi olarak kolaylaştırılması sebebiyle, finansal sistemdeki kırılganlık daha da hızlanmıştır. Bütün bunlar 1998-1999 yılında yaşanan finansal dalgalanma sürecine de bir anlamda kaynaklık etmişlerdir. Hatta bu dalgalanmanın kriz boyutuna taşınmasına neden olmuştur.⁸⁰

1999 yılında Bankalar Kanunu'nda yapılan değişiklikler, şüphesiz Türk bankacılık sektörü açısından çok önemli olmuştur. Yapılan başlıca değişiklikler şöyle özetlenebilir:

- İdari ve mali açıdan bağımsız bir bankacılık gözetim ve denetim kurumunun kurulması,
- Kredi tanımının iştirakleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi,
- Dolaylı kredi-özkaynak ilişkisinin daraltılması,
- Konsolide bazda denetimin getirilmesi,
- Risk yönetiminin düzenlenmesi,
- Sorunlu bankaların faaliyetlerine müdahale yöntemlerinin düzenlenmesi.

Bununla beraber, karşılık kararnamesi değiştirilmiş, sermaye yeterliliğinin ve döviz pozisyonunun hesaplanmasında konsolide bazda uygulamaya geçilmiştir. Yapılan değişiklikler ile bankacılık mevzuatı Basel Komite'nin tavsiyelerine, Avrupa Birliği direktiflerine ve uluslar arası düzenlemelere yaklaştırılmaya çalışılmıştır.⁸¹

Aynı yıl Bankalar Kanunu'nda Haziran ve Aralık aylarında yeniden değişiklikler yapılmıştır. Yeni düzenlemeler ile bir bankanın mali bünyesinin zayıflaması durumunda denetim otoritesinin hareket kabiliyeti arttırılmıştır. Mali bünyenin güçlendirilmesini sağlayacak ya da bankanın faaliyeti ile ilgili olarak alınacak tedbirlere ilişkin kararlar daha objektif kriterlere dayandırılmıştır.⁸² Ayrıca karar sürecini hızlandıran değişiklikler getirilmiştir. Ortakların ve yöneticilerin şahsi sorumlulukları arttırılmıştır. Mevzuata aykırı davranışlar nedeniyle ilk kez, idari ceza sistemi getirilmiş, adli cezalar ise arttırılmıştır.

⁸⁰ Ömer Faruk ÇOLAK, a.g.m., s.23.

⁸¹ *Bankalarımız 1999*, a.g.e., ss.1-4.

⁸² *Yıllık Ekonomik Rapor 1999*, a.g.e.,s.262.

1999 yılında yapılan ve Türk bankacılık sektörüne ilişkin diğer önemli düzenlemeler ise şunlardır: Yabancı para net pozisyon/sermaye tabanı rasyosu % 30'dan % 20'ye düşürülmüştür. Karşılık kararnamesinde yer alan genel kredi oranı; nakdi krediler için % 1'den % 5'e, gayri nakdi krediler için ise % 0,2'den % 0,1'e çekilmiştir. Karşılık kararnamesi 2000 yılından itibaren uygulanmak üzere Aralık ayında önemli ölçüde değiştirilmiştir. Krediler ve diğer alacaklar başlangıçta geri ödenebilirliklerine ve borçluların kredi değerliliklerine göre gruplandırılmış ve teminat ilişkilerine göre karşılığa tabi tutulmuştur. Bu arada, 2000 yılının ikinci yarısından geçerli olmak üzere açık pozisyon ve sermaye yeterliliği ile ilgili rasyolarda konsolide bazda hesaplamayı öngören düzenleme yapılmıştır.⁸³ Mevduat ve mevduat dışı kaynaklara uygulanan likidite oranlarında yıl boyunca bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, Aralık ayında yapılan bir değişiklikle munzam karşılık oranı % 8'den % 6'ya düşürülmüştür. Buna karşılık mevduat üzerinden genel disponibiliteler olarak % 2 oranında serbest tevdiat alınması kararlaştırılmıştır. Bu yolla bankalara likidite sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapılan tüm bu düzenlemeler yılın son günlerinde açıklanan Hükümet ile uluslararası Para Fonu (IMF) arasında imzalanan stand-by anlaşmasının alt yapısını oluşturmuştur. Önceki anlaşmalardan farklı olarak, bunda bazı önkoşullar yer almıştır. Örneğin, Sermaye Piyasası Kanunu, Sosyal Güvenlik Kurumları Kanunu, Vergi Kanunlarında Düzenlemeler, Bankalar Kanunu ve uluslararası Tahkime izin veren düzenlemeler bunlardandır. Hükümet tarafından, doğrudan enflasyonun düşürülmesini amaçlayan bir program hazırlanmıştır. Üç yıllık bir uygulama dönemi olan program ile enflasyonun % 10'un altına düşürülmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla, mali disiplinin sağlanması ve kamu kesimi açığının düşürülmesine yönelik hem idari hem de yasal düzenlemeler takvime bağlanmıştır. Bu düzenlemelerin bir bölümü, para program açıklanmadan önce tamamlanmıştır. Daha sonraki günlerde ise, Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri sonucu program revize edilmiştir. Yeni niyet mektupları ile para, kur, maliye politikaları ile yapısal reformların çerçevesi yeniden tanımlanmıştır.

⁸³ Osman TUNABOYLU, 11 Ocak 2001 Tarihli Konuşma, <http://www.tbb.org.tr/turkce/tunaboylu.htm>, (18.01.2001).

Bankacılık sektörünün sağlıklı bir yapıya kavuşturulabilmesi, kamu bankaları ve TMSF bünyesinde bulunan bankaların mali yapılarının düzeltilmesi ve sermaye tabanlarının güçlendirilmesi amacıyla MB bazı önlemler almıştır. Örneğin, kamu bankalarının ve TMSF kapsamındaki bankaların yüksek faizli gecelik borçlanmalarının azaltılması amacıyla, bu bankalar MB tarafından fonlanmıştır.⁸⁴ Böylece, MB kamu ve fon bankalarını yüksek faizli gecelik borçlanmadan kurtarıırken, borçlanma vadelerinin uzatılması ve faiz oranlarının aşağı çekilmesi hedeflenmiştir. MB bankaların sistemde yarattığı kırılganlığı gidermeye çalışmıştır.⁸⁵

Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikliklerden kısa bir süre sonra, beş özel ticaret bankası TMSF'ye devredilmiş, bir yatırım ve kalkınma bankasının faaliyetine ise son verilmiştir.⁸⁶ Fona devredilenler; Yurtbank, Esbank, Yaşarbank, Egebank ve Sümerbank olmuştur. Böylece Fon'daki banka sayısı Bank Ekspres, Interbank ve Türkbank ile 8'e yükselmiştir. 1999 yılı sonu itibariyle Fon'daki bankaların toplam aktiflerinin sektör payı % 5,6, milli gelire oranı ise % 5 olmuştur. Birleşik Yatırım Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma izni ise 99/13765 sayılı Kararname ile kaldırılmıştır.

Türk bankacılık sektörüne 1999 yılı sonu itibariyle 4'ü kalkınma ve yatırım bankası, 2'si yabancı banka şubesi olmak üzere 6 yeni banka katılmıştır. Böylece 1999 yılında Türk bankacılık sektöründe toplam banka sayısı 81 olmuştur. Bu bankaların toplam aktif büyüklüğü, önceki yıla göre % 96 oranında artarak 72 katrilyon TL'ye ulaşmıştır. Bankacılık sektöründeki şube sayısındaki artış 1999 yılında da devam etmiştir. 1998 yılında 7370 olan toplam şube sayısı 7691'e çıkmıştır. Aynı yıl bankaların yurt dışındaki şube sayılarında da artış olmuştur. Yurt dışındaki toplam şube sayısı 31'den 48'e yükselmiştir. Ancak yurt dışı temsilciliklerinin sayısı ise 54'den 53'e gerilemiştir.

⁸⁴ MB bu yetkilerini 4651 sayılı Kanun'a eklenen geçici maddelerden almıştır

⁸⁵ TCMB, *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 25.4.2001 Tarihli ve 4651 Sayılı Kanun İle Getirilen Yenilikler*, Ankara, Haziran 2001, ss.39-58.

⁸⁶ *Bankalarımız 1999*, a.g.e., s.1-8.

1.1.5. 2000 ve SONRASI GELİŞMELER

2000 yılına gelindiğinde ise bankacılık sektöründe yapılan değişikliklere yenileri eklenmiştir, ayrıca bir banka kurulması ve şube açılması şartlarını ağırlaştırılan düzenlemeler getirilmiştir.⁸⁷ Bankaların denetiminde ve denetim sonuçlarının alınmasında etkinliğin artırılmasına yönelik düzenlemelerden bazıları şunlardır:

- 2000 yılında bankacılık sektöründe, özel sermayeli bankalar ile kamu bankaları arasında rekabet eşitliğini bozan düzenlemeler kaldırılmıştır.
- Kredi tanımı Avrupa Birliği düzenlemelerine son derece yaklaşmıştır. Büyük kredi tanımı getirilmiş, dolaylı kredi ilişkisi yeniden düzenlenmiş ve kredi özkaynak ilişkisi daraltılmıştır.⁸⁸
- Bir bankanın mali bünyesinin zayıflaması durumunda denetim otoritesinin hareket yeteneği artırılmıştır. Mali bünyenin güçlendirilmesini sağlayacak ya da bankanın faaliyeti ile ilgili olarak alınacak tedbirlere ilişkin kararlar daha objektif kriterlere dayandırılmış ve karar sürecini hızlandıran değişiklikler getirilmiştir.⁸⁹
- Ortakların ve yöneticilerin şahsi sorumlulukları artırılmıştır.
- Mevzuata aykırı davranışlar nedeniyle ilk kez idari ceza sistemi getirilmiş, adli cezalar ise önemli ölçüde yükseltilmiştir.

2000 yılında, 3 özel sermayeli ticaret bankasının yönetimi Fona devredilmiştir. Bu bankalar Demirbank A.Ş., Bank Kapital A.Ş. ve Etibank A.Ş.'dir. Böylece fondaki banka sayısı yıl sonu itibariyle 8'den 11'e yükselmiştir. Ayrıca Türkiye'de şubesi bulunan yabancı sermayeli ticaret bankaları grubundan olan Kıbrıs Kredi Bankası Ltd.'nin ve özel sermayeli kalkınma yatırım bankaları grubundan Park Yatırım Bankası A.Ş.'nin faaliyet izni, BDDK kararıyla kaldırılmıştır. Böylece bankacılık sektöründeki banka sayısı 81'den 79'a gerilemiştir.

Bankacılık sektöründeki şube sayısı ise 2000 yılında da artış göstermeye devam etmiştir. Şube sayısındaki artış orta ve küçük ölçekli ticaret bankalarında

⁸⁷ TBB, *4389 Sayılı Bankalar Kanunu*, Yayın No:225, İstanbul, Eylül 2001, s.22.

⁸⁸ TBB, *Bankalarımız 2000*, Yayın No: 223, İstanbul, Mayıs 2001, ss.1-10.

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız, *4389 Sayılı Bankalar Kanunu* md.14.

gerçekleşmiştir. Şube sayısı kamusal sermayeli ticaret bankalarında 28373'den 28342'ye, yabancı bankalar grubunda ise 121'den 117'ye gerilemiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayısında ise önemli bir değişiklik olmamıştır. Bununla birlikte, bankaların yurt dışındaki şube sayılarındaki artış da sürmüştür. Yurt dışındaki toplam şube sayısı 48'den 51'e yükselirken, yurt dışı temsilciliklerinin sayısı 53'den 51'e gerilemiştir.

2000 yılının son üç ayı mali piyasalarda olumsuzlukların arttığı bir dönem olarak geçmiştir. Fona devredilen bankaların eski sahipleri hakkında açılan davalar ile ilgili olarak kamuoyuna yansıyan olumsuz gelişmeler, mali sistem üzerindeki olumsuz beklentileri arttırmıştır. Yatırım araçlarına yeni vergi yükleri getirilmiştir. Ek vergilerin süresi uzatılmış, geçici vergide oran yükseltilmiş ve uygulama dönemleri kısalmıştır. AB ile Kıbrıs konusunda ihtilaflar ortaya çıkmıştır.⁹⁰ Hazine tarafından Fon bankalarına 6,1 milyar dolar tutarında kağıt verileceği açıklanmıştır. Bankaların döviz pozisyon açıklarını kapatma girişimleri artmıştır. Tüm bu gelişmeler mali piyasalarda tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Likidite sıkışmaya başlamış, mevduat faiz oranları da dahil olmak üzere faiz oranları yükselme eğilimine girmiştir. Çok kısa vadelerde TL yatırımı yapan yabancı bankalar piyasalardan çekilmeye başlamıştır. Böylece başlangıçta sınırlı sayıda bankada ortaya çıkan kaynak sıkıntısı, gerekli likiditenin bulunamaması sonucunda sistemde bir kriz ortamının doğmasına yol açmıştır.

Krizin başlangıcından birkaç gün sonra, sisteme çok yüksek faizlerle likidite verilmiştir. Ancak, daha sonra ekonomik programda belirlenen parasal büyüklükler nedeniyle sisteme ek likidite verilmeyeceği ve kur politikasında bir değişiklik yapılmayacağı açıklanmıştır. Bu durum, faiz oranlarının rekor düzeylere tırmanmasına neden olmuştur. Faiz oranları, bankalar arası piyasada % 800'ü, repo piyasasında ise % 1500'ü aşmıştır. Buna rağmen, döviz talebi devam etmiştir. Bunun sebebi, faiz oranlarındaki yükselme nedeniyle, kamu kağıtları teminat verilerek

---

⁹⁰ Erol MANİSALI, *İç Yüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı*, 2.Baskı, Otopsi Yayını, İstanbul, 2001, s.184.

yabancı kreditorlerle yapılan anlaşmaların, teminatların değerinin düşmesi ve bunların nakde çevrilerek döviz alacaklarının tahsil edilmeye çalışılması olmuştur.⁹¹

Bankacılık sektörü 2000 yılını 4 milyar dolar zararla kapatmıştır. Bu durum büyük ölçüde Fondaki bankaların zararlarından kaynaklanmıştır. Zarar açıklayan bankaların cari dönem zararları 7 milyar doları bulmuştur. Sadece kar eden bankalar dikkate alındığında net kar % 30 oranında azalarak 2,9 milyar dolara gerilemiştir.

Mali sistemdeki son dalgalanmalar nedeniyle, Hükümet 6 Aralık 2000 tarihinde bir basın açıklaması yapmıştır. Bu basın açıklamasında, tasarruf sahiplerinin ve diğer kreditorlerin Türkiye'deki mevduat bankalarından olan alacaklarına ilişkin geçici tam bir garanti duyurusunda bulunmaktadır. TMSF, Bankalar Kanunu'ndaki yetkiler çerçevesinde şimdiye kadar olduğu gibi⁹², hisseleri kendisine devrolunan bankalardaki bütün tasarruf sahipleri ve kreditorlerin fonlarını herhangi bir engel olmadan tam kullanmasını sağlayacaktır. Bu kapsamda, BDDK, söz konusu garantinin uygulanması ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamaları yapmıştır.⁹³

- Garanti, Bankalar Kanunu'nun BDDK ve TMSF'ye verdiği yetkiler çerçevesinde, TMSF tarafından sağlanacaktır. Bu garanti, kayıtlı bilanço dışı yükümlülükler de dahil olmak üzere Türkiye'de kurulmuş mevduat bankalarının ve bankaların bilançolarında hesapları konsolide edilen yurt dışı şubelerin yükümlülüklerini kapsamaktadır.
- Garanti, Bankalar Kanunu'nun ilgili maddelerinin ihlal edilmesi sonucunda söz konusu bankaların hisselerinin TMSF tarafından devir alınması ile işlerlik kazanmakta, böylece, aşağıda belirlenen istisnalar hariç olmak üzere, devralınan tüm yükümlülükleri garanti kapsamında bulunmaktadır.
- Garanti, bilanço dışı kalemler de dahil olmak üzere, bankanın TMSF'ye devredilmesine neden olan banka sahiplerinin ve ilgili tarafların mevduatı ve bankaların bunlara olan diğer yükümlülükleri, muvazaalı ve suça konu olduğu tespit edilen faaliyetlerle ilgili tüm mevduat ve

⁹¹ *Bankalarımız 2000*, a.g.e., ss. 1-27.

⁹² 4389 Bankalar Kanunu'na eklenen 4491 Sayılı Kanun.

⁹³ http://www.tbb.org.tr/turkce/BDDK_basin_aciklamasi_18012001.htm. (18.01.2001)

yükümlülükler hariç olmak üzere, işlemiş faizler de dahil tüm yükümlülükleri kapsamaktadır. Hissedarların iştirak payları ve sermaye benzeri krediler garanti kapsamına dahil değildir.

- Fon'un garantiyi idare edebilmesi için gerekli kaynaklar, Bankalar Kanunu'nda yer alan hükümler çerçevesinde verilen yetkiye dayanılarak Hükümet tarafından sağlanmaktadır.
- Bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde, yukarıda bahsedilen garanti ile ilgili uygulamaya ihtiyaç duyulduğu sürece devam edilecek ve kamuoyuna önceden haber verilmesi suretiyle kaldırılacaktır.

Kamuoyunda güven tazelemek amacıyla yapılan bu basın açıklamaları bankacılık sektöründeki kriz gerçeğini değiştirememiştir. Bununla birlikte Şubat 2001'de yeni bir kriz daha ortaya çıkmıştır.

Kasım ve Şubat krizleri aslında genel anlamda, zayıf bankacılık sisteminden ve sıcak paraya aşırı güvenmekten kaynaklanmıştır. Bankacılık kesiminin kriz öncesi dönemde artan temel zayıflıkları şöyle sıralanabilir:⁹⁴

- Bankaların yapısal problemleri giderek artmış, etkin denetimden uzak ve bankacılık prensipleriyle bağdaşmayan yönetimler yaygınlaşmıştır.
- Borç temininde vadelerin kısalması, döviz borçlarının artmasına ve aktif pasif kalemlerin vade uyumsuzluklarına neden olmuştur.
- Artan Konsolide Bütçe açıkları bankaların özel sektöre değil, kamu kesimine kredi veren kurumlar haline gelmesine yol açmıştır. Bilançoların aktifinde yer alan DİBS stokları artmıştır.
- Kredi vermede güvenirlilik ve geri dönebilirlik kriterlerinden uzaklaşıldığı için, bankaların geri dönmeyen kredileri artmıştır.

Kriz öncesinde durum böyle iken, 2001 krizi süresince bankacılık sektörü ciddi bir likidite problemi ile karşılaşmıştır. Bu ise uygulanmaya çalışılan enflasyonla mücadele programının dolayısıyla da kur rejiminin son bulmasına yol açmıştır. TL, sabit döviz kuru uygulanmasından çıkarılmış ve 22 Şubat'ta serbest dalgalanmaya bırakılmıştır. TL/dolar kuru altı hafta içinde % 47,7 oranında değer

⁹⁴ Aslan EREN, Bora SÜSLÜ, a.g.m., s.669.

kaybetmiştir.⁹⁵ Bu % 70 oranında bir devalüasyona neden olmuş ve bunun sonucunda da faiz zararları ile karşılaşmıştır. Dolayısıyla kriz bu yönüyle reel ekonominin de olumsuz etkilenmesi sonucunu doğurmuştur.

Bankacılık krizi olduğunda bankaları kurtarmak, reel ekonomiyi kurtarmak açısından zorunlu hale geldiğinden, borç verenler gerekli önlemi almamaktadırlar (ahlaki riziko). Ahlaki riziko problemleri ortaya çıktığında da piyasa mekanizması kendi kendini düzenleyememekte, bunun sonucunda etkin kamu düzenleme ve denetlemesi zorunlu hale gelmektedir. Bankacılık krizini önlemek için finansal piyasalarda şeffaflık, yeterli muhasebe standartları, yüksek sermaye yeterliliği oranları, etkin ve kurala bağlı denetim, rezervlerin yeterli düzeyde tutulması, uluslar arası nihai ödünç verme fonksiyonun yerine getirilmesi, uluslar arası anlaşmalar ve makro ekonomik politikalara önem verilmesi zorunludur.⁹⁶ Kasım ve Şubat krizlerinin en önemli makro ekonomik sonuçları genel anlamda şunlardır:⁹⁷

- Faiz oranlarında yükselme,
- TL'nin önemli oranda değer kaybetmesi,
- Reel ekonominin daralması.

Söz konusu krizlerin Türk bankacılık sektörüne etkileri ise şöyle sıralanabilir:

- Aktif kalitesi düşmüş, kredi riski yükselmiştir.
- Menkul kıymetler portföyü değer yitirmiştir.
- Vade uyumsuzlukları fonlama zararına yol açmıştır.
- Açık pozisyon kambiyo zararına yol açmıştır.
- Tüm bunların sonucu olarak da bankacılık sektörünün özkaynakları erimiştir.

Kasım ve Şubat krizleri karşısında hükümet, güven bunalımı ve mali istikrarsızlığı önlemek amacıyla bir "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı"

⁹⁵ Erinç YELDAN, "Türkiye'de IMF Destekli Enflasyonla Mücadele Programı" *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Eylül-Ekim 2001, s.575.

⁹⁶ Ali ALP, "Bankacılık Krizleri Ve Krize Karşı Politika Önerileri" *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Eylül-Ekim 2001, s.675.

⁹⁷ Engin AKÇAKOCA, "Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı" Konulu Toplantıda Yapılan Sunuş, 2 Mart 2002, <http://www.bddk.org.tr> (18.04.2002).

benimsemiştir.⁹⁸ Bankacılık alanındaki yapısal reformlar, yeni programın en önemli kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda sektörde bir dizi değişiklikler gerçekleşmiştir. Bu değişiklikler Türk bankacılık sektörünün güçlendirilmesi adı altında incelenmeye çalışılacaktır.

1.2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN GÜÇLENDİRİLMESİ AMACIYLA SON YILLARDA YAŞANAN GELİŞMELER

Bankaların mali sistemin asli oyuncularını olduğu ve uluslararası bankacılık faaliyetlerine katıldıkları bir ortamda, bankacılık sektörünün sağlıklı bir şekilde işlemesi büyük önem taşımaktadır.⁹⁹ Bankacılık sektörüne ait yasal düzenlemeler, BIS (Bank for International Settlement) prensipleri ve AB direktifleri doğrultusunda yapılmıştır.¹⁰⁰

Bankaların denetimini ve mali yapılarını güçlendirme yönünde yapılan en köklü değişikliklerin başında BDDK'nın oluşturulması yer almaktadır. Türk bankacılık sektörünün güçlendirilmesi başlığı altında BDDK ve onun faaliyetleri çerçevesindeki "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı: Gelişme Raporu" ve TMSF hakkında kısaca verilecektir.

1.2.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun Oluşturulması

BDDK, 4389 sayılı Kanun ve ilgili diğer mevzuatın, anılan Kanunda gösterilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler de yapmak suretiyle uygulanmasını sağlamak, uygulamayı denetlemek ve sonuçlandırmak, tasarrufların güvence altına alınmasını temin etmek ve Kanunla verilen diğer görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak üzere 23 Haziran 1999 tarihinde, kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip olarak kurulmuştur. Kurum, tasarruf sahiplerinin haklarını ve bankaların düzenli ve emin bir şekilde çalışmasını tehlikeye sokabilecek ve ekonomide önemli zararlar doğurabilecek her türlü işlem ve uygulamaları önlemek, kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve

⁹⁸ DPT, "TC. Katılım Öncesi Ekonomik Program", Ekim, 2001. <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2001.pdf>, (08.11.2001).

⁹⁹Gazi ERÇEL, "Küreselleşme uluslararası Finansal Gelişmeler", <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2000/Kuresellesme.html> (13.01.2001)

¹⁰⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız Ek 3 ve Ek 4.

tedbirleri almak ve uygulamakla yükümlü ve yetkili kılınmıştır. Kurumun merkezi Ankara’da olup, Kurum gerekli gördüğü yerlerde teşkilat kurabilmektedir.

23 Haziran 1999 tarihinde kurulan BDDK 31.08.2000 tarihinde faaliyete geçmiş bulunmaktadır. BDDK’nın misyonu; bankaların ve özel finans kurumlarının piyasa disiplini içerisinde sağlıklı, etkin ve dünya ölçeğinde rekabet edebilir bir yapıda işleyişi için uygun ortamı yaratmak ve bu sayede ülkenin uzun vadeli ekonomik büyümesine ve istikrarına katkıda bulunmaktadır.¹⁰¹

1.2.1.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ nun Hedefleri

Sektörün etkinliğini ve rekabet kabiliyetini arttırmak; kamu kesiminin kontrolündeki bankaların sektör üzerindeki bozucu etkilerinin ortadan kaldırılması, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, aracılık maliyetlerinin düşürülmesi, grup bankacılığı ve mali olmayan faaliyetlerinin en aza indirilmesi.

Sektöre güveni kalıcı kılmak; piyasa disiplini ve sistemde yer alanların “kendi sorumluluklarını almaları” ilkesi çerçevesinde, kamunun bilgilendirilmesine yönelik düzenlemelerin yapılması, yeterli, anlaşılabilir ve doğru bilginin zamanında piyasaya ulaştırılması, muhasebe ve raporlama sisteminde uluslar arası standartlara erişilmesi, taşınan riskler hakkındaki bilgilerin herkese açık ve ulaşılabilir olduğu şeffaf bir ortamın sağlanması. Bu aynı zamanda BIS kriterlerinden biridir.¹⁰²

Sektörün dayanıklılığını geliştirmek; sektörün risklere karşı direnç ve esnekliğinin artırılması, kurumsal yönetişimin (corporate governance) iyileştirilmesine önem verilmesi, iç denetim ve risk yönetim sistemlerinin geliştirilmesi, kredi riskinin sermaye yeterliliğinde dikkate alınması¹⁰³, Kurumun risk odaklı ve konsolide bazda gözetim ve denetim yeteneğinin artırılması.

Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerini korumak; mevduat sigortası sisteminin piyasa disiplinini bozucu ve ahlaki istismarı arttırıcı etkileri ile tasarruf sahiplerinin haklarının korunması ihtiyacı arasındaki dengenin kurulmasıdır.

¹⁰¹ 4389 Sayılı Bankalar Kanunu, a.g.e., s. 6.

¹⁰² Melike ALPARSLAN, “Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeler”, *Bankacılar Dergisi*, TBB Yayını, Sayı 34, 2000, s.51.

¹⁰³ Ayrıntılı bilgi için bakınız Ek 5.

1.2.1.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu' nun Stratejileri

Yukarıda belirtilen hedeflerin gerçekleştirilmesi sırasında Kurumun gözeteceği temel değerleri ve stratejileri şunlardır.¹⁰⁴

Maliyet Etkinliği: Kurumun temel işlevi piyasa mekanizmasının kendi kendine aşmakta yetersiz kaldığı sorunların çözülmesi olmakla beraber, iyi kurulmamış ve/veya iyi işlemeyen bir düzenleme ve denetim sistemi, piyasa mekanizmasının başarısızlığından kaynaklanan sorunlar yerine bu defa kamu müdahalesinden kaynaklanan çarpıklıklara ve problemlere yol açabilmektedir. Bunun bilincinde olunarak, düzenleme ve denetleme faaliyetleri fayda/maliyet yaklaşımı göz önünde tutularak yürütülecek, düzenleme ve denetlemenin sektörde faaliyette bulunan kuruluşlar arasında rekabeti bozacak şekilde etkilere neden olmamasına özen gösterilecektir.

İşsel Sorumluluğu Esas Alan Anlayış: Optimal tarzda sağlansa bile, düzenleme ve denetleme işlevi bankacılık sektörünün sağlamlığının ve etkinliğinin temininde ikincil bir araçtır. Asıl olan piyasanın kendi içinde sağladığı disiplindir. Bankaların iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerini geliştirmeleri ve bağımsız denetim/derecelendirme kuruluşlarından azami ölçüde yararlanmaları gibi işsel sorumluluğu ön plana çıkaran bir anlayış benimsenecektir.

Tarafsızlık: kurumun faaliyet alanına giren tüm kuruluşlara eşit mesafede yaklaşılacak, sorumluluklar dikkatle ve tarafsızlıkla yerine getirilecek, her türlü ayrımcılıktan uzak durulacaktır.

Duyarlılık: küresel ekonominin sürekli bir değişim içerisinde bulunması, iyi bir düzenleme ve denetleme sisteminin oluşturulmasını uzun ve süreklilik arz eden bir süreç haline getirmekte, finans alanındaki gelişmelerin sürekli olarak takip edilmesini ve değişikliklere ayak uydurulmasını gerektirmektedir. Bu açıdan, Kurum düzenleme ve denetim konusunda ulusal ve uluslar arası finansal sistemdeki gelişmelerin gerektirdiği politika ve uygulamalara süratli ve etkili bir biçimde uyum

¹⁰⁴ BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı 18 Mayıs 2001*, <http://www.bddk.org.tr>, (22.05.2001).

sağlayacak, diğer kamu kuruluşları ile işbirliği içerisinde çalışacaktır. Katılımcılık: düzenlemelerin oluşturulması ve uygulamanın yönlendirilmesi aşamalarında sektörün, meslek kuruluşlarının, tüketicilerin ve akademik çevrelerin katılımına önem verilecek, iletişim kanalları açık tutulacaktır.

Saydamlık ve Hesap Verebilirlik: Kurum faaliyetlerinin saydam bir biçimde yürütülmesi çerçevesinde, uygulamalar ve uygulama sonuçları hakkında kamunun ve ilgili kamu kuruluşlarının düzenli olarak bilgilendirilmesi sağlanacaktır.

Tüketici Odaklı Hizmet Anlayışı: Finansal kurumlara hizmetin yanı sıra tüketici talep ve ihtiyaçlarına odaklı bir hizmet anlayışı, Kurumun işleyiş yapısına yerleştirilecektir. Bu amaçla Kurum bünyesinde “tüketici ilişkileri birimi” ve internet sitesinde “tüketici köşesi” kurulması,¹⁰⁵ bu hizmetlerle bir yandan düzenli olarak tüketicinin finansal hizmetler konusunda bilinçlendirilmesi, diğer yandan tüketiciden gelen öneri ve şikayetler doğrultusunda düzenleme ve politikaların gözden geçirilmesi sağlanacaktır.

Uluslararası İşbirliği: Kurum finans alanındaki hızlı değişim ve gelişimi takip edebilmek, bankaların konsolide bazda etkin gözetimini tam anlamıyla sağlayabilmek ve sektördeki potansiyel yatırımcılara ilişkin bilgilere ulaşabilmek amacıyla bankacılığın düzenlenmesinden ve denetiminden sorumlu yabancı kuruluşlarla ve uluslar arası örgütlerle yakın işbirliği içinde olacaktır.

Uzmanlık ve Etkin Örgüt Yapısı: Kurum finans sektöründeki değişikliklerin gerektirdiği niteliklere sahip uzmanlığı kendi bünyesinde geliştirebilmek için;analitik düşünce yapısı ve profesyonel çalışma anlayışına sahip personel istihdamına önem verecek, örgüt yapısını faaliyetlerde görülen karmaşıklıkla ile bilişim teknolojisindeki gelişmelere uyumlu hale getirecektir.

Performans Ölçülebilirliği: Kurumun performansı hakkında kamuoyunun, sektörün ve Kurum çalışanlarının düşüncelerinin öğrenilmesi için, Bankaların Kuruma Bakışı Anketi (Effectiveness Survey), Kamunun kuruma bakış anketi (Public Opinion

¹⁰⁵ ....., “E-Bankada Son Tablo”, *Capital*, Yıl 8, Sayı 9, Eylül 2000, ss.238-239.

Survey), Çalışanların Düşünceleri Anketi (Employee Survey) gibi anketler yapılacaktır.

1.2.2. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması Programı

15 Mayıs 2001 tarihinde BDDK tarafından kamuoyuna açıklanan “Yeniden Yapılandırma Programı”nın temel hedefi, etkin,uluslararası ölçekte rekabet edebilir ve sağlıklı bir bankacılık sistemine geçişi sağlamaktır.

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı aşağıdaki dört temel unsura dayanmaktadır;¹⁰⁶

- Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması,
- TMSF bünyesindeki bankaların en kısa sürede çözüme kavuşturulması,
- Yaşanan krizlerden olumsuz yönde etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması,
- Bankacılık sektöründe gözetim ve denetimin etkinliğini arttıracak, sektörü daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturacak yasal ve kurumsal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.

1.2.2.1. Kamu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, finansal açıdan ve operasyonel açıdan olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır.

a) Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırma

Kamu bankalarının finansal açıdan yeniden yapılandırılması; görev zarar alacaklarının tasfiyesi, kısa vadeli yükümlülüklerinin azaltılması, kamu bankalarına sermaye desteği sağlanması, mevduat faizlerinin piyasa faizlerine uyumlu hale getirilmesi ve kredi portföyünün etkin yönetimi alanlarında yoğunlaşmıştır.¹⁰⁷

¹⁰⁶ BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı 18 Mayıs 2001*, <http://www.bddk.org.tr>, (22.05.2001).

¹⁰⁷ ....., “Banka Çalışanlarına Uzmanlardan Öneriler”, *Ekonomist Dergisi*, Sayı 27, 8 Temmuz 2001, s.28.

Kamu bankalarının finansal açıdan yeniden yapılandırılması kapsamında gerçekleştirilenler şunlardır:¹⁰⁸

- MB dışındaki kaynaklardan gecelik borçlanma sıfırlandı.
- Sermaye yapısı güçlendirildi.¹⁰⁹
- Görev zararları tasfiye edildi.
- Görev zararı oluşumuna yol açan kanun ve kararnameler iptal edildi.
- Sağlanacak destekler için bütçeye ödenek konulması uygulamasına başlandı.

b) Operasyonel Açıdan Yeniden Yapılandırma

Kamu bankalarının operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması programı; bu bankaların organizasyon, teknoloji, ürün, insan kaynakları, krediler, mali kontrol, planlama, risk yönetimi ve hizmet yapısının çağdaş bankacılığın ve uluslar arası rekabetin gereklerine göre yapılandırılmasını amaçlamaktadır.

Mali piyasalarda yaşanan gelişmelerden alınan dersler neticesinde, kamu bankaları yeniden yapılandırılmadan istikrar programlarının başarılı olamayacağı anlaşılmiş ve kamu bankalarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin 4603 Sayılı Kanun çıkarılmıştır.¹¹⁰ Kamu bankalarının küçültülmesi ile bu bankalarda çalışanlardan ilk etapta on beş bin kişinin ya emekli edilmesi ya da başka bir alanda görevlendirilmesi süreci başlamıştır.

Bu kapsamda atılan adımlar aşağıda yer almaktadır:

- Yeniden yapılandırma kapsamında kamu bankalarının organizasyonu şube dışı kar merkezleri, pazarlama, operasyonlar, krediler ve risk yönetimi ve kontrolü olmak üzere yönetim kuruluna bağlı beş birimden oluşan bir yapıya dönüştürülmüştür.¹¹¹
- Emlak Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma ve mevduat kabul etme izni iptal edilmiş ve bu banka Ziraat Bankası'na devredilmiştir.

¹⁰⁸ BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu 5 Şubat 2002*, <http://www.bddk.gov.tr.html> (18.05.2002).

¹⁰⁹ Sermaye yapılarının güçlendirilmesi amacıyla, kamu bankalarına hem menkul kıymet, hem de nakit olarak kaynak aktarımı yapılmıştır.

¹¹⁰ Cihan PAÇACI, "Para Politikaları, Bankacılık Kesimi Ve Ekonomik Kriz", *Yeni Türkiye Dergisi* Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, s.637.

¹¹¹ Ortak ve profesyonel bir yönetim kurulu atanmıştır.

- Kamu bankalarının şube ve personel sayısının azaltılması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Aralık 2000 itibariyle 2494 olan şube sayısı, Aralık 2001 itibariyle 2398'e, 61601 olan personel sayısı ise 47985'e gerilemiştir.
- Kar-zarar, likidite ve faiz oranı marjlarını izleme programı oluşturulmuştur.
- Kamu bankalarının bağımsız denetimi için, iç kontrol, mali kontrol ve risk yönetimi birimleri kurulmuştur.

1.2.2.2. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Bankalarının Yeniden Yapılandırılması

TMSF bankalarının yeniden yapılandırılmasına yönelik strateji; TMSF bankalarının devir, birleşme, satış veya tasfiye yoluyla çözümlenmesi, finansal açıdan yeniden yapılandırma, operasyonel açıdan yeniden yapılandırma ve fon bankalarının sorunlu aktiflerinin yönetimi olmak üzere dört ana unsurdan oluşmaktadır.

a) TMSF Bünyesine Alınan Bankaların Devir, Birleşme, Satış veya Tasfiye Yoluyla Çözümlenmesi

Son beş yılda TMSF'ye devredilmiş olan 19 bankadan 8 tanesi birleştirilmek suretiyle dört banka ise satış yoluyla çözüme kavuşturulmuştur. TMSF bankalarında yeniden yapılanmayı özet olarak Tablo 1.1'den görebiliriz.

Tablo 1.1.TMSF Bankalarında Yeniden Yapılanma Süreci

	1997	1998	1999	2000	2001	Şubat 2002	Toplam
Devralınan Banka Sayısı	1	1	6	3	8	-	19
Birleştirilen Banka sayısı	-	-	-	-	7	1	8
Satılan banka Sayısı	-	-	-	-	3	1	4
Lisansı İptal Edilen Banka Sayısı	-	-	-	-	3	-	3
Hukuki Süreçte olan Banka Sayısı	-	-	-	-	2	-	2
TMSF Bünyesindeki Banka Sayısı	1	2	8	11	4	2	

Kaynak: BDDK, "Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu 5 Şubat 2002" <http://www.bddk.gov.tr.html> (18.05.2002).

Tablo 1'e göre; TMSF'ye devredilen toplam banka sayısı Şubat 2002 itibariyle 19'dur. Birleştirilen banka sayısı; Sümerbank çatısı altında 5 banka, Etibank çatısı altında 2 banka, Bayındırbank çatısı altında 1 banka olmak üzere toplam 8 tanedir. Satılan bankalar ise; Sümerbank, Bank Ekspres, Demirbank ve Sitebank'tır.¹¹² Lisansı iptal edilen bankalar, İktisat Bankası, Etibank ve Kentbank olmak üzere 4 tanedir. Hukuki süreçte olan bankalardan, Türk Ticaret Bankası'nın bankacılık işlemleri yapma izni iptal edilmiş olup buna ilişkin yasal süreç devam etmektedir. Ayrıca Milli Aydın Bankası'nın da TMSF kapsamına alınmasına yapılan itiraz Danıştay İdari Dava Dairesince kabul edilmiş olup yasal süreci devam etmektedir. Böylece TMSF'de Toprakbank ve Bayındırbank olmak üzere 2 banka kalmıştır.

Böylelikle, BDDK mali yapıları bozuk olan, zararı özkaynaklarını aşan, yükümlülüklerini yerine getiremeyen, kısacası faaliyetlerinin devamı mali sistemin güven ve istikrarını tehlikeye sokan bankaların tamamının yönetimine el koyarak önemli bir adım atmış oldu.

b) Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırma

TMSF bünyesindeki bankaların finansal açıdan yeniden yapılandırılması süresi içerisinde gerçekleştirilen faaliyetler şunlardır;

- Sermaye ve mevduat desteği sağlanmıştır.
- MB dışındaki kaynaklardan gecelik borçlanma sıfırlanmıştır.
- YP açık pozisyonlar 4 milyar dolardan 400 milyon dolar civarına düşürülmüştür.
- Mevduat faiz oranları piyasanın altında ve ortak olarak belirlenmeye başlanmıştır.
- Mevduat diğer bankalara devredilmiştir.¹¹³
- MB'ye olan yükümlülükler Ziraat Bankasına devredilmiştir.¹¹⁴

¹¹² Ömer Faruk ÇOLAK, Aslan YİĞİDİM, *Türk Bankacılık Sektöründe Kriz*, Nobel Yayını, Ankara, 2001, s.18.

¹¹³ Sekiz ayrı özel bankaya, 2,6 milyar dolar devredilmiştir.

¹¹⁴ FX depo yükümlülükleri olarak 2,6 milyar dolar devredilmiştir.

c) Operasyonel Yeniden Yapılandırma

Operasyonel yapılandırma sürecinde TMSF bankalarının şube ve personel sayılarındaki gelişmeler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 1.2. TMSF Bankalarının Şube ve Personel Sayıları

	Şube Sayısı		Personel Sayısı	
	Devir Tarihi İtibariyle	31 Ocak 2002	Devir Tarihi İtibariyle	31 Ocak 2002
Fon Bünyesinde Kalan Bankalar	982	502	17997	9040
Satılan Bankalar	637	354	14572	7527
Toplam	1619	856	32569	16567

Kaynak: BDDK, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu 5 Şubat 2002” [http:// www.bddk.gov.tr.html](http://www.bddk.gov.tr.html) (18.05.2002).

Tablo 2’den de görüldüğü üzere TMSF bankalarının şube sayıları 1619’dan 856’ya indirilmiştir. Personel sayıları ise bankaların devredildikleri tarihe göre % 49,1 oranında azalarak, 16567’ye indirilmiştir. TMSF’nin operasyonel yapılanması kapsamında, iştirak, menkul ve gayrimenkul satışı gerçekleştirilmiştir.

d) TMSF Bankaları Aktif Yönetimi ve Tahsilatı

TMSF aktif yönetimi ve tahsilatı ile ilgili planlanan ve gerçekleştirilenler şunlardır:

- Kredi dosyalarının TMSF Tahsilat dairesine aktarılması planlanmış ve 6110 adet kurumsal, 63717 adet bireysel kredi dosyası Tahsilat Dairesine aktarılmıştır.
- Alacakların tahsili planlanmış ve Aralık 2001 itibariyle toplam 909 milyon dolarlık tahsilat gerçekleştirilmiştir.
- Fon bankalarına borçlu olanlar ile geri ödeme planları yapılması istenmiş ve toplam 48 borçludan 1,7 milyar dolar tutarındaki alacak geri ödeme planı çerçevesinde protokole bağlanmıştır.

1.2.2.3. Özel Bankaların Güçlü Bir Yapıya Kavuşturulması İle İlgili Gelişmeler

Kasım ve Şubat krizlerinin etkisiyle, mali bünyeleri ve kârlılık performansları kötüleşen özel bankaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programının çok önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Özel bankalara yönelik program kapsamında, bu bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi, sorunlu kredilerin çözümlenmesi, yabancı para açık pozisyonların daraltılması ve devir ve birleşmelerin özendirilmesi konusunda düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Özel bankaların güçlü bir yapıya kavuşturulması ile ilgili gelişmelerle, bu bankaların devir ve birleşmelerine ilişkin düzenlemeler önemleri gereği burada ele alınmışlardır.

a) Özel Bankaların Güçlü Bir Yapıya Kavuşturulması Aşamaları

Özel bankaların güçlü bir yapıya kavuşturulması iki aşamalı bir çerçevede ele alınmıştır.¹¹⁵ Birinci aşamada şunlar gerçekleştirilmiştir:

- 31 aralık 2001 itibariyle özel bankaların 1,8 katrilyon lira tutarında sermaye artışı gerçekleştirmeleri sağlanmıştır.
- Takas operasyonunun da katkısıyla özel bankaların bilanço içi açık pozisyonu 8,4 milyar dolardan 1,3 milyar dolara indirilmiştir.
- Değişken faizli, döviz cinsinden ve dövize endeksli DİBS ihracı yoluyla faiz riski sınırlandırılmıştır.
- Özkaynakları yetersiz hale gelen bankalar sistemden çıkarılmış, haksız rekabet ve sistematik risk yaratmaları engellenmiştir.
- Bankalarla reel sektör temsilcilerini bir araya getiren “Finans ve Üretim Danışma Kurulu” oluşturulmuştur.

¹¹⁵ Engin AKÇAKOCA, “Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” Konulu Toplantıda Yapılan Sunuş, 2 Mart 2002, <http://www.bddk.org.tr> (18.04.2002).

İkinci aşamada ise; yaşayabilir nitelikte ve belirli koşulları sağlayan özel bankalara kamu tarafından sermaye desteği sağlanması ve sorunlu aktiflerin çözümünü hızlandırıcı mekanizmaların hayata geçirilmesi gerçekleştirilecektir.

Özel bankaların sermayelerinin güçlendirilmesinde sermaye desteğinin gerekçeleri BDDK tarafından şöyle sıralanmıştır:¹¹⁶

- Kredi riskinin belirgin bir biçimde artması,
- Olumsuz ekonomik koşulların duran aktifleri nakde çevirme olasılığını kısıtlaması,
- Yapılan sermaye artışlarına rağmen özkaynakların reel olarak önemli oranda erozyona uğraması,
- Bu faktörlere bağlı olarak bankacılık sektörü krizi- reel sektör krizi sarmalının oluşması.

Özel bankaların sermayelerinin güçlendirilmesinde sermaye desteğinin yöntemi ve koşullarını içeren “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programının Uygulama Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik” Ek 4 olarak bu çalışmanın sonunda verilmiştir.

b) Özel Bankaların Devir Ve Birleşmelerine İlişkin Düzenlemeler

Türk bankacılık sektöründe yaşanan krizlerin ardından “banka birleşmeleri”ne yönelik eğilim artmıştır. Bankacılık sektöründe devir ve birleşmeleri kolaylaştırmak yönünde önemli adımlar atılmış, gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile kurumsal birleşme ve devirler için vergi teşvikleri getirilmiştir.

1995 yılına kadar Türkiye’deki banka birleşmeleri genelde zor durumdaki bankaların birleştirilmesi şeklinde bir uygulama niteliğindedir.¹¹⁷ Örneğin, 1983 yılında İstanbul Bankası, Hisarbank ve Odibank, T.C. Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. 1984 yılında İstanbul Emniyet Sandığı yine T.C. Ziraat Bankası ile birleştirilmiştir. 1988 yılında Anadolu Bankası, Emlak kredi Bankası ile

¹¹⁶ BDDK, *Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı (18 Mayıs 2001)*, <http://www.bddk.org.tr>, (22.05.2001)

¹¹⁷ E.Handan SÜMER, “Türk Bankacılık Sisteminde 1980 Sonrası Gerçekleştirilen Birleşmeler Üzerine Bir Değerlendirme”, *İktisat Dergisi*, Sayı 387, Şubat-Mart 1999, s.23.

birleştirilirken, 1989 yılında T.C. Turizm Bankası Türkiye Kalkınma Bankası ile birleştirilmiştir. 1992 yılına gelindiğinde ise Türkiye Öğretmenler Bankası, Türkiye Halk Bankası ile Denizcilik Bankası da Türkiye Emlak Bankası ile birleştirilmiştir.

Bankalar Kanunu'nda yapılan değişikle, bankaların devir ve birleşme işlemlerindeki sürecin hızlandırılmasını teminen,¹¹⁸ birleşme ve devirlerde 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile birlikte, devir veya birleşmeye konu olan bankaların toplam aktiflerinin sektör içindeki paylarının % 20'yi geçmemesi kaydıyla 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun bazı maddelerinin uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır.¹¹⁹

Bu düzenlemelerin katkısıyla, 2001 yılında bankacılık sektöründe banka devir ve birleşmelerinde önemli gelişmeler yaşanmıştır.(Tablo 1.3)

Tablo 1.3. 2001 yılında Türk Bankacılık Sektöründeki Birleşmeler

Devir ve Birleşmeye Konu Olan Bankalar		Yeni Banka	Açıklama
Osmanlı Bankası	Körfezbank	Osmanlı Bankası	27 Ağustos 2001 tarihinde Osmanlı Bankası'nın Birleşik Türk Körfez Bank'ı devralmasına izin verilmiştir.
Garanti Bankası	Osmanlı Bankası	Garanti Bankası	18 Ekim 2001'de BDDK'ya ön izin için başvurulmuştur.
HSBC Bank Plc.	Demirbank	HSBC Bank Plc.	31 Ekim 2001 tarihinde devir süreci sonuçlanmıştır.
Tekfen Yatırım	Bank Ekspres	Tekfen Bank A.Ş.	18 Ekim 2001 tarihinde gerçekleşmiştir.
Oyak Bank	Sümerbank	Oyak Bank	8 Ekim 2001 tarihinde ön izin verilmiştir.
Morgan Guaranty	The Chase Manhattan	JPMorgan Chase Bank	Dünya genelinde iki bankanın birleşmesinin bir sonucu olarak bu bankaların Türkiye'de bulunan şubeleri de birleşme için BDDK'ya başvurmuşlar ve birleşme için gerekli onay verilmiştir.

Kaynak: <http://www.tbb.org.tr> (14.02.2002).

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için, bakınız Ek.4.

¹¹⁹ <http://www.tbmm.gov.tr>, 6762, 4054 ve 4605 sayılı Kanunlar. (24.02.2002).

Tablo 3.1'den de görülebileceği gibi, Türk bankacılık sektöründe 2001 yılında toplam 6 banka birleşmelere konu olmuştur. Banka devir ve birleşmeleriyle, gelecekte de sistemdeki banka sayısının daha da azalacağı beklenmektedir.¹²⁰

Özet olarak, genel anlamda, bankacılık sektörüne yönelik düzenlemeler sektörde kamusal sermayeli bankaların payında nispi düşüşler sağlamış ise de uygulanan iktisat politikaları sebebiyle gerçekte bankacılık sektörü üzerindeki devlet müdahalesinin azalmasını sağlamamıştır. Bununla birlikte devlet, sektörde sahip olduğu bankaların yanında para politikası araçlarıyla da sisteme müdahale edebilme gücünü bu dönemde de elinde tutmaya devam etmiştir.¹²¹ Bununla birlikte Türk bankacılık sektörü, hukuki, mali ve operasyonel açıdan gözetim ve denetim çerçevesinin güçlendirilmesi ve sektörde etkinliğin artırılması için AB direktiflerine uyum sağlama ve bu yönde gerekli düzenlemeleri gerçekleştirme çalışmalarına hızla devam etmektedir.

¹²⁰ Nur KEYDER, "Program ve 2001 Yılında Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl 16, Sayı 189, Aralık 2001, s.30.

¹²¹ Ümit EROL, "2000'e Doğru Türk Finans Piyasasının Genel Görünümü Sorunlar ve Yapısal Bozukluklar" *İktisat Dergisi*, Sayı 387, Nisan 1998, s.18.

BÖLÜM 2

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ GELİŞMELER

2.1. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK SEKTÖRÜ

Avrupa Birliği, barışı korumak, ekonomik ve sosyal ilerlemeyi güçlendirmek için bir araya gelmiş 15 üye devletten oluşmaktadır. 1957 Roma Antlaşması ile Avrupa Birliği'nin oluşturulmasının temelinde yatan amaç, malların hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı ile gerek istihdam edilen, gerekse kendi hesabına çalışan insanların serbestçe yerleşme ve hareket etme özgürlüğünün sağlanmasıdır. Birlik öncesi finansal faaliyetlerin geçmişi ise yüz yıllar öncesine dayanır.

Avrupa, 12. yüzyılın sonlarından başlamak üzere günümüze gelinceye kadar uluslar arası ticaretin merkezi olmuştur. 1170 yılında Londra'da kurulan bir ticaret bankası ile başlayan finans merkezi olma özelliğini, 19. yüzyılın başında uluslar arası bankacılık faaliyetlerini çeşitli araçlarla finanse ederek sürdürmüş, 19. yüzyılın ikinci yarısında konsorsiyum bankaları kurarak bazen uluslar arası para sistemlerini etkilemiş, bazen de uluslar arası finans krizlerinin doğmasına sebep olmuştur.¹²²

1980'li yıllardan sonra AB bankacılık sektörünün kurumsal yapısı önemli ölçüde değişmiştir. Bankaların faaliyet alanları genişlemiştir. Avrupa Birliği Komisyonu 1985 yılında üye ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonun tüm gereklerini yerine getirebilmek amacıyla iç pazar oluşum programını esas alan, "Beyaz Kitap"ı kabul etmiştir. Söz konusu kitap, AB üyesi ülkeler arasındaki ekonomik ve finansal entegrasyona yönelik olarak bütün engellerin kaldırılması amacıyla hazırlanmıştır.¹²³ 1992 yılına kadar tek pazarın gerçekleştirilmesi yönünde ayrıntılı bir zaman planlamasını ortaya koyan ve pazarın gelişmesini engelleyen unsurların neler olduğunun altını çizen "Beyaz Kitap", bu söz konusu engellerin giderilmesi için

¹²² TÜSİAD, "AT ve Türkiye'de Bankacılık, Uyumla İlgili Sorunlar", *Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği Yayını*, No: Tüsiad-T/88.12.120, İstanbul, 1988, s.3.

¹²³ Lale Erdem KARABIYIK, "Avrupa Birliği İle Entegrasyonda Türk Bankacılık Sektörünün Uyumu", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Yıl 5, Sayı 20, 1997, s.47.

alınması gereken tedbirleri de belirtmektedir.¹²⁴ Bu kitapta sadece üye ülkeler arasındaki malların serbestçe dolaşımı değil, sermaye ve hizmetlerin serbest dolaşımına da önem verilmiştir.

“Beyaz Kitap” adı verilen raporla “Avrupa Tek Pazarı” için önemli bir adım atılmıştır. “Avrupa Tek Pazarı”nın oluşması için yapılması gerekenleri kapsayan yasa önerileri süreci 1987’de “Tek Senet” olarak onaylanıp yürürlüğe girmiştir. Tek Senet ile mevzuat oluşturma yönünde Avrupa Birliği Parlamentosuna ortak karar yetkisi tanınmıştır.¹²⁵ “Tek Senet” Avrupa Birliği Bankacılık Sistemleri ile ilgili yenilikleri de içermektedir. Örneğin; “tam uyumlaşmanın-bütünleşmenin zorunlu olmadığı görüşünden hareketle minimum uyumlaştırma” konularını belirlemiştir. Yıllık ve konsolide hesaplar, mali istikrar normları ve işletme ilkeleri (özkaynaklar, borç ödeme gücü oranı ve likidite katsayıları ve büyük risklerin gözetimi), piyasaya giriş şartları, yeniden organizasyon ve tavsiye önlemleri¹²⁶ bunlardan bazılarıdır. Bu minimum uyumlaştırma konuları AB finansal sistemi ile ilgili düzenlemelerden “Bankacılık Direktifleri”nin birinci direktifini oluşturmaktadır.

Birinci bankacılık direktifi veya tam adıyla “kredi kurumlarının faaliyete geçmelerine ve faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin kanunların yönetmeliklerin ve idari hükümlerin koordinasyonu direktifi”dir. Bu direktifin en önemli özelliği, AB banka hukukunda halen kullanılan kredi kurumu, faaliyet izni gibi temel kavram ve konuları tanımlaması ve düzenlemesidir.¹²⁷

AB üyesi devletleri, ilgili bankacılık mevzuatları arasında koordinasyon sağlama çalışmalarında gerek teknik bakımdan, gerekse sonuçlarına ulaşma bakımından zorluklarla karşılaşmıştır. Komisyon 1985 yılından itibaren bu alanda yeni düzenlemeleri benimsemiştir.

¹²⁴ İbrahim ÇİĞDEM, "Avrupa Birliği'nin Siyasallaşma Süreci ve Önündeki Siyasi Engeller", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2002, s.90.

¹²⁵ Rıdvan KARLUK, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İMKB Yayınları, İstanbul, 1996, s.54.

¹²⁶ Şükrü ERDEM, *Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler*, Ankara, 1993, s.56.

¹²⁷ ....., “Genel Kredi Sınırları Hakkında AB Düzenlemeleri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 35, 2000, s.61.

Komasyon'un bankacılık hukuku alanında benimsediği yeni mantık "karşılıklı tanıma" ilkesine dayanmaktadır. Buna göre, herhangi bir üye devlette yasal olarak üretilen ve ticarete sunulan ürünler, istisnalar dışında diğer bir üye devlette de ticarete sunulabilmelidir. Dolayısıyla, bu düşünceinin temelinde üye devletlerin birbirlerinin sınırları içerisinde yasal olarak üretilen ve ticarete sunulan mal ve hizmetleri, karşılıklı olarak tanımaları gerektiği görüşü yatmaktadır.¹²⁸

Komasyon tarafından benimsenen bu yeni anlayış doğrultusunda hazırlanan ikinci bankacılık direktifi veya tam adıyla "kredi kurumlarının faaliyete geçmelerine ve faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin kanunların, yönetmeliklerin ve idari hükümlerin koordinasyonu hakkında 77/780/EEC sayılı Direktif'te değişiklik yapan 15 Aralık 1989 tarih ve 89/464/EEC sayılı ikinci bankacılık koordinasyonu direktifi" AB genelinde yürürlüğe giriş tarihi olan 1 Ocak 1993 tarihinden itibaren tek bankacılık pazarının oluşturulmasına imkan tanımıştır. Tek bankacılık pazarının temel prensibi, herhangi bir üye devlette faaliyete geçiş izni alan bir kredi kurumunun diğer üye devletlerde de işyeri açma ve/veya hizmet sunma özgürlüğünü kullanmak suretiyle, bankacılık faaliyetleri yürütmesine imkan tanınmasıdır.

İkinci bankacılık direktifinin dayandığı üç sacayağı vardır. Bunlar; asgari uyumlaştırma, karşılıklı tanıma ve kaynak ülke denetimi prensipleridir. Bu çerçevede, kredi kurumlarının faaliyete geçmeden önce yetkili makam izni almaları şarttır. Buna karşılık, birinci bankacılık direktifinin aksine, ikinci bankacılık direktifi tek faaliyet izni prensibini getirmiştir. Şöyle ki, herhangi bir üye devlette faaliyet izni alan bir kredi kurumu, diğer bir üye devlette şube açarken yeniden faaliyet izni almak zorunda değildir. İlgili üye devletin ulusal mevzuatı kendisine böyle bir yükümlülük getirememektedir.¹²⁹

Bu direktife göre, örneğin; Türkiye AB üyesi olduğunda, merkezi İstanbul'da bulunan bir Türk bankası, AB üyesi ülkelerde de serbestçe hizmet sunabilecektir. Bu

¹²⁸ ....., "Genel Kredi Sınırları Hakkında AB Düzenlemeleri", a.g.m., s.61.

¹²⁹ ....., "Genel Kredi Sınırları Hakkında AB Düzenlemeleri", a.g.m., s.61.

bağlamda hizmet sunduğu diğer AB üyesi ülkenin otoritelerinden faaliyet izni alması gerekmeyecektir. Aynı kural şubeleşme için de geçerlidir.¹³⁰

AB Bankacılık Kanunu'nu oluşturan üçüncü direktifte muhasebe ile ilgili kurallar yer almaktadır. AB'nin banka hesaplarının tutulması ile ilgili bu direktif üye ülkelerin tümünde muhasebe standartlarının uygulanmasını sağlamaktadır. Dördüncü direktif ise tüketicilerin korunmasına ilişkin düzenlemeler ile ilgilidir. AB'de konuyla ilgili direktifler bulunmakta ve bunlar bankalara müşterilerin haklarının korunması yönünde önemli sorumluluklar yüklemektedir. Son olarak kara paranın aklanmasının önlenmesi ile ilgili mevzuat bulunmaktadır.¹³¹

Her ne kadar bu direktiflerle AB bankacılık sisteminin tamamında geçerli olacak ilke ve esaslar benimsense de, AB ülkelerinin bankacılık sistemleri ve banka grupları arasında yapı olarak önemli sayılabilecek bazı farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle başlıca AB ülkelerinde geçerli olan bankacılık sistemleri hakkında bilgi sunmakta yarar vardır.

2.1.1 Almanya'da Bankacılık

Almanya'da bankacılık ülkenin güçlü yapısına bağlı olarak, gelişmiş ve etkin bir yapı sergilemektedir. Alman bankacılığı, ipotek ve tüm menkul kıymetler işlemlerini de kapsayan evrensel bir bankacılıktır.¹³²

Kurumsal kapsam: Bankaların mali durumları ile ilgili istatistikler Almanya'da faaliyet gösteren tüm evrensel bankalara ilişkindir (yabancı bankaların yasal olarak kendilerine bağlı çalışan şubeleri hariç olmak üzere). Bu kategoriler ise şunlardır:¹³³

- Ticari bankalar (1986 mali yılından itibaren, taksitli satış finanslama kurumları ve yabancı bankaların yan kuruluşları dahil)

¹³⁰ Christos V GORTSOS, "Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Türk Mali Sistemi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 33, 2000, s.59.

¹³¹ ....., "Genel Kredi Sınırları Hakkında AB Düzenlemeleri", a.g.m., s. 62.

¹³²EC (European Commission), "Economic and Financial Situation in Germany", *Panorama* No: 2, 1994, s.17.

¹³³ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, No:657.833, 2000, s.62.

- Büyük ticari bankalar (ticari bankaların bir alt kategorisi olarak),
- Bölgesel ciro kurumları,
- Tasarruf bankaları,
- Kredi kooperatiflerinin bölgesel kurumları,
- Kredi kooperatifleri.

Büyük ticari bankalar, Almanya'nın bankacılık istatistiklerinde "büyük bankalar" kategorisinde yer alan Deutsche Bank, Dresdner Bank ve Commerzbank'tır. Diğer önemli bankalar bu kategoriye girmemektedir.

Almanya'da mali istatistikler bankacılık gruplarınca değil, bireysel bankalarca sağlanan verilere dayanmaktadır. Yayımlanmış olan veriler ülke içindeki ve dışındaki şubeleri dahil olmak üzere Alman bankalarına ilişkindirler. Bunların yabancı kuruluşları dışarıda tutulmuştur. Almanya'daki yabancı bankaların şubeleri istatistiklere dahil edilmemişken, yabancı bankaların yerli yan kuruluşlarına ait veriler istatistiklere alınmıştır. 1993 yılından itibaren, Doğu Almanya'daki bankalar da bu kategoriye dahil edilmişlerdir.

Bankaların faaliyetlerinin kısa tanımını yapmak gerekirse; ilke olarak, Almanya'daki evrensel bankalar, yerli ve yabancı müşterilerle tüm bankacılık işlerini yürütmeye izinlidirler. Yani bunların müşterileri girişimciler, bireyler ve kamu otoriteleri ve diğer bankalardır. Bankacılık işlemleri, mevduat kabul edilmesi ve bütün kredi verme türlerinin (bonoların satın alımı dahil) gerçekleştirilebilmesi dışında, fonların alım ve ihracını, başkaları adına hisse senedi alım-satımının yapılmasını, fonların korunmasını ve başkaları adına hisse senedi yönetiminin, üçüncü kişiler adına teminat vermeyi ve nakit kullanılmayan ödemelerle uğraşmayı da kapsar. Belli başlı bankalar, ayrıca özellikle para ve döviz piyasalarıyla da ilgilendirler. Bankalar genel olarak bankacılık işlerinden başka işlerle iştigal etmekten men edilmemişlerdir. Ancak bu işin bankacılık yetkili makamlarına bildirilmesi zorunludur. Almanya'daki bankalarda, sigorta faaliyetlerine diğer AB ülkelerine nazaran biraz daha geç (1980'li yıllarda) başlanmıştır. Bankalar bir sigorta şirketinin

% 10'undan fazlasına sahip ise, bunu Federal Kontrol Bürosuna ve Almanya'nın Merkez Bankası olan Bundesbank'a bildirmek zorundadırlar.¹³⁴

Almanya'da geleneksel olarak belli ihtisaslaşma alanları ortaya çıkmıştır. Ticari bankalar, kısa vadeli borç verme ve mevduat kabulü, hisse senetleri alım satımı ve uluslar arası işlerde daha aktiftirler. 1986 yılı sonundan beri, ticari bankalar, eskiden ayrı bir kategori olan ihtisaslaşmış bankaları da kapsamaktadır. Tasarruf bankaları ise genellikle uzun vadeli işlerde ihtisaslaşmışlardır. Aktif ve pasiflerinin çok önemli bir kısmını ipotek karşılığı kredi ve tasarruf mevduatı şeklinde tutarlar. Bunlar yerel düzeyde her bölgenin ciro kurumları ile yakın işbirliği kurarlar. Aynı zamanda federal düzeyde de -Deutsche Girozentrale- adlı bir ortak merkez kurumları vardır. Bölgesel kurumlar ki bunlar federe hükümetlere banker olarak hizmet verirler. Merkez kurumları ayrıca bono çıkarmak yetkisine sahiptirler.

Kredi kooperatifleri asıl olarak kendi üyeleriyle iş yapmazlar. Bu kooperatiflerin bazıları, ekonominin belli bir branşında çalışırlar. Örneğin sanayi, el sanatları, tarım ve kamu hizmetleri bunlardandır. Tasarruf bankalarına benzer bir şekilde, kredi kooperatiflerinin de bölgesel kurumları ve bir merkez kurumu vardır.

Aşağıdaki kategoriler evrensel bankalar arasında sayılmazlar.¹³⁵

- İpotek bankaları; çoğunlukla ya da tümüyle ipotek karşılığı kredi ve toplu kredi (kamu hüviyetine haiz bir kuruluşla) vermede odaklanırlar. Fonların daha büyük bir bölümünü ipotek ve toplu bono çıkarımı ve uzun vade krediye ayırırlar.
- Özel işlevi olan bankalar; faaliyetlerini özel ya da kamu sektöründe spesifik alanlarda yürütürler.

¹³⁴ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, "Changing Interfaces Between European Banks and Companies and the Reulatory/Supervisory Response", *Journal of Insurance*, Summer 2000, s.34.

¹³⁵ OECD, *Bank Profitability, Methodological Country Notes Finance and Investment a.g.e.*, s.63.

- Posta yoluyla ciro bankası ve posta tasarruf bankası; 1991 yılı sonuna kadar federal postanenin kurumları idiler ve özerk bir bankacılık grubunu oluşturuyorlardı. 1992 yılından beri Deutsche Postbank AG özel işlevleriyle bankalar kategorisine dahil edilmişlerdir.

Bankacılık sektörü dışında, mevduat kabul eden ve kredi veren başlıca mali kurumlar, tasarruf ve kredi sandıkları ve yatırım şirketleridir. Bunlardan ilki, üyelerinden topladıkları miktar üzerinden konut kredisi verirken, ikincisi, üyelerine yatırdıkları paralarla oluşan fonlardan kredi bazında para kazandırmak üzere faaliyet gösterirler. Almanya’da bankaların denetimi ise, özerk bir yapıya sahip olan Federal Banking Supervisory Office tarafından sağlanmaktadır.¹³⁶

Kısaca özetlemek gerekirse; Almanya’daki bankalardan tasarruf bankaları ve kooperatif bankaları piyasaya hakim durumdadır. Ticari bankalar ise büyüme politikaları ve banka birleşmeleri sonucu, Avrupa’nın büyük ölçekli bankaları arasına girmişlerdir.

2.1.2 İngiltere’de Bankacılık

Londra’nın önemli bir finans merkezi olmasından dolayı, İngiltere’de bankacılık gelişmiş bir yapıya sahiptir. İngiltere’de 1980’li yıllara kadar, banka ve bankacılık tanımı belirgin değildi. 1979’da kabul edilen Bankalar Kanunu ile banka ve bankacılık kavramları tanımlanmıştır. Bu kanun ile bankalar ve mevduat toplayan kurumlar arasında ayırım yapılmıştır. Ancak bu ayırım 1987 yılında çıkarılan yasa ile kaldırılmıştır. Banka kurmak için yalnızca belli bir miktarda sermaye olması koşulu getirilmiştir.

İngiltere’de bankacılığa ilişkin temel düzenleme 1987 tarihli “Bankalar Kanunu”dur. Buna göre, halktan para toplamak isteyen şirketlerin bunu yapabilmesi için İngiltere Merkez Bankası tarafından yetkili kılınması gerekmektedir. 1998 yılı Şubat sonu itibariyle, Bankalar Kanunu’na dayanan 468 kurum yetkili kılınmıştır.

¹³⁶ Sinan ÇAM, “Banka Denetiminin Özerkliği ve İngiltere’de FSA Örneği”, *Active Banka*, Şubat-Mart, 1999, s.26.

Toplam yetkili kurumlar içerisinde, yarısından çoğu (254), İngiltere dışında başka şirketlerle birleşen bankaların şubeleridir.¹³⁷

Channel Adaları ile Man Adası'ndaki bankacılık işlemleri Bankacılık Akdi'ne tabi değildirler. Bunlar yerel makamlarca yapılan yasalara tabidirler. Bununla birlikte, 1997 yılı Eylül ayı öncesinde, bazı ada bankaları 1981 tarihli Para Kontrol Provizyonları'na uymayı ve İngiltere Merkez Bankasına istatistiki bilgi sağlamayı kabul ettiler. Bu bankalar, tüm yetkili anakara kurumları ile birlikte, İngiltere bankacılık sektörünü oluşturdular. Şu andaki duruma göre, adalardaki bankalar böyle bir tercih yapamazlar. İngiltere istatistiklerinde “non-resident” (anakarada yerleşik olmayan) adı altında gösterilmektedir. İngiltere ulusal bankacılık istatistiklerinin tümü, sektördeki bütün kurumları içermektedir.

İngiltere'de kredi kurumları bankalar ve mevduat toplayan diğer kurumlar olarak iki grup altında toplanmıştır.¹³⁸ Uluslar arası bankacılık işlemlerinde uzmanlaşmış olan “perakende bankalar” olarak da bilinen takas bankaları, “kabul kuruluşları veya tacir bankalar”, bankalar grubunda yer almıştır. İpotek kuruluşları ve finans evleri de mevduat toplayan diğer kurumlar grubunda yer almıştır. İngiltere'nin sahip olduğu diğer bankalara dış ülke bankalarının şube ve yardımcı kuruluşları ve konsorsiyum bankaları da dahildir. Bunlar genellikle belirli alanlarda ihtisaslaşmışlardır. Örneğin bono finansmanı, şirket finansmanı ve vadeli kredi işlemleri gibi. Perakende bankaların tersine bu kurumların çoğu, ülke içinde para aktarma hizmetleri sunma ile uğraşmazlar. Birkaç müşteri ile çok daha büyük miktarlarda para ile iş yapmayı tercih ederler. Bankacılık sektörünün dışında, Ulusal Tasarruf Bankası uzun vadeli kişisel tasarruf mevduatının başlıca toplayıcısı olarak ortaya çıkar.

Perakende bankalar, çok çeşitli hizmetler sunarlar.¹³⁹ Özellikle, geniş bir alana yayılmış şubeler ağı aracılığı ile (1997 yılı sonu İngiltere'de 13000'den fazla) halka para aktarma kolaylıkları sağlarlar. Aynı zamanda İngiltere dışında da şubelere

¹³⁷ OECD, *Bank Profitability, Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.189.

¹³⁸ Melike ALPARSLAN, Gülgün ZÜBEYİROĞLU, “Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Bankacılığın Kurumsal Yapısı”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 34, 2000, s. 51.

¹³⁹ Nurdilek HACIALIOĞLU, “Bireysel Bankacılık ve İngiltere Örneği”, *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Yıl 5, Sayı:17, 1997, s.18.

ve geniş bir uluslar arası işlem hacmine sahiptirler. Bankalara bağlı şirketler (bazen bu şirketlerin kendileri de bankadır) özel hizmetler ve kolaylıklar sunmada ihtisaslaşma eğilimindedirler. Bunlara örnek olarak sigorta temsilciliği ve mal bankacılığı hizmetleri, leasing ya da tüketici kredisi gösterilebilir. İngiltere’de neredeyse bütün ticari bankalar kendi sigorta şubelerine sahiplerdir.¹⁴⁰

İngiltere’de mevduat toplayan diğer bir kurum türü, tasarruf sandıklarıdır. Bankaların tersine, bunlar karşılıklı bir alış-veriş biçiminde işler ve geçmişten beri süregelen bir şekilde kendi Parlamento kararları ile yönetilirler. 1986 yılında çıkarılan “Tasarruf Sandıkları Kanunu”na kadar izin verilen faaliyetler hemen hemen yalnızca üyelere alınmış aidatlarla ve konut edinmeleri için üyelere başkalarına verilen kredilerle sınırlanmıştı. 1986 Bankalar Kanunu, tasarruf sandıklarınca daha geniş oranda ve daha çok miktarda fonların kullanımına izin verdi. Aynı zamanda yeni borç verme biçimlerine ve daha geniş oranda ipotek işlemlerine de izin verdi. 1989 yılı Temmuz ayında yapılan Bankacılık Kanunu ile yetkili kılınan “The Abbey National Building Society” ile başlayan ve 1997 The Alliance and Leicester, Bristol and West, Halifax, Northern Rock and Woolwich tasarruf sandıkları ile takip eden süreç içerisinde artık tasarruf sandıklarının birer halk limited şirketi biçimine gelmesi mümkün hale gelmiştir.¹⁴¹

Finansal sistem içerisinde 1996 yılı sonu itibariyle, bankalar 877 milyar sterling tutarındaki bilançolarıyla üstün durumda idi. Tasarruf Sandıklarının bilanço toplamı ise 301 milyar sterling idi. 1997 yılındaki değişimler bankacılık sektörünün aktifine 200 milyar sterling civarında transferi ile sonuçlanmıştır.

İngiltere finans sisteminde, başlıca mali kurumlar, sigorta şirketleri ve emekli fonlarıdır. Bunların bilançoları 500 milyon sterling’in üzerindedir. Ancak sistemde önemli bir yer tutmamaktadır.

İngiltere’de banka gözetim ve denetimi için, en önemli üç kurum vardır. Bunlar; İngiltere Merkez Bankası (Bank of England), Hazine ve Mali Hizmetler Kurulu’dur. Finansal düzenleyici sistemi olarak Mali Hizmetler Kurulu (FSA),

¹⁴⁰ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m.,s.35.

¹⁴¹ OECD, *Bank Profitability, Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.190.

İngiltere Merkez Bankası'nın denetleme yetkisini üstlenmiştir.¹⁴² FSA, 1999 yılı Şubat ayından itibaren de fiilen göreve başlamıştır.¹⁴³ FSA'nın amaçları; mali alandaki küçük yatırımcıyı korumak, piyasaların düzenlenmesi ve gelişmesini sağlamak ve de finansal sistemdeki güveni oluşturmaktır. Ayrıca FSA, bankaların ve diğer mali hizmet sunan kurumların ihtiyatlı bir şekilde denetimini elinde tutmak ve bunları AB direktiflerine uygun hale getirmek sorumluluğunu taşımaktadır.¹⁴⁴

2.1.3 Fransa'da Bankacılık

Fransa'da bankacılık 25 Temmuz 1984 tarihinde Bankalar Kanunu ile 1988 yılında Menkul Kıymetler Piyasası Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle büyük gelişmeler kaydetmiştir. Bankalar Kanunu, Bankacılık Komisyonu'nun idari yetkisini, düzenli bir şekilde bankacılık işi ile uğraşan mevcut tüm yasal kuruluşları da içine alacak şekilde genişletmiştir.

Bu kanunlarla bankacılıkta uzun süredir uygulanmakta olan kredi kısıtlamaları ve kombiyo kontrolleri kaldırılmıştır. Avrupa Tek Pazarı'na uyum sağlamak amacıyla getirilen düzenlemelerle de bankacılık sektörü yeni bir ivme kazanmıştır.¹⁴⁵ Fransız bankacılık sistemi, ülke bazında geleneksel olmasına rağmen, dışa açılan yapısıyla çeşitli banka gruplarına sahiptir. Kooperatif bankaları, tasarruf bankaları, finans şirketleri, menkul kıymetler şirketleri ve uzman finans kurumları gibi kredi kurumları arasında en büyük grup bankalardır.

Fransız bankacılık sisteminin en önemli özelliği, büyük bankaların bir bölümünün halen devlet bankası olmasıdır. Bu nedenle bankacılık politik baskılar altında kalmaktadır. Örneğin, 1982 yılında ulusallaştırılan bir çok banka 1986 yılında tekrar özelleştirilmiş ve bu ivme 1990'lı yıllara kadar devam etmiştir.¹⁴⁶

Fransa'da büyük ticari bankalara ait istatistikler, beş ana bankacılık grubunu kapsamaktadır. Bunlar; Société Générale, Crédit Lyonnais, Banque Nationale de

¹⁴² Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, "AB'ye Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri" , <http://www.tbb.org.tr/arastirmalar/html> (14.01.2002)

¹⁴³ Sinan ÇAM, a.g.m., s.26.

¹⁴⁴ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.36.

¹⁴⁵ Melike ALPARSLAN, Gülgün ZÜBEYİROĞLU, a.g.m., s.50.

¹⁴⁶ "Economic and Finacial Situation in Germany", a.g.m., s.142.

Paris, Compagnie Financière de Paribas ve Banque Indosuez adlı bankalardır. Ticari bankalar bankacılık gruplarının kurucu şirketlerini oluşturmaktadırlar.

Fransa dahilinde yabancılar tarafından çalıştırılmakta olan bankalar, ister şube isterse yan kuruluş niteliğinde olsunlar, Fransız bankalarıyla aynı şekilde muamele görürler. Bankacılık işlemleri, mevduat toplama, müşterilere kredi (borç) verme, kredi sağlama veya kredi yönetme faaliyetlerini kapsamaktadır. Kredi verme kategorisine ayrıca leasing düzenlemeleri ve satın alma ile sonuçlanabilecek her türlü işlemler de girmektedir.

Fransa'da mali kurumlar ayrıca döviz, altın, değerli maden, hisse senetleri ve diğer mali materyaller üzerine şu işlemleri de yerine getirirler:¹⁴⁷

- Maddi varlık veya mali yönetim konusunda danışmanlık ve yardım,
- Finans mühendisliği ve girişim yaratımı veya genişletilmesi konusunda yardım sağlama amaçlı tüm hizmetler,
- Devam etmekte olan ya da başlangıç düzeyindeki işlerdeki hisse senetlerinin, gayri menkullerin veya menkullerin kiralanması (leasing).

Ayrıca gerekli bir durum olduğunda ve sınırlı bir ölçüde olmak üzere, diğer faaliyetlerde de bulunabilirler.

Fransa'da finans şirketleri, bankacılık işlemleri ile yalnızca lisans anlaşmalarında belirtilen konu ve sınırlar içerisinde olmak üzere ya da ilgili yasal düzenleme ve mevzuat ile yetki verildiği ölçüde uğraşabilirler. Özel alanlarda ihtisaslaşan mali kurumlara, devlet kamuya hizmet misyonu ile mali yatırım desteği vermiştir. Bu misyonun sınırları dışında başka herhangi bir bankacılık işleri ile uğraşamazlar. Spesifik olarak yetkili kılınmadıkça, finans şirketleri ve ihtisaslaşmış mali kurumlar, vadesiz mevduat ve iki yıldan az vadeli mevduat toplayamazlar.

Fransız bankacılık sektörünün en dikkat çekici özelliği, devletin sistem üzerindeki ağırlığıdır. Bankacılık sisteminde yapılan yapısal reformlarla bankacılık hizmet çeşitliliği artmıştır. Ayrıca, ticaret ve tacir bankaları arasındaki ayırım kaldırılmış, mali kurumların gözetim ve denetimi tek bir denetleme sistemi altında

¹⁴⁷ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.55.

toplantıdır.¹⁴⁸ Böylelikle Fransız kredi kurumları dünyadaki büyük finans piyasalarında sunulan tüm hizmetleri gerçekleştirebilecek evrensel bir yapıya sahip olmuştur.

Fransız finans kurumları, banka kategorilerini aşan çok geniş bir faaliyet çeşitliliği içerirler. Ayrıca ticari bankacılık-sigorta gelişmesinde önde gelen ülkelerden biridir. Fransa'da 1969 yılında sigortacılığa ilk giren Federals Vie idi. Ülkede prim gelirlerinin % 55'i sigorta bankacılığında gelmektedir.¹⁴⁹ Büyük Fransız banka grupları, evrensel olarak kurulmuş olup, ihtisaslaştığı alanda çalışan şubelere ayrılmışlardır. Bunun bir sonucu olarak, 1980'li yıllarda sermaye piyasasındaki büyüme (para-piyasa reformu ve ileri mali piyasalar yaratılması ve dövizin serbest bırakılması ile) piyasa bankalarının ve hisse senetleri ile uğraşan firmaların ortaya çıkmasına zemin hazırladı.

2.1.4. İtalya'da Bankacılık

İtalya'da bankacılık sektörü fonksiyonlarına göre iki temel kategoriye ayrılır. Birincisi, mevduatların kısa vadeli kredilere kanalize edildiği kısa vade bankalarıdır. İkincisi ise, tahvil ile orta ve uzun vadeli araçların yine orta ve uzun vadeli kredilere dönüşümünü sağlayan özel kredi kurumlarıdır.¹⁵⁰ İtalyan bankaları ise, ticaret bankaları, tacir bankalar ile çiftçi ve sanatkarlar bankası olarak sınıflanabilir.

İtalya'da bankacılık sektörü devlet müdahalesi ile korunan bir yapı sergilemektedir. Hatta Avrupa'da İtalyan bankacılık sektörü en fazla müdahaleye ve denetime tabi olan kurumdur. Böyle olmasının önemli bir nedeni, İtalyan bankalarının kamu ağırlıklı bankalar oluşudur.

İtalyan Bankalar Kanunu'nda ilk büyük reform 1990 yılında çıkarılan "Amato Kanunu" ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kanunla bankacılık sistemine teşvikler sağlanarak, bankaların sermaye yapılarının güçlendirilmesi

¹⁴⁸ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.6.

¹⁴⁹ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.36.

¹⁵⁰ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., s.28.

sağlanmıştır. Kanun İtalyan bankalarına yeniden yapılandırma, birleşme ve aktiflerin transferi gibi konularda vergi teşvikleri getirmiştir.¹⁵¹

İtalya'da 1936 yılında yaşanan bankacılık hareketi, bankalara ve özel kredi kurumlarına sigorta şirketi edinmeyi yasaklamıştı. "Amato Kanunu" ile 1990 Haziran'ından itibaren, bankalara sigorta şirketlerine sahip olma izni verildiği için, Haziran 1991'den itibaren de sigorta şirketlerine banka hisselerini edinme izni verilmiştir.¹⁵² Her bir sigorta şirketi için banka özkaynaklarının % 10'u, toplamda ise % 20'si ile sınırlandırılmıştır. İtalyan Merkez Bankası karşılıklı şirket hisseleri ayarlama ve veto hakkını elinde tutar.

İtalya'da Hazine Bakanlığı, İtalya Merkez Bankası, mali sistemin üç önemli düzenleyici otoritesidir. Bankaların denetlenmesi ve düzenlenmesi İtalya Merkez Bankası tarafından yapılmaktadır. Kredi ve Tasarruflar Bakanlık Komitesi parasal ve kredi konuları ile tasarrufların korunması hususunda yetkili en üst organdır. Komite, Merkez Bankasına banka gözetim ve denetimi için kılavuzlar hazırlamakta, gözetim ve denetim politikasını oluşturmaktadır.

Önceleri politik baskılar nedeniyle, bankacılıkta rekabete sıcak bakılmıyordu. Ancak yabancı bankaların ve diğer mali kurumların etkisiyle rekabete açılır hale geldi. Buna rağmen, İtalyan bankacılığının Avrupa Birliği'ne üye ülkeler arasında çok da ileri olduğu söylenemez.

İtalya'da toplam 935 tane banka ve aracı kurum vardır. Bunlardan 69'u kooperatif bankaları, 190'ı ise özel bankalardır.¹⁵³ Ayrıca İtalya'da banka birleşme ve devralmaları olsa da bankacılık sistemi ağırlıklı olarak küçük bankalardan oluşan yapısını korumaktadır.

İtalya'da bankaların menkul kıymet faaliyetlerinde bulunması serbesttir. Ancak borsada doğrudan işlem yapması tam anlamıyla serbest değildir. Endüstriyel

¹⁵¹ Mehmet BUÇUKOĞLU, "İtalya'da Bankacılık", *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Yıl 3, Sayı 7, Mart-Nisan 1995, s.51.

¹⁵² Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.38.

¹⁵³ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.88.

kuruluşlardaki banka iştirakleri ise, banka sermayesinin % 15'ine kadar serbest ve İtalya Merkez Bankası'nın onayına bağlıdır.¹⁵⁴

2.1.5. İspanya'da Bankacılık

İspanyol bankaları global bankacılık modeline göre faaliyet göstermektedir. İspanya bankacılık sektöründe İspanya'nın Avrupa Birliği'ne, daha sonra da Avrupa Para Birliği'ne (EMU) girmesiyle daha çok liberalleşme yönünde bir çok reform yapılarak sistem daha etkin, liberal ve güvenilir hale gelmiştir. İspanya'da kredi kurumları olarak mevduat kurumları (bankalar, tasarruf bankaları, kooperatif bankalar) mali kredi kurumları ve resmi kredi kurumları (ICO) faaliyet göstermektedir. Ülkenin kredi sistemi de tüm mali sektörde olduğu gibi 1985 yılından sonra çok değişmiştir. Kredi kurumlarının deregüle edilmesi, bunların Merkez Bankasına olan sorumluluklarını artırmıştır. Bu çerçevede kredi kurumlarının hesapları konusunda daha detaylı raporlar sunma zorunluluğu doğmuştur.¹⁵⁵ Bunun en önemli nedeni, 1978-85 yılları arasında 58 kredi kurumunu etkileyen bir dizi krizin meydana gelmesidir. Bunu izleyen süreçte devlet bankaları, tasarruf bankaları ve kooperatif tasarruf bankaları için "Mevduat Sigorta Fonu"nu kurmuştur.¹⁵⁶ Fonun temel amacı mevduatın bulunduğu kurumun mali gücüne düşmesi halinde mevduat sahiplerini azami miktarda güvence altına almaktır. Bu fon, Merkez Bankası ve kredi kurumları tarafından finanse edilmektedir.

İspanya bankacılığı 1980'lerin ortalarından itibaren Avrupa mali piyasalarının etkisiyle, gelişme göstermeye başlayan bir yapı içine girmiştir. 1989 yılı öncesinde nispi olarak dış rekabete kapalı ve korumacı bir görünüm arz ediyordu. Bu nedenle dış ticaret ve uluslar arası işlemler açısından da yetersiz düzeyde idi.¹⁵⁷ Avrupa bankaları ile sıralamaya gidildiğinde İspanya bankalarının halen pek çok Avrupa bankasının gerisinde olduğu söylenebilir. İspanya'da; tasarruf bankaları, bölgesel bankalar ve ipotek veren kurumlar gibi faaliyet gösteren banka tipleri vardır.

¹⁵⁴ .....,"Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 16, 1996, s.54.

¹⁵⁵ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.7.

¹⁵⁶ Miguel Martin FERNANDEZ, "Mevduat Sigorta Fonu İspanya Tecrübesi" *Mevduat Sigorta Sistemi*, TBB Yayını No:195, 1998, s.44.

¹⁵⁷ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., s.31.

İspanya mali sisteminin en önemli özelliklerinden birisi de devam eden yoğunlaşma sürecidir. Birleşmeler sonucunda 1986 yılında 364 olan mevduat kurumlarının (bankalar, tasarruf bankaları, kooperatif tasarruf bankaları) sayısı 300'e inmiştir. Yabancı bankaların sisteme girmesi de tasarruf bankaları ve kooperatif tasarruf banka sayısındaki düşüşü önleyememiştir.

İspanya'da 1985 yılından sonra kamu bankalarının özelleştirilmesi ve transformasyonu süreci başlamıştır. İlk olarak, seri birleşme ve devralma sürecinden sonra farklı kamu bankaları İspanyol Bankacılık Kooperatifi (daha sonra Argentaria Bankacılık Grubu için ana şirket haline gelmiştir) adı altında yoğunlaştırılmıştır. Argentaria daha sonra birçok aşamada özelleştirilmiş ve süreç 1998'de sonuçlanmıştır.¹⁵⁸

İspanya'da kredi kurumları; özel bankalar, tasarruf bankaları ve resmi kredi kurumlarından oluşmaktadır. İspanya'da özel bankalar bankacılık sektörünün toplam aktifler içindeki payının % 53'üne sahiptir.İspanya'da 1974 yılında yapılan yeni düzenlemelerle ticaret bankası ile tacir banka arasındaki ayırım büyük ölçüde ortadan kaldırılmıştır. Böylece tacir bankaların şube açması ve kısa vadeli krediler vermesi konusundaki kısıtlamalar kaldırılmış, ticaret bankalarının mevduat sertifikası çıkarmalarına izin verilmiştir.

İspanya bankacılık sektöründe, tasarruf bankaları özel bankalardan sonra ikinci önemli bankacılık grubudur. Bu grupta 51 konfedere tasarruf bankası yer almaktadır. Tasarruf bankalarına ilişkin düzenlemeler 1933 tarihli Tasarruf Bankaları Statüsü ile belirlenmiştir. Bu yasal yapı 1987'de Avrupa Birliği düzenlemelerine uygun olarak değiştirilmiştir.¹⁵⁹

Kooperatif Tasarruf Bankaları, 1987 tarihli Kooperatifler Kanunu ile düzenlenmiştir. Kredi kurumlarına uygulanan bankacılık düzenlemelerine uygun olarak mevduat toplayan kooperatif tasarruf bankaları yapısal olarak kırsal bölge bankaları ve genel kooperatif olarak ikiye ayrılmaktadır. İspanya bankacılık sisteminde bu bankaların toplam aktifler içindeki payı % 3 gibi düşük bir paydır.

¹⁵⁸ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.8.

¹⁵⁹ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.155.

Resmi kredi kurumları kamuya ait limited şirketler olarak özel girişimleri desteklemek amacıyla kurulmuştur. İspanya'da faaliyet gösteren üç resmi kredi kurumunun (The Banco de Credito Industrial, The Banco de Credito Agricola, Banco Hipotecario de Espana ve Banco de Credito Local) sektör toplam aktifleri içindeki payı % 3'tür.

İspanya'da Ekonomi Bakanlığı mali politika ve para politikası hakkında karar verdiği ve bankalar üzerinde kanuni kontrol uyguladığı gibi, İspanya Merkez Bankası ile birlikte bankaların gözetim ve denetimini yapmaktadır. İspanya Merkez Bankası mali sistemde yönetici rolü üstlenmektedir. Ayrıca, bankalara danışmanlık yapmakta, dönemsel ve özel teftişler gerçekleştirerek kar payı ve kredi politikalarında tavsiyelerde bulunmaktadır.

İspanya'da 1980 yılından beri sigorta şirketleri tasarruf mevduatı toplamasına rağmen, bankalar 30 Nisan 1992 tarihine kadar sigorta şirketlerinin hizmetlerini direkt olarak sunamamış ve onların sahip olduğu komisyoncu acenteler muhasebelerini tutmak zorunda kalmıştır. 1992 yılından sonra ise bu durum değişmiştir ve artık bankalar da alt kuruluşlar aracılığı ile sigorta hizmeti sunabilir hale gelmiştir.¹⁶⁰ Hatta, bankalar menkul kıymet faaliyetlerinde, borsa üyesi bir şirketin % 100'üne kadar sahip olabilmektedirler. Bununla birlikte, bankaların gayrimenkul yatırımları yapabilmeleri de serbest bırakılmıştır.

2.1.6. Hollanda'da Bankacılık

Hollanda'da bankacılık, dünyadaki en eski bankacılık sistemlerinden birisidir. Hollanda bankacılık sektöründeki bankalar evrensel bankacılık özellikleri taşımaktadır. Evrensel bankalar yanında, tasarruf bankaları, kooperatif bankalar ve menkul kıymetler kredi kuruluşları da vardır. Hollanda'da bankacılık sektörünün gözetim ve denetimi Hollanda Merkez Bankası tarafından yürütülmektedir.

Yabancı şirketler Hollanda'da finansal işlemler konusunda lisans sorunu yaşamazlar. Bu nedenle son yıllarda yabancı bankalar da ülke içindeki faaliyetlerini

¹⁶⁰ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.39.

arttırmışlardır. Bunda bankacılık sistemindeki birleşmelerin önemli bir payı vardır. Örneğin, ABN ve AMRO'nun birleşmesiyle ABN AMRO Bank N.V, NMB Bank N.V ve Postbank NV'nin birleşmesiyle NMB Postbank Group N.V, NMB Postbank Group N.V Nationale-Nederlanden N.V.'nin birleşmesiyle Internationale Nederlanden Group (ING) kurulmuştur. Bu grubun adı daha sonra, ING Bank olarak değiştirilmiştir.¹⁶¹

Hollanda'da evrensel düzeyde faaliyet gösteren bankaların çoğu özel sermayeli kuruluşlardır. Bir bankanın evrensel banka olarak faaliyet göstermesi için ilgili mevzuat gereğince Hollanda Merkez Bankası'ndan lisans alması gerekmektedir. Hollanda'da yatırım bankaları ile ticaret bankaları arasında bir fark gözetilmemektedir.

Hollanda'daki tasarruf bankalarının temel amacı, özel tasarrufu teşvik etmektir. Son yıllarda, müşterilerine cari hesap açmak ve ticari kredi vermek suretiyle faaliyet alanlarını genişletmişlerdir. Sistemde 4 tasarruf bankası faaliyet göstermektedir.

Farklı bir hukuksal yapıya sahip olan kooperatif bankalar ise, kooperatif şeklinde faaliyet göstermektedir. Daha önceleri tarım kredi bankası olan kooperatif bankaları, 1900'lerde Alman Raiffeisen bankaları örneğinden yola çıkılarak hem kooperatifler, hem de yerel tasarruf bankalarına ve yerel tarım örgütlerine kredi veren kuruluşu olarak faaliyet göstermeye başlamışlardır. 1990'lı yılların sonunda halen faaliyet gösteren 1823 kooperatif bankanın çoğu merkezi kredi kuruluşu olan Rabobank Nederland'a bağlı bulunmaktadır.¹⁶²

Menkul kıymetler kredi kuruluşlarını içeren gruptaki bankalar ise, esas olarak borsa alım satım işlemlerinde aracı hizmet sunmaktadır. Ayrıca, belli miktarlarda mevduat veya cari hesaplar açabilmekte, müşterilerin alım-satım siparişlerine ilişkin hesaplarına kredi verebilmektedirler. Menkul kıymetler kredi kuruluşları Amsterdam Borsası Birliği'ne üyedir.

¹⁶¹ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.12.

¹⁶² OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.116.

Hollanda'da bankalar 1 Ocak 1990 tarihinde , sigorta şirketlerinin kontrol ve faaliyet iznini elde etti. Bankalara ve sigorta şirketlerine her birinin sermayenin % 15 hissesinden fazlasına sahip olma hakkı verildi. Menkul kıymet faaliyetleri ise yan kuruluşlar aracılığı ile serbest bırakılmıştır.¹⁶³ Bankaların gayrimenkul yatırımları yapmaları ise tamamen serbest bırakılmıştır.

2.1.7. Danimarka'da Bankacılık

Danimarka bankacılık sektörü AB'de kabul görmüş kurallar altında faaliyet gösteren diğer gelişmiş ülkelerin sistemleriyle bir çok bakımdan benzerlik taşımaktadır. Bununla beraber, bankacılık sektörü kendine has özelliklere sahiptir.

Danimarka'da bankacılık, ticari bankalar ve tasarruf bankaları olmak üzere ikiye ayrılmıştır. 1920'li yıllardan sonra şube ve yan kuruluşlarıyla faaliyet alanları hızla artan bu bankalar arasındaki fark azalmıştır. Ticari bankalar kamuya hizmet sunmak ve mevduat kabul etmek gibi işlemleri faaliyetleri arasına almışlardır. Tasarruf bankaları da bu süreçte aktif yapısını değiştirmiş, kredilere yönelmiştir. 1975'den beri tasarruf bankalarının tüm bankacılık işlemlerini yapmalarına izin verilmiştir.¹⁶⁴ Danimarka'da bankaların sigortacılık gibi hizmetleri sunma izinleri yoktur. Ancak, sigorta şirketlerinin banka şubeciliği yapma izni vardır.¹⁶⁵

Danimarka mali sisteminde 1990'lı yıllarda meydana gelen gelişmeler bankacılık sektöründeki yoğunlaşmayı arttırmıştır. Danimarka mali sisteminin en önemli özelliği, üç bankanın ortak olduğu mali ortaklıkların mevcut olmasıdır. Bu ortaklıklar, bankacılık, sigorta ve emlak kredisi piyasasında önemli paya sahiptir. Mali sektörün toplam bilanço büyüklüğü GSYİH'nin % 300'ünden fazladır. Sektördeki istihdam, toplam işgücünün % 4'ünü oluşturmaktadır. Ticaret bankaları aktifler açısından mali sektördeki en büyük paya sahiptir. Danimarka mali sisteminin bir diğer önemli özelliği de, bankaların bir iki istisna dışında özel sermayeli bankalar olmasıdır. Danimarka'da emlak finansmanı ipotek bankaları tarafından

¹⁶³ ....., "Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", a.g.m., s.55.

¹⁶⁴ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., s.27.

¹⁶⁵ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.35.

sağlanmaktadır. Nitekim, bu bankaların bilanço büyüklükleri ticaret bankalarının bilanço büyüklüğüne yaklaşmış durumdadır.

Danimarka bankacılık sektöründe yoğunlaşma oranı yüksek olmakla birlikte, bir kaç büyük banka dışında çok sayıda küçük ve orta ölçekli bankanın bulunması sektörde etkin bir rekabet ortamı yaratmaktadır.¹⁶⁶

Teknolojik gelişmeler bankaların müşteri hizmetlerini geliştirirken, şube sayılarında ve istihdamda azalmalara neden olmuştur. 1991 yılında 2.652 olan şube sayısı, 1998 yılı sonunda 2.185'e düşmüştür. Aynı dönem itibariyle, sektörde istihdam edilen kişi sayısı ise 51.000'den 40.288'e inerek azalma göstermiştir.

Danimarka'da 1998 sonu itibariyle toplam 191 ticaret ve tasarruf bankası faaliyet göstermektedir. Yoğunlaşmanın yoğun olduğu sektörde, 1998 yılı sonu itibariyle üç büyük bankanın bilanço büyüklüğü bütün ticaret ve tasarruf bankalarının % 74,3'ünü oluşturmaktadır.¹⁶⁷

Danimarka'da yabancı bankaların payı çok küçük olmasına rağmen, son yıllarda tersine bir artış eğilimi göstermektedir. 1 Nisan 1999 itibariyle yabancı kredi kurumlarının 15 şubesi bulunmaktadır. 8 yabancı kredi kurumunun da temsilciliği vardır.

Danimarka bankalarının gözetim ve denetimi Mali Gözetim ve Denetim Otoritesi tarafından yapılmaktadır. Mali Gözetim ve Denetim Otoritesi, mali piyasaların tek düzenleyicisi olarak tasarruf ve ticaret bankalarının yanı sıra sigorta şirketlerini, emeklilik fonlarını, ipotek bankalarını, menkul kıymet yatırım fonunu, menkul kıymet şirketlerini ve özel kredi kurumlarını denetlemektedir. Mali Gözetim ve Denetim Otoritesi aynı zamanda yabancı banka ve kredi kurumlarının şubelerinin de düzenleyicisidir. Otorite, Ekonomik İlişkiler Bakanlığı altında bir müdürlük statüsündedir.

¹⁶⁶ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.44.

¹⁶⁷ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.15.

Danimarka'da bankalar, Avrupa mali piyasalarında rekabet edebilmek için, 1980 yılından bu yana banka birleşmeleri yoluna gitmiştir. Ancak halen Danimarka'daki bankalar AB'de önemli bir paya sahip değildir.

2.1.8. Portekiz'de Bankacılık

Portekiz'de 1975 yılında yabancı ülke bankaları dışındaki bankaların tamamı devletleştirilmiştir. Fakat AB'ye uyum çalışmaları nedeniyle 1980 yılından sonra tekrar özelleştirmeye başlanmıştır. 1990 yılından sonra da ülkedeki bankaların tamamına yakını özelleştirilmiştir.¹⁶⁸

Portekiz'in 1986 yılında AB'ne katılmasıyla mali sistemde önemli değişiklikler olmuştur. 1989 yılında Portekiz Anayasası'nda yapılan bir değişiklikle kamu bankalarına tamamı ile özel sektörün sahip olmasına izin verilmiştir. 1990-1993 yılları arasında 7 banka kısmen veya tamamen özelleştirilmiştir.¹⁶⁹ 1990 yılında mali sistemin % 71'i kamu ağırlıklı iken, 1993 yılında bu eğilim tersine dönmüş ve özel sektörün payı % 66'ya yükselmiştir.

1995 ve 1996 yıllarında meydana gelen bir seri devralmalar sonucunda sektör aktiflerinin % 80'i 5 grubun (Caixa Geral de Depositos, Banco Comercial Portugues, Banco Pinto&Sotto Mayor, Banco Espirito Santo, Banco Porugues de Investment) kontrolüne geçmiştir.¹⁷⁰

Portekiz bankacılık sektörü, ticaret bankaları, tasarruf bankaları, yatırım bankaları ve tarım kredi kooperatiflerinden oluşmaktadır. AB tek bankacılık piyasasına uyum sağlamak amacıyla birtakım düzenlemeler getirilmekle birlikte, ulusal bankaların henüz tam rekabetçi bir yapıya sahip olmaması nedeniyle dışa açılma çabaları sınırlı kalmaktadır.¹⁷¹

Portekiz Merkez Bankası, Portekiz'de faaliyet gösteren tüm kredi kurumlarının gözetim ve denetiminden sorumludur. Merkez Bankası 1846 yılında çıkarılan bir kanunla kurulmuştur. Merkez Bankası'nın uygulanmakta olan para ve

¹⁶⁸ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e.,s.144.

¹⁶⁹ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.19.

¹⁷⁰ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.145.

¹⁷¹ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., ss.32-33.

mali politikalarının kontrolü; yabancı aktiflerin yönetimi ve uluslar arası parasal ilişkilerde aracılık bankaların gözetim ve denetimi kredi kurumları için takas odalarının kurulması ve operasyonu; farklı kredi kurumları arasındaki işbirliğinin sağlanması; para, mali ve döviz istatistiklerinin merkezileştirilmesi ve uyumu gibi işlevleri bulunmaktadır.

Portekiz’de yasal düzenlemeler bankalara mali hizmetleri yapma konusunda (örneğin sigortacılık gibi) ne açıkça izin vermekte ne de yasaklamaktadır. Ülkenin önde gelen ticaret bankalarından olan Portekiz Ticaret Bankası (BCP) bu tür faaliyetleri yapabilmektedir.¹⁷² Bununla birlikte menkul kıymet faaliyetlerinin yapılması alt kuruluşlar aracılığıyla yürütüldüğü takdirde serbesttir.

2.1.9. Lüksemburg’da Bankacılık

Lüksemburg’da bankacılık sektörü, ulusal bankalar ve yabancı bankalar olmak üzere iki gruba ayrılır. Ulusal bankalar, geleneksel bankacılık faaliyetleriyle birlikte uluslar arası bankacılık işlemleri de yapmaktadırlar. Yabancı bankalar ise Eurobank niteliğinde kurulmuş bankalardır. Banka dışı finansal kurumlar ise mevduat ve kredi işlemleriyle ilgili faaliyetleri yürüten özel ve tüzel kişilerdir.

Belçika, Fransa ve Almanya arasında yer alan Lüksemburg AB’nin en önemli finans merkezlerinden biridir. Avrupa Yatırım Bankası, Avrupa Komisyonu Kredi ve Yatırım Bölümü gibi bir çok Avrupa kurumunun genel merkezi bu ülkededir. Bir çok yabancı bankanın burada iştirak kurması, şube açması ve tasarrufların yüksek olması Lüksemburg bankacılık sektörünün olağanüstü büyüme göstermesini sağlamıştır. Özellikle 1960’lı yıllardan sonra Euro-tahvil piyasasının ortaya çıkması ve 1980’li yılların başından itibaren Ortak Yatırım Kurumlarının gelişmesi, mali sistemin gelişmesinde rol oynayan önemli unsurlardır. Tahviller üzerinden yapılan işlemlerden damga vergisi alınmaması, kâr paylarının vergiye tabi tutulmaması, yatırım portföyleri sayesinde elde edilen gelirlerin gelir vergisi kapsamına alınmaması gibi vergilendirme alanında yürürlüğe konulan uygulamalar sayesinde Lüksemburg’da, yatırım hizmetleri alanında büyük ilerlemeler kaydedilmiştir.¹⁷³

¹⁷² Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.35.

¹⁷³ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.16.

Lüksemburg'da bankacılık sektörü toplam GSYİH'nın yüzde 17'sini oluşturmaktadır. 19.000 kişinin istihdam edildiği bankacılık sektörü, toplam istihdamın yüzde 9'unu karşılamaktadır.

Lüksemburg mali piyasasında faaliyet gösteren iki önemli kamu kurumu bulunmaktadır. Bunlar Devlet Tasarruf Bankası ile Ulusal Kredi ve Yatırım Ortaklığı'dır. Devlet Tasarruf Bankası'nın faaliyet alanlarına tasarruf bankacılığı, Euro-kredi ve Euro-bonoyu içeren tüm ticari bankacılık işlemleri girmektedir. Ulusal Kredi ve Yatırım Ortaklığı ise ekonominin kalkınmasını teşvik etmek için, orta ve uzun vadeli kredi vermekte, aynı zamanda ihracatı kredi ve yardımlar yoluyla desteklemektedir.

Lüksemburg'da 1997 sonu itibariyle 215 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankaların bir kısmı yerli piyasalarda faaliyet göstermekte, fakat çoğunluğun iştirak ve şubeleri uluslar arası piyasalara yönelmektedir. Lüksemburg'da faaliyet gösteren özel kredi kurumlarından sadece 27'si Lüksemburg/Belçika kökenlidir. (Tablo 2.1)

Tablo:2.1. Lüksemburg'daki Bankaların Orijinleri, 1997

Ülkeler	Banka Sayısı
Lüksemburg/Belçika	27
Almanya	67
Amerika	8
Fransa	17
İtalya	21
Japonya	9
İskandinavya	11
İsviçre	16
Diğer Ülkeler	39

Kaynak:www.tbb.org.tr.html (14.01.2002)

Tablo2.1'de görüldüğü gibi Lüksemburg'ta 1997 itibariyle 188 yabancı banka bulunmaktadır. Bu bankalar arasında en önemli grubu Alman bankaları ve bunların

yan kuruluşları oluşturmaktadır. Alman bankalarının ve yan kuruluşlarının bu kadar yoğun olması ülkede Euro-deutschemark piyasasının gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Lüksemburg'da bankacılık sektörünün gözetim ve denetimi Lüksemburg Para Enstitüsü (LPE) tarafından yapılmaktadır. Kuruluş yasasına göre LPE'nin dört temel görevi vardır:¹⁷⁴

- a) Lüksemburg frankını ihraç etmek ve tedavülünü yönetmek,
- b) Parasal istikrarı temin etmek ve bu amaç doğrultusunda mali piyasaların işleyişini denetlemek,
- c) Para ve finans alanında uluslar arası anlaşmalardan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmek ve bu anlaşmalardan doğan hakları kullanmak,
- d) Mali sektörün denetimini gerçekleştirmek.

Bankalara faaliyet yetkisi Hazine Bakanlığı tarafından verilmektedir. Bununla beraber, bankanın bu yetkiyi alabilmesi için gerekli inceleme ve soruşturma LPE tarafından yapılmaktadır. LPE, aynı zamanda asgari faaliyet oranlarının oluşturulması, kredi riski çerçevesinde banka raporlarının analiz edilmesi, bankaların düzenli bir şekilde yerinde denetimlerinin yapılması ve bankacılık sektörü ile resmi olmayan ilişkilerin yürütülmesini içermektedir.

Kredi ve yatırım merkezinin Lüksemburg'da oluşu, finansal faaliyetler açısından olumludur. Lüksemburg'da bankalara finansal faaliyetlerde genellikle sınırlama getirilmemiştir.¹⁷⁵ Menkul kıymet faaliyetleri, sigortacılık faaliyetleri ve endüstriyel kuruluşlardaki banka iştirakleri serbest bırakılmıştır.

¹⁷⁴ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.108.

¹⁷⁵ ....., "Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", a.g.m., s.55.

2.1.10. Yunanistan'da Bankacılık

Yunanistan bankacılık sektörünün yapısı 1920'lerde Yunanistan Merkez Bankası ile iki kamusal sermayeli ihtisas bankası olan Yunanistan Ulusal İpotek Bankası ve Yunanistan Ziraat Bankası'nın kurulmasıyla oluşmuştur. Bu kurumlar, 19. yüzyılda kurulan bankalarla birlikte 1931 yılında Bankalar Kanunu ile oluşturulan hukuki düzenlemeler çerçevesinde faaliyetlerine devam etmişlerdir. 1930'larda bir çok banka 1929 yılında meydana gelen uluslar arası parasal ve mali kriz sonucunda iflas etmiş, birçoğu da kapanmıştır.¹⁷⁶

Yunanistan bankacılık sektörünün en dikkat çekici özelliği kamu sermayeli bankaların piyasa payının çok yüksek olmasıdır. 1970'lerde yeni bankaların açılması çok kolay olmamasına rağmen bir çok yabancı banka Yunanistan'da şube açmıştır. Yunanistan'ın 1981'de yılında AB üyeliğine kabul edilmesiyle¹⁷⁷ yabancı bankaların açtıkları şube sayılarında hızlı bir artış görülmüştür.

Mali kurumlar içinde mevduat toplama yetkisi sadece kredi kurumlarına aittir. Ticari bankacılık ve yatırım hizmeti sunan kredi kurumları üçe ayrılmaktadır. Yunanistan'da ticaret bankaları, mevduat ve kredi faaliyetlerini yürüten kurumlardır. Ticaret bankaları içinde yabancı bankaların payı oldukça yüksektir. Uluslar arası bankacılık işlemleri de en çok bu bankalar tarafından yapılır.¹⁷⁸ Yunanistan'daki ticaret bankalarının sayısı 1990'ların ilk yarısında Tek Pazar Programı'nın etkisiyle 12'den 19'a yükselmesine karşın bu sayı 1998 ve 1999 yıllarında meydana gelen banka birleşmeleri ve yeniden yapılandırma sürecinin etkisiyle 16'ya inmiştir.

Yabancı ticaret banka şubelerinin sayısı son yıllarda hemen hemen aynı kalmıştır. Ağustos 1999 itibariyle AB'nden 11 banka ve AB dışındaki ülkelerden 9 banka olmak üzere, toplam 20 bankanın Yunanistan'da şubesi bulunmaktadır.¹⁷⁹

¹⁷⁶ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.9.

¹⁷⁷ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.72.

¹⁷⁸ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., s.35.

¹⁷⁹ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.10.

Yunanistan'da ticaret bankaları dışında 6 adet özel kredi kuruluşu mevcuttur. Bunlar; İpotek Bankası (Aspis Bank), Kalkınma Bankaları (Hellenic Bank for Industrial Development (ETBA), National Investment Bank for Industrial Development (ETEBA), Gemicilik Bankaları (Citibank Shipping Bank), Posta Tasarruf Bankası ve Mevduat ve Kredi Fonu'dur.¹⁸⁰

Yunanistan'da bankaların yeniden yapılandırılması sürecinde özel amaçlı kredi kuruluşlarının artık işlevlerini kaybettiği ve tasfiye edilmeleri gerektiği konusunda fikir birliğine varılmıştır. Bu çerçevede 1990'ların başından günümüze kadar çok sayıda özel amaçlı kredi kuruluşu tasfiye edilmiş ve/veya ticaret bankası haline getirilmiştir.¹⁸¹ Bununla birlikte, özel amaçlı kredi kuruluşları halen Yunan mali sisteminde önemli bir yer tutmaktadır.

Yunanistan'da kooperatif bankaları, diğer ticaret bankalarına göre daha küçük ölçekte ve bölgesel bazda kurulmuştur. Faaliyetleri ve amaçları kuruldukları bölge ile sınırlıdır. Bu nedenle sermayeleri de ticaret bankalarına göre daha düşüktür. Ağustos 1999 itibarıyla 13 kooperatif bankası ülkede faaliyet göstermektedir.

Yunanistan'da Posta Tasarruf Bankası ile Mevduat ve Kredi Fonu dışındaki kredi kurumları (ticaret bankaları ve özel amaçlı kuruluşlar) ve Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin/üye olmayan ülkelerin doğrudan ve dolaylı iştirakleri "Yunanistan Merkez Bankası Genel Denetçileri" tarafından denetlenmektedir. Ancak, Posta Tasarruf Bankası Ulaştırma Bakanlığı tarafından, Mevduat ve Kredi Fonu ise Maliye Bakanlığı tarafından denetlenmektedir. Kredi kurumları, hem tek tek hem de konsolide bazda denetlenmektedir.

AB düzenlemelerine göre, AB ülkelerinin Yunanistan'da açmış oldukları şubelerin gözetim ve denetimi kendi ülkelerindeki gözetim ve denetim otoritesinin sorumluluğunda olmakla birlikte Yunanistan Merkez Bankası, yabancı bankaların şubelerinin likidite pozisyonlarını, bu ülkelerdeki gözetim ve denetim otoritesiyle işbirliği yaparak izlemek durumundadır.

¹⁸⁰ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., s.34.

¹⁸¹ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.71.

Yunanistan'da bankaların menkul kıymet faaliyetleri Yunanistan MB aracılığı ile yapılabilmektedir. Bankaların sigorta kuruluşlarında hisse sahibi olmaları, banka sermayesine ve sigorta kuruluşunun sermayesine orantılı limitler halinde serbest bırakılmıştır. Gayrimenkul yatırımları genellikle sınırlı tutulmuştur. Bankaların endüstriyel kuruluşlardaki iştirakleri ise AB direktiflerine tabidir.¹⁸²

AB'ye üye olmayan ülkelerin Yunanistan'da açmış olduğu şubelerinin gözetim ve denetimi ise Yunanistan Merkez Bankası'na aittir. Yunanistan'ın büyük bankaları ise devlet denetimi altındadır. Bankacılık ile ilgili düzenlemeler Yunanistan'da sık sık değişmektedir. Ulusal bankalar rekabetçi bir yapıya sahip değildir. Yunan bankacılık sistemi AB'ye uyum çalışmalarına devam etmektedir.

2.1.11. İrlanda'da Bankacılık

İrlanda'da bankacılık sektörü, İngiltere'nin etkisindedir. İrlanda bankacılık sektörü 1960'lardan sonra gelişme göstermiştir. İngiltere ile olan 150 yıllık para birliği ve ekonomik kalkınma ve sanayileşmenin gecikmesi İrlanda'da mali piyasaların gelişmesine engel olmuştur. Bu durum endüstrileşme politikaları ve nihayetinde İrlanda'nın 1973 yılında AB'ye katılımıyla sona ermiştir.¹⁸³

İrlanda'da finansal piyasalar çok geniş olmadığı için dış faaliyetler önem kazanmaktadır. İrlanda bankacılık sektörü uluslar arası finans piyasalarındaki yeniliklerin gerisinde değildir. Mali piyasaların küçük olması nedeniyle İrlanda bankaları faaliyetlerini denizaşırı ülkelere de taşımışlardır. Bazı bankalar, İngiltere'de hem perakende bankacılık şube ağlarını genişletmişler hem de tacir bankacılık ve kurumsal bankacılık faaliyetlerini sürdürmüşlerdir

İrlanda'da bankaların menkul kıymet faaliyetlerine iştirakleri genellikle bir alt kuruluş aracılığı ile yürütülmektedir. Bankaların sigortacılık faaliyetlerine katılımı ise serbesttir. Bununla birlikte, bankalardaki endüstriyel kuruluşlara iştiraklerde bulunmaları da serbesttir. Ancak toplam banka hisselerinin % 5'inden fazlası için İrlanda Merkez Bankası'nın önceden onayı gerekmektedir.

¹⁸² ....., "Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", a.g.e., s.53.

¹⁸³ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.7.

İrlanda bankacılık sistemi rekabetçi bir yapıya sahiptir. Ocak 1998 itibariyle İrlanda'da yabancı ve yerli toplam 66 banka ve banka iştiraki faaliyet göstermektedir. İrlanda bankaları ulusal bankacılığın altyapısını oluştururken, Avrupa'dan, Kuzey Amerika ve diğer ülkelerden gelen yabancı bankalar, İrlanda bankacılığının rekabet, dışa açılma ve bilgi düzeyinin gelişimine olumlu yönde katkı yapmıştır.

İrlanda'da 48 tane banka ve banka iştiraki faaliyet göstermektedir. Bu bankaların % 77'si ya tamamen yabancı bankalara aittir ya da yabancı bankalar büyük oranda hisse sahibidirler. AB'de yabancı bankaların bu kadar büyük oranda faaliyet gösterdiği tek ülke İrlanda'dır. 18 yabancı kredi kurumu, Avrupa Birliği İkinci Bankacılık Direktifi'ne (1993) göre şube bazında faaliyet göstermektedir.

İrlanda Merkez Bankası, kredi kurumu olarak adlandırılan banka ve emlak kuruluşlarının gözetim ve denetiminden sorumludur.¹⁸⁴ Kredi kurumlarının gözetim ve denetiminin amacı esas olarak bankacılık sisteminin istikrarını ve mevduat sahiplerine belli ölçüde güvence sağlamak olarak belirtilebilir.

2.1.12. İsveç'te Bankacılık

İsveç bankacılık sistemi 1945'den 1980'lere kadar sıkı düzenlemelere tabi tutulmuş ve uluslar arası rekabetten korunmuştur.¹⁸⁵ İsveç'te bankacılık sisteminin, Bankalar Kanunu ile düzenlenmesi 1987 yılında gerçekleşmiştir. AB'ye kabul edildikten sonra da seri düzenlemelere giden İsveç'te şu yapısal değişimler gerçekleşmiştir:¹⁸⁶

- 1985 yılında yabancı bankaların İsveç'te iştirak kurmalarına izin verilmiştir.
- 1987 yılında hisse senedi ve endeksli tahvil piyasalarının İsveç'te ikamet etmeyenlere açılmasına izin verilmiştir.
- 1989 yılında dövizle ilgili düzenlemeler etkin bir şekilde elimine edilmiştir.

¹⁸⁴ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.87.

¹⁸⁵ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.18.

¹⁸⁶ "Economic and Finacial Situation in Germany", a.g.e., s.19.

- 1990 yılında yabancı bankaların İsveç'te şube açmalarına izin verilmiştir. Ayrıca, yabancı mali aracı kurumlarının ve diğer kredi kurumlarının İsveç'te yatırım yapmalarına izin verilmiştir.
- Yabancı şirketlerin şube açma yoluyla finansal şirket operasyonları ve menkul kıymet operasyonlarında yer almalarına izin verilmiştir.

İsveç bankacılık sektörü, ticari bankalar, tasarruf bankaları ve kooperatif bankalarından oluşmaktadır. Ayrıca, bir çok özel amaçlı kuruluş bulunmaktadır. 1990'lı yılların sonunda, İsveç'te 124 banka bulunmaktadır. Bunlardan 15'i ticaret bankası, 22'si yabancı banka ve 87'si tasarruf bankasıdır. Bunun dışında 671 özel amaçlı kuruluş bulunmaktadır.¹⁸⁷ Bankalar, finans şirketleri, sigorta şirketleri ve diğer mali kurumlar İsveç finansal piyasasını oluşturmaktadır.

İsveç'te 1991 yılında çıkarılan yeni Bankalar Kanunu'ndan önce bankaların gözetim ve denetiminden sorumlu olan "Bankacılık Gözetim Otoritesi" daha sonra "Sigorta Gözetim Otoritesi ile birleşerek Mali Denetim ve Gözetim Otoritesi"ni oluşturmuştur. Söz konusu otorite, banka ve kredi kurumları yanında sigorta şirketlerini, menkul kıymet şirketlerini, menkul kıymet fonlarını, Stockholm Menkul Kıymet Borsasını, İsveç Menkul Kıymet Kayıt Merkezi ve Kredi Bilgi Merkezi'ni denetlemektedir.¹⁸⁸ Mali Gözetim ve Denetim Otoritesi dokuz yöneticiden oluşmaktadır. Genel müdür hükümet tarafından atanmaktadır. Mali gözetim ve denetim otoritesi her bankanın mali durumunun denetlenmesi amacıyla bir veya daha fazla denetçi atamaktadır.

2.1.13. Finlandiya'da Bankacılık

Finlandiya'da evrensel bankacılık sistemi hakimdir. Bu sistem içerisinde ticaret bankaları, yabancı ticaret bankaları, kooperatif bankaları ve tasarruf bankaları vardır. Finlandiya bankacılık sisteminde 1998 yılı sonu itibariyle 9 tane ticaret bankası, 289 tane kooperatif bankası ve 40 tane tasarruf bankası bulunmaktadır. Yabancı kredi kurumunun Finlandiya'da açmış olduğu 6 tane de şube faaliyet

¹⁸⁷ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.174.

¹⁸⁸ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.18.

göstermektedir.¹⁸⁹ Finlandiya’da 9 ticaret bankası arasında en büyük banka Merita Nordanken Grubu’na ait olan Merita Bank’dır. Banka, 1998 yılı sonunda İsveç Nordbanken ile birleşerek İskandinav ülkelerinde en büyük bankalardan biri konumuna gelmiştir.

Ülkede faaliyet gösteren 289 kooperatif bankası arasında en büyük banka grubu Okobank Grup’tur. Grup, kooperatif banka üyelerinden ve Okobank Grubu Merkez Kooperatifi ve iştiraklerinden oluşmaktadır. Grubun 1998 sonu itibariyle 246 üyesi bulunmaktadır. Diğer 43 kooperatif bankası ise bölgesel kooperatif bankalarıdır. Bu bankalar tasarruf bankalarının merkez bankası konumunda olan “Aktia Tasarruf Bankası’nı (Aktia Savings Bank plc.)” merkezi mali kurum hizmetleri için kullanmaktadır.

Finlandiya’da tasarruf bankalarının merkezi mali kurumu olarak faaliyet gösteren Aktia Tasarruf Bankası (Aktia Savings Bank plc.) ile birlikte toplam 40 tasarruf bankası bulunmaktadır.

Finlandiya’da 1998 yılı sonu itibariyle yabancı kredi kurumlarının 6 şubesi faaliyet göstermektedir. Bunların yanında yabancı mali kurumların bu ülkede açmış oldukları 8 şube bulunmaktadır. Bu şubeler ürün finansmanı ve internet üzerinden sunulan hizmetlerle ilgilenmektedir.

Finlandiya’da, 1998 yılı sonu itibariyle mevduat bankalarında 24.470 kişi istihdam edilirken, bankacılık sistemindeki toplam personel sayısı 29.260’dır. Finlandiya’da şube açan yabancı bankaların şubelerinde ise 643 personel görevlidir. Finlandiya bankacılık sisteminde toplam şube sayısı 1.592 olup, 20’si yabancı bankalara aittir. Finlandiya bankalarının yurtdışında 8 şubesi ve 21 temsilciliği bulunmaktadır.¹⁹⁰

1980’lerin sonunda Finlandiya para ve sermaye piyasalarında başlayan liberalleşme süreci neticesinde ekonomide yüksek bir büyüme meydana gelmiş, 1981-1989 yılları arasında Finlandiya’da doğrudan yatırım 10 kat büyümüştür. Mal

¹⁸⁹ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.46.

¹⁹⁰ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s. 11.

ve sermayeye olan iç talep hızla arttığından, ithalat ihracatı aşmış ve enflasyon bir yılda yüzde 6'nın üzerine çıkmıştır. 1990'larda Finlandiya'nın eski Sovyetler Birliği'ne yapmış olduğu ihracat oranı önemli oranda düşmüş ve aynı dönemde Fin markkası Ecu'ya bağımlı olarak ayarlanmaya başlanmıştır. Bunu takiben 1991-1994 yılları arasında ise Fin Gayri safi yurt içi hasılası (GSYİH) % 14 oranında düşmüştür. Finlandiya bankacılık sistemi bütün bu gelişmelerden ciddi derecede etkilenmiştir. 1990'lı yılların başında Fin hükümetinin bankacılık sektörüne sağlamış olduğu yardım tutarının GSYİH'nin % 8'i oranında olması problemin büyüklüğünü göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Finlandiya'da mali sistemin gözetim ve denetimi Mali Gözetim ve Denetim Otoritesi olan FSA (The Financial Supervision Authority) tarafından yapılmaktadır. FSA bankaları, aracı şirketleri, borsa ve türev piyasaları, mevduat sigorta fonu ile yatırım fonlarını yöneten firmaları denetlemektedir.¹⁹¹ Mali Gözetim ve Denetim Otoritesi, Finlandiya Merkez Bankası ile birlikte faaliyetlerini sürdürmekle beraber bağımsız bir kuruluştur.

Finlandiya'da banka kuruluşlarında menkul kıymet faaliyetleri ile uğraşmak serbesttir. Sigortacılık faaliyetlerinde ise, sadece sigorta poliçelerini acente olarak satmak serbesttir. Endüstriyel kuruluşlardaki banka iştirakleri de serbesttir, ancak AB direktiflerine tabidir.¹⁹² Bununla birlikte, bankaların, gayrimenkul yatırımları da serbesttir. Banka toplam aktiflerinin % 13'üne kadar da gayrimenkul alımı veya gayrimenkul hissesi alımı serbesttir.

2.1.14. Belçika'da Bankacılık

Belçika bankacılık sektörü bir çok açıdan Hollanda bankacılık sektörüne benzemektedir. Belçika bankacılığı AB içerisinde klasik bankacılığın en yoğun olarak sürdürüldüğü bir görünüme sahiptir. Belçika'da bankacılık sistemi üçlü bir yapıda açıklanabilir:¹⁹³

¹⁹¹ Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., ss.33-36.

¹⁹² ....., "Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", a.g.e., s.52.

¹⁹³ Kasım EREN, *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bankacılık*, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1996, ss.23-25.

- Birinci Grup; para politikasının yönlendirilmesi ve uygulamasından sorumlu otoriteler ile mali araçları denetleyen kurumlardan oluşmaktadır. Bunlar, Bankacılık ve Finans Komisyonu, Merkez Bankası ve Belçika-Lüksemburg Kambiyo Kurumu'dur.
- İkinci Grupta Reeskont ve Garanti Kurumu, İhracat Koordinasyon Birliği (Creditexport) ve Ulusal Kredi Kurulu (National Credit Board) gibi koordinasyon ve garanti kurumları yer almaktadır.
- Üçüncü grupta ise ticaret bankaları, kamu kredi kuruluşları ve özel tasarruf bankaları yer almaktadır. Bunlar, ikinci gruptaki kurumların yardımı ve birinci gruptakilerin denetimi altında tasarrufların toplanması ve kredi verilmesi alanlarında faaliyet göstermektedir.

Belçika ekonomisinin dışa açık bir yapıya sahip olması ihracatının toplam GSYİH'nin yüzde 40'ını oluşturması, mali sektörün, ekonominin diğer sektörleri gibi parasal dalgalanmalardan çok etkilenmesine neden olmaktadır. Belçika Frankı IMF ile yapılan görüşmeler sonucunda Haziran 1990 yılında Alman markına göre ayarlanmaya başlamıştır. Enflasyon oranını düşürmek için önemli gelişmeler kaydedilmiş, ancak işsizlik oranı yüksek kalmıştır. Kamu sektörü borcu, 1994 yılındaki Maastricht Kriterleri gereğince GSYİH'nin yüzde 135'inden yüzde 60'ına çekilmiştir.¹⁹⁴

Belçika'da faaliyet gösteren kredi kurumları bankalar, kamu kredi kuruluşları, özel tasarruf bankaları olarak üçe ayrılmaktadır. 1998 yılı sonu itibariyle Belçika'da 81'i yerli ve 39'u yabancı banka olmak üzere toplam 120 banka bulunmaktadır. Yabancı bankaların 25'i AB'ye üye devletlere ait olup, bunlar İkinci Bankacılık Direktifi dolayısıyla menşee devlet denetim mekanizmalarının yetki alanı içine girmektedir. Bununla beraber Belçika Bankacılık ve Finans Komisyonu (BFK) likiditenin denetimi gibi birkaç hususa ilişkin olarak halen tek yetkili makam durumundadır. Bankacılık sisteminde toplam 76.274 kişi istihdam edilmektedir. Toplam şube sayısı ise 7.129'dur.¹⁹⁵

¹⁹⁴ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.13.

¹⁹⁵ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.21.

Belçika'daki kamu kredi kuruluşları, esas olarak uzun vadeli tasarruflar, sanayi kredileri ve yerel idarelere sağlanan krediler konusunda faaliyet göstermektedir. Belçika'daki en önemli altı kamu kredi kuruluşu Genel Tasarruflar ve Emeklilik Fonu Holding Şirketi ile Yerel Kredi Holding Şirketi olmak üzere iki ayrı holding altında toplanmaktadır.

Belçika'da, özel tasarruf bankaları faaliyetleri bakımından daha çok ticaret bankalarına benzemekle birlikte, öncelikli olarak kamu sektörüne kredi vermeleri ve özellikle ipotek kredilerinde yoğunlaşmaları nedeniyle bir takım ayırt edici özelliklere sahiptirler. Belçika'nın en büyük iki tasarruf bankası kredi kooperatifleri olarak kurulmuş olan CERA Bank ve BACOB Bank'dır. Tasarruf bankalarının faaliyetleri BFK tarafından görevlendirilen müfettişler tarafından denetlenmektedir.

Belçika'da mali sistemin gözetim ve denetimi kamu tüzel kişiliğine haiz bağımsız bir kuruluş olan BFK tarafından yapılmaktadır. Komisyon, bankaların gözetim ve denetimini gerçekleştirmek ve menkul kıymet ihracı için gerekli kuralları koymak amacıyla 9 Temmuz 1935'de çıkarılan 185 nolu Kraliyet Kanunu ile kurulmuştur. Komisyonun gözetim ve denetim faaliyetleri üç alanda devam etmektedir:

- Kredi kurumları, yatırım şirketleri ile yatırım danışmanlığı yapan şirketler ve döviz bürolarının denetim ve gözetimi,
- Piyasaların etkin işlemesi için gerekli mali bilgi ve enstrümanlar için denetim ve gözetimi,
- Yatırım işletmelerinin denetimi.

Ayrıca Belçika'da genellikle belli bir alanda uzmanlaşmış sigorta şirketleri, emekli sandığı, menkul kıymet yatırım ortaklıkları, holdingler, aracı kurumlar, leasing ve factoring şirketleri de finans sektöründe yer almaktadır.¹⁹⁶ Hatta bankalar kendi sigorta şirketini (alt kuruluşlar aracılığıyla) kurabilmekte, sigorta acenteliği yürütebilmekte veya bu şirketlerle ortak iş yapabilmektedirler.¹⁹⁷

¹⁹⁶ Melike ALPARSLAN, Gülgün ZÜBEYİROĞLU, a.g.m., ss.58-59.

¹⁹⁷ Sinan ÇAM, a.g.m., s.27.

Belçika, Avrupa Tek Pazarı'na başarılı bir şekilde katılmak için gerekli düzenlemelerini tamamlamaya çalışmaktadır. Avrupa'daki pek çok kuruluşun merkezinin Belçika'da olması da bu süreci hızlandırmaktadır.

2.1.15. Avusturya'da Bankacılık

Evrensel bankacılık sistemine sahip olan Avusturya'da da Almanya'da olduğu gibi ticaret bankaları ile yatırım bankaları arasında bir statü farklılığı bulunmamaktadır. Hemen hemen tüm bankalar evrensel bankacılık yaparken özel alanlarda uzmanlaşmış sadece birkaç banka bulunmaktadır.¹⁹⁸

Avusturya bankacılık mevzuatı 1993 tarihli Bankalar Kanunu ile AB bankacılık mevzuatı ile uyumlu hale getirilmiştir. Bankalar Kanunu'nun aksine hükümler içermediği sürece bazı kredi kuruluşlarının faaliyetlerini düzenleyen başka kanunlar da mevcuttur (Tasarruf Bankaları Kanunu, Posta -Tasarruf Bankası Kanunu gibi).¹⁹⁹

Avusturya bankacılık sisteminde 1998 yılı sonu rakamlarıyla 971 banka faaliyet göstermektedir. Bu bankalar faaliyet gösterdikleri sektörlerle göre yedi ayrı alt gruba ayrılmaktadır. Her bir grupta yer alan bankalar kendi birlikleri aracılığıyla temsil edilmektedir. Sektör bazında gruplandırma, bankaların yasal tanımlarına ya da ait oldukları sektör birliklerine göre yapılmaktadır.

Avusturya'da banka kuruluşları menkul kıymet faaliyetlerini serbestçe yürütebilmektedir. Sigortacılık faaliyetleri ise alt kuruluşlar aracılığı ile serbest bırakılmıştır. Endüstriyel kuruluşlardaki banka iştirakleri serbesttir, fakat, banka sermayesine dayalı limitlere tabidir.²⁰⁰

Avusturya'da anonim şirket olarak kurulan bankalardan; Creditanstalt AG, Postsparkasse ve Bank für Arbeit und Wirtschaft AG bu sektörde faaliyet gösteren en büyük bankalardır.

¹⁹⁸ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.19.

¹⁹⁹ OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.19.

²⁰⁰ ....., "Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", a.g.m., s.49.

Avusturya bankacılık sektöründeki tasarruf bankaları, geleneksel anlamda tasarruf sahiplerinden mevduat toplayarak ticaret ve sanayi kuruluşları ile konut inşaatı ve yerel yönetim projelerinin finansmanı için fon sağlayan bankalar bugün geniş bir hizmet ve ürün yelpazesine sahiptir. Tasarruf bankaları yerel yönetimler ya da tüzel kişiliği olan tasarruf birlikleri tarafından kurulmuştur. Yerel tasarruf bankaları ile tasarruf birlikleri arasındaki temel fark ise bir yerel yönetim tasarruf bankasının ödeme güçlüğüne düşmesi halinde, yerel yönetim o bankanın garantörü olarak hareket eder.

1999 yılından bu yana Avusturya'da tasarruf bankalarının özel kanunla kurulmuş kurumlara dönüştürülmesi ile bankaların mülkiyet yapıları uluslar arası standartlara uygun olarak şeffaflaşmıştır. Yeni düzenlemelere göre yerel yönetimler sadece değişimden önceki dönemlerle ilgili olarak sorumlu tutulabileceklerdir.²⁰¹

Avusturya'da iki ayrı kooperatif bankacılık sektörü bulunmaktadır: Raiffeisen ve Volksbanken. Kooperatif bankalarında hisse sahibi kooperatif üyeleri banka genel kurulunda oy kullanma hakkına sahiptir ancak ne banka karından pay alabilmekte ne de banka gayri menkullerinin sahibi olabilmektedirler. Kooperatif bankalarına ilişkin yasal düzenlemeler Bankalar Kanunu ve Kooperatifler Kanunu ile düzenlenmiştir.

Özel amaçlı bankalar arasında kredi kurumları ve sigorta şirketlerinin yan kuruluşları olan yatırım yönetimi şirketleri (investment management companies) bulunmaktadır. Yatırım fonları dışında diğer bankacılık faaliyetlerini sürdürmelerine izin verilmemiştir. İl yönetimlerince kurulan kamu ipotek bankaları yerel yönetimlere kredi ve ipotek kredileri açmaktadırlar.

Oesterreichische Kontrollbank; büyük ticaret bankalarının sahip olduğu bankanın temel işlevi ihracat garantileri açmak ve uzun dönemli ihracat finansmanı sağlamaktır. Banka aynı zamanda Avusturya Menkul Kıymet Borsası (Wiener Börse AG) için saklama ve takas odası olarak da görev yapmaktadır. Özel amaçlı bankalar grubunda yer alan konut inşaa tasarruf ve kredi birlikleri ise düşük faizle konut finansmanı sağlamaktadır.²⁰²

²⁰¹ Pelin Ataman ERDÖNMEZ, Burçak TULAY, a.g.m., s.20.

²⁰² OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, a.g.e., s.18.

Banka Gözetim ve Denetiminden sorumlu otorite Federal Maliye Bakanlığı'dır (Bundesministerium für Finanzen). Bunun dışında Oesterreichische Nationalbank'ın banka denetiminde üstlendiği bir dizi görev bulunmaktadır. Bankalar Federal Maliye Bakanlığı'na düzenli olarak sundukları finansal raporlarının aynısını mevcut düzenlemelerle uyumlu olup olmadığı kontrol edilmek ve Bakanlığa konuyla ilgili bir rapor hazırlanmak üzere Oesterreichische Nationalbank'a da vermektedirler. Bankalar Kanununda her iki kurum arasında sıkı bir işbirliği öngörülmüştür. Bakanlık Oesterreichische Nationalbank'ı bankaların yerinde denetiminde görevlendirmeye yetkili kılınmıştır. Bunun dışında piyasa riskinin ölçülmesi için bankaların kullandıkları risk modellerine ilişkin raporlar hazırlamak Oesterreichische Nationalbank'ın sorumlulukları arasındadır.

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKACILIK MODELLERİ

AB içerisinde uygulanmakta olan iki tip bankacılık modeli göze çarpmaktadır.²⁰³

1. Evrensel Bankacılık (Kıta Avrupası Bankacılığı)
2. Anglo-Sakson Bankacılığı.

Kıta Avrupası Bankacılığının önemli özellikleri, bankaların kredi faaliyetleri ve klasik bankacılık hizmetlerinin yanı sıra, sermaye piyasası işlemlerini yapabilmeleri ve sigorta acentalığı, gayrimenkul hizmetleri gibi hizmetleri de verebilmeleridir. Ayrıca yoğun olarak sanayi ile sermaye işbirliği (iştirakler) içine girebilmektedirler. Kıta Avrupası Bankacılığında, ihtisas bankacılığının ağırlıklı olması ve bunların büyük bir bölümünün kamu tarafından kurulmuş olması nedeniyle, kamu bankalarının bankacılık sektörü içinde önemli payı bulunmaktadır.²⁰⁴

Kıta Avrupası Bankacılığı genellikle iç piyasaya hizmet vermektedir. Bu tür bankacılıkta, dinamik bir yapı olması ve sunulan ürün ve hizmetin paket halinde verilmesiyle çağdaş bir bankacılık anlayışı ortaya çıkmaktadır.

²⁰³ Lale Erdem KARABIYIK, a.g.m., s. 49.

²⁰⁴ Can Fuat GÜRLESEL, *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler*, a.g.e., s. 14.

Anglo-Sakson Bankacılık tipi ise İngiltere ve İrlanda'nın sahip olduğu bankacılık modelidir. İngiltere'de bankacılık uluslar arası rekabete tam açık ve tamamen özel sektör bankacılığı olarak yapılmaktadır. Sermaye piyasası işlemleri ve sanayiye ortaklık (iştirakler) ticari bankalarla (clearing banks) değil, bu bankaların sahip oldukları ile ve diğer bağımsız yatırım bankalarınınca (merchant banks) yapılmaktadır.²⁰⁵

2.3 AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKA GRUPLARI

AB'de özel sektör ve kamu sektörü bankaları dışında ticari bankalar, tasarruf bankaları veya kuruluşları, kooperatif bankaları ve mali ihtisas kuruluşları gibi gruplar vardır. Sektördeki genel eğilim ve sunulan hizmetlerin birbirine yakınlaşması bu grupların banka grupları olarak değerlendirilmesini sağlar. Banka grupları bu çalışmada AB üyesi ülkelerin bankacılık sistemleri içinde ayrıntılı olarak ele alındığı için burada sadece genel hatları ile tanımlanmaktadır.

AB'de bankalar, hizmet sundukları alan ve kesime göre şöyle sınıflandırılabilir.²⁰⁶

- **Ticaret Bankaları:** Bu tür bankaların çoğu evrensel banka niteliğindedir. Geniş çaplı mali hizmet sunan çok amaçlı bankalardır. Sanayinin finansmanı, tahvil, hisse senedi ticareti, portföy yönetimi, şirketlerin birleşmesi ve satın alınması gibi konularda danışmanlık hizmeti sunmaktadırlar. Avrupa Bankacılık Federasyonu tarafından temsil edilmektedir.
- **Tasarruf Bankaları:** Asıl kaynaklarını özel tasarruflar oluşturur. Ticaret bankalarına oranla daha yerel ve bölgesel özellikler taşırlar. Tasarruf bankaları AB Tasarruf Bankaları grubu Tarafından temsil edilmektedir.

²⁰⁵ Can Fuat GÜRLESEL, *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler*, a.g.e., s. 14.

²⁰⁶ EC (European Community), "Banking", *Panorama*, 1991, ss. 26-13.

- **Kooperatif Bankaları:** Kaynakları, örgütsel yapıları ve fon kullanımı açısından tasarruf bankalarına benzeyen bu tür bankaları, AB Kooperatif Bankaları Birliği temsil etmektedir.
- **Uzman Bankalar:** Belirli birkaç bankacılık hizmeti sunan bankalardır. Bu nedenle İpotekli Kredi Federasyonu, Avrupa Yapı Birliği Federasyonu ve Konut Finansmanı Federasyonu tarafından temsil edilmektedir.

2.4. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BANKA BİRLEŞMELERİ VE DEVRALMALARI KONUSUNDA YAŞANAN GELİŞMELER

AB'de finansal pazarlardaki bütünleşme ve deregülasyon; artan rekabeti yönlendiren, bankalar arasında ve bankalar ile diğer finansal kurumlar arasında satın alma, devir ve birleşme süreçlerinde önemli bir strateji olarak belirlenmektedir.²⁰⁷ Gerçekten de bir yandan hizmetlerin serbest dolaşımının önündeki engellerin kaldırılması, diğer yandan ekonomik ve parasal birliğe geçiş sürecinin Euro ile birlikte yeni bir ivme kazanması, Avrupa bankacılık sektöründe birleşme ve devralmaları daha önemli hale getirmiştir.

1980'li yılların başından itibaren gerek Avrupa'da, gerekse ABD'de makro ekonomik gelişmelere ve mevzuat değişmelerine dayalı nedenlerle birleşmelerin sayısı artış eğilimine girmiştir.²⁰⁸ Nitekim bankacılık sektöründe genel olarak birleşmeler 1980 yılına kadar ulusal sınırlar içinde bölgesel birleşmeler şeklinde olurken, 1980'li yılların sonuna doğru daha çok sınır ötesi (cross border) olarak da tanımlanan uluslar arası bir boyut kazanmıştır.²⁰⁹

AB ülkelerinde birleşmeler sadece bankalar arasında olmamıştır. Kredi kurumları arasında birleşmeler olduğu gibi, diğer bazı alt sektörler arası birleşmeler de olmuştur. Hem kredi kurumları arasında yerel ve uluslar arası banka birleşmeleri

²⁰⁷ Can Fuat GÜRLESEL, *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler*, a.g.e., s.70.

²⁰⁸ Luizet PALOMBO, "Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 20, Mart 1997, s.2.

²⁰⁹ Ömer Faruk ÇOLAK, "Bankacılık Sektöründe Birleşme Eğilimleri Üzerine Bir İnceleme", *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Sayı 28-29, Ekim-Aralık 1999, s.20.

vardır, hem de alt sektörler arasında yerel ve uluslar arası banka birleşmeleri vardır. Bunların tanımları aşağıda Tablo 2.2’de özet olarak verilmiştir.

Tablo 2.2. Yerel ve Uluslar Arası Banka Birleşmeleri

	Yerel	Uluslar Arası
Kredi Kurumları Arasında	<p><u>Yerel Banka Birleşmeleri</u></p> <p>Aynı ülkede bulunan kredi kurumlarının birleşmeleri.</p>	<p><u>Uluslar Arası Banka Birleşmeleri</u></p> <p>Farklı ülkelerde bulunan kredi kurumlarının birleşmeleri.</p>
Alt Sektörler Arasında	<p><u>Yerel “Conglomenation”</u></p> <p>Hepsi aynı ülkede yer alan kredi kurumları ve sigortacılık kurumları ve/veya diğer mali kuruluşların birleşmesi.</p>	<p><u>Uluslar Arası “Conglomenation”</u></p> <p>Farklı ülkelerde yer alan kredi kurumları ve sigortacılık kurumları ve/veya diğer mali kuruluşların birleşmesi.</p>

Kaynak: TBB, “Avrupa Birliği’nde Banka Birleşmeleri:Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri” http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

2.4.1. Avrupa Birliği’nde Bankalar İle İlgili Birleşme Yönetmeliğinin Kapsamı

Birleşme Yönetmeliği, AB üye ülkelerindeki birleşmelere (yoğunlaşmalara) uygulanır. AB rekabet hukukunda yoğunlaşma, “bir şirketin başka bir şirkette münhasır veya müşterek kontrolü ele geçirmesi fiili”²¹⁰ olarak tanımlanır. Bu tanımla “yoğunlaşma” ifadesi şirket birleşme ve iktisaplarını kapsamakla birlikte bazı durumlarda ortak girişimleri (joint venture) de içerir. “Kontrol” ifadesi ise bir veya birkaç şirketin başka bir şirkette “belirleyici etki” elde etmeleri olarak tanımlanır.

Birleşme Yönetmeliğinin hükümlerinin uygulanabilmesi için, ilk aşamada bir şirket evliliğinin, iktisabının veya ortak girişimin AB boyutunda olduğunun ve dolayısıyla bunun kontrolünün Komisyon sorumluluğunda bulunduğu tespit gerekir.²¹¹ Birleşmeler AB boyutunda olmadığı zaman Komisyon tarafından değil,

²¹⁰TBB, “Avrupa Birliği’nde Banka Birleşmeleri:Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri” http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

²¹¹ TBB, “Avrupa Birliği’nde Banka Birleşmeleri:Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri” http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

ulusal rekabet kurumu tarafından incelemeye alınır.²¹² AB rekabet kurallarının bankacılık sektörüne uygulanmasına gerçek anlamda 1980’li yıllarda başlanmıştır.²¹³

Birleşme yönetmeliğine göre bir yoğunlaşmanın AB boyutunda olabilmesi için; ²¹⁴ ilgili bütün şirketlerin dünyadaki cirolarının 5 milyar Euro’yu geçmesi ve ilgili şirketlerden en azından ikisinin AB ülkelerindeki cirolarının 250 milyon Euro’yu geçmesi gerekmektedir. Bu kuralın bir istisnası vardır. İlgili şirketlerin her birinin birlikteki toplam cirolarının üçte ikisini tek ve aynı ülkede yapmalarıdır.

Buradaki iki madde, ekonomik yönden güçlü olan üye ülkelerle ilgili yoğunlaşmaları kapsamaktadır. Böylesi yoğunlaşmaların kontrolü, ulusal düzey yerine Birlik düzeyinde AB Komisyonu tarafından yapılmaktadır.

1990 yılı öncesinde, bu belirtilen sınırların altında kalanlar birleşme yönetmeliği kapsamına alınmazlardı. Ancak 1990’lı yıllarda bazı değişiklikler yapılarak kapsam genişletilmiştir. 30 Haziran 1997’de yapılan değişikliğe göre:²¹⁵

- a) İlgili bütün şirketlerin dünyadaki toplam kümülatif cirolarının 100 milyon Euro’yu geçmesi,
- b) İlgili şirketlerin en azından üç üye ülkenin her birinde toplam kümülatif cirolarının 100 milyon Euro’yu geçmesi,
- c) b şıkında atıfta bulunulan üye ülkelerin en azından üçünde en az iki şirketin toplam cirosunun 25 milyon Euro’yu geçmesi,
- d) İlgili şirketlerden en azından ikisinin birlik ülkelerindeki kümülatif cirolarının 100 milyon Euro’yu geçmesi gerekmektedir. Bu kuralın bir istisnası, ilgili şirketlerin her birinin toplulukteki cirolarının üçte ikisini tek ve aynı ülkede yapmaları gerekmektedir.

²¹² Ülkemizde ise 4054 Sayılı Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'a dayanılarak Rekabet Kurumu tarafından çıkarılan şirket birleşme ve devralmalarına ilişkin 2/97sayılı Tebliğ'de, Rekabet Kurumundan izin alması gereken şirket birleşme ve devralmaları için aynen AB örneğinde olduğu gibi bir eşik getirilmektedir. Tebliğ uyarınca toplam cirosu 25 Trilyon TL'yi aşan veya pazar paylarının toplamı %25'i aşan teşebbüslerin taraf oldukları birleşme ve devralmalar için Rekabet Kurumundan izin alınması gerektiği bildirilmektedir.

²¹³ Esra LAGRO, "Avrupa Birliği ve Türkiye Rekabet Politikası Açısından Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 36, 2001, s.57.

²¹⁴ TBB, "Avrupa Birliği'nde Banka Birleşmeleri: Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri" http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

²¹⁵ TBB, "Avrupa Birliği'nde Banka Birleşmeleri: Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri" http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

AB Birleşme Yönetmeliği kapsamının daha çok şirket ciroları ile ilgili olduğu söylenebilir. Bu bağlamda banka birleşme çeşitlerinden biri tercih edilerek, birleşme gerçekleştirilebilmektedir.

İlgili şirket cirolarının ne şekilde hesaplanacağı da Birleşme Yönetmeliğinde açıklanmıştır. Buna göre, yoğunlaşmaya taraf bir işletmenin hesaplanacak cirosu:²¹⁶

- a) İlgili şirketlerin kendi cirosu,
- b) Söz konusu şirketin sermayesinin veya yönetim kurulu üyelerinin yarısından fazlasını elinde bulundurduğu veya genelde yönetimine sahip olunan diğer şirketlerin ciroları,
- c) İlgili şirkette (b) şıkkında sayılan haklara sahip bulunan diğer şirketlerin ciroları,
- d) (c) şıkkında söz edilen şirketlerin (b) şıkkındaki haklara sahip bulunduğu diğer şirketlerin ciroları,
- e) (a) ve (d) şıklarında sözü edilen şirketlerin müştereken (b) şıkkındaki haklara sahip oldukları diğer şirketlerin ciroları

toplanarak bulunur.

Bu yöntemle yalnızca ilgili şirketlerin kendi cirolarıyla sınırlı kalınmamaktadır. Onların dahil oldukları grupların cirolarının da hesaba katılmasıyla konsolide bir ciro çıkarılması amaçlanmaktadır.

Mali kurumların cirosunun hesaplanmasında daha farklı bir yöntem izlenmektedir. Burada ciro yerine “bankacılık geliri” kavramı kullanılmaktadır. Yönetmeliğe göre bankacılık gelirleri şunlardır:

- a) Faiz ve benzeri gelirler,
- b) Menkul kıymet gelirler
  - İştiraklerden elde edilen gelirler
  - Bağlantılı teşebbüslerden kaynaklanan gelirler
  - Hisse senedi ve değişken faizli diğer tahvillerden elde edilen gelirler,

²¹⁶ TBB, “Avrupa Birliği’nde Banka Birleşmeleri: Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri”
http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

- c) Komisyon gelirleri,
- d) Finansal işlemlerden elde edilen gelirler,
- e) Diğer operasyonel gelirler.

Birleşme Yönetmeliği kapsamında, yoğunlaşmaya taraf olan iki veya daha fazla teşebbüsün başka bir şirketi müşterek olarak kontrol etmesi hali de söz konusu olabilmektedir.

AB’de yapılan istatistiklere göre banka birleşmelerinde²¹⁷ 1998 ve 1999 yıllarında önceki yıllara oranla artış olduğu gözlenmiştir. (Tablo 2.3)

---

²¹⁷ AB finans sektöründe birleşme ve satın alma operasyonları “yoğunlaşma veya konsolidasyon” olarak ifade edilmektedir.

Tablo 2.3. Kredi Kurumları Arasında Toplam Yoğunlaşma Operasyonları

						İlk Yarı	Ortalama
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	1995-99
Avusturya	14	24	29	37	24	8	28
Belçika	6	9	9	7	11	3	8
Danimarka	122	134	118	202	269	101	169
Almanya	2	2	2	1	2	2	2
İspanya	13	11	19	15	17	29	15
Finlandiya	9	6	5	7	2	5	6
Fransa	61	61	47	53	55	25	55
Yunanistan	0	1	3	9	8	1	4
İrlanda	3	4	3	3	2	0	3
İtalya	73	59	45	55	66	30	60
Lüksemburg	3	2	3	12	10	8	6
Hollanda	7	11	8	3	3	5	6
Portekiz	6	6	2	5	2	9	4
İsveç	1	2	5	1	7	2	3
İngiltere	6	11	21	24	19	6	16
TOPLAM	326	343	319	434	497	234	

Kaynak: TBB, "Avrupa Birliği'nde Banka Birleşmeleri: Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri" http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

Tablo 2.3'de görüldüğü gibi, Almanya, İtalya, Fransa yoğunlaşma operasyonları en fazla olan ülkelerdir. Bunları Avusturya ve İspanya takip etmektedir. Lüksemburg ve Belçika'da son birkaç yıldır yoğunlaşmalar artmıştır. İngiltere'de ise 1996 yılından sonra daha da hızlanmıştır.

AB ülkelerinde kredi kurumları arası yoğunlaşmada genel olarak, 1998 ve 1999 yıllarında önceki yıllara oranla artış olduğu görülmektedir (Tablo 2.3). Bu

eğilimin temel kaynağını Tablo 2.4’de görüldüğü gibi, yerel banka birleşmelerindeki artış oluşturmaktadır.

Tablo 2.4. Kredi Kurumlarında Yıllara Göre Yerel Yoğunlaşma Sayıları

						İlk Yarı	Ortalama
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	1995-99
Avusturya	14	24	27	37	20	5	24
Belçika	6	8	7	6	6	0	7
Almanya	100	117	109	189	240	91	151
Danimarka	2	2	1	1	0	1	1
İspanya	4	4	1	5	5	3	4
Finlandiya	7	6	5	5	2	3	5
Fransa	60	61	46	52	51	21	54
Yunanistan	0	0	3	7	3	0	3
İrlanda	1	1	0	2	1	0	1
İtalya	68	56	45	52	64	30	57
Lüksemburg	3	1	3	9	6	6	4
Hollanda	2	2	5	0	1	2	2
Portekiz	5	5	1	1	0	6	2
İsveç	1	2	2	1	1	0	1
İngiltere	2	4	15	16	14	4	10
TOPLAM	275	293	270	383	414	172	

Kaynak: TBB, “Avrupa Birliği’nde Banka Birleşmeleri: Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri”
http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

1999 yılı itibariyle AB bünyesinde ve üçüncü ülkelere yönelik birleşmelerde de bir artış gözlenmekte ise de, bunun genel bir eğilime dönüşeceğini söylemek için henüz çok erkendir. Toplam banka birleşmelerinin % 80’i Almanya, Fransa, İtalya ve Avusturya’da bulunan kredi kurumları arasında gerçekleşmiştir. Bu dört ülkenin bir

özelliği de, üye 15 devlet arasında en çok kredi kurumu bulunan ülkeler olmalarıdır. Bir başka ilginç noktada birleşmelerin % 80'inin yerli düzeyde olmasıdır. uluslar arası birleşmelerin büyük çoğunluğunun ise birlik dışındaki üçüncü ülkelerdeki kredi kurumları ile gerçekleştiği görülmektedir.

AB bankaları, Güneydoğu Asya, Merkezi ve Doğu Avrupa ve Latin Amerika gibi gelişmekte olan piyasalara, birleşme devralmalar aracılığı ile yayılmaktadır. İtalya, İspanya ve Portekiz gibi AB ülkelerinin, Güney Amerika'daki birleşmeleri daha tarihsel bağlara dayanmaktadır, Merkezi ve Doğu Avrupa'daki birleşmelere ise daha ihtiyatlı yaklaşmaktadır.

Diğer taraftan, büyük ölçekli evrensel bankalar arasındaki sınır ötesi birleşmeler ise, istisnai olma özelliğini korumuştur. Söz konusu ülkelerde, büyük kuruluşların da katıldığı birleşme ve devralma faaliyetleri ise yakın zamanlarda yoğunlaşmıştır. AB'de 1990 yılında 12.400 olan kredi kurumu sayısı 1998 yılında 8800'e inmiş ve birleşmeler on kat artmıştır.²¹⁸ Avrupa'daki banka birleşmeleri genelde küçük bankanın devralınması şeklinde olmakla beraber, son dönemlerdeki birleşmeler, daha çok iki büyük şirketin birleşmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Birleşmeler için evrensel bankacılık modeli önemli bir yoldur. Evrensel kurum modelini takip eden bankalar için, AB'deki pazarların gelişimi önemli bir stratejik ilerleme olacaktır. Buna bağlı olarak ülkeler arası ortaklıklar çoğalacaktır. Piyasaya zaten girmiş olan üç süper-bölgesel pazar bulunmaktadır. Bu pazarlar şunlardır:²¹⁹

- 1- Kuzey Avrupa Ülkeleri (Nordik Ülkeleri)'nin oluşturduğu alan,
- 2- İngiltere,
- 3- Belçika, Hollanda ve Almanya'yı kapsayan alan.

Ülkeler arası birleşmeler İsviçre ve Finlandiya; İrlanda ve İngiltere; Belçika ve Hollanda bankaları arasında zaten gerçekleşmiştir. Özellikle de tek bankacılık

²¹⁸ ....., "Avrupa Birliği'nde Mali Bütünleşme ve Türk Bankacılık Sektörü", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 39, 2001, s.24.

²¹⁹ Joseph GELLIS, Kathleen M McCAFFERY, Robert HUTCINSON, "Strategic Challenges for the European Banking Industry in the New Millennium", *The International Journal of Bank Marketing*, 2000, ss.53-64.

sektöründeki süper-bölgesel pazarların gelişimi, önemli derecede kültürel yakınlığa bağlanmıştır. Bu yakınlık vergileme hesaplamaları ve yatırım çalışmaları gibi farklılık yaratan bazı faktörlerle engellenebilmektedir. Bu farklılıklar, diğer Avrupa bölgelerine göre İngiltere ve İrlanda arasında Anglo-Sakson olmaları nedeniyle daha azdır.

AB'de yoğunlaşma oldukça ileri düzeye varmıştır. Bu nedenle ülkelerde bankacılık sisteminin önemli kısmı 3-4 bankaya aittir. Örneğin, AB mali sistemindeki en büyük beş banka, Danimarka, Finlandiya, Yunanistan, Hollanda, Portekiz ve İsveç'te toplam banka aktiflerinin % 70'inden fazlasını temsil ederken, Avusturya, Belçika, Fransa, İrlanda ve İspanya'da % 40-60'ını Almanya ve İtalya'da ise % 30'dan daha az bir kısmını temsil etmektedir.

2.4.2. Avrupa Birliği'nde Yaşanan Banka Birleşmelerinin Çeşitleri

Banka birleşmeleri, faaliyetin gösterildiği coğrafi bölgeye veya birleşme sonrasında yönetim hakkının devredilme oranına göre iki ayrı grupta sınıflandırılabilirler.²²⁰

1) Aynı coğrafi piyasada işlem yapan iki rakip bankanın birleşmesine yatay birleşme veya pazar içi birleşme denir. Farklı coğrafi bölgelerde faaliyet gösteren bankaların birleşmesine ise pazarlar arası birleşme (cross-border merger) denir.

Yatay birleşmelerde amaç toplam maliyetleri azaltmak ve yüksek sabit maliyetli faaliyetlerde ölçek ekonomisi sağlamaktır. Bu amaca ulaşmanın bir yolu birleşme sonrası şube sayısını azaltmaktır. Pazarlar arası birleşmelerin temelinde ise farklı bölgelere ve farklı ürünlere dayalı riskleri veya maliyetleri azaltmak ve coğrafi büyüme yaratmaktadır.

2) Birleşme sonrasında taraflara tanınan karar alma yetkisinin boyutlarına göre olan sınıflandırma:

²²⁰ Luizet PALOMBO, a.g.m., s.2.

- a) Çoğunluk edinme (majority acquisition)
- b) Tam birleşme (full merger) ve
- c) Banka satın alma (take over) olarak yapılmaktadır.

Çoğunluk edinmede bankalar, bir karar verme yetkisini elinde tutacak çoğunluğa sahiptir. Ancak, iki banka da kendi personelleri, kendi şube ağları ve yönetim ekipleriyle bağımsız yasal birimlerdir. Bu tür birleşme genelde finansal kaldıraç sağladığı için yönetsel sorunları olan bankalar tarafından tercih edilir.

Etkin bir bütünleşmenin söz konusu olduğu tam birleşme, aktif toplamı açısından birbirine yakın büyüklüklerde olan iki bankanın birleşmesidir. Bu tür birleşmede sinerji etkisiyle ölçek ekonomisi sağlanması olasıdır.

Büyük bir bankanın küçük bir bankayı yasal olarak satın alması da banka satın almalarını ifade eder. Böyle durumlarda genellikle personel sayısında azaltma yapma, ekonomik olmayan şubeleri kapatma gibi önlemlerle küçük bankanın etkinliği arttırılmaya çalışılır.

Bunların dışında birleşmeler için başka adlandırmalar da bulunmaktadır. Örneğin; iki tarafın da beraberce anlaşması sonucu gerçekleşen birleşmelere “friendly mergers” denilmekte, buna karşın hedef bankanın yöneticilerinin istemesine rağmen gerçekleşen birleşme ya da satın almalar “hostile mergers” olarak adlandırılmaktadır. Başka bir sınıflandırma da birleşen firmaların aynı bünye içinde birlikte hareket etmelerine rağmen farklı alanlarda faaliyet gösteren firmalar için kullanılan “finansal birleşmeler” ayrımıdır.²²¹

2.4.3. Avrupa Birliği'nde Banka Birleşme Ve Satınalmaların Nedenleri

AB ülkeleri 1990'lı yılların başında ekonomik büyümede azalma, teknoloji için gerekli olan yatırım paylarında artma, banka dışı finansal kurumlarla rekabet etme ve bazı bankaların çok fazla büyümesi gibi sorunlarla karşılaşmaya başlamıştır.

²²¹ Serdar SÜMER, “Banka Birleşmeleri”, *Active Banka*, Şubat-Mart 1999, s.8.

Örneğin; bankalar finans sektöründe yer alan ve bankacılığa ait geleneksel faaliyetleri daha ucuz olarak sağlayan alternatif finansal kurumlarla rekabet etmek zorunda kalmışlardır. Bankalardaki mevduat faizlerine getirilen üst limitler mevcut iken, alternatif kurumlardaki fiyatların serbestleştirilmesi, bankaların mevduatları toplamadaki avantajlı konumunu olumsuz yönde etkilemiştir. Bu yüzden henüz yasal bir düzenlemeyle, bankaların faiz oranlarına bir üst limit getirilmemiş olan finansal kurumlarla bankaların rekabet etme zorunluluğu doğmuştur.²²² Tüm bu sorunlara karşılık bankalar da kendi önlemlerini alma arayışlarına girmişlerdir. Maliyetleri azaltma ve pazar paylarını genişletme ihtiyacı nedeniyle aynı pazarı paylaştıkları rakipleriyle birleşme ya da kendi bankalarından daha küçük; fakat daha farklı bölgelerde hakimiyeti olan bankaları satın alma yoluna gitmişlerdir.

Yeni bin yılda artan bankacılık eğilimi, hem AB ulusal piyasaları hem de AB ülkeler arası birleşmeler için bazı nedenler yaratmaktadır.²²³ Banka birleşmelerinin nedenlerini ve amaçlarını açıklamakta kullanılan dört hipotez bulunmaktadır.²²⁴ Bunlar:

- **Sinerji Hipotezi**'ne göre, birleşen bankalar ölçek ekonomisi sağlayarak sinerji yaratabilirler. Bu sayede hem hisselerinin fiyatları, hem de bankaların kârı artacaktır.
- **Çeşitlilik Hipotezi**'ne göre, banka birleşmeleri ürün ve hizmet yelpazesini çeşitlendirip, daha geniş bir coğrafi alana yayarak riski azaltır. Risk azaltıcı çeşitlilik; banka satın alımlarında hem alıcı banka, hem de hedef bankanın hisse fiyatlarının artmasını sağlar.
- **Pazar Payı Hipotezi**'ne göre, bankalar piyasadaki rakiplerinden birisiyle birleşirse piyasadaki fiyat rekabeti azalacaktır ve birleşenlerin pazar payı artacaktır. Hem ürün fiyatı artacağından hem de gözetim maliyetleri azalacağından iki bankanın da hisse fiyatları artacaktır.

²²² Luizet POLOMBO, a.g.m., s.8.

²²³ Joseph GELLIS, Kathleen M McCAFFERY, Robert HUTCINSON GELLIS, a.g.m., ss.53-64.

²²⁴ Luizet POLOMBO, a.g.m., s.3.

- **Yönetici Fayda Maksimizasyonu Hipotezi'**ne göre, bir banka yöneticisi banka birleşmesini yalnızca hisse sahiplerinin kârlarının artması için değil; kendi iş güvenliğini sağlamak ve kendisinin faydasını maksimize etmek amacıyla isteyebilmektedir. Bu durumda toplumsal refahta artış yoktur.

AB'de mali piyasalardaki deregülasyon ve bütünleşme artarken, artan rekabete yön vermede, banka-banka ve banka-diğer finansal kurumlar arasında satın alma, devir ve birleşmeler genel bir strateji halini almaya başlamıştır. Hatta bazı kurumlar arasındaki ayırım bile ortadan kalkmaya başlamıştır. Rekabet baskısı altında daralan kâr marjları bankaları yeni alanlara girmeye zorlamıştır. Örneğin, sigortacılık pazarı bankalar için cazibesini arttırmıştır.

Avrupa'da bankalar çeşitli sigortacılık faaliyetleriyle uğraşabilmektedirler. Sigorta şirketleri ise daha az derecede bankacılık işlerini yürütebilmektedir. Bu tür "alt-şirket faaliyetleri" geleneksel bankacılık ve sigortacılık ayırımının bozulması olarak görülmektedir.²²⁵

Satınalma ve birleşme faaliyetleri nedenlerinden en önemli olanı, Avrupa tek finansal pazarında rekabet avantajı elde edilmesidir. Bireysel bankacılık hizmeti verenler ile kurumsal bankacılık yapan bankaları birleşmelere yönelten sebeplerin içinde rekabet önemli bir yer tutar.

Perakende bankacılık yapan bankalar için, sınır ötesi müşteri potansiyellerinin değerlendirilmesi ve bu potansiyel pazarlara yönelik ürün ve hizmet sunulması amaçlarıyla ve rekabet gücünü artırarak pazar paylarının korunması için, bu pazarlarda yer alan yerel bankalar ile birleşmelere gidilmekte veya bankalar satın alınmaktadır. Böylece piyasalarda yerleşik ve belirli bir müşteri potansiyeline sahip bankalar ile önemli bir dağıtım kanalı elde edilmektedir. Özellikle bireysel bankacılık hizmeti sunan bu tip bankalar için yeni örgüt ağlarının baştan kurulması oldukça güç görülmektedir. Bu açıdan satın alma ve birleşmeler en etkin yöntem olmaktadır.²²⁶

²²⁵ Elias DINENIS, Mohamed NURULLAH, a.g.m., s.545.

²²⁶ Can Fuat GÜRLESEL, *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler*, a.g.e., s.71.

Kurumsal bankacılık hizmeti veren bankalar ise uluslar arası alanda artan işlem hacimlerini karşılamak amacıyla gerekli sermaye ve aktif büyüklüklere ulaşmaya yönelik olarak birleşme yoluna gitmektedirler. Bu tip bankalar ülkelerinde zaten büyük bankalar haline gelmektedirler.

AB ülkelerinde, parasal birlik ile beraber, bankacılık alanında önemli ölçüde birleşmeler beklenmektedir.²²⁷ Bununla birlikte, AB'de sınır ötesi operasyonlar olarak, dünya çapında büyük bankalar ile finansal kuruluşların birleşmesi de söz konusu olabilmektedir.

2.4.4. Avrupa Birliği'nde Yaşanan Banka Birleşme ve Satınalmalarının Yarattığı Avantaj ve Dezavantajlar

Banka birleşme ve satın almalarında (yoğunlaşma) avantajlar, yoğunlaşmanın yerel ve uluslar arası olmasına göre değişiklik göstermektedir. Yerel banka yoğunlaşmalarının sağladığı avantajlardan birisi aşırı kapasitede düşüş sağlanmasıdır. Bir başka avantaj da vergi yükünün azaltılmasıdır. Ayrıca yoğunlaşmalar finansal krizdeki kuruluşlar için bir kurtarma yöntemidir. Bu tür kurtarma yöntemi devlet tarafından gerçekleştirilen veya mevduat sigortası aracılığıyla olan kurtarılmaya tercih edilir.

Bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın, bankalar arası uyumlu eylemleri kolaylaştırıcı etki yarattığı ve buna bağlı olarak da karların normal karların üzerinde olduğu da avantajlar arasındadır.²²⁸

Uluslararası yoğunlaşmaların sağladığı en büyük avantaj ise risk ve gelir çeşitliliğinin sağlanmasıdır. Bu çeşit yoğunlaşmalara taraf olan kuruluşlar yerel pazardaki krizlere karşı daha az duyarlıdırlar. Öte yandan uluslar arası yoğunlaşmalar bir ülkedeki krizin diğerine sıçraması riskini artırmaktadır.

Yerel holdingleşmenin getirdiği en büyük avantaj ürün yelpazesinin genişlemesine dayanan gelir ve risk çeşitlenmesidir. Bu durum özellikle bankalarla

²²⁷ Defne ATA, H. Serkan SİLAHŞÖR, *Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye*, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Bilgi Merkezi Basımevi, Ankara, Mayıs 1999, s.141.

²²⁸ Esra LAGRO, a.g.m., s.54.

sigorta kuruluşları arasındaki bir holdingleşmede daha da ön plana çıkmaktadır. AB'de geçerli mevzuat pazardaki gelişmeler karşısında bankaların büyüme potansiyeli yüksek yeni iş alanlarına girerek gelir ve risk çeşitliliklerini artırmalarına imkan tanımaktadır. Bu esneklik ihtiyatlı olarak kullanıldığı zaman risk çeşitliliği yoluyla istikrara katkıda bulunmakta ve finans sektörünün çeşitli alt sektörlerini olumlu etkilemektedir. Uluslar arası holdingleşmede ise sadece ürün yelpazesinin değil coğrafi dağılımın da genişlemesi nedeniyle risk ve gelir çeşitlenmesi daha da yoğun olmaktadır.²²⁹

Yoğunlaşma operasyonlarının avantajlarının yanı sıra bazı dezavantajları da vardır. Yoğunlaşma operasyonunun sonucunda ortaya çıkan kuruluşun yapısının karmaşıklığı söz konusu riskleri de artırmaktadır.

Yerel banka yoğunlaşmalarında yoğunlaşma öncesi riskler genellikle yoğunlaşma operasyonunun fiyatının belirlenmesine ilişkindir. Ortaya çıkacak fiyatın nakit akışına ilişkin projeksiyonlara dayanması gerekmektedir. Aynı ülkede ve aynı ürün grubu ile hizmet veren iki kuruluşun taraf olduğu bir banka yoğunlaşmasında stratejik konuların her iki yönetim tarafından iyi bilinmesi riskleri daha kolay yönetilebilir kılmaktadır.

Yoğunlaşma sonrası riskler ise daha çok personelin, bilgi sistemleri ve risk yönetimi sistemlerinin, iç kontrol sistemlerinin, günlük müşteri ilişkileri ve muhasebe sistemlerinin entegrasyonu gibi operasyonel konulara ilişkindir.

Birleşmelerde ortaya çıkan operasyonel riskler satın almalarda ortaya çıkan operasyonel risklerden farklılık taşımaktadır. Birleşmelerde bilgi teknolojilerinin ve muhasebe sistemlerinin tam entegrasyonu gerekirken satın almalarda bu fonksiyonların ayrı tutulmaları mümkündür. Yoğunlaşma sonrası ortaya çıkabilecek sorunlardan birisi de yönetim kadrolarındaki muhtemel çekişmelerdir. Uzun süre operasyonel konulara ve yönetim kadrolarındaki çekişmelere odaklanmanın ise içe dönüklük nedeniyle müşteri ve pazar kaybına yol açması mümkündür.

²²⁹ TBB, "Avrupa Birliği'nde Banka Birleşmeleri: Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri", http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).

Uluslar arası banka yoğunlaşmalarında ise yoğunlaşma öncesi riskler yerel banka yoğunlaşmalarındakiler ile aynı ancak daha karmaşıktır. Bir ülkedeki yönetimin diğer bir ülkedeki pazar, mevzuat ve uygulamalar ile ilgili sahip olduğu bilgiler kendi ülkesindeki pazar, mevzuat ve uygulamalara ilişkin sahip olduğu bilgi ile kıyaslanamayacağı için stratejik risk de gündeme gelmektedir. Stratejik risk özellikle fiyatın belirlenmesi aşamasında ön plana çıkmaktadır. Yoğunlaşma sonrası yaşanan riskler ise yerel banka yoğunlaşmalarında yaşananlardan çok daha fazladır. Farklı ülkelerdeki kuruluşlar farklı muhasebe ve raporlama kurallarına tabidirler. Ayrıca kültürel farklılıklar nedeniyle personel arasındaki uyumsuzluk da riski daha da arttırmaktadır.

BÖLÜM 3

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KARŞILAŞTIRILMASI

3.1 TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ

Bu bölümde Türk bankacılık sektörünün mali yönden incelenmesi ile ilgili olarak oran (rasyo) analizi yapılacaktır. 1991-2000 yılları arasındaki on yıllık süreç içerisinde, Türk bankacılık sektörünün kârlılık yapısı analizi, maliyet ve verimlilik analizi ve kaynak yaratma ve kullanım performansları şeklinde alt başlıklar olarak incelenmeye çalışılmıştır. Analizlere geçmeden önce Türk bankacılık sektörünün içinde bulunduğu mevcut durumu kısaca incelemekte fayda vardır.

Türk bankacılık sektörünün özellikleri gözden geçirildiğinde genel olarak şunlar söylenebilir. Türk bankaları genelde dünya bankalarına göre daha karlı çalışmaktadır. Dünyada bankaların toplam aktiflerine göre kârlılık oranı % 1 iken Türkiye’de bu oran % 3’lere yakındır.²³⁰ Türk bankacılık sektöründeki karlılığın yüksek olma nedenleri;

- Türk bankacılık sistemi için iç talebin çok canlı olması ve dış kaynak girişi ile iç piyasaya yüksek faizle kredi verilebilmesi,
- Türk bankacılık sektörünün oligopolistik yapıda olması

şeklinde özetlenebilir.

Bununla birlikte, Türk bankacılık sisteminin kaynak yapısı da değişime uğramıştır. Kamu açıklarının bankalar tarafından finanse edilmesinin bankacılık sektörünün esas faaliyet konusu haline gelmesi, iç ve dış piyasalarda meydana gelen dalgalanmalar nedeniyle geri dönmeyen kredi miktarlarının artması, temel fonksiyonları kredi vermek olan gerek özel bankaların, gerekse kamu bankalarının

²³⁰ TBB, 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi, a.g.e., s.79.

ihhtisas fonksiyonlarını giderek yitirmeleri, mevduat sigorta garantisinin % 100 olması ve denetimin yeterli düzeyde ve etkin bir şekilde yapılamaması, Türkiye’de mevduat ve ticaret bankalarının kaynak yapısını olumsuz yönde etkilemiştir.

İktisat teorisinde “asimetrik bilgi ve ters seçim” kavramları ile açıklanan geri dönmeyen ve batık krediler, 1990-2000 yılları arasında, sürekli artış göstermiştir. Asimetrik bilgiden dolayı ortaya çıkan ters seçim ve ahlaki tehlike²³¹ karşısında bankalar kredi talep edenlerin (müşterilerin) hepsinin kredi istemini yerine getiremeyebilir. Çünkü yüksek faiz ödemeye razı olan müşterilerin bu krediyi yatıracakları alanlar da yüksek risk taşıyabilir. Bankaların mevduat veya sendikasyon kredisi olarak buldukları kaynakları yüksek risk taşıyan müşterilere aktarmaları rasyonel olmayacağından, bankalar bu müşterileri dışlayacak veya kendileri denetimli bir bankacılık sisteminden dışlanmak zorunda bırakılacaklardır.²³² Türk bankacılık sektörü yüksek faizlerle müşterileri dışlarken, kâr beklentileri gerçekleşmediği zaman zararların kamulaştırılacağı düşüncesiyle, bankacılık sektörü kısa vadeli kaynakları ile riskli kredili işlere girmiştir. Faiz ne kadar yüksek ise ters seçim ve ahlaki tehlikesi de o kadar yüksek olmaktadır. Ama buna rağmen “işler kötü giderse zararlar kamuya ait , iyi giderse özel sektöre ait” mantığı bankacılık sektörüne hakim olmuştur.²³³ Dışarıdan ve içeriden toplanan kaynaklar ve halen uygulanmakta olan mevduat sigorta sistemi sektörde sorumsuzluğa yol açmıştır. Ticari bankalar, 1990’lı yıllarını “yatırım kredisi” işlevlerinden uzaklaşıp, yüksek getirili ve yüksek riskli (ama riski kamuya ait olan) projelerle geçirmişlerdir.²³⁴

Türk bankacılık sektöründe finansal serbestleşme sürecinde, rekabetçi bir piyasa yapısı oluşması sağlanamamıştır. Özellikle bankacılık sistemi üzerinde varolan kamusal sermayeli bankaların baskısı ve piyasaya giriş çıkış koşullarına

²³¹Ahlaki tehlike problemleri ortaya çıktığında piyasa mekanizması kendi kendini düzenleyememekte, bunun sonucunda etkin kamu düzenleme ve denetemesi zorunlu hale gelmektedir

²³² M.OBSFELD, “Models of Currency Crises with Self-Fulling Featuers”, *European Economic Review*, Vol:40: 1996, s.47.

²³³ Ş.BİNAY ve K.KUNTER, *Türkiye’de Mali Liberalleşmede Merkez Bankası’nın Rolü 1980-1997*, TCMB Yayını, No:9803, 1998, s.42.

²³⁴ Y.Beyazıt ÖNAL, Hatice G. DÜZAKIN, Meltem AKYÜZ, *Türkiye’de Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve Bankaların Risk Değerlendirmesini İçeren Aktif bir Mevduat Sigortası Model Önerisi*, TBB Yayın No:198, İstanbul, 1996, s.26-32.

ilişkin yasal düzenlemelerin, sorunu çözmekten çok, sorun yaratır bir özellik göstermesi; bu sektörde rekabetçi yapının oluşumunu engellemiştir.²³⁵ Ancak bu saptama 1980’li yıllar için geçerlidir. 1990 yılından itibaren ise banka sayısı artarak Türk bankacılık sektörü çok parçalı bir hale gelmiştir. Öyle ki sadece 1992 yılında 26 banka kurulmuştur. Bu bankalar holding bankası adı altında kavramlaştırılmıştır. Bu gelişmelerin sonucunda kamu bankalarının göreceli payı, kredi, mevduat ve toplam aktifte 1/3’lere kadar düşmüştür. Kamu bankalarına daha detaylı olarak bakıldığında, bu bankaların kamu kesiminin finansmanında rol oynamakla beraber, fiyat belirleme güçlerine sahip olmadığı anlaşılır. Bunun nedeni kamu ticaret bankalarının mali yapılarının bozuk olması ve siyasi istismarlardır. Örneğin Halk Bankası’nın kredilerinin % 90’ını Türkiye’nin 500 büyük kuruluşu kullanırken küçük esnaf ancak geri kalan % 10’luk kısmını kullanabilmektedir²³⁶. Türk bankacılık sisteminde esas güçlü olanlar, büyük sermayelerin bankalarıdır. Likidite açısından da bu durum pek farklı değildir. Bankacılığın temeli olan likidite, solvabilite (ödeme gücü) ve rantabilite ilkeleri yerine, bankacılık sektöründe, sermayedar grupların çıkarları önde tutulmuştur. Bu ise mali bünye bozukluklarına yol açan risk yoğunlaşmalarına neden olmuştur. Bugün bazı bankaların TMSF’ye alınmasının altında bu tür oluşumların mali bünye bozuklukları yatmaktadır.²³⁷ Bu bilgiler ışığında Türk bankacılık sektöründeki banka gruplarının sektör aktif paylarını Tablo 3.1’de görebiliriz.

²³⁵ Ömer Faruk ÇOLAK, AslanYİĞİDİM, a.g.e., s. 21.

²³⁶ BDDK, “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu, 6 Şubat 2002”, <http://www.bddk.gov.tr>. (14.02 2002).

²³⁷ C. Yenal KESBİÇ, Hamza ŞİMŞEK, “Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörüyle Uyumlaşma Süreci”, *Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar*, Yıl 38, Temmuz 2001, s.86.

Tablo 3.1. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Gruplarının Sektörün Toplam Aktiflerindeki Payları (%)

	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Kamu Sermayeli Ticaret B.	45,3	38	38	35	34,4	35	34,7	27
Özel Sermayeli Ticaret B.	44,7	52	53	55	56,4	49	47,3	50
Yabancı Sermayeli Ticaret B.	3	3	3	5	4,4	5	5	3
Kalkınma- Yatırım B.	9	7	6	5	4,8	5	4	8
TMSF Bankaları	-	-	-	-	-	6	9	12

*Eylül 2001.

Kaynak:Ömer Faruk ÇOLAK, Aslan YİĞİDİM, a.g.e., s.13.

Tablo 3.1'e göre, Türk bankacılık sektöründe banka gruplarına göre dağılımı iki alt döneme göre incelemek gerekmektedir. Birinci dönem olan 1990-1995 yılları arasında toplam aktiflerde kamusal sermayeli bankaların payı azalırken, özel sermayeli ticaret bankalarının payı artmıştır. Aynı dönemde toplam aktifler içinde, yabancı sermayeli bankaların payı değişmezken, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise azalmıştır. 1995 yılından 2001 yılına kadar ise kamu sermayeli ticaret bankalarının aktiflerdeki payı genel olarak bir azalma göstermiştir. Özel sermayeli ticaret bankalarının aktif payı, 1995 yılından 1998 yılına kadar geçen süre içinde artış gösterirken, daha sonra azalmıştır. Bu azalmaya, bazı özel bankaların TMSF'ye devredilmeleri neden olmuştur diyebiliriz. Toplam aktiflerde yabancı sermayeli bankaların payı, 1996 yılı sonrasında artma eğilimine girmiştir. Kalkınma ve yatırım bankalarının aktiflerdeki payı, 1995-1998 yılları arasında azalma eğilimi gösterirken, sonraları çok fazla değişmemiştir.

Türk bankacılık sektörü, genel olarak birkaç büyük bankanın etkisi altındadır.²³⁸ Diğer bankalar nispeten küçük olmaları nedeniyle bankacılık sisteminin kontrolü ve yönlendirilmesinde doğrudan etki yapabilecek güçten yoksun olduklarından; uyguladıkları politikalar yönünden büyük ölçekli bankaları

²³⁸ İlker PARASIZ, "Türk Ticari Banka Sisteminde Gelişmeler", *Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İktisat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Nisan 1981, s.32.

takip etmektedirler.²³⁹ Mevcut yapılanmanın bir sonucu olarak da bankacılık sektöründeki yoğunlaşma oranı ise, yıllar itibari ile çok fazla değişmemiştir. Tablo 3.2'den de görülebileceği gibi aktif büyüklüğüne göre ilk beş banka hemen hemen sektörün yarısını, ilk on banka ise üçte ikisini oluşturmaktadır.

Tablo 3.2. Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma (%)

En Büyük Beş Bankanın Payları	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*
Toplam Aktifler	54	48	46	44	44	46	48	48
Toplam Mevduatlar	59	53	52	47	49	50	51	51
Toplam Krediler	57	50	46	46	40	42	42	43
En Büyük On Banka	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Toplam Aktifler	75	71	69	67	68	68	69	68
Toplam Mevduatlar	85	73	72	70	73	69	72	72
Toplam Krediler	78	75	72	72	73	73	71	68

*Eylül 2001

Kaynak: TBB, *Bankalarımız 2000*, a.g.e., ss.1-41.

Tablo 3.2'den de görüldüğü gibi, ilk on bankanın sistem içerisindeki ağırlığı 1990 yılında % 78 iken, 2001 yılında % 68'e düşmüştür. Yine de bu yoğunlaşmanın halen devam ettiğini göstermektedir. En büyük beş banka sektörün neredeyse yarısını oluşturduğu için her türlü uygulamalarını diğerlerine kabul ettirecek güce sahip bulunmaktadır.²⁴⁰ Küçük bankaların ise sektörü etkileyecek gücü bulunmamaktadır. Bütün bu özellikleri ile Türk bankacılık sektöründe, çok sayıda firma bulunmakla birlikte, yoğunlaşma oranı çok yüksek ve birçok müşteriye farklılaştırılmış ürün ve hizmetler sunan bir yapıda olmaktadır.

1990'lı yıllarda Türk bankacılık sektöründe piyasaya giriş kolay olmakla beraber, piyasadaki çıkış, (piyasa yapısı mevzuattan gelen engellerle) zorlaştırılmakta idi. Piyasadaki bankalar stratejik davranışlar geliştirerek kimi zaman işbirliğine dönük, kimi zaman da rekabetçi politikalar izleyerek oligopol

²³⁹ İlhan ULUDAĞ, "Özelleştirmede Kamu Bankalarını Yeri ve Önemi", *Finans Dünyası Dergisi*, Sayı 86, Şubat 1997, s.34.

²⁴⁰ Leyla BAŞTAV ÖZDİCLE, a.g.e., s.48.

piyasa yapısının halen birçok özelliklerini taşımaktadır. Oligopol banka piyasa yapısı, sadece Türkiye'ye özgü olmayıp dünyada da pek çok ülkede, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde mevcut yapı olarak varlığını sürdürmektedir.²⁴¹

3.1.1. Türk Bankacılık Sisteminin Analizinde Kullanılan Oranlar

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle kullanılacak oranların teorik olarak açıklamaları yapılacaktır. Daha sonra bu oranların Türk bankacılık sistemindeki genel görünümü tablolar yardımıyla analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu analizler sırasında şu oranlara yer verilecektir:

- Karlılık oranları,
- Aktif kalitesi oranları,
- Likidite oranları,
- Gelir- gider oranları.

3.1.1.1. Kârlılık Oranları

Bankacılık sektörü ile ilgili tartışmaların önemli bir kısmı, bankaların karlı çalışıp çalışmadıkları konusundadır. Bilindiği gibi, bir kurumun karlı çalışıp çalışmadığını anlamının en iyi yolu, o işe yatırılan sermayenin ne kadar kazanç sağladığına bakmaktır.²⁴² Bankalar açısından bu, ödenmiş sermayenin ne kadar gelir sağladığı anlamına gelmektedir. Karlılık, sadece kazançlardaki kalite ve trendi yansıtmaz; bununla beraber, kazançların devamlılığını veya kalitesini etkileyebilen faktörleri de yansıtır.

Bir bankanın kârlılık durumu analiz edilirken, net karın özsermayeye oranı anlamlı bir ölçüdür. Çünkü kârlılık oranları içinde en önemli olan bu orandır.²⁴³ Bu oran, bir bankanın sahip olduğu veya banka sahipleri tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kâr payını göstermektedir.

²⁴¹ Ömer Faruk ÇOLAK, "Finansal Serbestleşme Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü ve 1980 Sonrası Gelişmeler", a.g.m., s.23.

²⁴² Fikret ÇANKAYA, Mehmet ÖZ, a.g.e., s.26.

²⁴³ Öztin AKGÜÇ, *Finansal Yönetim*, Avcıol Yayın, 7.Basım, İstanbul, 1998, s.64.

Bankacılık sektöründe, net kar/toplam aktif oranı yükseldikçe, bankaların öz kaynağa göre karlılıkları da yükselecektir. Bu oranlar için kritik düzey enflasyon tarafından belirlenir. Aktif karlılığındaki düşme ile beraber, özsermaye karlılığı da enflasyonun altına inerse, bankacılık sektörü reel olarak kâr elde edemez duruma gelir.

Kârlılık rasyosu ile ilgili bir başka oran da spread²⁴⁴ oranıdır. Kazanç getiren varlıkların ortalama getirisinden faiz taşıyan yükümlülüklerin ortalama maliyetinin çıkarılmasına eşit olan spread oranının veya fonlama farkının bir ölçüsüdür. Bu oran, bir bankanın faiz oranı riskini idare etme kabiliyetini değerlendirmede son derecede önemlidir. Bununla birlikte, net faiz marjı veya spread bir bankanın kârlı olması ve kârlarını büyütmesi için yük, kredi/zarar karşılıkları ve vergileri karşılayacak kadar büyük olmalıdır.²⁴⁵

Spread oranının yanında, analizde kullanacağımız kârlılık ile ilgili oranlar şunlardır:

- Net kâr (zarar) / Ortalama toplam aktifler
- Net kâr (zarar) / Ortalama özkaynaklar
- Net kâr (zarar) / Ortalama ödenmiş sermaye

3.1.1.2. Aktif Kalitesi Oranları

Aktif kalitesi ile ilgili oranlar, bankaların özkaynakları ile yabancı kaynaklarını (mevduat+temin edilen krediler) hangi tür varlıklara bağladıklarını gösterirler. Aktif kalitesi içindeki en önemli olanı, kredilerin kalitesidir. Bankacılık sektörünün kaynak yaratma ve kullanım performanslarını değerlendirmede de bu oranlar kullanılır.

Bankacılık sistemi, topladığı bütün kaynakları kredi olarak değerlendirmez bunun yanında, topladığı kaynakları duran varlıklara, menkul değerlere ve iştiraklere

²⁴⁴ Spread Türkçeye "aralık" veya "faiz marjı" olarak çevrilir.

²⁴⁵Timoty W. KOCH and S. Scott MacDONALD, "Bank Management", <http://www.bankmgt.com/bnkmgt4/CHAP-15.pdf>. 2000. (23.05.2001).

plase edebilir. Fakat bankacılık sisteminin ekonomideki temel görevi, mevduat arzıyla, kredi talebi arasındaki dengeyi kurmaktır.²⁴⁶

Bu çalışmada aktif kalitesi ile ilgili oranlar şunlardır:

- Toplam krediler / Toplam aktifler
- Takipteki krediler / Toplam krediler
- Duran (donuk) aktifler / Toplam aktifler
- YP aktifler / YP pasifler
- Kredi / Mevduat

3.1.1.3. Likidite Oranları

Likidite oranı, toplam aktifler içindeki likit aktiflerin oranı olarak ifade edilir. Bankacılık sektöründe “likit olma” kavramı, vadesi gelen nakit yükümlülükleri karşılayabilme yeteneğini ve gücünü gösterir.

Likidite, bir bankanın hem mudilerden hem de kredi alanlardan beklenmedik fon talebini karşılayabilme kabiliyetidir. Likidite arzı, halihazırdaki aktiflerin satılmasıyla, ya da yeni borçların alınmasıyla yapılabilir. Başka bir ifadeyle, bir ticari bankanın likiditesi, aktiflerini likidite etme kapasitesiyle, finansal kaynaklarını yükseltebilme kapasitesiyle, aktif/borç yönetimiyle veya diğer olası kaynaklardan fon elde edebilmesiyle ölçülebilir.²⁴⁷

Likit varlık ve kaynakların kompozisyonu, bankanın sahip olduğu nakit girişine bağlıdır. Eğer bankaya gelen nakit ve benzerleri, zamanla artmıyorsa veya banka yeterince nakit üretemiyorsa, kısa vadeli yükümlülüklerini karşılamakta zorlanacaktır. Bankanın likiditesini ölçebilmek için, genelde likit aktiflerle, toplam aktifler birbiriyle oranlanmaktadır. Türkiye’de olduğu gibi, yabancı para cinsinden dış kaynak kullanan bankacılık sistemine sahip olan ülkelerde, likidite gücünü ölçmek için yabancı likit aktifler, yabancı pasiflere oranlanmaktadır. Burada en likit

²⁴⁶M. İlker PARASIZ, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994, s.28.

²⁴⁷Timoty W. KOCH and S. Scott MacDONALD, <http://www.bankmgt.com/bnkmgt4/CHAP-15.pdf>. 2000. (23.05.2001).

varlık para olmakla beraber, enflasyonun yüksek olduğu ülkelerde likiditesi yüksek olan, para yerine para benzeri varlıklar tutulur. Bu varlıkların likidite kalitesi birbirine denk değildir. Örneğin, bir kamu kağıdının likiditesi, herhangi bir özel tahvil veya bonoya göre daha yüksektir. Dolayısıyla likidite analizine sadece oran olarak bakmak yeterli olmaz. Likit olarak tutulan aktiflerin kalitesini incelemek de gereklidir.

Bu çalışmada yer verilecek likidite oranları şunlardır:

- Likit aktifler / Toplam aktifler
- Likit aktifler / (Mevduat+mevduat dışı kaynaklar)
- YP likit aktifler / YP pasifler

3.1.1.4. Gelir- Gider (Etkinlik) Oranları

Gelir- Gider tablosu bir bankanın belli bir faaliyet dönemi içinde elde ettiği gelir ve bu gelirin yapısı hakkında bilgi veren finansal bir tablodur. Bu tablo incelendiğinde bankaların etkinliğini arttıran faaliyetlerin kaynakları ile etkinliğini azaltan unsurlar net bir şekilde ortaya konulabilir. Bir bankanın gelir-gider tablosu şu hususları gösterir:

- Bankanın esas faaliyetlerinden elde ettiği gelirleri, bu gelirin kaynaklarını ve maliyetini,
- Dönem kâr veya zararını (esas faaliyetten sağlanan),
- Döneme ait olan diğer olağan gelir-giderini (esas faaliyet alanları dışındaki),
- Dönem içindeki olağan dışı gelir -giderini,
- Vergiden önceki dönem kârını,
- Ayırdığı karşılıkları,
- Dönem net kârını gösterir.

Bankanın maliyetlerinin gelirlerine veya varlıklarına bölünmesiyle tanımlanan etkinlik oranları gelir tablosunu analiz etmekte kullanılabilir. Bankanın genel faaliyeti açısından, mevcut kaynaklarından ne ölçüde etkin bir şekilde faydalandığını gösteren toplam faiz/toplam gelir oranı da kullanılabilir. Bu oran ne kadar büyükse bankanın temelde kredi verme işinde o denli yoğunlaştığını gösterir.

Bu oran küçük ise ve zaman içinde de küçülmeye devam ediyorsa bankanın farklı faaliyetlere yöneldiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.²⁴⁸

İkinci bir etkinlik oranı olarak, yönetim mekanizmasının performansını değerlendirmek için kullanılan toplam giderler / toplam gelir oranıdır. Toplam gider/toplam aktif oranı ise, bankaların faiz ve faiz dışı giderlerin toplamı olan toplam gider ile toplam aktifin oranı performans değerlendirmede kullanılacak bir başka orandır. Bu oran daha alt oranlara ayrılabilir. Toplam gider için en hızlı artan kalemleri vurgulamak için kambiyo giderleri/ toplam gelir veya gider , provizyonlar/ toplam gelir veya gider gibi iki orana da bakılabilir.

Bankanın faiz dışı gelirleri ve faiz gelirlerinin oranlanması da bankacılığın temel faaliyetlerinden elde ettiği geliri değerlendirmede kullanılacak bir başka orandır. Özellikle Türk bankacılık sisteminde bilanço dışı işlemlerin gelişmesi ile beraber bu orana da bakmak, faaliyetleri değerlendirmede faydalı olacaktır.

Bunlarla birlikte, bir hizmet sektörü olan bankacılık sektörünün personel giderlerinin toplam giderler içinde değerlendirilmesi bankacılık sektörünün teknik yoğunluğu hakkında bize bilgi verecektir.

Bu araştırmada kullanılacak olan gelir-gider oranları şunlardır:

- Takipteki alacak sonrası net faiz geliri /Ortalama toplam aktifler
- Faiz gelirleri / Faiz giderleri
- Faiz dışı gelirler / Faiz dışı giderler
- Toplam gelirler / Toplam giderler
- Takipteki alacak karşılığı / Toplam krediler
- Kredi faiz geliri / Toplam faiz geliri
- Diğer faiz getiren varlıklar / Toplam faiz geliri
- Toplam gider / Toplam aktif
- Kambiyo giderleri / Toplam gider
- Provizyon / Toplam gider
- Personel giderleri / Toplam gider

²⁴⁸ Bu analiz, spread ile birleştirilerek, kârlılık analizi bölümünde verilmiştir. (Bkz.3.1.2.)

3.1.2. Türk Bankacılık Sektörünün Performans Gelişimi:Kârlılık Analizi

Türkiye’de ihtisas fonksiyonları nedeniyle kârlılık ilkelerine uygun olmayan şekilde çalışan kamu bankaları dışarıda tutulduğunda, özel sermayeli ticaret bankalarının ve yabancı sermayeli bankaların yıllar itibariyle sağladıkları karlar Tablo 3.3’ de verilmiştir.

Tablo 3.3. Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılığı

	Özel Sermayeli Ticaret Bankaları	Yabancı Sermayeli Bankalar
Yıllar	Dönem Kârı	Dönem Kârı
1991	4.096	418
1992	6.163	1.224
1993	15.739	1.567
1994	29.756	6.773
1995	89.755	7.036
1996	198.436	14.214
1997	440.154	40.167
1998	852.823	90.562
1999	1.556.542	222.737
2000	1.499.664	130.745

Kaynak: TBB, *Bankalarımız 1995,1999 ve 2000*’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 3.3’den de görüldüğü gibi, bankalar 1991-1999 yılları arasında sürekli olarak yükselen rakamlarla kâr elde etmişlerdir. Ancak 1999-2000 yılları arasında BDDK ve TMSF’nin işlerlik kazanmasıyla bu seyir değişmiştir. Türk bankacılık sektöründeki kârlılık oranları Tablo 3.4’de verilmiştir.

Tablo 3.4. Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık Oranlarındaki Gelişmeler (%)

Kârlılık Oranları	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Net Kâr(Zarar)/Ort. T. Aktifler	2,8	2,4	2,8	3,5	2,2	3,4	3,9	3,4	2,7	-0,6	-3,1
Net Kâr(Zarar)/Ort. Özkaynaklar	36,8	32,8	42,7	54,7	34	55,7	64,3	54,1	44,9	-14,9	-72,8
Net Kâr(Zarar)/Ort. Ödenmiş Sermaye	64,8	52	62	87,9	59	100,8	119	80,6	59,6	-12,7	-61,8

Kaynak:TBB, *Bankalarımız 1995,1997,1999,2000* 'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo'dan görüldüğü gibi, özsermayeye göre kârlılık oranı, son iki yıl dışında ortalama enflasyon oranının oldukça üzerindedir. Örneğin, 1990 yılında % 2,8 olan net kar/t.aktif oranı 1997 yılına kadar yükselerek % 3,4'e, 1998 yılında % 2,7'ye düşmüş,1999-2000 yıllarında ise negatif değerler almıştır. Bu negatif değerlerin, fona devredilen bankaların zararlarının, sistemin toplam karlılığından düşülmesi sonucu olduğu bilinmektedir. 1999 yılında % -0,6 olan bu oran 2000 yılında ise % -3,1 olmuştur.

Faiz gelir gider rasyosu ile temsil edilen spread oranı, 1990'lı yıllarda Türk bankacılık sektöründe kamu bankaları ve özel bankalar olarak bakıldığında sürekli olarak artmıştır. Ancak bu artış kamu bankalarında düşük bir seyir izlerken özel bankalarda çok hızlı olmuştur. Tablo 3.5'de görüldüğü gibi, 1990 yılının başında bu oran özel sermayeli bankalarda % 141,8 iken % 172'lere kadar yükselmiştir. Bu oran dönem içindeki enflasyon oranından büyük olduğu için spread oranı reel olarak artmıştır.

Tablo 3.5. Türkiye'de Özel Sermayeli Ticaret Bankalarının Gelir –Gider Rasyolarındaki Gelişmeler (%)

Oranlar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Faiz Geliri/ Faiz Gideri	141.8	154.9	157.3	186.3	166.1	172.9	173	174	183.4	171.6
Toplam Gelir/ Toplam Gider	111.6	111.6	115.4	123.8	117.6	129.8	129.5	125.9	131.5	132.5

Kaynak: TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi*, a.g.e., s.79.

Tablo 3.6'dan izlenebileceği gibi, kamu sermayeli bankalardaki spread oranı ise, 1990'lı yılların başında % 126'larda iken 1999 yılı sonu itibariyle ise % 109'lara düşmüştür.

Tablo 3.6. Türkiye'de Kamu Sermayeli Ticaret Bankalarının Gelir –Gider Rasyolarındaki Gelişmeler (%)

Oranlar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Faiz Geliri / Faiz Gideri	126	132	127	148	129	111	121	113	114	109
Toplam Gelir/ Toplam Gider	108	102	107	111	100	102	102	104	103	105

Kaynak: TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi*, a.g.e., s.79.

Özel sermayeli bankaların spread oranları artarken, kamu sermayeli bankaların spread oranları azalmıştır. Bunun sebepleri; kamu bankalarının faiz/gelir oranının düşük olması, görev zararlarının artması, fon piyasasında borçlu konumda bulunmaları ve ucuz kaynaklara ulaşamamalarıdır. Örneğin Ziraat Bankası 1990'lı yıllarda ortalama olarak % 50 faiz ile kredi dağıtırken bu kredilerin fonlama maliyetleri % 90'lara ulaşmıştır. Dolayısıyla aradaki olumsuz fark spread oranını aşağıya çekmiştir.²⁴⁹

Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayınlanan "Bankalarımız 40.yıl" çalışmasında 1960 yılı ve sonrasında, Türk bankacılık sektörünün kârlılık rasyoları verilmiştir. 1960'lı yıllarda % 1,1 olan Net dönem kârı / toplam aktifler oranı, 1980'li yıllarda %2'lere ve 1990 yılında % 2,6'ya ve 1997 yılında % 3,12'ye yükselmiştir (Tablo 3.7).

²⁴⁹ Nur KEYDER, "Türkiye'de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar programları", *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl 16, Sayı 187, Haziran 2001, s.49.

Tablo 3.7. Türkiye’de Bankacılık Sektöründe Dönemler İtibariyle Kârlılık Rasyoları (%)

Dönem	Net Dönem Kârı/Ortalama Ödenmiş Sermaye	Net Dönem Kârı/Ortalama Özkaynaklar	Net Dönem Kârı/Ortalama T.Aktifler
1960-1964	8,9	7,4	1,1
1965-1970	10,9	9,3	1,0
1971-1975	10,4	8,8	0,7
1976-1980	12,5	11,8	0,5
1981-1985	40,6	31,7	2,0
1986-1990	65,0	39,0	2,6
1991-1997	79,9	48,2	3,1

Kaynak: TBB, 40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi, a.g.e., s.79.

Türkiye’de bankacılık sektörünün kârlı oluş nedenleri ile ilgili olarak bir çok yorum yapılmaktadır. Bunlardan biri de Mahfi Eğilmez’in Türk bankalarının kârlılık nedenleri hakkında yaptığı yorumdur.²⁵⁰

- Türk Bankacılık Sistemi, yüksek enflasyonun yarattığı, Hazineye borç vererek kâr elde etme yöntemini kullanarak, dünyanın en karlı bankacılık sistemi olmuştur.
- Buna karşılık ödenmiş sermaye oranında artma bir yana, azalma görülmüştür. Özkaynakların çok fazla azalmasının en önemli nedeni yine enflasyondur. Yüksek enflasyon yeniden değerlendirilme olanağı getirdiğinden, bu sayede değeri artan özkaynaklar, nakit sermaye artışına gerek kalmadan, büyüklüğünü korumuştur.
- Bankalar son on yılda Hazine kağıtlarına yönelirken açtıkları kredileri önemli oranda azaltmışlardır. Böylece riskleri en az riskli yerde toplayarak batık kredilerin risklerini de küçültmüşlerdir.

Özetle, Türk bankacılık sektöründeki yüksek kârlılık oranlarının esas nedeni bankaların verimli çalışmalarından daha çok, enflasyona dayalı çalışmaları ve sektördeki rekabetin istenilen düzeye erişememesidir. Nitekim, bugün bankaların esas yatırım aracı haline gelen devlet iç borçlanma senetlerinin faiz oranlarının,

²⁵⁰ Mahfi Eğilmez, *Light Günlük*, Creative Yayıncılık, İstanbul, Ağustos 2000, ss.20-28.

enflasyonun ve banka kaynak maliyetlerinin çok üzerinde olması, bankalara önemli karlar sağlamaktadır. Ancak bu karlılığı değerlendirirken; bankacılık sistemindeki denetimsizliği, kredilerin geri ödenme oranlarındaki belirsizliği ve holding bankacılığındaki karlılığı da göz önüne almak gerekir.

AB'ye uyum sürecinde olduğumuz şu günlerde, Basel kriterleri tam olarak uygulandığında nasıl bir durumun ortaya çıkacağını şimdiden söyleyemeyiz. Nitekim BDDK tarafından hazırlanan "Bankacılık Sektörü Raporu"nda "Türk bankacılık sektörü yaklaşık 20 milyar dolar sermayeye ihtiyaç duymaktadır" deniliyor. Bu ihtiyacın giderilebilmesi için BDDK sermaye artışı ile ilgili bir takım yeni düzenlemelere gitmiştir.²⁵¹

3.1.3. Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Yaratma ve Kullanım Performansı : Aktif Kalitesi

Türk bankacılık sektörünün aktif yapısı incelendiğinde, bankacılığın temel işlevi olan kredi kullandırma faaliyetinin, bilanço içindeki payının giderek azaldığı ortaya çıkmaktadır.²⁵² Tablo 3.8'de Türk Bankacılık Sektörünün aktif kalitesi ile ilgili oranlar verilmiştir.

Tablo 3.8. Türk Bankacılık Sektöründe Aktif Kalitesi Oranları

Aktif Kalitesi Oranları	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
T.Krediler/T.Aktifler	47	44	42	41	39	43	43	46	38	30	33
Takipteki Krediler/T.Krediler	4	5	3	3	4	3	2	2	7	11	12
Duran Aktifler/T.Aktifler	8	9	8	7	8	8	7	7	8	9	15
YP Aktifler/YP Pasifler	-	-	-	85	97	91	94	90	85	80	77

Kaynak:TBB, *Bankalarımız 1995,1997,1999 ve 2000*'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu açıdan Türk bankacılık sektörüne bakıldığında, göze çarpan ilk oran krediler/toplam aktif oranıdır. Bu oran 1990 yılında % 47 iken 2000 yılında % 33'e düşmüştür. Bu gelişme kredi/mevduat oranı tarafından da desteklenmektedir.Tablo 3.9'dan da görüldüğü gibi kredi/mevduat oranı 1990 yılında 0,73 iken 2000 yılında

²⁵¹ Bu konudaki yönetmelik Ek 4'de verilmiştir.

²⁵² Burçak TULAY, Ebru GÖKGÖNÜL, a.g.m., s.55.

0,32'ye düşmüştür. Bu gelişme, Türk bankacılık sisteminin, bankacılığın temel işlevi olan kredi verme fonksiyonundan giderek uzaklaştığını göstermektedir.²⁵³

Tablo 3.9. Türk Bankacılık Sektöründe Kredi/Mevduat Oranlarındaki Gelişmeler

Yıllar	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Kredi/Mevduat	0,73	0,69	0,68	0,74	0,55	0,58	0,57	0,64	0,53	0,40	0,32

Kaynak: M.Cem BAYDUR a.g.t., s.217.

Bu olumsuz gelişmeyi önlemek için, bankacılık sektörünün içinde bulunduğu makro ekonomik ortamın yapısına da bakmak gerekmektedir. İstikrarsız ve denetimsizliğin yaygın olduğu Türkiye ekonomisinde bu husus, özellikle makro ekonomik açıdan daha önemlidir²⁵⁴. Dünyada yaşanan krizler ve Türkiye ekonomisinin büyüme hızındaki dalgalanmalar, verilen kredilerin geri dönme oranını düşürmektedir. Örneğin 1997'deki Asya Krizi ve 1998'deki Rusya Krizi, tekstil sektörüne verilen kredilerin önemli bir kısmının batmasına neden olmuştur.²⁵⁵ Bu durum, "takipteki krediler/ toplam krediler oranı"na bakıldığında daha net olarak görülmektedir. Tablo 3.8'de görüldüğü gibi, bu oran 1990'lı yılların başında % 4 iken, 1998 yılında % 7'ye 2000 yılında da % 12'ye yükselmiştir.

Duran varlıklar içinde yer alan donuk krediler ise, 2000 yılında bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programı çerçevesinde önemli ölçüde artmıştır. Bu oran 1990 yılında % 8 iken, 2000 yılında % 15'e yükselmiştir. (Tablo:3.8)

Bankacılık sektöründe, herhangi bir döviz bunalımında önemli olan, bankaların döviz varlıklarının döviz yükümlülüklerini karşılıyor olmasıdır. Bu durumda olan, bankanın döviz açığı ve kur riski bulunmamaktadır. Bu nedenle, dış varlıkların toplam döviz yükümlülüğü oranına açık pozisyon veya kur riski denilmektedir.²⁵⁶ Bu oran büyüdükçe kur riski azalmaktadır. Türk bankacılık

²⁵³ M.Cem BAYDUR, "Türkiye'de Kamu Borç Stokunun Artışında Yüksek Reel Faiz Ve Bankacılık Sektöründeki Oligopolcü Yapısının Rolü" (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2001, s.217.

²⁵⁴ J.STIGLITZ & A. WEIS, "Asymmetric Information in Credit Markets and its Implications For Macro Economics", Oxford Üniversty, 1992, ss.394-97.

²⁵⁵ Hüsamettin KAVI, "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 1997", *İSO Dergisi*, Sayı 390, Eylül 1998, ss.2-3.

²⁵⁶ Aslan EREN, *Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar*, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla 2000, s.161.

sektöründe “döviz varlığı/döviz borçları” şeklinde hesaplanan açık pozisyon oranı sürekli şekilde düşmüştür. Bu oran 1993 yılında % 85 iken, 2000 yılında % 77’ye inmiştir. Bu da bize, bankacılık sektöründe mevcut olan kur riskinin arttığını göstermektedir.

Özetle, Türk bankacılık sektöründe, 1990’lı yıllarda bir yandan kredi vermekten uzaklaşarak aktif kalitesi, diğer yandan da kaynak yapılarını dış kaynağa daha fazla bağımlı hale getirerek pasif kalitesi bozulmuştur.

3.1.4. Türk Bankacılık Sektörünün Likidite Analizi

Türk bankacılık sektörü açısından, temel likidite oranını belirleyen kamu kağıtlarıdır. Bütün mevduatın yaklaşık % 55’i likit bir değer olan kamu kağıdı cinsinden tutulmaktadır.

Türk bankacılık sektöründe, likit aktiflerin, toplam aktiflere oranı, Tablo 3.10’da görülebileceği gibi, 1990-1994 yılları arasında artış göstermiştir; 1994 yılından itibaren ise azalma eğilimine girmiştir. Bunun asıl nedeni, 1994 yılına kadar menkul değer cüzdanlarına önem veren bankaların, 1994 krizi sonrasında ise bunlara eskisi kadar önem vermemeleri ve bu fonların giderek küçülmeleridir.²⁵⁷

Tablo 3.10. Türk Bankacılık Sektörünün Likiditesi (%)

Likidite Oranları	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Likit Aktifler/T.Aktifler	32,7	35,5	38,2	41,4	39,3	36,9	36,4	33,5	32,4	35,9	32,1
LikitAktifler/(Mevduat+Mevduat Dışı Kaynaklar)	43,0	47,1	49,4	53,1	48,9	46,7	44,0	41,1	39,9	42,6	37,9
YP Likit Aktifler/YP Pasifler	-	-	-	51,6	51,9	44,8	44,6	41,0	39,5	40,0	35,9

Kaynak:TBB, *Bankalarımız 1995,1997,1999 ve 2000*’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

2001 yılı itibariyle, likit aktifler / kısa vadeli mevduat+mevduat dışı kaynaklar için ideal değer 1’dir. Oranın 1 olması, bankaların mevduat veya diğer cinsten kısa vadeli yükümlülüklerini, likit aktiflerini elden çıkararak karşılayabilme gücünün tam olduğunun bir göstergesidir.²⁵⁸ Bu açıdan Tablo 3.10’da likidite

²⁵⁷ Bankalar bu değerleri bilanço dışı nazım hesaplarda toplamaktadırlar.

²⁵⁸ Likit aktiflerin kalitesinin yüksek olması şartıyla bu geçerlidir.

oranının gelişimine bakıldığında, Türk bankacılık sektöründe likit aktifler/mevduat+mevduat dışı kaynaklar, % 43'tür. 2000 yılı itibariyle ise bu oran % 37,9'a düşmüştür. Bu düşme bize Türk bankacılık sektörünün, az olan kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirebilme gücünün, daha da azaldığını göstermektedir.

Bu durum, yabancı kaynaktan doğan yükümlülüklerle yabancı varlıklar arasındaki orana bakıldığında ise bariz bir şekilde görülebilmektedir. Yabancı yükümlülükleri karşılayacak yabancı aktif oranı Türk bankacılık sektöründe 1990'lı yıllarda 52 iken, dış kaynak kullanımı nedeniyle 2000 yılında % 36'ya kadar düşmüştür. Bu gelişme bankacılık sektörümüzün önemli düzeyde açık pozisyonda olduğunu göstermektedir.²⁵⁹

Özetle, 1990'lı yıllarda Türk bankacılık sektörü, likidite riski ve döviz pozisyon açığı giderek yükselmiş, varlıklarının önemli bölümü donuk aktif şekline dönüşen²⁶⁰ bir durum içerisine girmiştir.

3.1.5. Türk Bankacılık Sektörünün Gelir-Gider Analizi

Türk bankacılık sektöründe, toplam gelir -gider oranı 2000 yılı hariç her zaman % 100' ün üzerinde olmuştur (Tablo 3.11). Bankacılığın temel işlevi kredi vermektir. Bu açıdan Tablo 3.11'de faiz gelirlerinin faiz giderlerine oranına bakıldığında, bu oranın ortalama olarak % 140'ların üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Ancak aktif yapısını incelerken gördüğümüz gibi takipteki kredilerin artması zaman içinde faiz gelirlerini azaltmıştır. Bu açıdan takipteki alacaklar sonrası net faiz gelirlerinin, toplam aktife oranı 1990 yılında % 5,8 iken 1998 yılına kadar artarak % 11'e ulaşmıştır. Ancak 1999 ve 2000 yıllarında, ekonomik istikrarsızlık ve diğer faktörlerden dolayı bu oran, sırasıyla % 6,7 ve % 3,8'e düşmüştür.

Bunun sonucunda, karlı ama yüksek riske sahip bir bankacılık yapısı ortaya çıkmıştır. Ancak söz konusu riski, bankalar değil kamu taşımaktadır. Vergi adaletinin olmadığı ülkemizde bu risk vergi veren ve çoğunluğu düşük ve sabit gelirli olanlar tarafından üstlenilmiş olmaktadır.

²⁵⁹ Nur KEYDER, "Program ve 2001 Yılında Türkiye'de Ekonomik Gelişmeler", a.g.m., s.31.

²⁶⁰ Öztin AKGÜÇ, "Bankacılık Kesimi Kriz Nedeni mi?", *İktisat Dergisi*, Şubat- Mart 2001, s.32.

Türk bankacılık sektörünün kârlılık analizi, kredi faiz gelirlerinin toplam faiz gelirleri içindeki payına bakılarak da değerlendirilebilir. (Tablo 3.11) Burada elde edilen sonuçlar diğer oran analizleri ile uyum içindedir. Bankacılık sektöründe, kredi oranlarındaki azalmaya koşut olarak, kredi faiz gelirlerinin toplam faiz gelirleri içindeki payı da azalmıştır. Bunun yerine diğer kalemlerden ve menkul kıymetlerden elde edilen faiz gelirleri artmıştır. Tablo 3.12’de görüldüğü gibi kredi faiz geliri/toplam faiz geliri, 1990 yılında % 62 iken 2000 yılında % 30 a düşmüştür. Bu gelişme karlılığı azaltan bir unsur olmakla beraber, bankacılık sektörü kredi faiz gelirlerindeki azalmayı, başta menkul değerlerin faiz gelirleri olmak üzere, diğer faiz gelirleri ile telafi etmiştir. Menkul değerlerin faiz gelirlerinin toplam faiz gelirleri içindeki payı % 20’lere yükselmiştir.

Tablo 3.11. Türk Bankacılık Sektöründe Gelir Gider Analizi (%)

Gelir-Gider Yapısı	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Takipt.Alacak Sonrası Net Faiz Geliri / Ortalama T.Aktifler	5,8	8,2	8,4	10,2	10,8	8,0	10,0	10,1	11,1	6,7	3,8
Faiz Gelirleri / Faiz Giderleri	136,6	145,7	142,7	167,4	150,5	140,3	147,2	144,5	147,8	129,5	129,6
Faiz Dışı Gelirler / Faiz Dışı Giderler	61,9	30,9	35,5	16,0	42,6	44,7	26,9	3,7	2,4	27,7	19,3
Toplam Gelirler / Toplam Giderler	115,6	112,9	112,8	120,5	112,4	118,3	118,4	117,9	117,8	109,9	97,8
Takip.Alacak.Karşılığı / Toplam Krediler	-	-	-	0,9	1,5	0,8	0,8	0,7	2,4	5,3	4,3
Kredi Faiz Geliri / Toplam Faiz Geliri	0,62	0,60	0,57	0,58	0,54	0,55	0,53	0,54	0,40	0,29	0,30
Diğer Faiz Getiren Varlıklar / Toplam Faiz Geliri	0,38	0,40	0,43	0,42	0,46	0,45	0,47	0,46	0,60	0,71	0,70
Toplam Gider / Toplam Aktif	0,20	0,22	0,22	0,18	0,23	0,20	0,21	0,22	0,25	0,28	0,22
Kambiyo Giderleri / Toplam Gider	0,14	0,41	0,21	0,35	0,76	0,40	0,51	0,49	0,47	0,42	0,64
Provizyonlar / Toplam Gider	0,03	0,03	0,01	0,02	0,03	0,02	0,02	0,01	0,04	0,06	0,06
Personel Giderleri / Toplam Gider	0,53	0,48	0,48	0,46	0,41	0,44	0,37	0,47	0,42	0,37	0,32

Kaynak: TBB Bankalarımız 1995, 1997, 1999 ve 2000'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Diğer faiz gelirlerinden olan, bankaların ellerinde tuttıkları, tahvil, bono, repo yapımları ve vadeli alım ve satım sözleşmelerinden (swap-futures) ²⁶¹ doğan faiz gelirleri ise sürekli bir şekilde artmıştır. Tablo 3.12’de görüldüğü gibi bu oran 1990 yılında % 38 iken, 2000 yılında % 70’e yükselmiştir. Dolayısıyla kredi faiz gelirlerindeki azalma kamu kağıdı ve repo vb. faiz gelirlerindeki artma ile denkleştir denilebilir.²⁶²

Yine Tablo 3.12’den anlaşılacağı gibi, Türk bankacılık sisteminde toplam giderin toplam aktife oranı % 20 dolayında kalmıştır. Toplam giderler içinde en önemli artış gösteren unsur kambiyo giderleri olmuştur. Kısa vadeli dış kaynak kullanımının artmasına paralel olarak, kambiyo giderlerinin payı 1990 yılında % 14 iken 2000 yılında % 64’e yükselmiştir. Bunun yanında, provizyon giderleri takipteki kredilerin artması sonucu 1990 yılında % 3 den 2000 yılında % 6’ya yükselmiştir. Türk bankacılık sisteminde personel giderleri 1990 yılında % 53 iken, 1999 yılında % 32 ye düşmüştür. Bunun da temel nedeni artan otomasyon ve işgücü piyasasındaki rekabettir.

Sonuç olarak Türk bankacılık sektörü, son 10 yılda karlı olmakla beraber önemli ölçüde kur-vade riski almış ve sermaye yeterliliğini istenilen düzeyde arttırmayı başaramamıştır.

3.2. AVRUPA BİRLİĞİ BANKACILIK SİSTEMİNİN ANALİZİ

Bu bölümde Türkiye’deki bankaların aktif ve pasif yapılarının AB bankaları ile ne ölçüde uyum sağlayabileceğini görmek amacıyla, rasyo (oran) analizi yöntemi ile özellikle Türkiye’deki ve AB’ndeki bankalarının durumu incelenecektir. Rasyo analizi yöntemi, bankaların finansal tablolarında yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin, bu kalemlerin birbirinin yüzdesi veya katı olarak belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Bu yöntemle tablolardaki kalemler arasında ilişkiler kurulmak suretiyle bankaların karlılığı, etkinliği risk pozisyonu, aktif ve pasif yapıları

²⁶¹ Repo, swap, futures bilançoda bulunmayan nazım hesaplarda olan kalemlerdir. Açıklama için bakınız E. Alpan İNAN, “Türk Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Verimlilik”, TBB Dergisi, Sayı 34, Eylül 2000, s.16.

²⁶² Hikmet KURNAZ, “Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Gereği Üzerine”, *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Şubat 1999, ss.58-61.

hakkında, gerek farklı faaliyet dönemleri ve gerekse ülkeler arasında karşılaştırmalar yaparak, banka piyasası hakkında genel yargılara varmak mümkün olabilmektedir.

Bankaların bilanço ve gelir tablolarının analizinde kullanılan oranlar, iki temel amaca hizmet edebilmektedir. Bunlardan birincisi, sektör içi değerlendirme yapabilme özelliğinden kaynaklanır. Sektörün geçmiş yıllarda ulaştığı sonuçlara göre, bugüne ve gelecek yıllara ait hesaplanan oranlarla karşılaştırma yaparak faaliyetlerinin gelişimi izlenebilir. İkincisi ise, sektörle ilgili hesaplanan oranları, diğer ülkeler için elde edilen oranlar ile karşılaştırarak, sektörel mali bünye ve faaliyetlerin etkinliği hakkında uluslar arası düzeyde değerlendirmelerde bulunabilme imkanı vermesidir.²⁶³

3.2.1. Karşılaştırmalı Oran Analizleri

Karşılaştırmalı analizlerde, genellikle kabul edilen tanımlamaya göre, finansal oranlar üç grupta toplanmaktadır;

- 1) Kârlılık oranları
- 2) Etkinlik oranları
- 3) Risk pozisyonu, pasif ve aktif yapıyı gösteren oranlar.

3.2.1.1. Kârlılık Oranları

Kârlılık, uzun dönemde bankaların verimliliğini belirlemede temel ölçüttür. Yani bankaların faaliyetleri ile ne kadar getiri elde ettiklerinin bir göstergesidir.²⁶⁴ Diğer bir tanıma göre ise, bankacılıkta kârlılık, banka ortaklarının bankaya yatırdıkları paraların getirisini ölçmeye yöneliktir.²⁶⁵

Bir başka tanıma göre kârlılık oranları; işletmenin emrine verilmiş bulunan yabancı ve özkaynakları, verimli kullanıp kullanmadığını ölçer. İşletmenin gerek bir bütün olarak tüm faaliyetlerinde kârlı çalışıp çalışmadığının

²⁶³ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.30.

²⁶⁴ Ömer Faruk Çolak, *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*, Gazi Kitabevi, 2.Baskı, Ankara,1998, s.94.

²⁶⁵ Arman T. TEVFIK, Tevfik GÜRMAN, *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş*, TBB Yayını No:203, İstanbul, 1996, s.216.

belirlenmesinde, gerekse temel faaliyetlerinin her birinde verimliliğinin ölçülüp değerlendirilmesinde bu oranlardan faydalanılır.²⁶⁶

Kârlılık oranları analizi, bankacılık sektöründe yönetimin geçmişteki performansını ve verimliliğini gösterdiği gibi, bankaların gelecekteki gelir yaratma gücünü de ortaya koyar. Genel olarak bir bankaya veya sektöre duyulan güvenin, o bankanın veya sektörün kârlılığına bağlı olduğu düşünülürse, kârlılık oranları bankaların faaliyetlerinden ne kadar gelir elde edeceklerinin bir göstergesi olmaktadır.²⁶⁷ Bankaların kârlılığının belirlenmesinde çok yaygın bir şekilde aşağıdaki oranlar kullanılmaktadır:

Vergi Öncesi Net Gelir/Toplam Aktifler oranı (ROA) : Bankanın faiz ve faiz dışı gelirlerinin ve giderlerinin toplamı olan net gelirlerinin, bankanın aktif toplamına bölümü ile ROA katsayısı elde edilir. Genel olarak bu oranın 1.00 olması gerekir. Bu oran bir anlamda, bankaların kaynak kullanımlarının (aktiflerinin) etkinliğinin bir ölçüsüdür.²⁶⁸ Türkiye’de bu oran bankaların yüksek gelir ile çalışması nedeni ile daha yüksek olmaktadır.

Vergi Öncesi Net Gelir/Net Özkaynaklar Oranı: Bu oran bankanın faaliyetlerini sürdürebilmek için tahsis etmiş olduğu sermayenin kârlılığının bir ölçüsü olarak görülebilir. Bu oranın yükselişi finansal kaldıraç oranının büyümesiyle paralellik gösterirken, düşüşü bankanın kârlılık oranında bir azalış olarak nitelendirilmektedir.

Net Kâr/Özkaynaklar: Net kârın öz kaynaklara bölünmesi ile elde edilen kârlılık analizinde kullanılan diğer önemli bir rasyodur..

3.2.1.2. Etkinlik Oranları

Etkinliğe ilişkin olarak kullanılan oranlar, daha çok bankaların yönetim mekanizmasının ve yönetim sonrası gerçekleşen değerlerin, bankanın verimliliği üzerindeki etkisini göstermeyi amaçlamaktadır. Kısaca etkinlik oranları, bankaların

²⁶⁶ Nalan AKDOĞAN, Nejat TENKER, *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Kitabevi, 6.Baskı, Ankara, 1998, s.626.

²⁶⁷ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.31.

²⁶⁸ Ömer Faruk ÇOLAK, *Finansal Piyasalar Ve Para Politikası*, a.g.e., s.95.

verimli çalışıp çalışmadığını göstermektedir. Bankaların etkinliğini ölçmede genellikle maliyetlerin gelirlere veya varlıklara bölünmesiyle oluşturulan oranlardan faydalanılmaktadır. Bu amaca yönelik genel kabul görmüş oranlar şu şekilde sıralanabilir:²⁶⁹

Toplam Giderler/Toplam Gelirler Oranı: Genel etkinliğin ya da bankaların yönetim mekanizmasının ve gerçekleşen değerlerin çok yaygın ve güvenilir bir göstergesidir. Yüksek performans ile çalışan bankalarda bu oran düşüktür.

Toplam Giderler/Toplam Aktifler Oranı: Bankaların faiz giderleri ile faiz dışı giderlerinin toplamı olan toplam faaliyet giderlerinin bütün bilanço varlıklarına oranıdır. Bu oranın düşük olması genellikle bankalar tarafından tercih edilir. Ayrıca bu oranın yıllar itibari ile tutarlılık göstermesi de, bankanın etkinliğinin diğer bir göstergesi olmaktadır.

Toplam Faiz Dışı Giderler/Toplam Giderler Oranı : Bu oran bankanın diğer faaliyetlerinden doğan giderlerinin bir göstergesidir. Bankalar mümkün olduğunca bu tür giderlerini minimize ederek etkinliği yükseltmek eğilimindedirler.

Toplam Faiz Gelirleri/Toplam Gelir Oranı : Bankaların ellerindeki mevcut kaynaklarını kullanarak sağlamış oldukları faiz gelirlerinin, toplam olarak elde ettikleri gelirler içindeki oranını gösterir. Bu oranın küçüklüğü bankaların faaliyetlerini farklılaştırarak, tek gelir kaynağına bağlı kalmadıklarını gösterir. Yüksek performanslı ve faaliyetlerinin kapsamını genişletmiş bankalarda bu oran düşüktür. Ancak bu oranın fazla küçülmesi, ticaret bankalarının ekonomideki üstlendikleri temel işlevleri olan kredi verme faaliyetini yeterince yerine getiremediklerini göstereceğinden, fazla küçük olması da doğru değildir.

Personel Giderleri/Toplam Giderler Oranı : Hizmet sektöründe yer alan bankalarda personel giderleri içinde, personele ödedikleri aylık ve ücretler dışında, ödenek ve tazminatlar, yapılan sosyal yardımlar, yolluk ve sigorta primleri de yer

²⁶⁹ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.32.

alır.²⁷⁰ Bu oran ile personel giderlerinin, toplam giderler içindeki payı dikkate alınarak, bankaların kullanmış olduğu beşeri ve teknik donanım hakkında çok genel bilgiler sağlanabilmektedir.

3.2.1.3. Risk Pozisyonu, Pasif ve Aktif Yapı Oranları

Risk yönetimi, özellikle finansal işletmelerde, verilen hizmetin doğası gereği çok önemlidir. Temeli güvene dayanan finans sektöründe ortaya çıkabilecek bunalım ekonomik sistemin tamamını peşinden sürükleyebileceği gibi organik bağların yüksek olduğu uluslar arası pazarları da etkileyebilecektir.²⁷¹ Bankalarda risk katsayısının düşük olması bankanın özkaynak yapısının güçlü olmasına bağlıdır. Özkaynak yapısı güçlü olmayan bir banka, risk oranı yüksek olarak çalıştığında, olası bir mali krizden çok daha çabuk etkilenebilir. Dolayısıyla bu oranların yeterliliği, tasarruf sahiplerinin, bankanın iflası ve faaliyetlerinin durdurulması durumunda, mevduatlarının korunmasının mümkün olup olmadığının da bir ölçütüdür.

Net Özkaynaklar/Getirili Aktifler Oranı: Bankaların toplam özkaynaklarının getirili aktiflere (bankanın kazanç sağladığı aktif varlıkların toplamı) oranlanmasıdır. Türk bankacılık sistemi için getirili aktif varlıklar kaleminde, krediler, net menkul değerler portföyü, iştirakler, bankalar ve bankalar arası para piyasası işlemleri yer almaktadır. Bu oran yardımıyla bankaların kazanç sağlamak için, özkaynaklarının kaç katı aktif değer yaratabildikleri izlenebilir.

Net Özkaynaklar/Toplam verilen Krediler Oranı : Bankanın güvenilirliği oranı şeklinde adlandırılabilir bu oran bankanın özkaynaklarının kaç katı kadar kredi verdiğini göstermektedir.

Yabancı Kaynaklar/Toplam Aktif Oranı : Bu rasyo da bankaların hariç toplam aktiflerinin ne kadarını yabancı kaynaklar ile finanse ettiğinin bir göstergesini vermektedir. Bu oranın yükselmesi bankanın yabancı kaynağa bağımlılığının arttığını gösterdiğinden riskin arttığı anlamına gelmektedir.

²⁷⁰Mahir BAYYURDOĞLU, O.Haluk SOLAK, *Bankacılar İçin Banka Muhasebesi*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No:353, Ankara,1999, s.122.

²⁷¹ Mahir BAYYURDOĞLU, O. Haluk SOLAK, a.g.e., 128.

3.2.2. Finansal Oranlar Analizi

Bu bölüm, OECD'nin her yıl düzenli olarak yayımladığı ve içinde çeşitli ülkelerin bankacılık sektörüne ait verilerin yer aldığı ve AB üyesi ülkelerinin de dahil olduğu "Bank Profitability, 2000" verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.²⁷²

1990-1999 yılları arasında AB ülkeleri bankacılık sektörü ortalama bilanço ve rasyo büyüklükleri ile seçilmiş gelir tablosu kalemlerinin ortalama aktiflere ve brüt gelire oranının 1990, 1995 ve 1999 yıllarına ait verilerle ele alınıp incelenmiştir. Bu veriler yardımıyla yapılan analizlere aşağıda yer verilmiştir.

3.2.2.1. Kârlılık Oranları Analizi

AB ülkelerindeki bankacılık sektörünün toplam aktiflere göre kârlılık oranları, Tablo 3.12'de de görülebileceği gibi, normal olarak olması gereken % 1 oranından bile düşüktür.

Enflasyonun ortalama % 2 olduğu Avrupa Birliği'nde ve öz kaynaklara göre kârlılığın % 5 ile % 7 arasında olduğu göz önünde bulundurulunca, % 1 olan kârlılık oranı Avrupa bankacılık sisteminin reel kâr yaptığıнын bir göstergesi olarak karşımıza çıkar. Ancak AB bankacılık sistemi düşük bir reel kâr ile çalışmaktadır denilebilir.

1990'lı yıllarda Bankacılık sektörü diğerlerine göre çok küçük ve dış rekabete kapalı olan İspanya, Portekiz ve Yunanistan gibi ülkelerin²⁷³ ortalama kârlılık oranları daha yüksek iken, 1995 ve 1999 yıllarında bu oranlar İspanya ve Portekiz için anlamlı bir küçülme göstererek diğer ülkeler seviyesine gelmiştir.

Hangi kârlılık oranına bakılırsa bakılsın, AB bankacılık sisteminde kârlılık oranları birbirlerini doğrular niteliktedir. AB ülkelerinin kârlılık oranları Türkiye ile ilgili oranlardan farklıdır. Bunun sebebi AB bankacılığının, öz sermaye ve toplam aktif oranlarının Türkiye'ye göre önemli ölçüde yüksek olmasıdır.

²⁷² OECD, *Bank Profitability Financial Statements of Banks*, 2000, ss.33-301.

²⁷³ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.36.

Tablo 3.12. AB Ülkelerinde ve Türkiye'de Kârlılık Oranları

ÜLKELER	Ver.Ön.Kâr/T.Ak.			Ver.Ön.Kâr/Özk.			Net Kâr/Özk		
	1990	1995	1999	1990	1995	1999	1990	1995	1999
ALMANYA	0,45	0,53	0,37	11,93	12,57	9,21	5,51	6,00	5,12
AVUSTURYA*	0,40	0,38	0,45	8,63	8,15	9,48	7,01	6,45	8,40
BELÇİKA	0,28	0,33	0,45	8,29	12,89	14,65	6,30	8,17	11,88
DANİMARKA	0,26	1,28	0,86	-3,34	18,50	14,17	-3,07	15,29	11,58
FİNLANDIYA*	0,39	-0,38	0,54	5,61	-7,93	9,86	3,71	-9,05	10,85
FRANSA	0,34	0,16	0,50	10,15	3,63	10,78	7,74	1,26	7,99
HOLLANDA	0,49	0,72	0,74	12,30	15,81	17,92	9,10	11,05	13,04
İNGİLTERE	0,69	1,11	1,29	14,45	28,59	30,39	7,82	18,88	21,18
İRLANDA*	-	1,36	0,54	-	20,24	9,06	-	14,46	15,94
İSPANYA	1,25	0,79	0,91	13,58	9,16	11,44	9,87	7,07	9,00
İSVEÇ	0,21	1,30	0,87	3,65	22,08	15,96	2,74	17,82	12,38
İTALYA	0,91	0,34	0,97	16,68	5,25	14,56	9,67	0,38	8,76
LÜKSEMBURG	0,22	0,50	0,49	6,17	19,95	19,61	4,37	13,26	13,64
PORTEKİZ	1,38	0,63	0,74	12,54	7,65	6,91	9,53	6,09	5,90
YUNANİSTAN	0,81	1,18	1,16	20,81	24,41	19,34	16,50	17,46	12,16
TÜRKİYE	2,70	3,42	0,86	58,85	78,84	16,40	49,75	71,67	-13,96

*1999 yılı verileri olmadığı için 1998 yılı verileri kullanılmıştır.

Kaynak: OECD, *Bank Profitability, Financial Statements of Banks* 2000'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tablo 3.12'den de görülebileceği gibi, Almanya, İngiltere, Hollanda ve Danimarka gibi bankacılık sektörü güçlü ve daha önceden de rekabete açık olan AB ülkeleri, 1995 yılı sonu itibariyle kârlılıklarını yükseltmişlerdir. 1999 sonu itibariyle ise Hollanda ve İngiltere kârlılıklarını yükseltmeye devam ederken, Almanya ve Danimarka için yüksek kârlılığın devamı söz konusu değildir. Kıta Avrupası bankacılığında kârlılık oranları, ekonomik konjoktüre bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemektedir. Bunda Kıta Avrupası bankalarının reel sektördeki ortaklıkları ve bu sektörleri finanse etmesinin etkisi çok büyüktür. Anglo-Sakson bankacılığında ise kredi vermekle beraber, yeni finansal araçları ve döviz alım satımı ile uğraştığından daha karlıdır.

İtalya, Finlandiya ve Fransa'daki bankaların kârlılıkları 1990-1995 yılları arasında anlamlı ölçüde azalmıştır. Özellikle de İtalya ve Fransa için bu azalış daha

fazla olmuştur. 1999 yılı sonuna gelindiğinde ise bu ülkeler kârlılıklarını arttırmışlardır. Belçika ve Lüksemburg ise 1990-1999 yıllarını kârlılıklarını çok yüksek olmayan oranlarla arttırmışlardır.

İsveç'teki bankalar ise, kârlılıklarında 1990 yılından 1995 sonuna kadar artış yaşamış olmalarına bu artışı koruyamamışlardır. İrlanda ise 1995 yılı sonundaki kârlılığını 1999 yılının sonunda devam ettirememiştir.

Türkiye'de 1990 yılı sonu itibariyle 2,7 olan kârlılık oranı 1995'de 3,42 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar, AB ülkeleri değerlerinden oldukça yüksektir. Ancak bu kârlılık, sektörün verimli ve etkin çalışmasına dayanmamaktadır. Bunun nedenleri daha önce de belirtildiği gibi, Türk bankacılık sektörünün oligopolistik yapısı sayesinde, maliyetlerin müşterilere yansıtılması ve hizmet fiyatlarının pahalılığıdır.²⁷⁴ Tüm bunların yanı sıra, Türk bankacılık sektörünün yüksek kârlılık oranlarının asıl nedeni bankaların verimli çalışmalarından çok, enflasyona dayalı çalışmalarıdır.²⁷⁵ Kamu kağıtlarının vergiden muaf olması ve reel faiz yüksek olması, karşılıklar kanununun uygulanmaması, Türk bankacılık sektörünü kârlı yapmıştır. AB ülkelerinde ise, gerek faiz gelirleri gerekse faiz dışı gelirler birbirine oldukça yakındır ve marjları daralmış durumdadır.

Kârlılık oranlarından vergi öncesi kâr/özkaynaklar ve net kâr/ özkaynaklar oranları bankaların sermaye yaratma oranlarını göstermektedir. Bu oranlara bakıldığında da yukarıdaki yorumları destekleyen sonuçlara ulaşılır.

3.2.2.2. Etkinlik Oranları Analizi

Etkinlik oranlarında "maliyet yönetimi" dünya bankacılık sisteminde son yıllarda oldukça önemli bir stratejik faktör konumundadır. 1990'lı yıllarda, Avrupa bankalarında yaşanan zayıf kredi talepleri, aktif kalitesi problemleri ve faiz dışı gelir kaynakları yaratılmasındaki güçlükler, genel olarak maliyetlerin azaltılması ile aşılmıştır. Çünkü maliyetlerin düşürülmesi kar artışlarına neden olmuştur.

²⁷⁴ K AYDOĞAN, "Finansal Liberalizasyon ve Türk Bankacılık Sektörü" *Yeni Forum*, Kasım 1992, ss.23-29.

²⁷⁵ Fikret ÇANKAYA, Mehmet ÖZ, a.g.e., s.27.

Etkinlik oranı olarak ilk akla gelen toplam gider/toplam gelir oranı ile ilgili tespit edilen verilere Tablo 3.13'de yer verilmiştir. Bu oranın yüksekliği bankalar için pek istenmeyen bir durumdur. Çünkü bu durumda gelirlerin önemli bir kısmı giderlerin karşılanmasına gideceğinden, dağıtılacak veya bankanın bünyesinde kalarak kâr miktarlarını azaltacaktır.²⁷⁶ Tablo 3.13 incelendiğinde de görülebileceği gibi, bir çok Avrupa bankasında potansiyel etkinlik arttırılabilir. İncelenen dönem içerisinde Finlandiya, İspanya, İtalya, Portekiz ve Danimarka'daki bankalar, gelir/gider oranında artış yaşamışlardır. AB'ye son katılan ülkelerden biri olan Finlandiya için bu olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilir.

İkinci etkinlik oranı olarak, AB ülkelerinde bankaların toplam gider/toplam aktif oranlarına bakıldığında ise üye ülkelerin çoğunda, genel olarak bir azalma eğilimi olduğunu görülüyor. Bu azalma, İngiltere, İtalya, İsveç, Portekiz, Finlandiya, İspanya ve Fransa'da diğerlerine göre daha yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. Maliyetleri düşürme konusunda, Almanya ve Danimarka her geçen yıl daha iyiye doğru gitmektedir. AB üye ülkeleri içinde, Yunanistan'ın 9,44 oranı ile maliyetleri en yüksek ülke olduğu söylenebilir. Yunanistan'ı sırasıyla, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İrlanda izlemektedir. Tablodan da görüldüğü gibi AB üyesi olmayan Türkiye'de toplam gider/toplam aktif oranları oldukça yüksek seyretmektedir.

Tablo 3.13'de etkinlik oranlarından üçüncüsü olan toplam faiz dışı giderler/toplam giderler oranı verilmiştir. AB bankalarının faiz dışı giderlerinin toplam giderler içindeki payı 1990, 1995 ve 1999 yılında ortalama olarak; sırasıyla % 21, % 28 ve % 32'dir. 1990 yılında İtalya, İspanya ve İngiltere,²⁷⁷ bu ortalamaların üzerinde kalmışlardır. 1995 yılında İngiltere, İrlanda, İsveç, Danimarka ve Finlandiya, 1999 yılında ise; İngiltere, Danimarka, Finlandiya, İspanya, İtalya ve İsveç AB üye ülkeleri ortalamalarının üzerinde kalmışlardır. Bu ülkelerde klasik anlamdaki mevduat bankacılığının önemi zaman içinde azalmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra bankalar hizmet kapsamalarını genişletmişlerdir. Bu ülkelerin bankalarının göreceli olarak faiz yüklerinin söz konusu dönemler içinde azalma gösterdiği söylenebilir. Diğer taraftan, Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Lüksemburg ve

²⁷⁶ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e, s.42 .

²⁷⁷ Finlandiya 1995 yılında AB üyesi olduğu için 1990 yılındaki oranı bu yoruma dahil edilmemiştir.

Yunanistan genel olarak AB bankalarının ortalama oranlarının altında kalmışlardır. Bu oranların düşük oluşunda, bu ülkelerin bankalarının evrensel bankacılık sistemlerine sahip olmalarının etkisi de vardır. Faiz dışı giderler/toplam giderler oranı açısından Türkiye'deki bankalar 1990, 1995 ve 1999 yıllarında AB ortalamasının altında kalmışlardır.

Diğer bir etkinlik oranı olan faiz gelirleri/toplam gelir oranı ise, faiz dışı giderlerin toplam giderlere oranının azalmasına paralel bir şekilde, azalma göstermiştir. Bu da bize AB üyesi ülkelerin bankalarının, klasik faize dayalı hizmetlerden elde ettikleri gelirlerin yanı sıra sundukları hizmetlerin de kapsamlarını genişleterek mevcut gelir kaynaklarını çeşitlendirmiş olduklarını göstermektedir.²⁷⁸ Türkiye'deki bankaların faiz gelirlerinin toplam gelirler içindeki payının çok yüksek olduğu Tablo 3.13'de görülmektedir.

Etkinlik oranlarından sonuncusu olan personel giderlerinin toplam giderler içindeki payı ise, 1990 yılı sonu itibariyle bazı ülkelerde AB üye ülkelerinin ortalamalarının oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. İtalya, İspanya, Almanya, İngiltere ve Danimarka bankaları AB ortalamasının üzerindedir. Bunları sırasıyla, Portekiz, Yunanistan, Avusturya, Finlandiya, Fransa, Belçika, İsveç ve Lüksemburg gibi diğer üye ülkelerin bankaları izlemektedir. 1995 yılı sonu itibariyle ise, genellikle aynı sıralamayla bu oranlarda artışlar gerçekleşmiştir. 1999 yılı sonuna gelindiğinde ise bazı ülkelerde söz konusu oranlar çok fazla değişmezken, İspanya ve İtalya'da bu artışlar diğer AB üye ülkelere nazaran çok daha yüksek olmuştur. Personel giderlerinin toplam giderler içindeki payının yüksek olmasında sendikaların güçlü olmasının rolü oldukça önemlidir.

---

²⁷⁸ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.47.

Tablo 3.13. Avrupa Birliği Ülkeleri ve Türkiye'nin Etkinlik Oranları

	T. Gider/T. Gelir			T. Gider/T. Aktif			T. Faiz D. Gid./T. Gid.			T. Faiz Gel./T. Gel.			Per. Gid./T. Gid.		
	1990	1995	1999	1990	1995	1999	1990	1995	1999	1990	1995	1999	1990	1995	1999
ÜLKELER															
ALMANYA	88,51	87,04	88,45	6,84	5,80	4,99	23,84	26,29	27,43	91,27	92,48	89,46	15,21	15,89	15,02
AVUSTURYA*	87,91	88,36	86,41	7,81	6,40	5,13	18,80	29,94	33,27	91,15	85,00	79,96	12,53	15,76	17,27
BELÇİKA	95,30	94,18	92,47	9,97	9,13	7,32	12,89	12,88	16,22	96,87	94,76	91,40	6,54	7,84	8,80
DANİMARKA	90,56	76,10	97,55	8,69	6,28	4,70	22,78	36,87	39,66	96,27	82,98	97,65	14,17	22,66	22,54
FİNLANDIYA*	92,65	105,3	91,83	10,88	7,82	5,86	24,04	46,23	55,74	86,37	81,26	69,87	10,03	11,31	12,77
FRANSA	93,70	90,92	90,31	8,79	7,75	5,84	17,62	19,07	22,41	94,85	87,97	83,29	9,50	10,34	12,09
HOLLANDA	-	88,38	87,64	-	6,71	6,40	-	27,05	29,49	-	88,18	83,77	-	14,93	16,60
İNGİLTERE	88,64	81,90	76,08	12,47	6,31	4,82	24,84	38,82	36,90	87,07	78,69	79,14	14,19	21,72	19,65
İRLANDA*	-	80,61	82,64	-	6,48	6,17	-	35,00	22,72	-	85,81	86,61	-	20,58	12,63
İSPANYA	84,80	86,21	78,33	9,99	7,93	4,15	28,11	27,51	47,30	92,87	91,32	81,38	17,53	16,89	29,25
İSVEÇ	94,72	88,18	87,78	10,47	8,68	5,35	20,06	33,70	38,18	93,64	85,20	74,55	6,27	13,10	16,79
İTALYA	84,54	87,62	75,62	8,20	7,65	4,15	29,95	30,31	49,08	90,83	92,15	76,94	19,72	19,39	29,32
LÜKSEMBURG	92,65	92,70	91,18	9,17	7,17	6,22	4,72	6,85	8,26	95,90	95,29	91,98	2,47	3,52	3,99
PORTEKİZ	76,43	88,64	80,99	10,85	7,94	4,83	22,00	23,75	33,10	92,38	92,23	85,96	13,54	13,22	16,80
YUNANİSTAN*	91,26	88,45	84,68	12,87	10,92	9,44	17,11	23,49	26,29	86,43	83,63	83,37	13,14	16,33	17,17
TÜRKİYE	84,49	82,31	89,19	19,49	19,42	29,03	19,98	14,83	15,59	94,42	98,72	96,08	16,20	10,96	6,90

*1999 yılı verileri olmadığı için 1998 yılı verileri kullanılmıştır.

Kaynak: OECD, Bank Profitability, Financial Statements of Banks 2000'den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Türkiye için personel giderlerinin toplam giderler içindeki payına Tablo 3.13'den bakıldığında ise, 1999 yılı sonu itibariyle, AB üyesi ülkelerinin oldukça altında kaldığı görülmektedir. Türkiye'de kamu bankaları bankacılık sektöründeki personelin çok büyük bir kısmını istihdam ederken, personele yapmış olduğu harcamalar yönünden toplam giderler içinde düşük oranlı banka grubu olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye'de özel bankaların personel giderlerinin kamu bankalarına oranla daha yüksek olması bile bu oranın AB standartlarının altında kaldığı gerçeğini değiştirmemektedir.

Özetle Türk bankacılık sektöründeki bankalar, AB bankalarına oranla, genel olarak daha düşük verimlilikle ve daha fazla emek yoğun hizmetle varlıklarını sürdürmektedirler.

3.2.2.3.1. Risk Pozisyonu, Pasif ve Aktif Yapı Oranları

Son yıllarda, pazar koşulları ile bankaları düzenleyici otoriteler bütün bankaları, risklerini ve sermaye yapılarını daha etkin bir şekilde kontrol etmeye zorlamıştır. Başka bir deyişle, Basel Komite ve diğer uluslar arası kuruluşlar, yaşanan rekabetin etkisiyle kâr oranları ve gelir kaynaklarının düşmesinin yanı sıra bankaların ödeme güçlerini arttırabilmek için sermaye yapılarının güçlendirilmesini istemişlerdir.²⁷⁹ Mali sektördeki bankaların yapıları, performansları, etkinlik ve karlılıkları incelendiği zaman, bankaların üstlendikleri riskler ile birlikte, banka aktiflerinin ve pasiflerinin kalitesinin önemli olduğu görülmektedir. Bu sebeple bu bölümde AB üyesi ülkelerinin risk pozisyonları incelenmeye çalışılmıştır. Tablo 3.14'de AB ülkeleri ile Türkiye'deki bankaların risk pozisyonu ve aktif kalitesi oranları verilmiştir.

²⁷⁹ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.57.

Tablo 3.14. AB Ülkelerinde ve Türkiye’de Risk Pozisyonu ve Aktif Yapı Oranları

ÜLKELER	Özk./T.Ak			Özk./T.Ver.Kre.			Y.Kay./T.Aktif		
	1990	1995	1999	1990	1995	1999	1990	1995	1999
ALMANYA	3,79	4,20	4,01	6,96	7,68	8,25	96,21	95,80	95,99
AVUSTURYA*	0,98	1,01	0,89	9,09	9,13	9,58	95,39	95,36	95,26
BELÇİKA	0,65	0,72	0,64	9,92	7,77	9,22	97,62	97,45	96,92
DANİMARKA	1,23	1,42	1,06	17,79	15,98	13,85	92,14	93,07	93,93
FİNLANDIYA*	1,09	0,88	0,75	10,47	9,58	9,30	93,11	95,23	94,55
FRANSA	3,38	4,42	4,65	8,39	11,49	13,58	96,62	95,58	95,35
HOLLANDA	0,91	1,00	1,06	6,81	7,56	6,57	95,99	95,42	95,87
İNGİLTERE	4,78	3,88	4,26	7,22	7,45	9,85	95,22	96,12	95,74
İRLANDA*	-	6,70	6,01	-	11,54	12,16	-	93,30	93,99
İSPANYA	1,75	1,34	1,21	20,51	19,80	15,54	90,80	91,38	92,01
İSVEÇ	0,66	1,14	0,90	10,54	13,52	14,56	94,36	94,11	94,52
İTALYA	5,46	6,49	6,65	11,95	15,31	15,00	94,54	93,51	93,35
LÜKSEMBURG	0,23	0,25	0,25	14,63	13,25	12,83	96,49	97,50	97,49
PORTEKİZ	1,47	1,05	0,81	27,06	24,68	22,51	89,04	91,77	89,26
YUNANİSTAN*	1,69	1,78	1,62	13,68	17,26	16,49	96,10	95,16	94,02
TÜRKİYE	4,59	4,33	5,22	10,16	10,61	19,34	95,41	95,67	94,78

*1999 yılı verileri olmadığı için 1998 yılı verileri kullanılmıştır.

Kaynak: OECD, *Bank Profitabilty, Financial Statements of Banks* 2000’den yararlanılarak düzenlenmiştir.

Tabloya bakıldığında Türk bankacılık sektörü, risk pozisyonu açısından AB üyesi bankalarından pek farklı görülmemektedir. Ancak bu tablo Türkiye’de enflasyon muhasebesi uygulanmadığı için risk pozisyonunu değerlendirme açısından yeterli olamamaktadır. Çünkü Türk bankacılık sektöründe geri dönmeyen kredilerin toplam aktife oranı sürekli artmıştır. Hatta 2000 yılında Türk bankacılık sektörünün sahip olduğu öz kaynaklar oranını bile aşmıştır. Bugün Türk bankacılık sektörü sermaye yeterliliği olmayan bir sektördür. Hal böyle iken yukarıdaki verileri Türk bankacılık sektörü açısından değerlendirmek pek sağlıklı değildir.

AB ülkeleri için, özkaynakların toplam aktiflere oranı ile özkaynakların toplam verilen kredilere oranı birbirlerine çok yakın değerler değildir. Yabancı kaynakların toplam aktiflere oranını ise genelde birbirine yakın değer olduğu görülmektedir. Üye ülkeler içinde yabancı kaynakların toplam aktiflere oranının en düşük gerçekleştiği ülke Portekiz olmuştur.

Sonuç olarak bu çalışmada belirtildiği üzere Türkiye’de enflasyon muhasebesinin uygulanmaması, bankacılık sisteminin çok riskli bir ortamda faaliyet göstermesi, yüksek enflasyon gibi faktörlerden dolayı Türk bankacılık sisteminin bazı verileri AB ortalamasının üzerinde gözükmektedir. Bu durum gerçekçi olmayan bir tablo ortaya çıkarmakla birlikte, çalışmanın AB bankacılık sistemi hakkında genel bir fikir vermesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

3.3. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN AB BANKACILIK SEKTÖRÜ İLE İLGİLİ SAPTANAN KRİTERLERE UYUM SORUNU

3.3.1. Bankacılıkla İlgili Basel Kriterleri

Bankacılık Gözetim Komitesi, G-12 ülkeleri MB üst düzey yetkilileri tarafından 1975 yılında oluşturulan ve üye ülkelerin (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD) ulusal bankacılık gözetim otoriteleri ve MB yetkilileri tarafından temsil edilmektedir.²⁸⁰ Dünyanın önde gelen bu oniki sanayileşmiş ülkesindeki Merkez Bankaları ve Bankacılık Denetleme-Düzenleme kurulları tarafından oluşan bu komite değişik ülkelerdeki Denetleme ve Düzenleme kurullarının izleyeceği politikalara yön vermek üzere geniş kapsamlı önerilerde bulunmaktadır. Komite üyeleri her üç ayda bir İsviçre’nin Basel kentinde bulunan Bank for International Settlements (BIS-Uluslar Arası Ödemeler Bankası) binasında toplanmaktadır.²⁸¹

Bankaların etkin gözetim ve denetimi, ödemelerin yapılması ve tasarrufların dağıtılmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sektörünün de içinde yer aldığı güçlü bir ekonomik yapının en önemli unsurlarından birisidir.

Gözetim ve denetim işlevinin temel amacı, bankaların taşıdıkları risklere karşılık yeterli sermayeyi tutabilmelerini sağlamak ve güvenilir koşulların yaratıldığı bir ortamda faaliyette bulunmalarını temin etmektir. Bankacılıkta etkin gözetim ve denetim, her ülkenin mali sistemindeki istikrarın sağlanmasında kritik rol oynayan ve

²⁸⁰ Melike ALPARSLAN, “Bankalarda İç Denetim Sistemleri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 28, 1999, s.148.

²⁸¹ Ayşegül GÖNÜL, Zeynep Ada EROĞLU, “Basel’nin Temel Prensipleri, Türkiye’deki Mevcut Uygulama ve Bankalar Kanunu Tasarısı”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Sayı 27, Temmuz-Ağustos 1999, s.26.

serbest piyasa koşullarında ve/veya etkin makroekonomik politikaların uygulanmasıyla kendiliğinden temin edilemeyecek olan bir kamu hizmetidir. Gözetim ve denetim işlevinin maliyeti yüksek olmakla birlikte zayıf bir denetim sisteminin yol açabileceği problemlerin maliyetinin daha yüksek olacağı bilinir.

Basel Komitenin başlattığı çalışma üç temel dayanaktan oluşmaktadır. Bunlar, asgari sermaye şartları, denetimsel inceleme süreci ve piyasa disiplininin etkin kullanımınıdır.²⁸² Toplam 25 maddeden oluşan “Basel Komitenin Temel Prensipleri” şunlardır.²⁸³

- Basel Komitesi bağımsız ve özerk bir bankacılık gözetim komitesinin kurulmasını, bu komitenin amaçları ile sorumluluk ve yetkilerinin yasa ile açıkça tanımlanmasını öngörmektedir. Söz konusu komite, teknoloji, mali kaynak ve personel açısından yeterli kaynaklarla donatılmalıdır. Gözetim sisteminin, bankaların kuruluş izinleri ve gözetimlerinin devamlılığının sağlanmasına; güvenilir ve sağlıklı bir sistem için yasalara uyum zorunluluğuna, gözetim elemanlarının yasal olarak korunmasına ilişkin hükümler içeren bir yasal çerçevesi de olmalıdır. Ayrıca, komitenin banka bazında idari tedbirler alma ve idari yaptırımlar uygulama yetkisi bulunmalıdır. Elde edilen bilgilerin gözetim otoritelerince paylaşılması ve bu tür bilgilerin gizliliği yasal düzenlemelerde yer almalıdır.²⁸⁴
- Basel Komitesi bankaların faaliyet alanlarının açıkça tanımlanmasını ve “Banka” kelimesinin kullanımının mümkün olduğu kadar kontrol altında tutulmasını öngörmüştür.
- Basel Komitesine göre, bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına izin veren kurumun “faaliyet iznine ilişkin esasları belirleme” yetkisi ve bu kriterlere uygun bulunmayan başvuruları reddetme hakkı bulunmalıdır. Faaliyet izni prosedürü, bankanın ortaklık yapısı, genel müdür ve diğer üst yöneticilerin nitelikleri, faaliyet planı, iç denetim mekanizması, sermaye yeterliliğini de

²⁸² Burçak TULAY, Pelin A. ERDÖNMEZ, “Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 31, 1999, s.42.

²⁸³ <http://www.bis.org/wnw.htm>, (25.06.2001).

²⁸⁴ Ayşegül GÖNÜL, Zeynep Ada EROĞLU, a.g.m., s.26.

İçericek şekilde bankanın mali yapısına ilişkin projeksiyonların değerlendirilmesinden ibarettir. Ayrıca, başvuru sahibinin yabancı bir banka olması durumunda, ilgili ülkenin denetim ve gözetim otoritelerinin onayının alınması gerekir. Basel Komitesinin temel prensibi ışığında mevcut durum incelendiğinde, bankacılık faaliyetlerinin yapılmasına izin veren kurumun Bakanlar Kurulu olduğu, faaliyet iznine ilişkin esasları belirleme yetkisinin ise Hazine Müsteşarlığı olduğu anlaşılmaktadır. Bakanlar Kurulu, Kanunda belirtilen kriterlere uygun bulunmayan başvuruları reddetme hakkına da sahiptir.

- Basel Komitesi, banka gözetim otoritesinin bir bankadaki önemli büyüklükteki hissedar paylarının ya da kontrol haklarının el değiştirmesine yönelik talepleri inceleme ve reddetme yetkisine sahip olması gerektiğini öne sürmektedir.
- Basel Komitesi, bir banka tarafından yapılacak önemli boyuttaki ele geçirme faaliyetlerini ve yatırımlarının incelenmesini sağlayıcı kriterlerin oluşturulmasında bankacılık gözetim biriminin yetkili olması gerektiğini düşünmektedir. Buna bağlı olarak, bu türden oluşumların bankaya yeni riskler yüklemesi ya da gözetimin etkinliğini azaltmasına yol açmaması için, bankacılık gözetim otoritelerince kriterler belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Basel Komitesi banka gözetim otoritelerince, bankaların üstlendikleri riskleri yaşatacak şekilde asgari sermaye yükümlülüklerinin tanımlanması gerektiği üzerinde durmaktadır. Ayrıca, sermayeyi oluşturacak kalemlerin, sermayenin banka zararlarını karşılayabilmesi amacı göz önünde bulundurularak, tanımlanması gerekmektedir.²⁸⁵
- Basel Komitesi; her ülkenin gözetim sisteminin en önemli özelliğinin; bankanın kredilendirmeye, yatırım yapmaya, kredi ve yatırım portföyünü süreklilik içinde yönetmeye yönelik politika ve yöntemlerin bağımsız olarak değerlendirilmesi olduğunu bildirmektedir.

²⁸⁵ Melike ALPARSLAN, a.g.m., s.87.

- Banka gözetim otoritesi, bankaların aktif kalitesinin ve kredi karşılıklarının yeterliliğinin değerlendirilmesine ilişkin politika ve yöntemleri tatmin edici bulmalıdır.
- Banka gözetim otoritesi, bankaların portföylerindeki yoğunlaşmayı saptayabilecek bir portföy yönetim sistemine (yeterli kapasitede bilgi iletişim ağı) sahip oldukları konusunda tatmin olmalıdır. Ayrıca, gözetim otoritesinin bir kişiye veya gruba verilebilecek kredileri sınırlandırmaya ilişkin esasları belirleme yetkisi de bulunmalıdır.
- Birbirleriyle ilişkili kuruluşların kredilendirilmesi (dolaylı kredi ilişkisi) nedeniyle artabilecek zararlardan korunabilmesi için bankacılık gözetim birimi, bankaların kredilendirdikleri bu kuruluşları devamlı gözetmelerini ve bu riskleri kontrol altına alabilmek için gerekli önlemleri anlamalarını sağlamak üzere yükümlülükler tanımlamalıdır.²⁸⁶
- Banka gözetim otoritesi, bankaların uluslar arası kredilendirme ve yatırım faaliyetlerinde karşılaşılabilecekleri ülke ve transfer risklerini saptayacak, izleyecek ve kontrol edecek yeterli politikaların mevcut olduğundan ve bu riskleri karşılayabilecek rezervlerinin bulunduğundan emin olmalıdır.
- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi bankaların piyasa risklerinin etkin olarak ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol edilmesine imkan veren sistemlere sahip olduklarından emin olmalıdır. Piyasa riskine maruz kalındığında, gözetim ve denetim otoritesi üstlenilebilecek piyasa riskine limit getirme ya da sermaye arttırımı gibi yaptırımları uygulayabilme yetkisine sahip olmalıdır.
- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların taşıdıkları tüm riskleri tespit edecek, ölçecek, yönetecek, kontrol edecek ve bu riskler için yeterli sermayeyi bulduracak şekilde geniş kapsamlı bir risk yönetimi (yönetim

²⁸⁶ <http://www.bis.org/wnw.htm>, (25.06.2001).

kurulu ve üst düzey yönetimin izlenme işlevini de içermek üzere) olduğuna ikna olmalıdır.

- Bankaların birbirleriyle bağlantılı kuruluşlara verdikleri krediler nedeniyle artabilecek zararlardan korunabilmesi için, bankacılık gözetim ve denetim otoritesi bankaların söz konusu bu kuruluşları sürekli gözetim altında bulundurmalarına imkan verecek gerekli düzenlemeleri oluşturmalıdır. Ayrıca, bu riskleri kontrol altına alabilmek ve bilançoya yayılmasını önlemek için bankaların gerekli önlemleri almalarını sağlamalıdır.
- Mali sektörde mesleki ve ahlaki yüksek standartların gelişmesi ve bankacılık faaliyetleriyle bilerek ya da bilmeyerek kötüye kullanımların engellenebilmesi için bankacılık gözetim ve denetim otoritesi “müşterini tanı” prensibinin uygulanmasına yönelik olarak bankaların uygun politika ve uygulamalarının olduğundan emin olmalıdır.
- Bankacılıkta etkin gözetim hem yerinde hem de uzaktan denetimi kapsamalıdır.
- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların faaliyetlerini tam olarak anlamalı ve banka yönetimiyle düzenli olarak temaslarda bulunmalıdır.
- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, denetim raporları ve bankalara ait istatistiklerin toplanması, banka bazında ve konsolide olarak analiz edilmesi için uygun araçlara sahip olmalıdır.
- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, denetçiler kullanarak ya da yerinde denetim yaparak gözetim bilgilerinin doğruluğunu bağımsız olarak değerlendirebilecek araçlara sahip olmalıdır.
- Bankacılıkta etkin gözetim ve denetimin gereklerinden birisi de banka gruplarının konsolide bazda denetlenmesi konusunda bankacılık denetim ve gözetim otoritesinin yetkisinin bulunmasıdır.

- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, her bankanın muhasebe uygulamaları ile uyumlu şekilde bankanın karlılığı ve finansman durumu hakkında doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak kayıtların mevcut olduğundan ve bankanın bunları gerçek durumlarını yansıtacak şekilde düzenli olarak yayımladığından emin olmalıdır.²⁸⁷
- Bankacılık gözetim ve denetim otoritesi, bankaların sermaye yeterliliği yükümlülüğünü yerine getiremez duruma düşmeleri, yasal düzenlemelere aykırı davranışları ya da mevduat sahiplerinin menfaatlerine yönelik herhangi bir şekilde tehdit oluşturmaları halinde düzenleyici tedbirler alma yetkisine sahip olmalıdır.
- Banka gözetim otoritesi, bankaların yabancı ülkelerdeki şubeleri, ortaklıkları ve iştiraklerince yürütülen işlemlerin temel normlara uygunluğu ve basiretli yönetimi konusunda gereken yaptırımları uygulayarak, global konsolide gözetimin gereklerini yerine getirmelidir.
- Konsolide gözetimin temeli, ev sahibi ülke otoriteleri başta olmak üzere, tüm gözetim otoriteleri ile temaslarda bulunmak ve bilgi alışverişini sağlamaktır.
- Banka gözetim otoritesi, yabancı bankaların ülke içindeki faaliyetleri için de yerel bankalar için getirilen aynı yüksek standartların aranmasını şart koşmalıdır. Konsolide denetim ve gözetimin gerçekleştirilebilmesi için, söz konusu yabancı bankaların yerleşik buldukları ülke otoriteleri ile bilgi paylaşımı yetkisi de bankacılık gözetim otoritesinde bulunmalıdır.

Özetle Basel Komitenin büyük ölçüde uluslar arası bankacılıkta ortak denetimi ve gözetim sisteminin kurulması üzerine yoğunlaştığı kararlar, geniş çaplı bir kabul görmüştür.²⁸⁸ Dünyadaki bankaların karşı karşıya oldukları riskleri yönetmeleri ve yeterli sermaye bulundurmaları konusunda Basel Komitenin aldığı kararlardan bazıları Türkiye’de uygulanmaya çalışılmaktadır.²⁸⁹ Bu konu BDDK’nın yetki ve

²⁸⁷ Ayşegül GÖNÜL, Zeynep Ada EROĞLU, a.g.m., s.27.

²⁸⁸ Arslan YİĞİDİM, Suat AYDIN, "Uluslararası Bankacılık Düzenlemeleri", *Ekonomi Başak*, ISSN 1301-4013, Yıl 24, Mart-Nisan 2000, s.31.

²⁸⁹ Faruk SELÇUK, "Sermaye Eklemeden Bankasını Kaybeder", *Sabah Gazetesi*, 04.02.2001.

sorumluluğundadır. Yeni Bankalar Kanunu'nun, BIS'in belirlediği "bankaların etkin denetimi için temel prensipler"e uyumu Ek.2'de ayrıntılı olarak verilmiştir.

3.3.3. Türk Bankacılık Sektörünün Avrupa Birliği'ne Uyumu İçin Alınması Gerekli Önlemler

Türkiye'de uygulanan ekonomi politikaları nedeniyle, finans sektöründe yaşanan belirsizlikler uzun vadeli planlar oluşturmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum, finans sektörünün en önemli kısmını oluşturan bankaların pazar riskinde ve sistematik riskte artışa neden olmakta ve bankaların büyüme stratejileri önünde bir engel oluşturmaktadır. Türk bankacılık sektörü, AB üyesi ülkelerdeki bankacılık sektörü ile karşılaştırıldığında göreceli olarak çok küçük kalmaktadır. Olası serbest pazar koşullarında, dünya finans sektörünün devlerine karşı rekabet edebilmesi veya piyasada faaliyetlerini sürdürebilmesi oldukça güçleşmektedir.²⁹⁰ Bu sebeple Türk bankacılık sektörünün AB standartlarına ulaşabilmek için iç pazarda birleşme yoluna giderek büyüme tercihlerini geliştirmeleri ve uluslar arası piyasalarda da etkin hale gelmeleri ve rekabet güçlerini arttırmaları gerekmektedir. AB ülkelerinden İspanya ve Yunanistan bu yönde hareket ederek Avrupa mali piyasalarında yer almışlardır.

Türk bankacılık sektörünün AB bankaları ile rekabet edebilme gücünü engelleyen en önemli faktörlerden biri de yüksek maliyetlerdir.²⁹¹ Bunun için en başta şubeleşme oranlarını optimum düzeye çekmek, personelin etkin ve verimli çalışmasını sağlamak gerekmektedir. Özellikle de kamu sermayeli bankaların personel sayısı ile ilgili düzenlemelere hız kazandırmak zorunlu hale gelmektedir.

Etkinlik ve verimlilik açısından Türk bankacılık sektörü oranları AB'ye göre düşük olmasına rağmen, kar marjları üye ülkelere göre oldukça yüksektir. Olası bir üyelik halinde Türkiye'deki bankaların karlılıklarının AB ülkeleri seviyesine gerilemesi gerekmektedir.

Bankacılıkla ilgili yasal düzenlemeler büyük oranda tamamlanmaya çalışılıyorsa da geri dönmeyen krediler ile ilgili yasaların işlerliği konusunda halen

²⁹⁰ Yener ALTUNBAŞ, Ayhan SARISU, a.g.e., s.76.

²⁹¹ Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, a.g.e., s.94.

soru işaretleri bulunmaktadır. Geri dönmeyen krediler ile ilgili daha etkin denetimlerin yapılması gerekiyorsa bu konuyla ilgili ek düzenlemelere gidilmesi tercih edilmelidir.

Yukarıda adı geçen önlemlerle birlikte, ekonomik istikrarın sağlanması, kamu açıklarının giderilmesi, enflasyonun düşürülmesi, fiyat, faiz ve kur dengesinin sağlanması da oldukça önemlidir.

SONUÇ

Yirminci yüzyılın son çeyreğinde uluslar arası finans dünyasındaki gelişmenin temel karakteristiği liberalleşme yönünde olmuştur. Bu gelişmelere etki eden faktörler ve uluslar arası ekonomik işbirliğinin artması, uluslar arası siyasal yakınlaşmaların gerçekleşmesi ve küreselleşme olgusudur. Bu faktörler mal ve hizmet üretiminin artmasına, sermaye hareketlerinin serbestçe dolaşımına hız kazandırmıştır. Özellikle mali sektör ve mali kurumlar açısından düzenlemeler ve denetimlerin belirlenmesi ile bunların uygulanmasında, uluslar arası kurallar ve kurumların ağırlığı her geçen gün artmaktadır. Finans dünyasında yerini alan bankacılık sektörü ise bu ilerlemelere en çabuk uyum sağlayan, birçok hizmet üretimine katkıda bulunan ve teknoloji yoğunluğu olan bir alan olmuştur.

Bu çalışmada dönemler itibari ile ele alınan Türk bankacılık sektöründe, kamu sermayeli bankalar dönemini, özel sermayeli bankaların ağırlıklı olduğu dönem izlemektedir. Diğer bir dönem ise izlenen ekonomik politikalar gereği kalkınma ve yatırım bankalarının gelişme gösterdiği dönemdir. Bunun yanı sıra, Türk bankacılık sektörü en önemli gelişmelerini 1980'li yıllarda finansal serbestleşme süreci ile birlikte yaşamaya başlamıştır. Artan dış ticaretin etkisi ile uluslar arası piyasalarla entegrasyonu ivme kazanan Türk bankaları, 1990'lı yıllardan itibaren yurt dışında yeni şubeler açarak, banka satın alarak ve yabancı bankalarla ortaklıklar kurarak gelişme kaydetmişlerdir. Bununla birlikte, yabancı bankaların Türkiye'de faaliyet göstermeleri için uygun ortam hazırlanmış ve ülke içinde ticari banka kuruluşları da kolaylaşmıştır.

1990'lı yılların sonlarına doğru ise Türk bankacılık sektörü yüksek riskli bir ortamda faaliyet göstermiştir. Makro ekonomik dengelerin sağlanamaması ve denetimsizlik risklerin en önemli nedeni olmuştur. Kamu kesimi açıklarının yüksekliği, kamu sermayeli bankaların görev zararları ile sonuçlanmıştır. Dolayısıyla bankacılık sektörüne olan güven bu dönemde tartışılmaya başlanmıştır. 1994 yılında makro ekonomik sorunlarla birlikte, sektörde yaşanan ve etkileri uzun süre devam eden “kriz ortamı” gündeme gelmiştir. Türk bankacılık sektörünün sağlıksız yapısı, “Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri” ile varlığını korumaya devam etmiştir. Bu

olumsuz gelişmeler bankacılık sektöründe rehabilitasyon programlarını kaçınılmaz kılmıştır.

Türk bankacılık sektörünün mevcut yapısından kaynaklanan bazı eksiklikleri ve zayıf yönleri her geçen gün artarak devam etmiştir. Ülke içinde yaşanan ekonomik istikrarsızlık ve değişkenlik ise piyasalarda kısa vadeli düşünmeye yol açmıştır. Türk bankacılık sektörünün gelişimini olumsuz etkileyen faktörler olarak şunlar sayılabilir: yüksek enflasyon, makro ekonomik istikrarın sağlanamaması, finansal hizmetlerin yeterli düzeye ulaşamaması ve kamu bankalarının sektördeki ağırlıklarının devam ediyor olması. 1990'lı yılların sonunda her ne kadar kamu sermayeli bankaların piyasa payları 1/3'e düşerek önemli ölçüde bu yapı değişime uğrasa bile, kamu bankalarının bilançolarındaki olumsuzluklar bütün sistemin riskini arttırmışlardır.

Son yıllarda gerçekleştirilen özelleştirme ve bir çok düzenlemelere rağmen kamu bankalarının mali sistemdeki ağırlıkları devam etmiştir. Kamu bankalarının bankacılık sektörü bilanço büyüklüğü içindeki önemli payları ve mevcut yapıları ile sektörde faaliyet göstermelerinin, bankacılık sektöründe kaynak maliyetlerini ve rekabet koşullarını olumsuz yönde etkilediği bir gerçektir.

1990'lı yıllarda Türk bankacılık sektörüne küçük ve orta ölçekli holding bankalarının gelişimi bu döneme damgasını vurmuştur. Özellikle küçük bankalar faizleri yükselterek Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na güvenerek bilançolarının kaldırmayacağı yükleri üzerlerine almışlardır. Tasarruf mevduatının yüzde yüz güvence altında oluşu da sektörü olumsuz etkileyen bir diğer unsurdur. Riskler gerçekleştiğinde zararların tasfiyesi kamuya düşmüştür. Sistem içinde herhangi bir kriz ile karşılaşıldığında bankaları kurtarmak, reel ekonomiyi kurtarmak açısından zorunlu hale geldiğinden, borç verenler gerekli önlemi almamakta ve ahlaki riziko durumu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu aynı zamanda bankacılık sektöründe piyasa disiplininin sağlanamamasında önemli bir paya sahiptir. Bunun en somut örneği ahlaki riziko problemleri ortaya çıktığında piyasa mekanizmasının kendi kendini düzenleyememesi ve bunun sonucunda da etkin kamu düzenleme ve denetlemesinin gerekli hale gelmesidir.

Türkiye'de bankacılık sektörünün yeni ekonomik yapılanmaya entegrasyonu, kendi varlığının devamı için gerekli olduğu kadar, finansal kaynaklı krizlerin oluşumuna meydan vermemek bağlamında ulusal ekonomi için de gereklidir. Finansal sistemi istikrarsızlığa sürükleyen ve bankacılık krizlerine yol açan temel faktörlerin neler olduğu konusunda neredeyse tam bir görüş birliği vardır. Bunlar; makro ekonomik dengelerin sürdürülemez şekilde bozulması, dünya genelinde etkili olan finansal şoklar ve siyasal istikrarsızlık olarak sıralanabilmektedir. Türk bankacılık sektöründe bunlara ek olarak, finansal yapının zayıflığı, sermaye ölçeğinin küçüklüğü, risklerin devlet tarafından üstlenilmesi ve risk piyasalarının gelişmemesi sayılabilir.

Avrupa Birliği bankacılık sistemi, özellikle kredi portföyünün dağılımı ve niteliği bakımından analiz edildiğinde, Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde olan Türkiye için bankacılık sektörü, rekabete en açık sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk bankacılık sektörü, Avrupa'da uygulanmakta olan şube bankacılığını benimsemekte olduğu için Avrupa Birliği bankacılık sektörü ile benzerlik içindedir. Ancak Türk bankacılık sektöründe, teknolojik olarak her ne kadar iyi düzeyde olursa da finansal hizmet sunumu açısından aynı şey söylenememektedir. Türk bankacılık sektöründe kullanılan teknoloji ile verimlilik artışı sağlanamamıştır. Özellikle bankacılık piyasamız Avrupa Birliği ülkelerine göre çok küçüktür. Çünkü Türkiye ekonomisi çok küçüktür. Öz kaynak açısından AB bankalarına göre zayıftır. Bunun yanında makro ekonomik yetersizlikten dolayı topladığı kaynaklar kısa vadeli ve yabancı para cinsindedir. Önemli ölçüde kur vade riski taşımaktadır. Piyasada çok sayıda küçük banka bulursa bile tekeli eğilimler baskındır. Denetim yetersizliğinden dolayı risk yönetimi gelişmemiştir. Türk bankacılık sektörü devleti finanse ederek temel kredi verme işlevinden uzaklaşmış bulunmaktadır. Faaliyet dışı gelirlerin yüksekliği bunu doğrulamaktadır.

Bankacılık sektörünün değerlendirilmesinde, sektörün büyüklüğü veya küçüklüğünden ziyade, küreselleşme seviyeleri ve uluslar arası genel kabul görmüş ilke ve standartlara uyumları önemli hale gelmiştir. Uluslar arası bankacılık sistemlerinde başta risk yönetimi olmak üzere önemli değişikliklerin yaşandığı bankacılık sektörü artık global düzeyde ele alınmaktadır. Örneğin "Basel Kriterleri"

uluslar arası standart haline gelmiştir. Uluslar arası piyasalarla küreselleşme süreci hızlı bir şekilde devam eden Türk bankacılık sektöründe artan rekabet ve daralan kâr marjları ile birlikte bankaların gelir-gider kompozisyonunda, bankacılık dışındaki işlemlerden sağladığı diğer faaliyet gelirlerini arttırıcı ve faaliyet giderlerini ise azaltıcı yönde değişmesi, temel bankacılık işlevlerinden kazançlarının artması ve dünya genelinde olduğu gibi hızlı değişen bankacılık teknikleri ve uygulamaları paralelinde iç kontrol sistemleri başta olmak üzere risk yönetimi tekniklerinin ve analizinin öneminin daha da artacağı beklenmektedir.

Son dönemde bankaların fon ve kaynak kullanım yapılarında değişiklik yaşanmıştır. Uluslar arası bankacılık sistemlerinde artan rekabet ortamı bankaları birleşmelere doğru yönlendirmektedir. Banka birleşmeleri ile şunlar hedeflenmektedir; entegrasyon sonucu oluşan atmosferi yakalamak ve gelişmelerden faydalanmak, fon kaynak maliyetlerini ve işletme maliyetlerini aşağı çekmek, likidite, faiz ve kur risklerini minimize etmek, yeni müşteri portföyüne ulaşmak, birleşme ile ulaşacakları yeni piyasa değerlerinden faydalanmak ve farklı bankacılık hizmetlerini sunarak ürün zenginleştirmek.

Avrupa ile entegrasyon sürecinde Türk bankacılık sektörünün önemli sorunlarından biri de bankaların mali yapılarının yetersizliğidir. Bu açıdan bakıldığında, Türk bankalarının Avrupa'nın büyük bankaları ile rekabet edebilmeleri için sermaye ve aktif yapılarını güçlendirmeleri gerekmektedir. Bu konuda, yasal zorunluluklar yanında bankaların halka açılmaları ve özellikle birleşmeler yoluyla güçlenip büyümeleri söz konusu olabilmektedir. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile tam üyelik sürecinde bütün diğer sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de karşılaşacağı şiddetli rekabet dikkate alındığında, bu rekabet ortamında ayakta kalabilmek için Avrupa ülkelerinde olduğu gibi banka birleşmelerinin gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Dünyada ve Avrupa'da finans sektöründe yaşanan birleşme hareketleri ve/veya stratejik işbirliğinin Türk bankacılık sektöründe de yaşanabileceği beklenmektedir. Kamu bankaları, Türk bankacılık sektöründe rekabet koşullarını bozan bir konumdadır. Bunun yanı sıra, sektörün şu an için tam rekabet ortamından uzak olması kısa vadede bankacılık sektöründe olası birleşmelerin önündeki başlıca engellerden biridir. Rekabet koşullarında verimliliğin artırılması ve

ölçek ekonomisinden yararlanılması açısından bu tür birleşmeler bankalar için bir zorunluluk arz etmektedir.

Türk bankacılık sektörünün oligopolistik yapısı nedeniyle yoğunlaşma oranlarının günümüze kadar yüksek seyretmesi ve holding bankacılığının varlığını sürdürüyor oluşu bankaların kârlılık oranlarının yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Türk bankalarının Avrupa Birliği bankalarından daha karlı gözükmeleleri düzenleme ve denetleme otoritelerini endişelendirmektedir. Rekabetçi yapının bir an önce sağlanması için gerekli çalışmalara hız kazandırılması gerekmektedir.

Bankacılık sektöründe rekabet artışı ve etkinlik genellikle faiz marjlarının azalması ile ölçülmektedir. Türk bankacılık sektörü Avrupa Birliği bankacılık sektörü ile karşılaştırıldığında bu oranın oldukça yüksek gerçekleştiği görülmektedir. Faiz marjlarını etkileyen faktörler arasında, bankaların enflasyon ile doğru orantıda artan belirsizlik karşısında mevduat faizlerinin düşük, kredi faizlerinin yüksek seyretmesi sayılabilir. Bir diğer faktör olarak disonibilite oranları ve dolaylı vergilendirme olarak adlandırılabilen mevduat munzam karşılıklarının yüksek olmasından söz edilebilmektedir. Banka kaynaklarını önemli ölçüde azaltan bu oranlar kredi maliyetlerini de yükseltmektedir. Mevcut yapılanma içerisinde bu oranlar ile ilgili düzenleme çalışmaları devam etmektedir. Türk bankacılık sektörü son yapılan düzenlemeler ve alınan önlemler ile Avrupa Birliği bankacılık sektörüne mevzuat açısından oldukça yaklaştırılmıştır. Ancak, bununla beraber Türk bankacılık sektörünün, Avrupa Birliği bankacılık sektörüne oranla kaynak kullanımında etkinliği ve verimliliği düşüktür. Aynı zamanda Türk bankacılık sektörü daha fazla emek yoğun olarak faaliyet göstermektedir.

Türk bankacılık sektörünün Avrupa Birliği bankacılık sektörü ile uyum sürecinde, Türk bankacılık sektörüne dağıtım kanallarını geliştirme yoluyla verimliliklerini ve hizmetlerinin kalitesini artırma yönünde yeni baskılar getirmesi beklenmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve sosyal alanlarda standartlarını yükseltmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde, ekonomide sağlam temellere dayanan bir makro dengenin sağlanması, Avrupa Birliği üye ülkeleri ile

uyum için gerekli mevzuat değişikliklerinin tamamlanması ve sektörün kendi içinde bilinçli ve rasyonel bir çalışma içerisine girmesi halinde Türk bankacılık sektörünün Avrupa Birliği bankacılık sistemi standartlarına uyumu için karşılaşılabileceği sorunları azaltabilecektir.

Türk bankacılık sektörünün yetersiz olan sermayesi krizlerden dolayı giderek kötüleşmiştir. Bunun önüne geçilmesi için sektör içinde yerli bankaların birleştirilerek büyütülmesi, kamunun sermaye eklemesi, etkin bir denetim ile yapılarının iyileştirilmesi stratejik açıdan önemlidir. Eğer bu düzenlemelerde başarılı olunursa, büyük AB bankaları ile gerçek anlam da bir birleşmeye ve ortaklığa gidilebilir. Yani AB'ye girerken mali piyasalarını birbirinden ayıran kurumsal, yasal ve teknolojik farklılık ve engellerin kaldırılması, tüm ulusal mali piyasaların tek bir piyasa haline dönüştürülmesi kaçınılmaz bir son ise, bankacılık sektörünü ayakta tutabilmek için bu söz konusu gelişmeler de kaydedilmek zorundadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ....., *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi (1923-1978)*, Akbank Kültür Yayını (Kollektif Eser), İstanbul, 1980.
- AKDOĞAN Nalan, Nejat TENKER, *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Kitabevi, 6.Baskı, Ankara, 1998.
- AKGÜÇ Öztin, *Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler*, TBB Yayınları, No: 71, Ankara, 1975.
- AKGÜÇ Öztin, *Finansal Yönetim*, Avcıol Yayın, 7.Basım, İstanbul, 1998.
- AKGÜÇ Öztin, *Yüz Soruda Türkiye'de Bankacılık*, 2.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1989.
- ALTUNBAŞ Yener, Ayhan SARISU, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa İşlevi, Gelişimi, Özellikleri ve Sorunlarıyla Türkiye'de Bankacılık*, 2.Basım, Tekin Yayınları, İstanbul, 1983.
- ARTUN Tuncay, *Parasal Birlik, Avrupa Para Birliği ve Türkiye*, Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Bilgi Merkezi Basımevi, Ankara, Mayıs 1999.
- ATA, Defne, H. Serkan SİLAHŞÖR, *Mevduat Sigorta Sistemi ve Türkiye İçin Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması*

- BAYYURDOĞLU Mahir, O.H. SOLAK, *Bankacılar İçin Banka Muhasebesi, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayın No:353, Ankara,1999.*
- BİNAY Şükrü, K.KUNTER, *Türkiye'de Mali Liberalleşmede Merkez Bankası'nın Rolü 1980-1997, TCMB Yayını, No:9803, 1998.*
- ÇANKAYA Fikret, Mehmet ÖZ, *Türkiye'de Kamu Bankalarının Özelleştirilmesi, TBB Yayını, No:221, İstanbul, 2001.*
- ÇİVİ Halil, *Türkiye'de Bankacılık, Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı, Yayın No:1, Ankara, 1985.*
- ÇOLAK Ömer Faruk, Aslan YİĞİDİM, *Türk Bankacılık Sektöründe Kriz, Nobel Yayını, Ankara, 2001.*
- ÇOLAK Ömer Faruk, *Finansal Piyasalar ve Para Politikası, Gazi Kitabevi, 2.Baskı, Ankara,1998.*
- EĞİLMEZ Mahfi, *Light Günlük, Creative Yayıncılık, İstanbul, Ağustos 2000.*
- ERDEM Şükrü, *Avrupa İç Pazarı ve Türk Bankacılık Sistemi: Sorunlar ve Öneriler, Ankara, 1993.*
- EREN Aslan, *Türk İktisat Tarihi Ders Notları, Muğla, 2001.*
- EREN Aslan, *Türkiye'nin Ekonomik Yapısı ve Güncel Sorunlar, Muğla Üniversitesi Yayını, Muğla 2000.*
- EREN Kasım, *Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Bankacılık, Beta Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul,1996.*

- FERNANDEZ Miguel Martin, "Mevduat Sigorta Fonu İspanya Tecrübesi" *Mevduat Sigorta Sistemi*, TBB Yayını No:195, İstanbul 1998.
- GÜRLESEL Can Fuat, *Avrupa İç Pazarı 1992 ve Türk Bankacılık Sistemi Sorunlar ve Öneriler*, TBB Yayını, No:176, Ankara,1993.
- KARLUK Rıdvan, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İMKB Yayınları, İstanbul, 1996.
- KAZGAN Gülten, *Yeni Ekonomik Düzendeki Türkiye'nin Yeri*, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1994.
- KAZGAN Haydar, Toktamış ATEŞ, vd. *Osmanlı'dan Günümüze Türk Finans Tarihi*, II. Cilt, İMKB Yayını, İstanbul, 1999.
- KEPENEK Yakup, Nurhan YENTÜRK, *Türkiye Ekonomisi*, 8. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1996.
- MANİSALI Erol, *İç Yüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı*, 2.Baskı, Otopsi Yayını, İstanbul, 2001.
- ÖCAL Tezer, *Türk Banka Sistemi*, Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, No: 59, Ankara, 1973.
- ÖNAL Y.Beyazıt, H. G. DÜZAKIN, *Türkiye'de Mevduat Sigortası Sisteminin Gelişimi ve Bankaların Risk Değerlendirmesini İçeren Aktif bir Mevduat Sigortası Model Önerisi*, TBB Yayın No:198, İstanbul, 1996.
- PARASIZ M. İlker, *Para Banka ve Finansal Piyasalar*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1994.

- T.TEVFİK Arman, Tevfik GÜRMAN, *Bankalarda Finansal Yönetime Giriş*, TBB Yayını No:203, İstanbul, 1996.
- TCMB, *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 25.4.2001 Tarihli ve 4651 Sayılı Kanun İle Getirilen Yenilikler*, Ankara, Haziran 2001.
- TEKELİ İlhan, Selim İLKİN, *Türkiye ve Avrupa Birliği, Ümit* Yayıncılık, Ankara, 2000.
- TÜSİAD, "AT ve Türkiye'de Bankacılık, Uyumla İlgili Sorunlar", *Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği Yayını*, No: Tüsiad-T/88.12.120, İstanbul, 1988.
- YILMAZ Şuhnaz, Rıza KADILAR, *Türkiye İçin Bir Mevduat Sigorta Sistemi Önerisi*, TBB Yayını, No:197, İstanbul, 1996.
- ZARAKOLU Avni, *Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık*, TBB Yayını, No: 61, Ankara, 1973.
- ZARAKOLU Avni, *Para, Kredi ve Bankalar*, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1970.

MAKALELER

- ....., *EC (European Commission), "Banking" Panorama, 1991.*
- ....., *EC (European Commission), Panorama "Economic and Finacial Situation in Germany", No: 2, 1994.*
- ....., "E-Bankada Son Tablo", *Capital*, Yıl 8, Sayı 9, Eylül 2000.
- ....., "Avrupa Birliği'nde Mali Bütünleşme ve Türk Bankacılık Sektörü", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 39, 2001.
- ....., "Banka Çalışanlarına Uzmanlardan Öneriler", *Ekonomist Dergisi*, Sayı 27, 8 Temmuz 2001.
- ....., "Genel Kredi Sınırları Hakkında AB Düzenlemeleri", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 35, 2000.
- ....., "Çeşitli Finans Merkezlerinde Banka Kuruluşlarının Yapmasına İzin Verilen Faaliyetler", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 16, 1996.
- Ali ALP, "Bankacılık Krizleri Ve Krize Karşı Politika Önerileri" *Yeni Türkiye Dergisi*,

- Ali ÖZGÜVEN,
Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41,
Eylül-Ekim 2001.
- Ali ÖZGÜVEN,
"İktisadi Krizler", *Yeni Türkiye Dergisi*,
Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41,
Eylül-Ekim 2001.
- Arslan YİĞİDİM, Suat AYDIN,
"Uluslar Arası Bankacılık Düzenlemeleri",
Ekonomi Başak, ISSN 1301-4013, Yıl 24,
Mart-Nisan 2000.
- Aslan EREN, Bora SÜSLÜ,
"Finansal Kriz Teorileri Işığında
Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir
Değerlendirilmesi", *Yeni Türkiye Dergisi*,
Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41,
Eylül-Ekim 2001.
- Aydın A. AYAYDIN,
"1994 Ekonomide İstikrar Arayışı ve
Bankacılık Yeniden Yapılandırma
Dönemi", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 14,
Temmuz 1994.
- Ayşegül GÖNÜL, Zeynep A.EROĞLU,
"Basel'nin Temel Prensipleri,
Türkiye'deki Mevcut Uygulama ve
Bankalar Kanunu Tasarısı", *Uzman
Gözüyle Bankacılık*, Sayı 27, Temmuz-
Ağustos 1999.
- Burcu KIZILÖZ, Yurdagül CERAN,
"1923-1933: Cumhuriyet ve Ulusal
Bankacılığın Doğuşu" *Uzman Gözüyle
Bankacılık Dergisi*, Yıl 7, Sayı 30, Ocak-
Şubat 2000.
- Burçak TULAY, Ebru GÖKGÖNÜL,
"1980 Yılında Varolan Bankaların
1980-1997 Döneminde Türk Bankacılık
Sektörü İle Karşılaştırılması",
Bankacılar Dergisi, Sayı:28, Mart 1999.

- Burçak TULAY, P. A. ERDÖNMEZ, “Küresel Krizlere Yeni Yaklaşımlar”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 31, 1999.
- C. Yenal KESBİÇ, Hamza ŞİMŞEK, “Türk Bankacılık Sektörünün Yapısı ve Avrupa Birliği Bankacılık Sektörüyle Uyumlaşma Süreci”, *Banka-Mali ve Ekonomik Yorumlar*, Yıl 38, Temmuz 2001.
- Can Fuat GÜRLESEL, “Bankacılıkta 95 Parlak Görünmüyor”, *İktisat Dergisi-Özel Sayı*, Sayı 355, Ocak 1995.
- Christos V GORTSOS, “Avrupa Birliği Düzenlemeleri ve Türk Mali Sistemi”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 33, 2000.
- Cihan PAÇACI, “Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü” *Yeni Türkiye Dergisi*, Cumhuriyet Özel Sayısı V, Sayı 23-24, Eylül-Aralık 1998.
- Cihan PAÇACI, “Para Politikaları, Bankacılık Kesimi Ve Ekonomik Kriz”, *Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı I*, Sayı 41.Eylül-Ekim 2001.
- Deniz BALAK, Dilek SEYMEN, *Avrupa Birliğine Uyum Sürecinde Gümrük Birliğinin Türk Bankacılık Sistemi Üzerindeki Muhtemel Etkileri*, TBB Yayını, No: 201, İstanbul, 1996.
- E. Alpan İNAN, “Türk Bankacılık Sektöründe Etkinlik ve Verimlilik”, *TBB Dergisi*, Sayı:34, 2000.
- E.Handan SÜMER, “Türk Bankacılık Sisteminde 1980 Sonrası Gerçekleştirilen Birleşmeler

- Ekrem KESKİN, "Üzerine Bir Değerlendirme", *İktisat Dergisi*, Sayı 387, Şubat-Mart 1999.
- Ekrem KESKİN, "Türk Bankacılık Sistemi ve Gündemdeki Öncelikli Ekonomik Konular", *Görüş Dergisi*, Aralık 1999.
- Elies DINENIS, Mohamed NURULLAH, "Changing Interfaces Between European Banks and Companies and the Reulatory/Supervisory Response", *Journal of Insurance*, Summer 2000.
- Erinç YELDAN, "Türkiye'de IMF Destekli Enflasyonla Mücadele Programı" *Yeni Türkiye Dergisi*, Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Sayı 41, Eylül-Ekim 2001.
- Esra LAGRO, "Avrupa Birliği ve Türkiye Rekabet Politikası Açısından Bankacılık Sektörüne Genel Bir Bakış", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 36, 2001.
- Haluk AYTEKİN, "1960-1980 Dönemi Kalkınma ve Yatırım Bankaları Önem Kazanıyor, Holding Bankacılığı Atılım Yapıyor" *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000.
- Haluk AYTEKİN, "1945-1960 Dönemi Özel Sektör Bankacılığının Yükselişi", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000.
- Hikmet KURNAZ, "Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılması Gereği Üzerine", *İktisat İşletme ve Finans Dergisi*, Şubat 1999.

- Hüsamettin KAVİ,
 "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Kuruluşu 1997", *İSO Dergisi*, Sayı 390, Eylül 1998.
- İlhan ULUDAĞ,
 "Özelleştirmede Kamu Bankalarını Yeri ve Önemi", *Finans Dünyası Dergisi*, Sayı:86, Şubat 1997.
- İlker PARASIZ,
 "Türk Ticari Banka Sisteminde Gelişmeler", *Bursa İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İktisat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı:1, Nisan 1981.
- J.STİGLİTZ & A. WEİS,
 "Asymmetric Information in Credit Markets and its Implications For Macro Economics", Oxford Üniversty, 1992.
- Joseph GELLIS, K. M McCAFFERY,
 Robert HUTCINSON, "Strategic Challenges for the European Banking Industry in the New Millennium", *The International Journal of Bank Marketing*, 2000.
- K AYDOĞAN,
 "Finansal Liberalizasyon ve Türk Bankacılık Sektörü" *Yeni Forum*, Kasım 1992.
- Lale Erdem KARABIYIK,
 "Avrupa Birliği İle Entegrasyonda Türk Bankacılık Sektörünün Uyumu", *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Yıl 5, Sayı 20, 1997.
- Leyla BAŞTAV ÖZDİCLE,
 "Türk Bankacılık Sektöründe Piyasa Yapısı", *Hazine Dergisi*, Sayı 6, Nisan 1997.
- Luizet PALOMBO,
 "Banka Birleşmeleri ve Satın Almaları", *Bankacılar Dergisi*, Sayı 20, Mart 1997.

- M.ALPARSLAN, G. ZÜBEYİROĞLU, “Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Bankacılığın Kurumsal Yapısı”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 34, 2000.
- M.OBSFELD, “Models of Currency Crises with Self-Fulling Featuers”, *European Economic Review*, Vol:40: 1996.
- Mehmet BUÇUKOĞLU, “İtalya’da Bankacılık”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Yıl 3, Sayı 7, Mart-Nisan 1995.
- Melike ALPARSLAN, “Bankacılık Sistemlerinde Düzenleyici Rejim ve Temel İlkeler”, *Bankacılar Dergisi*, TBB Yayını, Sayı 34, 2000.
- Melike ALPARSLAN, “Bankalarda İç Denetim Sistemleri”, *Bankacılar Dergisi*, Sayı 28, 1999.
- Nur KEYDER, “Program ve 2001 Yılında Türkiye’de Ekonomik Gelişmeler”, *İktisat, İşletme Finans Dergisi*, Yıl 16, Sayı 189, Aralık 2001.
- Nur KEYDER, “Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar programları”, *İktisat, İşletme ve Finans Dergisi*, Yıl 16, Sayı 187, Haziran 2001.
- Nurdilek HACIALİOĞLU, “Bireysel Bankacılık ve İngiltere Örneği”, *Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi*, Yıl 5, Sayı:17, 1997.
- Ömer Faruk ÇOLAK, “Finansal Serbestleşme Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü ve 1980 Sonrasındaki Gelişmeler”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Sayı 30, Ocak-Şubat 2000.

- Ömer Faruk ÇOLAK, “Bankacılık Sektöründe Birleşme Eğilimleri Üzerine Bir İnceleme”, *Uzman Gözüyle Bankacılık*, Sayı 28-29, Ekim-Aralık 1999.
- Öztin AKGÜÇ, “Bankacılık Kesimi Kriz Nedeni mi?”, *İktisat Dergisi*, Şubat- Mart 2001.
- P. Ataman ERDÖNMEZ, B. TULAY, “AB'ye Üye Ülkelerin Bankacılık Sistemleri”, <http://www.tbb.org.tr/arastirmalar/html> (14.01.2002)
- Serdar SÜMER, “Banka Birleşmeleri”, *Active Banka*, Şubat-Mart 1999.
- Sinan ÇAM, “Banka Denetiminin Özerkliği ve İngiltere'de FSA Örneği”, *Active Banka*, Şubat-Mart, 1999.
- T. W. KOCH , S. Scott MacDONALD, "Bank Management", <http://www.bankmgt.com/bnkmgt4/CHAPTER-15.pdf>. 2000. (23.05.2001).
- TBB, “Avrupa Birliği'nde Banka Birleşmeleri:Mevzuat ve Pazar Birleşmeleri” http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/tbb_onerileri.doc, (14.12.2001).
- Ümit EROL, “2000'e Doğru Türk Finans Piyasasının Genel Görünümü Sorunlar ve Yapısal Bozukluklar” *İktisat Dergisi*, Sayı 387, Nisan 1998.

RAPORLAR, TEZLER VE İNTERNET

.....,

Ekonomik Rapor (1990-1994), Türkiye İş Bankası Yayını, İstanbul, 1996.

BAYDUR M.Cem,

“Türkiye’de Kamu Borç Stokunun Artışında Yüksek Reel Faiz Ve Bankacılık Sektöründeki Oligopolcü Yapısının Rolü” (İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2001.

BDDK,

“Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu, 6 Şubat 2002”, <http://www.bddk.gov.tr>. (14.02 2002).

BDDK,

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı (18 Mayıs 2001), <http://www.bddk.org.tr>, (22.05.2001)

BDDK,

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı:Gelişme Raporu 5 Şubat 2002, <http://www.bddk.gov.tr.html> (18.05.2002).

ÇİĞDEM İbrahim,

"Avrupa Birliği'nin Siyasallaşma Süreci ve Önündeki Siyasi Engeller", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2002.

- DPT, “TC. Katılım Öncesi Ekonomik Program”, Ekim, 2001.
<http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/kep/2001.pdf>, (08.11.2001).
- Engin AKÇAKOCA, “*Türk Bankacılık Sisteminin Temel Sorunları ve Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı*” Konulu Toplantıda Yapılan Sunuş, 2 Mart 2002, <http://www.bddk.org.tr> (18.04.2002).
- Faruk SELÇUK, “Sermaye Eklemeyen Bankasını Kaybeder”, *Sabah Gazetesi*, 04.02.2001.
- Gazi ERÇEL, “Küreselleşme Uluslararası Finansal Gelişmeler”, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2000/Kuresellesme.html> (13.01.2001)
- OECD, *Bank Profitability Financial Statements of Banks*, 2000.
- OECD, *Bank Profitability Methodological Country Notes Finance and Investment*, No:657.833, 2000.
- Osman TUNABOYLU, 11 Ocak 2001 Tarihli Konuşma, <http://www.tbb.org.tr/turkce/tunaboylu.htm>, (18.01.2001).
- T.C. Maliye Bakanlığı, *Yıllık Ekonomik Rapor, 1997*, Ankara, 1998.

- T.C. Maliye Bakanlığı, *Yıllık Ekonomik Rapor 1998*, Ankara, 1999.
- T.C. Maliye Bakanlığı, *Yıllık Ekonomik Rapor 1999*, Ankara, 2000.
- TBB, *4389 Sayılı Bankalar Kanunu*, Yayın No:225, İstanbul, Eylül 2001.
- TBB, *Bankalarımız 1997*, TBB Yayını, İstanbul, 1998.
- TBB, *40. Yılında TBB ve Türk Bankacılık Sistemi (1958-1997)*, TBB Yayını, No: 207, İstanbul, Ekim 1998.
- TBB, *Bankalarımız 1998*, TBB Yayını, İstanbul, 1999.
- TBB, *Bankalarımız 1999*, TBB Yayını, İstanbul, Mayıs 2000.
- TBB, *Bankalarımız 2000*, Yayın No: 223, İstanbul, Mayıs 2001.
- TTSDTOTBB, *Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği, İktisadi Rapor*, Ankara, 1983.

<http://www.bis.org/wnw.htm>, (25.06.2001).

http://www.tbb.org.tr/turkce/BDDK_basin_aciklamasi_18012001.htm. (18.01.2001)

<http://www.tbmm.gov.tr>, 6762, 4054 ve 4605 sayılı Kanunlar. (24.02.2002).

<http://www.bddk.org.tr>

<http://www.tbb.org.tr>

EK.1. 4389 SAYILI BANKALAR KANUNU'NUN GETİRDİĞİ YENİLİKLER¹

1-İdari ve mali özerkliğe sahip, siyasi otoriteden bağımsız, yeni bir Banka Düzenleme ve Denetleme Kurumu kurulması öngörülmüştür.

2-Kurul, Başkan ve İkinci Başkan dahil 7 üyeden oluşacak olup, 2 üyesi Hazine Müsteşarlığı, birer üyesi Maliye Bakanlığı, Merkez Bankası, Türkiye Bankalar Birliği, Devlet Planlama Teşkilatı ve Sermaye Piyasası Kurulunca Önerilecek bir misli aday arasında Bakanlar Kurulunca atanacaktır.

3-Bankalar Yeminli Murakıplar Kurulu ile Hazine Müsteşarlığı ve Merkez Bankasının banka gözetim ve denetim yetkileri Kuruma devredilecektir. Ancak, Kurum, talepleri halinde veya gerektiğinde Hazine Müsteşarlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Merkez Bankasına para, kredi ve bankacılık politikalarının yürütülmesi ile ilgili konularda mütaala ve bilgi verecektir.

4- Kurumun giderleri Kurul kararıyla yürürlüğe girecek bütçeden, bütçenin gelirleri ise bankaların ödeyeceği (azami aktif toplamalarının on binde üçü oranındaki) giderlere katılma payından karşılanacaktır.

5- Bankaların kuruluşuna izin verilmesi veya banka kuruluş izninin iptal edilmesi yetkisi Kurulun en az 5 üyesinin olumlu oyu ile alınacak karara istinaden Bakanlar Kurulunun yetkisinde kalmaktadır.

6- Kurum, yabancı ülkelerin denetime yetkili mercileri ile bankacılıkla ilgili her türlü işbirliği ve bilgi alışverişinde bulunabilecektir.

7- Ayrıca, banka kuruluşunda aranan şartlar ağırlaşmıştır.

8- Banka kurucuları banka sahibi olmanın gerektirdiği mali güç ve irtibata sahip olacaklardır.

9- Kurulda aranan ödenmiş sermayenin her türlü muvazaadan arı 20 trilyon TL'den az olmaması öngörülmüş ve Kurulca belirlenecek diğer sermaye benzeri kaynakların da özkaynak sayılmasına olanak sağlanmıştır.

¹ Nahit TÖRE, *AB Bankacılık Sektöründe Son Gelişmeler*, TBB Eğitim ve Tanıtım Grubu Seminer Notları, Ankara, 14-15 Ekim 1999.

10- Ödenmiş sermayenin % 10'u oranında TMSF'ye giriş payı yatırılması şartı getirilmiştir.

11- Genel müdür ve yardımcılarının, atanmasından önce Kurumdan izin alınması, yemin etme ve mal beyanında bulunma zorunluluğu gerekmektedir.

12- Bankaların uygun bir iç denetim ile risk kontrol ve yönetim sistemine sahip olmaları şartı getirilmiştir.

13-Bankaların açacakları her şube için, kuruluşta aranan asgari sermaye tutarının yüzde biri oranında özkaynak bulundurmaları öngörülmüştür.

14-AB direktifine paralel büyük kredi tanımı getirilerek büyük krediler özkaynakların 8 katı ile sınırlandırılmıştır.

15- Tek bir müşteriye kullanılacak krediler özkaynakların % 20'sinden % 25'ine çıkarılmıştır.

16- Dolaylı kredi ilişkisinde bulunan müşterilere kullanılacak krediler, özkaynakların % 75'inden % 50'sine indirilmiştir.

17-Kredi limitlerinin hesaplanmasında nakdi kredi teminine yönelik gayri nakdi krediler % 100 oranında, diğerleri % 25 oranında dikkate alınacaktır.

18-Bankaların yurt dışında ortaklık kurmaları veya kurulmuş ortaklıklara katılmaları Kurul'un iznine tabi tutulmuştur.

19-Mali bünyesi zayıflayan bankalara ilişkin olarak alınacak tedbirler daha detaylı ve kapsamlı olarak düzenlenmiştir.

20- Banka kaynaklarının ortaklar tarafından istismar edilmesini önleyecek tedbirlere yer verilmiş ve bu durumu tespit edilen ortakların ortaklık haklarının sınırlandırılmasına ve gerekli şartların mevcudiyeti halinde hisselerin Fon'a devredilmesine ve bu ortaklarla kanuna aykırı eylemleri ile bankanın iflasına neden olan banka yöneticilerinin şahsi iflaslarının istenebilmesine imkan sağlanmıştır.

21-Fon'un kaynaklarının yetersiz kalması halinde Fon'a Merkez Bankasınca verilecek avansın vade, tutar, geri ödeme şekil ve şartları ile faiz oranı ve diğer hususlar kurulun görüşü alınarak Merkez Bankasınca belirlenecektir.

22- Mevduat kabul ve bankacılık işlemleri yapma yetkisi kaldırılmış olan bir bankanın tasfiye sürecinin hızlandırılması sağlanmıştır.

23- Bankaların şöhretine ya da servetine zara verebilecek bir hususa kasten sebep olma ya da bu yolda asılsız haber yayılmasında kullanılacak araçlara internet, kablolu yayın veya elektronik bilgi iletişim araçları ilave edilmiş ve ayrıca isimleri belirtilmese dahi bankaların mali bünyelerinin olumsuz etkilenmelerine neden olabilecek nitelikte asılsız haberleri Kanunda belirtilen araçlara yayınlayanlara ağır para cezası verilmesi hükme bağlanmıştır.

24- Bazı suçlar için ekonomik suça ekonomik ceza prensibiyle idari para cezası getirilmiştir.

25- Bazı adli suç ve cezalarda ceza hadleri yükseltilmiştir.

**EK. 2. YENİ BANKALAR KANUNU'NUN, BIS'İN BELİRLEDİĞİ
“BANKALARIN ETKİN DENETİMİ İÇİN TEMEL PRENSİPLER” E UYUMU**

NO	BİS PRENSİPLERİ	YENİ BANKALAR KANUNU
1.	Gözetim otoritesinin açıkça tanımlanmış sorumluluk ve amaçları olmalıdır.	3'ncü maddenin 1'nci fıkrasında tanımlanmıştır.
	Gözetim otoritesinin bağımsızlığı olmalıdır.	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 3'ncü maddenin 1'nci fıkrasında tanımlandığı şekilde idari ve mali özerkliğe sahiptir.
	Gözetim sisteminin yasal bir çevresi olmalıdır.	Kanun yasal çerçeveyi sağlamaktadır.
	Yurt içi ve yurt dışı gözetim otoriteleri arasında bilgi paylaşımı ve bilginin güvenliği sağlanmalıdır.	Yurt içi kurumlar arasında bilgi alışverişi 3'ncü maddenin 9'ncü fıkrasında, yurt dışı otoritelerle bilgi alışverişi 10'ncü fıkrasında, bilgilerin korunması ise 8'nci fıkrada düzenlenmiştir.
	Gözetim sorumluları yasal olarak korunmalıdır.	Kanunun 3'ncü madde 8'nci fıkrasının ikinci cümlesi, Kurum personelinin mahkemelerde devlet memuru sayılacağı hükme bağlanmıştır.
2.	Bankaların faaliyet alanları açıkça belirlenmeli, banka isminin kullanımı korunmalıdır.	Banka terimi Kanununun 2'nci maddesinde tanımlanmış ancak, bankacılık faaliyetleri açıkça sayılmamıştır. Banka terimini izinsiz kullananlar için adli suç ve cezalara ilişkin 22'nci maddede para ve hapis cezası öngörülmüştür.
3.	Banka Kuruluşuna ilişkin kriterler belirlenmeli, gözetim otoritesinin izin talebini reddetme yetkisi bulunmalıdır. İzin verme sürecinde hissedar yapısı, mali durum projeksiyonları, faaliyet planları gibi hususlar da değerlendirilmeli, yabancı bankaların şube açmalarında merkezin bulunduğu ülkenin gözetim otoritesinin onayı alınmalıdır.	Kuruluşa ilişkin kriterler 7'nci maddede sayılmakla birlikte, geri çevirmenin hangi şartlarda gerçekleşeceği kanunda belirtilmiştir. Faaliyet planı ve mali durum projeksiyonları gibi hususlar mevcut uygulamada olduğu gibi yönetmelikle düzenlenebilir. Uygulamada yabancı bankaların Türkiye'de

		şube açma talepleri hakkında ilgili ülke gözetim otoritelerinin görüşü alınmaktadır. Ayrıca, Kanunun 3'ncü madde 10'ncü fıkrasına dayanılarak yapılacak ikili anlaşmalarda bu hususa ilişkin hüküm konulabilecektir.
4.	Önemli hissedarların ortaklık paylarında değişikliklerde izin alınmalıdır.	8'nci madde ile Kurul iznine bağlanmıştır.
5.	Devir, birleşme ve yatırım faaliyetlerinde kriterler belirlenmelidir.	İştirak edinme sınırları 12'nci maddede, devir ve birleşmeye ilişkin esaslar 18'nci maddede belirlenmiştir.
6.	Asgari sermaye yükümlülüğü ve sermaye yeterliliğine ilişkin oranlar getirilmeli ve sermayeyi oluşturan kalemler sayılmalıdır.	7'nci maddenin d fıkrasında asgari kuruluş sermayesi 20 trilyon TL olarak öngörülmüştür, 13'ncü maddede standart oranların, uluslararası ilke ve standartlar göz önünde bulundurularak belirlenmesine ilişkin olarak Kurul'a yetki verilmiş, sermaye kalemleri ise Sermaye Yeterliliği Tebliğinde açıklanmıştır.
7.	Kredi ve yatırım politikaları izlenmeli ve değerlendirilmelidir.	11'nci maddenin 11'nci fıkrası ile bankalara belirli tutarı aşan krediler için onaylanmış hesap durum belgesi ve mali tablo isteme zorunluluğu getirilmiştir.
8.	Gözetim otoritelerince bankaların aktif kalitesinin ve kredi karşılıklarının yeterliliği değerlendirilmelidir.	11'nci maddenin 12'nci fıkrasında, sorunlu kredilerin sınıflandırılması ve bunlar için özel ve genel karşılık ayrılması öngörülmüştür. Bu konuda ayrıca, 17.02.1998 tarihli Karşılık Kararı bulunmaktadır.
9.	Kredi portföyü içindeki yoğunlaşmalar belirlenmeli ve bunlar için limitler getirilmelidir.	11'nci maddenin 1 ve 2'nci fıkralarında büyük kredi tanımı özkaynakların %10'nu aşan kredile şeklinde yapılmış ve tüm büyük kredilere ve tek bir müşteriye açılacak krediler ile dolaylı kredi ilişkisinde bulunan kişilere açılacak kredilere limitler getirilmiştir.

10.	Alakalı kuruluşlara kullanılacak krediler için limit ve yükümlülükler belirlenmelidir.	11'nci maddenin 7 ve 8'nci fıkralarında iştirak ve bağı ortaklıklar ile hissedarlara açılacak krediler özkaynaklarla ilişkilendirilerek sınırlandırılmıştır.
11,12,13 ve 14	Bankaların, ülke ve transfer risklerini ve diğer tüm risklerini izleyecek ve kontrol edecek politikaları ve yeterli iç denetim mekanizmaları bulunmalıdır. Gözetim otoriteleri bunların eksikliği halinde gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır.	9'ncü maddenin 4'ncü fıkrası ile bankalara risklerinin izlenmesi ve kontrolünü sağlamak amacıyla bir iç denetim sistemi ile risk kontrol ve yönetim sistemi kurma yükümlülüğü getirilmiştir. Kanun'un 13'ncü maddesinin 1'nci fıkrasına dayanılarak çıkarılmış bulunan sermaye yeterliliği rasyosu söz konusu riskleri içerecek şekilde yeniden düzenlenebilir.
15.	Bankalar sektörde ahlaki ve profesyonel standartları arttırmak üzere müşterilerini yakından izlemelidirler.	20'nci maddenin 4'ncü fıkrasına göre bankalar kimliklerini ve vergi kimlik numaralarını belgelemeyen müşterilerine hiçbir bankacılık hizmeti sunamazlar.
16.	Bankaların gözetimi hem yerinde hem de uzaktan denetim yoluyla yapılmalıdır.	Kanun'un 4 ve 5'nci maddelerinde, bankaların uzaktan ve yerinden denetimini bankalar yeminli murakıp ve yardımcıları ile bankacılık uzman ve yardımcıları eliyle yapılması öngörülmüştür.
17.	Gözetim otoriteleri bankalarla düzenli olarak temaslarda bulunmalıdır.	Kurum, gerektiği takdirde bankaların mali bünyesi ve diğer konulara ilişkin olarak üst düzey yöneticileri ile ilişki kurabilecektir. Mevcut uygulamada da Hazine Müsteşarlığı ve Merkez :Bankası bankaların üst düzey yönetimi ile sürekli olarak temaslarda bulunmaktadır.
18 ve 20.	Gözetim otoritelerince konsolide bazda bilgi toplanmalı ve denetim yapılmalıdır.	13'ncü maddenin 4'ncü fıkrası bankalara mali tablolarını konsolide etme zorunluluğu getirmiştir. Sermaye yeterliliği rasyosu ile net genel pozisyon rasyosunun konsolide bazda tutturulması bu tebliğlerde yapılan son değişikliklerde öngörülmüş olmakla birlikte, bunun esasları ayrıca belirlenecektir. Altı

		aylık dönemler itibariyle konsolide mali tablo düzenleme zorunluluğu 1997 yılında çıkarılan bir Tebliğ ile düzenlemiştir.
19.	Banka gözetim otoriteleri, bağımsız denetçiler kullanarak gözetim bilgilerinin doğruluğunu teyit etmelidirler.	13'ncü maddenin 2'nci fıkrasına göre Bankalar genel kurullarına sunacağı yıllık bilançoları ile kar ve zarar cetvellerini bağımsız denetim kuruluşlarına onaylatmak zorundadır.
21.	Gözetim otoriteleri bankaların muhasebe uygulamaları ile uyumlu ve bankanın gerçek durumunu yansıtan kayıtlarının mevcut olduğundan emin olmalıdır.	Kanunun hesap ve kayıt düzenine ilişkin 13'ncü maddesinde düzenlenmiştir.
22.	Düzenlenmelere aykırı uygulamalar bulunması ve mali bünyede zayıflamalar olması durumunda gözetim otoritelerinin yasal önlemler alma güçleri bulunmalıdır.	Kanunun denetlemeler sonucunda alınacak önlemlere ilişkin 14'ncü maddesi. TMSF ve sigortanın esaslara ilişkin 15'nci maddesi ve sigortalı mevduatın ödenmesine ilişkin 16'ncı ve yöneticilerin şahsi sorumluluğuna ilişkin 17'nci maddesi ile düzenlenmiştir.
23,24 ve 25	Gözetim otoriteleri bankaların konsolide bazda gözetim ve denetimi için özellikle yurt dışı şube ve bağlı ortaklıklar için gerekli yetkilere sahip olmalı ve bu amaçla yabancı gözetim otoriteleri ile bilgi alışverişi mümkün kılınmalıdır.	Doğrudan bir hüküm bulunmamakla beraber, 3'ncü maddenin 10'ncu fıkrasına göre yabancı ülke yetkili mercileri ile yapılacak anlaşmalar çerçevesinde gerçekleştirilebilmesine olanak tanınmıştır

**EK. 3. YENİ BANKALAR KANUNU İLE AVRUPA BİRLİĞİ TEMEL DİREKTİFLERİNİN
ÖZET KARŞILAŞTIRILMASI**

AB DİREKTİFLERİ	YENİ BANKALAR KANUNU
Asgari kuruluş sermayesi 5 milyon EURO olmalı ve özkaynakları bankanın faaliyetleri esnasında bu tutarın altına düşmemelidir.	7'nci maddenin 2-d fıkrasında asgari kuruluş sermayesi 20 trilyon TL olarak belirlenmiştir. Bankalar'da hisse devrinin söz konusu olması veya şube açılmak istenmesi durumunda ödenmiş sermayenin veya kaynakların asgari kuruluş sermaye tutarına çıkarılması şartı getirilmiştir.
Büyük krediler daha özenli izlenmeli, kullandırılmasında kredi açmaya yetkili organların oybirliği kararı aranmalıdır.	11'nci maddenin 11'nci fıkrası ile bankaların belirli tutarı aşan krediler için onaylanmış hesap durum belgesi ve mali tablo isteme zorunluluğu getirilmiştir.
Kredi tanımı kanunda yapılmalı, özkaynakların %10'nu geçen krediler büyük kredi sayılmalı, bir kredi müşterisi veya müşteri grubuna verilecek kredi özkaynakların % 25'ni, tüm büyük krediler özkaynakların 8 katını aşmamalıdır. Büyük kredinin alakalı bir kuruluşa kullandırılması durumunda % 25 oranı % 20 olarak uygulanmalıdır.	11'nci maddenin 1 ve 2'nci fıkralarında büyük kredi tanımı özkaynakların %10'nu aşan krediler şeklinde yapılmış ve tüm büyük krediler özkaynakların 8 katı, tek bir müşteriye açılacak krediler % 25'i, dolaylı kredi ilişkisinde bulunan kişilere açılacak krediler ise % 50'si ile sınırlandırılmıştır. Hissedarlar ve bunların alakalı kuruluşlarına açılacak kredilerin tümü özkaynakların % 50'si , iştirak ve bağlı ortaklıklara açılacak kredilerin tümü ise özkaynakların 2 katı ile sınırlandırılmıştır.
Bankaların mali olmayan bir kuruluşa iştirakleri özkaynaklarının % 15'ni, toplam iştirakleri ise % 60'nı geçmemelidir.	İştirak edinme sınırları 12'nci maddede AB direktiflerine paralel olarak düzenlenmiştir.
Banka kuruluşuna izin verirken ve bankaların gözetimi sırasında gözetim otoriteleri arasında bilgi paylaşımı ve bilginin güvenliği sağlanmalıdır. Bilgilerin hangi gözetim otoritelerine ve hangi şartlarda verileceği Kanunda açıkça sayılmalıdır.	Kurumlar arasında bilgi alışverişi 3'ncü maddenin 9'ncü fıkrasında, bilgilerin korunması ise 8'nci fıkranın 1'nci cümlesinde düzenlenmiştir.
Bankaların faaliyet alanları açıkça	Banka tanımı Kanunun 2'nci maddesinde yapılmış

belirlenmeli, banka (kredi kuruluşu), “kamudan geri dönecek fonları toplayan ve kredi işleri yapan kuruluşlar” olarak tanımlanmalıdır.	ancak bankacılık faaliyetleri ve kredi kuruluşu tanımı Kanunda yer almamıştır.
Banka kuruluşunda aranan şartlar ile kuruluş izninin reddedilmesi şartları Kanunda belirtilmektedir.	Kuruluşta aranan şartlar 7’nci maddede sayılmış, izin başvurusunun reddedilme gerekçeleri Kanunda yer almakla birlikte bu yetki zımnen kullanılabilir.
Yabancı bankaların şube açmalarında merkezin bulunduğu ülkenin gözetim otoritesinin onayı alınmalıdır.	Uygulamada yabancı bankaların Türkiye’de şube açma talepleri hakkında ilgili ülke gözetim otoritelerinin görüşü alınmaktadır. Ayrıca, Kanunun 3’ncü madde 10’ncü fıkrasına dayanılarak yapılacak ikili anlaşmalarda bu hususa ilişkin hüküm konulabilecektir.
Önemli hissedarların ortaklık paylarında değişikliklerde izin alınmalıdır.	Avrupa birliğinin 2’nci bankacılık direktifinde öngörülen oranlardaki hisse devirle 8’nci maddenin ikinci fıkrası hükmü ile Kurulun iznine bağlanmıştır.
Bankaların mali iştirak ve bağlı ortaklıkları ile konsolide bazda mali tablo düzenlemeli ve sermaye yeterliliği ve büyük kredilere ilişkin kısıtlamalara konsolide bazda uymalıdır. Merkezin bulunduğu ülkenin gözetim ve denetim yetkisi karşılıklı olarak tanınmalıdır.	13’ncü maddenin 4’ncü fıkrası bankalara mali tablolarını konsolide etme zorunluluğu getirmiş, sermaye yeterliliği ve net genel pozisyon rasyolarında yapılan son değişiklikte de söz konusu rasyoların (yurt dışı şubelerle birlikte) konsolide bazda tutturulması öngörülmüştür. Ancak, bu konuda ek düzenleme yapılmasına gerek vardır.

EK.4. BANKACILIK SEKTÖRÜ YENİDEN YAPILANDIRMA PROGRAMININ UYGULAMA ESAS VE USULLERİ HAKKINDA YÖNETMELİK¹

Amaç

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı, bankacılık sisteminde güven ve istikrarı korumak ve ekonomik krizin bankaların sermayeleri üzerindeki olumsuz etkilerini bertaraf etmek amacıyla, Türkiye’de kurulu mevduat kabulüne yetkili özel sermayeli bankaların, 4389 sayılı Bankalar Kanununa 4743 sayılı Kanunla eklenen geçici 4 üncü madde uyarınca yapılacak genel kurul toplantısına, sermaye azaltılış ve artırımına, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yapılacak değerlendirme sonucunda alınacak tedbirlere, sermaye artırımına konu hisselerin devir sürelerine, hisse senedine dönüştürülebilir tahvil ihracına ve bu tahvillerin hisse senedine dönüştürülmesine, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna edinilen banka hisselerinin satışına ve sermaye benzeri kredilerin sermayeye dönüştürülmesine ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönetmelik hükümleri, hisseleri kısmen veya tamamen Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna ait bankalar, kamusal sermayeli bankalar, özel finans kurumları, mevduat kabul etmeyen bankalar ve yurtdışında kurulu bankaların Türkiye’deki şubeleri hariç olmak üzere, Türkiye’de kurulu mevduat kabulüne yetkili özel sermayeli bankalar hakkında uygulanır.

Hukuki dayanak

Madde 3- Bu Yönetmelik, 4389 sayılı Bankalar Kanununun (3) üncü maddesinin (11) numaralı fıkrası ile geçici 4 üncü maddesi uyarınca düzenlenmiştir.

Tanımlar

Madde 4- Bu Yönetmelikte geçen;

Kanun; 4389 sayılı Bankalar Kanununu,

Kurum; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunu,

Kurul; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunu,

Fon; Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunu,

Banka; Kanunun 2 nci ve geçici 4 üncü maddeleri uyarınca bu Yönetmelik kapsamında bulunan Türkiye’de kurulu mevduat kabulüne yetkili özel sermayeli bankaları,

Sermaye yeterliliği standart oranı; Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte yer alan konsolide ve konsolide olmayan sermaye yeterliliği standart oranı tanımını, ifade eder.

Mali tabloların denetimi

Madde 5- Bankaların 31.12.2001 tarihi itibarıyla düzenlenen mali tabloları Kanunun geçici 4 üncü maddesinde belirtilen usule ve “4389 Sayılı Bankalar Kanununun Geçici 4 üncü Maddesi

¹ 01 Şubat 2002 tarih, 24658 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Uyarınca Yapılacak Özel Bağımsız Denetimin Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik” hükümlerine göre denetlenir.

Genel kurul toplantılarının ertelenmesi

Madde 6- Bankaların, 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümleri uyarınca yapılacak 2001 yılı faaliyetlerine ilişkin olağan genel kurul toplantıları Kurum tarafından yapılacak bildirim kadar ertelenir.

Banka yönetim kuruluna bildirim

Madde 7- Bankaların, “4389 Sayılı Bankalar Kanununun Geçici 4 üncü Maddesi Uyarınca Yapılacak Özel Bağımsız Denetimin Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmelik”de belirlenen usule göre denetimden geçen ve Kurum tarafından yapılan değerlendirmede yeterli bulunan mali tabloları ile bağımsız denetim kuruluşunun mali tablolara ilişkin raporu, bu tespitler neticesinde ortaya çıkan sermaye yeterliliği standart oranı, bu oranın yüzde sekizin altında olması halinde yüzde sekize ulaşabilmek için gerekli sermaye tutarı, sermayenin artırılması veya sermaye benzeri kredi temin edilmesi ve alınması gerekli görülen tedbirler Kurum tarafından bankaların yönetim kurulu başkanlığına, genel müdür ve denetçilerine bildirilir.

Bildirimin sonuçları

Madde 8- Bankaların olağan genel kurul toplantılarında Kurum tarafından bildirilen bilanço ile kar ve zarar hesapları görüşülür.

Yapılan denetimler sonucunda asgari sermaye yeterliliği standart oranlarını sağladığı tespit edilen, Kurum tarafından sermaye artırımı yapılması talep edilmeyen bankalar olağan genel kurul toplantı işlemlerini genel hükümlere göre tekmül ettirirler.

Yapılan denetimler sonucunda yedek akçeler toplamını aşan miktarda zarar ettiği anlaşılan ve Kurum tarafından sermayesinin artırılması ve gerekli görülen diğer tedbirleri alması istenen bankalar, Kurumca yapılan tebligatın tebellüğ tarihinden başlamak üzere;

1- Kuruma azami yedi gün içinde alınacak tedbirleri bir rapor halinde bildirmek,

2- Azami on beş gün içinde denetimden geçmiş mali tablolarının müzakeresini teminen genel kurullarını Türk Ticaret Kanunu hükümleri uyarınca toplantıya davet etmek,

3- Sermayenin azaltılması ve/veya artırılması ve bu Yönetmelikte belirtilen diğer hususların müzakeresi için genel kurullarını on beş gün içinde olağanüstü toplantıya davet etmek zorundadırlar.

Bu bankaların olağanüstü genel kurul toplantısı, olağan genel kurul toplantısını takip edecek şekilde aynı gün tamamlanır.

Olağanüstü genel kurul toplantısı

Madde 9- Olağanüstü genel kurul toplantısı başkaca bir ilan ve bildirim yükümlülüğü olmaksızın, yurt çapında yayın yapan en az bir gazetede duyurulmak suretiyle ilan edilir. Olağanüstü genel kurul toplantısı, ilan tarihini izleyen onbeş gün içinde ve olağan genel kurulu takip etmek üzere aynı gün yapılır. Yönetim kurulu, ilan metinlerini yayım tarihinden iki iş günü önce Kuruma gönderir. Bu süre zarfında Kurumca düzeltme veya değişiklik yapılması istenmeyen ilan metinleri yayımlanır.

Bankanın halka açık ortaklık olması veya rüçhan haklarının kullanılmasından sonra kalan payların halka arz edilecek olması halinde, aynı süre içinde Sermaye Piyasası Kuruluna ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsasına bildirim yapılır.

İlanda, toplantı günü ve saati, açık adres belirtilmek suretiyle toplantı yeri, toplantı gündemi, artırılan sermaye miktarının azaltılan sermaye miktarından az veya çok olması halinde sermaye maddesinin eski ve yeni şekli, davetin hangi organ tarafından yapıldığı hususu ile kendisini vekil vasıtasıyla temsil ettirecekler için vekaletname örnekleri yer alır.

Olağanüstü genel kurul toplantı gündeminde aşağıdaki hususlar yer alır:

1- Açılış ve divan teşekkülü.

2- Toplantı tutanağının düzenlenmesi hususunda divana yetki verilmesi.

3- Kanunun geçici 4 üncü maddesi uyarınca, miktar belirtilmek suretiyle sermayenin azaltılması ve/veya artırılması ile ana sözleşmenin payların sayısına, itibari değerine ve oy haklarına ilişkin maddelerinin değiştirilmesi (İlgili maddelerin eski ve yeni şekli gösterilmek suretiyle).

4- Yönetim kurulunun yeniden yapılandırma programına katılmak üzere Kuruma başvurabilmesi için yetkilendirilmesi.

5- Rüçhan haklarının kullanım esas ve usullerini belirlemeye ilişkin olarak yönetim kurulunun yetkilendirilmesi.

6- Ortaklar tarafından kullanılmayan rüçhan haklarına tekabül eden hisse senetlerinin satışa sunulması için yönetim kurulunun yetkilendirilmesi.

7- Gerekmesi halinde, hisse senedine dönüştürülebilir tahvil ihracı yapılmasına ilişkin yönetim kurulunun yetkilendirilmesi.

8- Kanunun geçici 4 üncü maddesi kapsamında hissedar olması halinde Fonun, edindiği hisselerin oranına bakılmaksızın yönetim kuruluna en az bir veya hisseleri oranında birden fazla üye atayabileceği ve bu üyelerden Fonca belirlenen üyenin katılmadığı veya olumlu oy kullanmadığı yönetim kurulu kararlarının icra edilemeyeceğine ilişkin ana sözleşme değişikliği ile buna ilişkin ilave ya da değişikliğin yapılması (İlave veya değişiklik içeren yeni madde ile varsa eski maddenin yer alması suretiyle).

Gündemde gösterilmeyen hususlar müzakere olunmaz. Artırılan sermaye miktarının, azaltılan sermaye miktarından az veya çok olması halinde, gündem, sermayeye ilişkin maddenin değiştirileceği şeklinde düzenlenir ve gündemde sermayeye ilişkin maddenin eski ve yeni şekli gösterilir.

Sermaye azaltımının şekli ve sonucu

Madde 10- Sermaye azaltımı, sermaye azaltımı oranına tekabül edecek miktarda hisselerin birleştirilmesi suretiyle yapılır. Değişim oranına göre eski pay senetleri yeni paylarla değiştirilir. Değiştirme işlemi, olağanüstü genel kurul toplantısı tarihinden itibaren bir ay içinde tamamlanır.

Olağanüstü genel kurul toplantısı, toplantı ve karar yeter sayısı

Madde 11- Olağanüstü genel kurulun toplanması için oy haklarının yarısına sahip olan pay sahiplerinin katılımı yeterlidir. Kararlar katılanların oy çokluğuyla alınır. Genel kurul kararının,

imtiyazlı pay sahipleri genel kurulunca onaylanma şartı aranmaz. Kurum tarafından olağanüstü genel kurul toplantılarında gözlemci bulundurulur.

Bu bankaların Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu ve bu kanunlara ilişkin mevzuat uyarınca yayımlanması zorunlu olan mali tabloları, bu Yönetmeliğe göre genel kurul toplantılarının sonuçlanmasına kadar ilan edilemez. Banka genel kurul toplantılarının yapılmasına kadar geçen süre zarfında, Bankalar Kanunu ile Sermaye Piyasası Kanunu ve bunlara ilişkin mevzuat uyarınca hazırlanan ara dönem mali tabloları yayımlanmaz.

Hisse senetlerinin Sermaye Piyasası Kurulu kaydına alınması

Madde 12- Bankanın halka açık ortaklık olması veya rüçhan haklarının kullanılmasından sonra kalan payların halka arz edilecek olması halinde, yönetim kurulları sermaye artırımını ve buna ilişkin hisse senetlerinin kurul kaydına alınmasını teminen Sermaye Piyasası Kuruluna başvurur. Bankanın başvurusunu müteakiben, Kurum tarafından Sermaye Piyasası Kuruluna sözkonusu hisse senetlerinin kayda alınmasını teminen yapılan bildirim üzerine hisse senetleri kayda alınır. Bu madde uyarınca istenilecek belge ve bilgilerle, izahname ve sirkütlere ilişkin Sermaye Piyasası Kurulu, bu Yönetmelik hükümleri dikkate alınmak kaydıyla düzenleme yapmaya yetkilidir.

Olağanüstü genel kurul kararının tescil ve ilanı

Madde 13- Olağanüstü genel kurul kararının sermaye artırımını dışındaki kısmı toplantıyı izleyen üç iş günü içinde bankanın başvurusu üzerine Sanayi ve Ticaret Bakanlığı veya İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüklerine müracaat aranmaksızın tescil ve ilan olunur. Olağanüstü genel kurul kararının sermaye artırımına ilişkin kısmı aynı sürede ilan olunur. Sermaye artırımının tescili, bu Yönetmelik hükümlerine göre gerçekleşecek nihai miktar üzerinden yapılır.

Rüçhan hakkı kullanımının usul, esas ve süre koşulları

Madde 14- Rüçhan hakkının kullanılmasına ilişkin ilan, sermayenin artırılmasına ilişkin olağanüstü genel kurul kararının alınmasını takip eden üç iş günü içinde yurt çapında yayın yapan en az bir gazetede ve Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde ilan edilerek duyurulmak suretiyle yapılır. Rüçhan haklarının kullanılmasına ilişkin ilan, bankanın başvurusu üzerine Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüklerine müracaat aranmaksızın yapılır.

Banka yönetim kurulları ilan metnini olağanüstü genel kurul toplantısını takip eden iş günü içinde Kuruma gönderirler. Teslim tarihinden itibaren bir iş günü içinde Kurumca düzeltme veya değişiklik yapılması istenmeyen ilan metinleri aynen, Kurumca düzeltme ve değişiklik yapılması istenen metinler gerekli değişiklikler yapılarak yayımlanır.

Sermaye artırımına katılmak isteyen ortaklar, ilanın yayımından itibaren on beş gün içinde rüçhan haklarını kullanırlar.

İlanda, rüçhan hakkının kullanım süresi, rüçhan hakkı oranı, her payın nominal değeri, rüçhan hakkının nominal değer üzerinden kullanılacağı, pay bedelinin ilgili bankada açılacak özel hesaba nakden ödeneceği, başvuru ve ödeme yerleri ile rüçhan hakkının hisse senedi veya rüçhan hakkı kuponundan hangisinin ibrazı suretiyle kullanılacağı hususları yer alır. Rüçhan hakkının kupon ibrazı suretiyle kullanılacak olması halinde kupon numarası ilanda gösterilir.

Halka açık bankalarda veya rüçhan haklarının kullanılmasından sonra kalan payların halka arz edilecek olması halinde, rüçhan hakkının kullanımına ilişkin sürenin ilk beş gününde banka yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulunduran ortakların, bedelleri rüçhan hakkının kullanımına ilişkin süre içinde nakden ödenmek üzere, yapılacak sermaye artırımına katılmalarına ilişkin taahhütleri toplanır. Beşinci günün sonunda banka yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulunduran ortaklarca yapılan toplam taahhüt miktarı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında ilan olunur.

Rüçhan hakkını kullanacak ortaklar, on beş günlük süre içinde pay bedellerinin tamamını yönetim kurulunca belirlenecek özel hesaba yatırarak sermaye artırımına katılabilir veya buna ilişkin kuponlarını devredebilirler.

Hisse senetlerinin satışı veya halka arzı

Madde 15- Halka açık bankalarda veya rüçhan haklarının kullanılmasından sonra kalan payların halka arz edilecek olması halinde, genel kuruldan alınan yetkiye istinaden yönetim kurulları, kalan hisseleri beş iş günü içinde halka arz eder. Bu hisselerin satışına ilişkin ilan, yurt çapında yayım yapan en az bir gazetede ve Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve İl Sanayi ve Ticaret Müdürlüklerine müracaat aranmaksızın Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde yapılır.

İlanda, halka arz olunan hisse miktarı, her payın nominal değeri, başvuru şekli ve yeri, ödeme yeri, ödemenin nakden yapılacağı ve senetlerin hangi süre içinde teslim edileceği hususları gösterilir.

Halka açık olmayan bankalarda, yönetim kurulu rüçhan hakkının kullanılmasından sonra kalan payların halka arz teşkil etmeyecek şekilde üçüncü şahıslara satılmasına karar verebilir. Bu halde pay bedellerinin, üçüncü şahıslar tarafından rüçhan hakkının kullanılmasına ilişkin sürenin sonundan itibaren beş iş günü içinde ilgili bankada açılacak hesaba nakden ödenmesi zorunludur.

Reklama ilişkin esaslar

Madde 16- Pay senetlerinin halka arzı dolayısıyla yapılacak reklam metinleri yayım tarihinden en az iki iş günü önce Kuruma sunulur. Reklam ve her türlü açıklamalarda, ilanlarda yer alanlar dışında kalan herhangi bir bilgiye yer verilemez. Kurum, gerekli gördüğü hallerde, reklam metinlerinde değişiklik yapılmasını isteyebilir. Bu ilanlar, gerekli değişiklikler yapılmaksızın yayımlanamaz.

Kuruma yapılacak başvuru

Madde 17- Sermaye artırımına rağmen sermaye yeterliliği standart oranı yüzde sekizin altında kalan bankalar, bu Yönetmelik kapsamındaki yeniden yapılandırma programına katılmak istedikleri takdirde sermaye artırım ve azaltım kararını içeren olağanüstü genel kurul kararı, üç yıllık iş planı ve takipteki alacaklarının çözümlenmesi gibi aktifte seyyaliyet kazandırılmasına ilişkin tedbirleri içeren plan ile Kuruma başvururlar. Kurum, ayrıca gerekli göreceği her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir.

Değerlendirme esasları

Madde 18- İlgili banka yönetim kurulunca Kuruma yapılan başvurulara istinaden, Kurul, gerçekleşen sermaye artırımlarını da dikkate almak kaydıyla, yapacağı değerlendirmeler çerçevesinde Fon tarafından;

a) Sermaye yeterliliği standart oranı yüzde beşten az ancak sıfırdan büyük ve 30 Eylül 2001 tarihindeki bilanço büyüklükleri itibarıyla sektördeki payı asgari yüzde bir olan bankalarda, bu oranın yüzde beşe ulaşması için gerekli sermaye artırımına, ortaklarca ve sermaye artırımına katılanlarca ödenen tutarı aşmamak kaydıyla katılmasını,

b) Sermaye yeterliliği standart oranı yüzde beş ve daha yüksek olan bankalarda, sermaye yeterliliği standart oranlarının yüzde dokuza ulaşmasına yetecek kadar, hisse senedine dönüştürülebilir tahvil karşılığı ve yedi yıl vadeli olmak üzere sermaye benzeri kredi sağlanmasını, temine ilişkin işlemleri ayrı ayrı veya birlikte yapmaya yetkilidir.

Fon tarafından bankaya yapılacak sermaye katkısının sonucunda, bankanın ana sermaye tutarının, sermaye yeterlilik oranının yüzde beşe ulaşmasını sağlayacak kadar olması şartı aranır.

Fon, yapılacak sermaye katkısı karşılığında nominal değer esas alınmak üzere belirlenecek miktarda hisse senedi alır.

Ortaklar tarafından 2001 yılı içinde nakden ödenen ve sermaye yeterliliği standart oranının pozitif kısmına isabet eden bölümü (a) bendi hükümlerinin uygulanmasında dikkate alınır.

Rüçhan haklarının kullanımı ve halka arzın veya satışın neticesinde ödenen tutarlar, (a) ve/veya (b) bendindeki hükümlerin uygulanması halinde başkaca bir şarta bağlanmaksızın sermayeye döndürür.

Kurumca sermaye yükümlülüklerinin yerine getirildiği tespiti yapıldıktan sonra, Kurulun banka hakkında (a) ve/veya (b) bentleri hükümlerini uygulamaya ilişkin kararı, başvuru tarihini izleyen beş gün içinde Resmi Gazete’de yayımlanır. Kararın Resmi Gazete’de yayımını takip eden on beş gün içinde Fon, sermaye veya sermaye benzeri krediye ilişkin işlemleri tekemmül ettirir.

Fonun, sermaye katkısı veya sermaye benzeri kredi sağlamak suretiyle elinde hisse senedi veya hisse senedine dönüştürülebilir tahvil bulundurduğu bankalarda, Kurulca izin verilmedikçe temettü dağıtılamaz.

Kurum ilgili bankadan belirlenecek dönemler itibarıyla iş planına uyum konusunda rapor ister ve bu raporlara istinaden gerekli tedbirleri alır.

Kurum tarafından, 7 nci maddeye istinaden gerekli görülen tedbirlerin alınmasına ilişkin yapılan bildirimle rağmen, bankanca gerekli tedbirlerin alınmaması halinde, banka hakkında Kanunun 14 üncü maddesi hükümleri uygulanır.

Kredi kullandırma zorunluluğu

Madde 19- Bankalar, Fon tarafından bankaya yapılan sermaye katılımının en az yüzde altmışına karşılık gelen tutarı, aynı risk grubunda buldukları gerçek ve tüzel kişiler ile bankalar ve diğer mali kurumlar hariç olmak üzere, 30 Haziran 2003 tarihine kadar bankacılık ilke ve teamülleri çerçevesinde kredi olarak kullandırır. Kullandırılan kredi miktarı, üç aylık dönem sonları itibarıyla bir cetvel halinde dönemi izleyen onbeş gün içinde Kuruma bildirilir.

Fon katkısının kaynağı

Madde 20- Bu madde hükümlerine göre Fon tarafından bankaya; sermaye katkısı olarak verilen tutarlar, Hazine Müsteşarlığınca piyasa koşullarına göre ihraç edilen Devlet İç Borçlanma Senetleriyle, sermaye benzeri kredi olarak verilen tutarlar ise Hazine Müsteşarlığınca piyasa

koşullarına göre yüzde beş spread uygulanmak suretiyle iki yıl ödemesiz, yedi yıl vadeli ihraç edilen Devlet İç Borçlanma Senetleriyle karşılanır. Banka, sermaye benzeri kredi olarak verilen Devlet İç Borçlanma Senetlerini, Kurumun onayı olmadıkça üçüncü kişilere devredemez.

Ortaklarla yapılacak sözleşme

Madde 21- Bankanın doğrudan veya dolaylı olarak yönetim ve denetimine sahip ortakları ile Fon arasında, Fonun mülkiyetine sahip olduğu hisselerin aşağıdaki şartlarla satılması hususunda bir sözleşme imzalanabilir.

Satış bedeli, Fon tarafından hisselerin edinilmesi için verilen Devlet İç Borçlanma Senetlerinin nominal değerine Hazine Müsteşarlığınca belirlenen faiz oranına yüzde beş spread ilavesiyle hesaplanacak faiz oranı uygulanmak suretiyle bulunacak maliyet bedelidir. Bu suretle belirlenen satış bedeli azami onsekiz ay içinde ve üçer aylık taksitler halinde ödenir. Hisse senetlerinin mülkiyeti satış bedelinin tamamen ödenmesini müteakiben alıcıya geçer. Herhangi bir taksidin ödenmesinde temerrüde düşüldüğü takdirde, temerrüde düşülen taksit dönemine kadar bu ortaklarca yapılan ödemelerin yalnızca anaparaya tekabül eden kısmı iade edilerek sözleşme fesh olunur.

Ortakların taahhüdü ve hisselerin rehni

Madde 22- Bankanın doğrudan veya dolaylı olarak yönetim ve denetimine sahip ortakları ile Fon arasında, Fon tarafından bankaya yapılan sermaye katılımının teminatını oluşturmak üzere bu ortaklara ait hisselerin, Fonun katıldığı tutarına tekabül eden miktardaki kısmının Fon tarafından rehin alınması, bu konuda ortakların taahhüdü, Fonun mülkiyetine sahip olduğu hisselerin satılma esasları, rehinli hisse senetleri ile ilgili olarak Fonun sahip olacağı haklar ile rehne başvurma esaslarını içeren bir sözleşme imzalanır. Rehnedilen hisseler, üçüncü kişilerce haczedilemez, üzerine ihtiyati haciz ve ihtiyati tedbir konulamaz, üçüncü kişilere devredilemez ve teminat gösterilemez.

Yapılacak sözleşmede, Fon tarafından bankaya yapılan sermaye katılımı neticesinde sahip olunan hisselerin üçüncü şahıslara devri halinde, devir bedeli ile maliyet bedeli arasında oluşabilecek olumsuz fark, bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortak veya ortaklar tarafından taahhüt edilir.

Bankanın doğrudan veya dolaylı olarak yönetim ve denetimini elinde bulunduran ortaklara ait rehinli olmayan hisselerin bulunması halinde, bu hisselerin Fonun mülkiyetinde bulunan hisselerin tümüyle devrinden önce üçüncü kişilere devredilemeyeceği sözleşmede ayrıca hüküm altına alınır.

Sözleşmede, sözleşme tarihinden itibaren on sekiz ay içinde Fona ait hisselerin Kurul kararına istinaden satılmasına karar verilmesi halinde, bankanın doğrudan veya dolaylı olarak yönetim ve denetimine sahip olan ortaklara öncelikli satın alma hakkı tanınabilir.

Bankanın doğrudan veya dolaylı olarak yönetim ve denetimine sahip olan ortaklarının, Fonun mülkiyetinde bulunan hisseleri satın alması halinde, satış bedeli, Fon tarafından hisselerin edinilmesi için verilen Devlet İç Borçlanma Senetlerinin nominal değerine Hazine Müsteşarlığınca belirlenen faiz oranı uygulanmak suretiyle bulunacak maliyet bedelinden az olamaz.

Fonun mülkiyetinde bulunan hisseler Kurul tarafından belirlenecek esas ve usullere göre Resmi Gazete'de duyurularak ihale, davet veya pazarlık yoluyla satışa çıkarılır. Üçüncü şahıslar tarafından satışa çıkarılan hisseler teklif verilmesi halinde, bankanın doğrudan veya dolaylı olarak

yönetim ve denetimine sahip olan ortaklarına, Fonun sermaye katkısının maliyet bedeli, bankanın net aktif değerinin hisse başına düşen birim değeri veya rayiç değerinden en yüksek olanı üzerinden öncelikli satın alma hakkını kullanıp kullanmayacakları hususunda bildirim yapılır. Bildirim tarihini takip eden on beş gün içinde öncelikli satın alma hakkının yukarıdaki esaslara uygun olarak kullanılacağına bildirilmemesi halinde, Fon, bu hakla bağlı olmaksızın hisseleri satmaya yetkilidir.

Hisse senetlerinin üçüncü kişilere satışı neticesinde elde edilen tutarın, maliyet bedelinden az olması halinde, rehin sözleşmesine istinaden rehne başvurulur ve Fon alacağını karşılar miktardaki rehinli hisse senetlerinin mülkiyeti, başkaca bir işlem yapılmasına gerek olmaksızın bankanın net aktif değerinin hisse başına düşen birim değeri üzerinden Fona geçer. Rehinli hisselerin mülkiyetinin Fona intikalinde, borç miktarının, bankanın yönetim ve denetimini doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulunduran ortaklar arasında garameten paylaşılması esası uygulanır. Hisseleri rehnolunan ortağın, Fon alacağını nakit olarak ödemek hakkı saklıdır.

Bu hisselerin satışında aynı sermaye karşılığı çıkarılan hisse senetlerinin devrine ilişkin süre uygulanmaz.

Hisse senedine dönüştürülebilir tahviller

Madde 23- Hisse senedine dönüştürülebilir tahviller, sermaye benzeri kredinin vade süresi boyunca, faiz ve sair masraflar ilave edilmek suretiyle belirlenecek bedel üzerinden nakden ödenmek ve Kurulun onayını almak kaydıyla bankaca geri alınabilir.

Vadesinde geri alınmayan veya kupon karşılığı yıllık faizleri ödenmeyen tahvillerin borç miktarına tekabül eden kısmı hisse senedine dönüştürülür. Sermaye yeterliliği standart oranı yüzde beşin altına inen bankalarda, bu oranın yüzde beşe ulaşması için gerekli sermaye miktarının ortaklarca temin edilememesi halinde, sermaye yedek akçelerle giderilemeyen zarar kadar azaltılır ve gerekli sermaye artırımı için yeterli miktardaki tahvil hisse senedine dönüştürülür. Bu amaçlarla yapılacak sermaye azaltım ve artırımında bu Yönetmeliğin ilgili hükümleri kıyasen uygulanır.

Tahvillerin hisse senedine dönüştürülmesinde, Kurum tarafından belirlenecek bir bağımsız denetim kuruluşunca tespit edilecek banka net aktif değerinin hisse başına düşen birim değerinden, Fonun sermaye artırımına katılımı süresince banka tarafından ihraç olunan hisselerin değerinden veya banka hisselerinin borsa rayiç değeri üzerinden en düşük olanı dikkate alınır.

Banka genel kurulu veya yönetim kurulu, hisse senedine dönüştürülebilir tahvillerden doğan hakların kullanımına engel olacak herhangi bir karar alamaz.

Banka birleşme ve devirleri

Madde 24- 30 Eylül 2001 tarihindeki bilanço büyüklükleri itibariyle sektördeki payları yüzde birin altında olan mevduat kabulüne yetkili özel sermayeli bankalar da, diğer bankalarla devir veya birleşme suretiyle sektördeki paylarını en az yüzde bire çıkarmaları ve bu Yönetmelik hükümleri çerçevesinde Kuruma başvurmaları halinde bu Yönetmelikte yer alan tedbirlerden yararlanabilir. Bilanço büyüklüğü itibariyle yüzde birin altında olan bankaların birleşme veya devir ön izni almak için 30.04.2002 tarihine kadar Kuruma başvurmaları şarttır.

Kurul, Kanunun geçici 4 üncü maddesi ve bu Yönetmelik uyarınca yeniden yapılandırma programına katılmak üzere yapılacak devir ve birleşmelerde, 27/06/2001 tarih ve 24445 sayılı Resmî

Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankaların Birleşme ve Devirleri Hakkında Yönetmelik”te belirtilen esaslar dışında farklı işlem tesis etmeye ve ilave tedbirler almaya yetkilidir.

Diğer hükümler

Madde 25- Bu Yönetmelikle ilgili oluşabilecek tereddütlere ilişkin olarak Kurul düzenleme yapmaya yetkilidir.

Bu Yönetmelikte açıklık olmayan hallerde, bu Yönetmelikte düzenlenen hususların amaç ve mahiyetine uygun olan genel hükümler uygulanır.

Yürürlük

Madde 26- Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 27- Bu Yönetmelik hükümleri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından yürütülür.

EK. 5. YENİ SERMAYE UZLAŞISI BASEL BANKACILIK GÖZETİM VE DENETİM KOMİTESİ¹

Bilindiği üzere Basle Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (Komite) tüm riskleri içermek üzere 1988 tarihli Sermaye Uzlaşısı'nın (Basel Accord) yerine Haziran 1999'da yeni bir taslak metin yayımlamıştı. Komite taslak metne ilişkin olarak kendisine ulaşan iki yüzden fazla sayıdaki yorumu değerlendirmiş, dünya çapında sektör temsilcileri ve gözetimcilerle yaptığı görüşmeler sonucunda, ilgili tarafların görüşlerine sunulmak üzere 16 Ocak 2001'de yeni bir taslak açıklamıştır.

Ocak 2001 Önerisi

Haziran 1999 taslağında açıklanan temel üç ayaklı yapı korunmuş ancak detaylarda değişikliklere gidilmiştir:

1. Asgari Sermaye Gereklere
2. Sermaye Gereklere Denetimi
3. Piyasa Disiplini

1. Asgari Sermaye Gereklere

Sermaye Yeterlilik Rasyosu:

$$\frac{\text{Toplam Sermaye (aynı)}}{\text{(Kredi + Piyasa + Operasyonel) Risk(i)}} = \text{Banka Sermaye Katsayısı (en az yüzde 8)}$$

Değişiklikler temel olarak paydadaki risklerin hesaplanmasında olmuştur. Kredi riski için daha detaylı tanımlara yer verilmiş, piyasa riskinde değişiklik olmamış, tanıma ilk defa operasyonel risk dahil edilmiştir.

Kredi riski için iki ana yaklaşım önerilmektedir; standartlaştırılmış (standardized) ve içsel derecelendirmelere dayalı (internal rating based):

i) *Standartlaştırılmış Yaklaşım (yürürlükteki düzenlemenin değişmiş şekli):*

Standart yaklaşım mevcut uygulama ile içerik olarak aynı ancak risk hassasiyeti daha yüksektir. Bireysel risk ağırlıkları halihazırda borçlunun dahil olduğu kategoriye (ülkeler, bankalar ya da kurumlar) dayanmakta iken, yeni Uzlaşısı ile uluslararası bir derecelendirme kuruluşunun (daha katı) kriterlerine göre belirlenecektir.

ii) *(Temel Ya da Gelişmiş) İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım:*

Dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımın kullanımı Komite'nin geliştirdiği standartlara dayalı olarak gözetim otoritesinin iznine bağlı olacaktır. Bazı standartlara bağlı kalmak kaydı

¹ www.tbb.org.tr Yeni Sermaye Uzlaşısı Basel Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi Ocak 2001 Belgesi. (15.02.2001).

ile bankalara borçlunun kredibilitesini kendi içsel yöntemleriyle belirleme izni verilecektir. Bankanın her bir borçlu için yapacağı hesaplar, gelecekteki olası bir zarar tahmini cinsinden ifade edilecek, bu da asgari sermaye gereklerinin temelini oluşturacaktır.

Temel yaklaşımda banka her bir borçlunun ödememe olasılığını tespit etmekte, gözetimciler diğer bilgileri sağlamaktadır. Gelişmiş dahili derecelendirmeye dayalı yaklaşımda, gelişmiş bir sermaye tahsis yapısına sahip bankaya diğer gerekli girdileri de sağlama izni verilmektedir.

Yeni yapı ile hem standartlaştırılmış hem de içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşımlarda, teminat, garanti, kredi türevleri ve menkul kıymetleştirmelere risk hassasiyeti daha yüksek bir yaklaşım getirilmiştir.

Faaliyet Riski (Operasyonel Risk)

1988 belgesinde sermaye hesaplanmasında dikkate alınan tek risk kredi riski iken yeni düzenlemede faaliyet riskine de yer verilmiştir. Bilgisayar sistemlerinin çökmesi, dokümantasyon zayıflıkları gibi operasyonel riskleri de içine alan daha hassas bir risk ölçümü yapılabilmesi için Komite, sektörle karşılıklı görüşmeler yapmıştır. Pek çok büyük banka şu anda iç sermayelerinin yüzde 20'si kadar bir miktarı ayırmaktadır.

Faaliyet riskine ilişkin çalışmalar gelişme aşamasında olmakla beraber bu belgede üç farklı yaklaşım tanımlanmış durumdadır.

- i) Temel gösterge yaklaşımında (basic indicator approach) bankanın tüm faaliyeti için tek bir gösterge kullanılmaktadır.
- ii) Standartlaştırılmış yaklaşım farklı iş kolları için farklı göstergeler tanımlamaktadır.
- iii) İçsel ölçüm yaklaşımı (internal measurement approach) gereken sermayenin hesaplanmasında bankaların kendi zarar rakamlarının kullanılmasını esas almaktadır.

Yapılan çalışmalar sonucunda Komite, faaliyet riskinin ortalama olarak, yeni yapı altında gerekecek toplam sermaye gereğinin yaklaşık yüzde yirmisini oluşturacağını tahmin etmektedir.

Sermaye

Komite, uluslararası faaliyet gösteren bankaların operasyonel riski de içeren yasal sermayelerinin ne artırılması ne de düşürülmesini amaçlamamakta, Haziran 1999 belgesindeki amaçlarını korumaktadır.

İçsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma ilişkin olarak Komite'nin nihai amacı, yasal sermayenin mevcut riskleri karşılamaya yetecek miktarda olmasını ve bankaların zamanla standartlaştırılmış yaklaşımdan, içsel derecelendirmeye dayalı yaklaşıma kaymalarını sağlayacak teşvikler içermesini sağlayabilmektir. Komite bu amaçların sağlanmasına yönelik olarak sektörlü işbirliğine davet etmektedir.

2. Sermaye Gereklerinin Denetimi

Denetimde amaç, bankaların doğru bir şekilde değerlendirilmiş risklerine karşılık tutmaları gereken sermayeyi belirleyecek birer içsel yönteme sahip olduklarından emin olabilmektir. Denetimciler bankaların riskleri oranında sermaye tutmaları konusunda sorumlu durumdadırlar. İçsel yöntemler gerektiğinde denetime ve müdahaleye konu olabileceklerdir.

Bu önerilerin uygulanmasında, pek çok durumda denetimcilerle bankalar arasında diyaloga gerek duyulacaktır. Ayrıca, denetimcilerin de konuyla ilgili eğitim almaları gereken durumlar ortaya çıkabilecektir. Komite ve BIS'in Finansal İstikrar Enstitüsü (Financial Stability Institute) danışmanlık konusunda yardımcı olabileceklerdir.

3. Piyasa Disiplini

Yeni yapıda piyasa disiplini bankaların daha şeffaf bir yapı sergilemeleri ile sağlanacaktır. Piyasa katılımcılarının bankaların risk yapıları ve sermaye yeterliliği pozisyonları konusunda daha fazla bilgi sahibi olabilmeleri için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Yeni yapı bankaların açıklamalarında kullanılmak üzere sermaye yeterliliğinin hesaplanması ve risklerin değerlendirilmesi de dahil olmak üzere bir kaç alanda gereken şartları ve önerileri ortaya koymaktadır. Kredi riski, kredi riskinin azaltılması teknikleri ve aktif menkul kıymetleştirmelerinin denetimsel kabulü için gereken daha detaylı şartlarla beraber, ana grup şeffaflık/açıklama standartları tüm bankalar için geçerlidir.

Temel Farklılıklar

Ocak 2001 tasarısının Haziran 1999 tasarısından farklı olduğu temel noktalar:

1. Kredi riskinin standartlaştırılmış yöntemle göre hesaplanmasında, kurumların risk ağırlıkları mevcut risklerine yakınlaştırılmış, bankaların ve kurumların ülkelerinden daha iyi bir risk bir risk notu alabilmelerine olanak tanınmıştır.
2. Kredi riskinin içsel derecelendirme yaklaşımına göre ölçülmesinde iki yöntem (temel ve gelişmiş) oluşturularak, daha fazla sayıda bankanın bu yöntemi uygulayabilmesine olanak sağlanmıştır.
3. Asgari Sermaye Gereğinin Hesaplanmasında faaliyet riskinin de dikkate alınması öngörülmektedir.
4. Düzenlemenin temelini oluşturan ikinci (Sermaye Gereğinin Denetimi) ve üçüncü (Piyasa Disiplini) unsurlara ilişkin daha detaylı kriterler belirlenmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Gülay HIZ
Doğum Yeri :İstanbul
Doğum Yılı:10.08.1971
Medeni Hali: Evli

Eğitim ve Akademik Bilgiler

Lise 1986-1988: Çemberlitaş Kız Lisesi
Lisans 1993-1997 : İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü
Yabancı Dil : İngilizce

Mesleki Bilgiler

1999-2002 : Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi